Ahmet Altan, 1950 yılında doğdu. Ona ve lise öğrenimini çeşitli okullarda dolaşarak tamamladıktan sonra Orta Doğu Teknik Üniversitesine devam etti, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesini bitirdi. Yirmi dört yaşında gazeteciliğe başladı. Gece muhabirliğinden, genel yayın müdürlüğüne kadar gazeteciliğin hemen hemen bütün kademelerinde çalıştı. 1987 yılında köşe yazarı oldu, 1990'da genel yayın müdürüyken gazeteciliğe ara verdi. Çeşitli televizyon programları hazırladı. Birçok yazısından dolayı yargılandı ve 1995 yılında bir buçuk yıl hapse mahkûm edildi. İlk romanı Dön Mevsim Sonbahar 1982'de yayınlandı. 1985'te yayınlanan ikinci kitabı Sudaki İz, toplatıldı ve müstehcenlikten yargılanarak mahkeme kararıyla yakıldı. Üçüncü romanı Yalnızlığın Özel Tarihi 1991 "de basıldı. Dördüncü romanı olan Tehlikeli Masallar 1996 Ekiminde yayınlandı ve rekor sayılacak baskı sayısına ulaştı. Son deneme kitabı olan Karanlıkta Sabah Kulları da Kasım 1997'de yayımlandı.

Bütün o eski ve unutulmuş eşyalar; kesme kristalden hokka takımı, sülüs yazıların ölmekte olan canlılar gibi üstünde kıvrandığı sararmış kâğıtlar, yer yer çatlamış deri koltuk, duvara dayalı bir teli kopuk tambur, çekmeceleri kaybolmuş ceviz masa, çatlak bir porselen tabağın içinde duran, sabundan yapılmış, boyaları dökük meyveler, ortasından geçen ince demir çubuğu paslı, bir yanı göçmüş teneke atlas, duvara yan yana asılmış gümüş kılıçla fildişi baston, odanın bir köşesine yığılmış eski dergiler, maroken ciltli kitaplar; bütün bunlar, bütün oda, bütün ev, hatta belki bütün kent toz içindeydi; incecik bir toz her şeyin üstüne yayılmış, içine sinmiş, eskitip öldürmüştü.

Kendisine bütün anlatılanları hatırlıyordu, hiçbirini atlamadan hepsini teker teker hafızasına yerleştirmişti; her birinin anlattığı öbüründen değişikti: Kristal hokka takımı bazılarının anlattığına göre Şeyh Efendinin sünnetinde gelmiş, bazılarının söylediğine göre ise Ragıp Paşaya düğün armağanı getirilmişti; duvardaki fildişi baston bazılarına göre Reşit Paşanındı, bazılarına göre ise Hikmet Bey Selanik'te bir eskiciden almıştı. Bu kentin, bu evin, bu odanın, bu eşyaların tarihi, her anlatana göre değişiyor, her seferinde bir başka hikâyenin, bir başka mevsimin, bir başka zamanın sahibi oluyor ve her seferinde tarihini kaybedip biraz daha yokluğa gömülüyordu.

Her şeyi hatırlıyordu, ama ölülerle ne zaman konuşmaya başladığını kestiremiyordu; bu eve geldikten sonra

mı konuşmaya başlamıştı, yoksa konuştuğu ölüler mi onu bu eve getirmişlerdi; zamanın billur küresi belirsiz bir anda çatlayarak o kürenin dışında kalan ölülerle içinde kalan canlıların birbirine karışmasına neden olmuştu. İlk başlarda incecik bir çizgiye benzeyen

Ahmet Altan, 1950 yılında doğdu. Ona ve lise öğrenimini çeşitli okullarda dolaşarak tamamladıktan sonra Orta Doğu Teknik Üni-versitesine devam etti, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesini bitirdi. Yirmi dört yaşında gazeteciliğe başladı. Gece muhabirliğinden, genel yayın müdürlüğüne kadar gazeteciliğin hemen hemen bütün kademelerinde çalıştı. 1987 yılında köşe yazarı oldu, 1990'da genel yayın müdürüyken gazeteciliğe ara verdi. Çeşitli televizyon prog-ramları hazırladı. Birçok yazısından dolayı yargılandı ve 1995 yılında bir buçuk yıl hapse mahkûm edildi. İlk romanı Dön Mevsim Son-bahar 1982'de yayınlandı. 1985'te yayınlanan ikinci kitabı Sudaki İz, toplatıldı ve müstehcenlikten yargılanarak mahkeme kararıyla yakıl-dı. Üçüncü romanı Yalnızlığın Özel Tarihi 1991 "de basıldı. Dördüncü romanı olan Tehlikeli Masallar 1996 Ekiminde yayınlandı ve re-kor sayılacak baskı sayısına ulaştı. Son deneme kitabı olan Karanlıkta Sabah Kulları da Kasım 1997'de yayımlandı.

Bütün o eski ve unutulmuş eşyalar; kesme kristalden hokka takımı, sülüs yazıların ölmekte olan canlılar gibi üstünde kıvrandığı sararmış kâğıtlar, yer yer çatlamış deri koltuk, duvara dayalı bir teli kopuk tambur, çekmeceleri kaybolmuş ceviz masa, çatlak bir porselen tabağın içinde duran, sabundan yapılmış, boyaları dökük meyveler, ortasından geçen ince demir çubuğu paslı, bir yanı göçmüş teneke atlas, duvara yan yana asılmış

gümüş kılıçla fildişi baston, odanın bir köşesine yığılmış eski dergiler, maroken ciltli kitaplar; bütün bunlar, bütün oda, bütün ev, hatta belki bütün kent toz içindeydi; incecik bir toz her şeyin üstüne yayılmış, içine sinmiş, eskitip öldürmüştü.

Kendisine bütün anlatılanları hatırlıyordu, hiçbirini atlamadan hepsini teker teker hafızasına yerleştirmişti; her

birinin anlattığı öbüründen değişikti: Kristal hokka takımı bazılarının anlattığına göre Şeyh Efendinin sünnetinde gelmiş, bazılarının söylediğine göre ise Ragıp Paşaya düğün armağanı getirilmişti; duvardaki fildişi baston bazılarına göre Reşit Paşanındı, bazılarına göre ise Hikmet Bey Selanik'te bir eskiciden almıştı. Bu kentin, bu evin, bu odanın, bu eşyaların tarihi, her anlatana göre değişiyor, her seferinde bir başka hikâyenin, bir başka mevsimin, bir başka zamanın sahibi oluyor ve her seferinde tarihini kaybedip biraz daha yokluğa gömülüyordu.

Her şeyi hatırlıyordu, ama ölülerle ne zaman konuşmaya başladığını

kestiremiyordu; bu eve geldikten sonra

mı konuşmaya başlamıştı, yoksa konuştuğu ölüler mi onu bu eve getirmişlerdi; zamanın billur küresi belirsiz bir anda çatlayarak o kürenin dışında kalan ölülerle içinde kalan canlıların birbirine karışması na neden olmuştu. İlk başlarda incecik bir çizgiye benzeyen çatlak, kendi içinden yürüyerek kalmlaşıp bütün küreyi parçalamak için dağılırken, Osman da ölümle hayatın, akılla deliliğin iç içe geçtiği ve küre iyice parçalanıp yok oluncaya kadar sürecek olan netameli yolculuğuna çıkmıştı.

Ona anlatıyorlardı; şehirlerden, saraylardan, köşklerden, yalılardan, tekkelerden, savaşlardan, çatışmalardan, cinayetlerden, aşklardan, kıskançlıklardan, öfkelerden, ihanetlerden, dostluklardan, insanlık hallerinden bahsediyorlardı ve hikâyeleri Şeyh Efendinin düğününün yapıldığı o tuhaf günden başlıyordu:

Tüylü bir hayvan gibi kabaran gökyüzünün derinliklerinde kükürt sarısı

bulutlar kaynaşıyordu, tekkenin yanındaki mezarlığın kıyısına kadar uzanan Haliç, şehrin içinden sızan ölüm kokusunu emerek şişmiş; Eyüp sırtla-rındaki servi ağaçlan kararmıştı. Bir zamanlar, kalın kabuklarının üstüne dikilmiş mumların alevlerini titreterek yürüyen iri kaplumbağaların yarıştığı Sadabad, yosunlu çamur yığınları halinde kayıyordu Haliç'e doğru.

Düğün için hiç de uygun bir gün değildi.

Şehirde Ermeni komitacılarla Müslüman ahali arasında patlak veren çarpışmalar yer yer kesilerek üç günden beri sürüyordu. Askerler kışlalarına çekilmişler, sokakları silahlı sivillere bırakmışlardı. Galata civarından silah sesleri geliyordu. Ermeniler, Osmanlı Bankasını basmış

diyorlardı.

Şeyh Yusuf Efendi, gözleri her zamanki gibi kısık, .

mezarların arasından Haliç'e bakarak, birazdan gelecek düğün alayını bekliyordu.

Gelini ilk kez dün görmüş, Gümrük Müdürü Tevfik Beyin on yedi yaşındaki kızının güzelliğiyle ilgili efsanenin doğru olduğuna bizzat şahit olmuştu. Loş bir odada ancak iki dakika yalnız bırakılmışlar, bu arada Mehpare Hanım peçesini açıp yüzünü

göstermişti.

Geleneklere uygun olarak, alnına, iki yanağının çukurlarına ve çenesine dört pırlanta yapıştırılmış olan gelinin bal rengi gözleri iri ve ışıklıydı, kaygan iki hayvan gibi parlıyordu pırlantaların arasında. Şeyh Efendi korkmuştu, bu kadar güzellik uğursuzluktu.

Düğün sabahı sıkıntılı uyanmıştı, yeni gelinle zifaf odasına girmek için duyduğu o korkunç istek, baştan aşağı siyah cüppenin altına gizlenen o günahkâr arzu, gelinin gözlerindeki uğursuzluğu ve çekiciliği daha da artırıyordu; her yerde işaretleri görüyordu; yemyeşil kesilen gökyüzü, ölüm ve barut kokusu, köpek leşi gibi şişen Haliç; her biri ayrı ayrı bu düğünden, vazgeçilmesi için gerekli işareti veriyordu.

Sabahleyin erkenden sarayın adamları tekkenin kapısına gelerek, Padişah Hazretlerinin selamıyla birlikte saray ağıllanndaki en iri kurbanlık koçu da armağan getirmişlerdi. Boynuzlan altın yaldızlarla bezenmiş, boynuna gümüş çıngırakla birlikte mavi bir nazar boncuğu takılmış, beyaz kıvırcık tüyleri yıkanıp misklerle ovulmuş olan koç, tekkenin bahçesine girdikten sonra durup gökyüzüne bakmış, sonra kendi kendine tekkenin arka tarafına geçip, kurban kesimi için daha önceden hazırlanmış taş oluğun yanına yatıp, başını oluğa dayayarak kesilmeyi beklemeye başlamıştı. Koçun kendiliğinden kurban taşına yatmasını müritler 'maşallah, maşallah'

sesleri ve dualarla karşılayıp Şeyh Efendinin büyüklüğüne bir kez daha iman ettikleri halde, Şeyh Efendi bunda da bir uğursuzluk bulmuştu.

Bahçede sıra sıra kaynayan çorba kazanlarının siyahlığından, kazanları

ısıtmak için yakılan ateşlerden tüten odun kokusundan, müritlerin telaşlı

koşuşturmasından Şeyhin yüreğine bir huzursuzluk sızıyor; bu düğünle ilgili

her hazırlık, ona, içindeki karşı konulmaz isteği hatırlattığı için onu utandırıp korkutuyordu. Müritler, koyunun boynunu

üç kere okşayıp bir ağızdan tekbir getirdikten sonra tekkenin eskilerinden Kasap Baba bıçağı

hayvanın şahdamarına vurmuş, hayvanın kanı minare boyu fışkırmış, anlatılanlara göre gökten yağmur gibi yağan kan bütün müritleri al kana bulamış, yalnızca Şeyhe bir damla bile kan sıçramamıştf. Avluya döşenmiş

malta taşları kıpkırmızı kana kesmiş, birden bastıran yağmur bahçedeki kanlan yıkayıp geçmişti.

Şeyhin, kenarında gelin kayığını beklediği mezarlıkta tekkenin eski şeyhleri yatıyordu; mezarlar bakımlı ve düzgündü; sarmaşık gülleri dikilmişti taşların arasına; her mezar taşı büyük bir kavuk biçimindeydi.

Çok uzun yıllar sonra tekke kapatılıp bina çökmeye başlayınca mezarlık da bakımsız kalmış, aralarına Şeyh Efendinin de katıldığı ölülerin mezar taşlan devrilmiş, bir kısmı çalınıp satılmış, mezarlar çiğnenmiş, mezarlık, çalınmamış birkaç mezar taşının da çarpılıp devrildiği bir mezbeleliğe dönmüştü. Alt kattaki mutfağının bir kısmıyla üst kattaki iki odası sağlam kalmış eski tekkeye ise Osman'ın babasının kör sütannesiyle oğlu yerleşmişlerdi. Tekkenin damı uçmuş, merdiven tırabzanları yıkılmış, basamaklar göçmüştü. Kör kadın alt kattaki mutfaktan üst kattaki odaya kadar gerilen bir ipe tutuna tutuna odadan mutfağa, mutfaktan odaya, yıkık duvarların, çökmüş pervazların, kırılmış camların, harabenin içinde uğuldayarak dolaşan rüzgârların arasından geçerek gidip gelirdi.

Sütannenin serseri oğlu, mezarlığı bir sinemacıya kiralayınca, mezarlığın çevresine bir çit çekip bir beyaz perde koyarak açık hava sineması

yapmışlar, açık saç ık filmler oynatmaya başlamışlardı. Gelenler tahta iskemlelere otururlar, çok kalabalık

olduğunda da bazıları şeyhlerin çarpılmış mezar taşlarının üzerine ilişip kadınlarla erkeklerin perdedeki iniltili sevişmelerini seyrederlerdi. Bir keresinde sütannenin oğlu, Os-10

man'ı da getirmiş, Osman hangi Şeyhe ait olduğunu bilmediği bir mezar taşının üstüne oturup, koca memeli bir kadının sevişmesini seyretmişti ve Şeyh Efendinin beklediği çifte kürekli kara ahşaptan gelin kayığı o günden sonra hep o koca memeli kadının memelerinin arasından tozlar içinde gelir olmuştu.

O kara ahşaptan gelin kayığından inen Mehpare Hanım sırmalarla bezeli bir üçetek, altına da incilerle işlenmiş bir şalvar giymişti; ayaklarında beyaz güdenden, gümüş nakışlı ayakkabılar vardı. Minik altın pullarla süslenmiş tül gömleği şalvarının içine sokulmuş, beline incecik altın zincirlerden saç bağı biçiminde örülmüş kalın bir kemer bağlanmıştı.

Başına gül biçiminde elmas bir taç, kulağına salkım küpeler, boynuna akarsu denilen elmastan bir gerdanlık takılmıştı; saçları kulak hizasında perçemler halinde kesilmiş, arkasındaki saçları parmak kalınlığında altın tellerle örülüp bu örgüler birbirlerine elmaslı bağlarla bağlanmıştı.

Üzerine gümüş teller sarkıtılmış al bürümcükten bir gelin duvağı

örtülmüştü yüzüne.

Kayıktan inince, düğünden iki ay sonra ölecek olan Gümrük Müdürü Tevfik Bey kızına elini öptürüp beline bir şal kuşağı bağlamış, bir gümüş kılıcın üzerinden atlatıp "Dedelerin gibi bu kılıcı iyi kullanacak evlat ve ahlad yetiştir," demişti. Müritler, gelin karaya çıkarken, Haliç'e giren bir yunus sürüsünün suların içinde sıçrayarak yüzdüklerini görmüşlerdi.

Gelin alayı, iki sıra halinde, başları önde bahçeye dizilmiş müritlerin arasından geçip tekkeye girmişti. Gelin geçerken, kara kazanların altındaki ateşler birden harlanmış, parmaklan kınalı rakkaseler gibi kıvranarak büyüyen alevler kazanları örtmüş, Şeyh Efendiye cehennemi, müritlerine 'Şeyhin kerameti'ni bir kez daha derinden hatırlatmıştı. Civar tekkelerden gelen şeyhler, müritler, Ahiler, saray erkânından misafirlerle birlikte yemeğe oturulmuş,

içerdeki kadınlar meclisine lenger lenger yemekler taşınmıştı.

Düğün çorbası içilirken şehirden gelen silah sesleri artmıştı. Sonra kızarmış düğün eti, börekler, dolmalar, pilav, zerde ve hoşaf gelmişti.

Yemek sinilerinin etrafına dizilmiş, ipekli kumaşlarla kaplı minderlerde kahveler de içildikten sonra zaten sessiz olan bahçeye tam bir sükûnet çökmüştü. Yeşile 1cesmiş gökyüzünden, Haliç'ten, şehirden sızan keskin Jbarut kokusu, odun ateşlerinin kokusuna karışarak bahçeyi kaplamıştı.

Nikâhı, Şeyh Efendinin pek saygı gösterdiği Edirne-kapı dergâhının şeyhi kıymıştı. Nikâhtan sonra büyük divanhaneye geçilmiş ve zikir başlamıştı.

Şeyh Efendi, siyah cüppesi, siyah külahı ve siyah sakalıyla abanoz bir heykel gibi kan kırmızı postunun üstünde kıpırtısız oturuyordu; içinde dolaşan zapt edilmez istekle barut kokusu gibi yakıcı günah korkusu yüzüne yansımıyordu; alevini içinde saklayan büyük, demir bir fırın gibiydi. Hava

"kararınca yakflan kandillerin oynak kızıllığı, salondakılerin ruhlarını

dalgalandırarak köşeden köşeye gizli rüzgârlarla dolaşıyordu.

Tahta kafeslerle ayrılmış bölmenin arkasında, en önde gelin olmak üzere dizüstü çökmüş kadınlar zikrin başlamasını bekliyorlardı. Dervişler iki dizlerinin üstünde sallanarak pes bir sesle ilahiye başladılar; sallantıların ağır ağır artmasıyla birlikte duaların ve kudüm seslerinin temposu da hızlanıyordu. Herkesin gözleri kapanmış, boyunları bir yana eğilmişti; ilahilerin arasında 'hu' sesleri 'Allah Allah' çığlıklarına karışıyordu, birer birer her biri kendinden ve dünyadan kopuyor, bir başka âlemin kapısından içeri girerek kayboluyordu. Cennet kokularını; o gül, çam ve od kokularını duyuyorlar; ağlayanlar, bayılanlar çoğalıyordu.

Kadınlar bölümünde, bazıları birbirlerine sarılmış, birlikte kendilerinden geçerek iki yana sallanıyorlardı; be-12

İ

denlerinde bir boşalma, kasıklarında bir hoşlaşma hissederken yüzlerine al basıyor, bedenlerinin içinden boşalan güzel kokulu sıcak sularla rahatlıyorlardı; ten ruha değmiş, olabilecek en muhteşem huzuru ve rahatlığı hissetmişlerdi. Mehpare Hanım, zikrin sonuna kadar, gençliğin verdiği heyecandan olsa gerek, üç kez aynı coşkuyu yaşamış, içerisi çözülüp çözülüp boşalmış, bacakları titreyip güçsüzleşmiş, zifaf odasına bedeninden başka verebileceği hiçbir şeyi kalmamıştı; Şeyh Efendinin ise teni teninde kalmış, zifaf odasına büyük bir heyecanla girmişti.

Aynı ibadetten biri uçmuş, diğeri coşmuş halde çıkınca, zifaf da Şeyh Efendinin azgınlaştığı, Mehpare Hanımın ise çiğnenmiş hamur gibi yorgunlaştığı bir uyumsuzluk içinde

gerçekleşmiş; damat kendi azgınlığından utanmış, gelin olanlardan sıkılmıştı.

O gece hiç konuşmamışlardı, bir daha da hiç konuşmadılar, birbirlerinin sesini bilmediler; evlilikleri birbirlerinin sesini duymadan sürdü ve bitti. Şeyh Efendi hep aynı azgınlıkla, Mehpare Hanım hep aynı yorgunlukla sevişti, bir buçuk yıl boyunca geline zevk veren tek şey zikir geceleri oldu; kocasını değil, ayinleri bekledi heyecanla, ilk gecenin meyvesi elifi elifine dokuz ay on gün sonra doğan kızları oldu. Adını Rukiye koydular.

Yıllar sonra Mehpare Hanım gelinlik kıyafetiyle Osman'ın odasına geldiğinde, Şeyh Efendinin hiçbir zaman duyamadığı o kısık sesiyle, "Senin deden Şeyh Hazretleri," demişti, "beni, onu aldattığım için değil, kendi azgınlığından korkup utandığı için terk etti."

Şeyh Efendi ise, adını anmadığı eski karısı için, "O kadın beni Kapalıçarşı'da atlaslar, canfesler, kadifeler satan o Arap tüccarla aldattı," demişti Osman'a.

Bir buçuk yıl sonra, arkalarında yıllarca İstanbul tekkelerinde mırıltılarla konuşulacak dedikodular bırakarak ayrıldılar.

II

birbirine hiç benzemeyen iki ayrı kültürü birbirinin ayrılmaz parçaları

olarak benimsemiş, serazat ruhunun bahçelerine iki kardeş gibi koyun koyuna yerleştirmişti; ama tümüyle İstanbul'a yerleşip bu iki kültürün birinden kopun-ca ruhundaki topallık ortaya çıkıp aksamaya başlamıştı.

Hemen hemen hiçbir konuda şaka yapamamak, geceleri bir kadınla lokantaya gidip şarap içememek, son piyesler hakkında fikir yürütememek; Paris'in ışıklarından kopup İstanbul'un ağır baskılı, hafiyelerle, jurnallerle, tehditlerle dolu, yanlış bir tek kelimenin bütün bir hayatı yok edebileceği karanlığına hapsolmak onu bunaltıp korkutmuştu.

Babasının Padişah nezdindeki önemli yerine, kendine büyük ayrıcalıklar tanıyan saraydaki görevine rağmen baskıyı herkes gibi o da hissediyor, üstelik hür bir hayatın nasıl bir şey olduğunu bildiğinden, bu baskıdan herkesten daha fazla rahatsız oluyordu. Ağır ağır, yabancı, bir diyarda, herkesten kopuk yaşayan bir insanın yalnızlığına düşmüş; çevresindeki her şey, sokaklar, arabalar, insanlar, evler ona yabancı gelmeye başlamıştı.

Bu yabancılıktan duyduğu tedirginliği saklayabilmek için işi iyice züppeliğe ve şatafata dökmüştü. Arabası bütün İstanbul'da ünlüydü; Floransa'da' yaptırılmış faytonunu iki siyah Macar kadanasıyla, bu kadanaların önüne bağlanmış iki beyaz midilli çekiyordu; kapılarına armalar işlenmişti. Elbiselerinin kumaşlarını İngiltere'den getirtiyor, Fransız sefirinin Pera'daki terzisine diktirip keselerle altın döküyordu.

Arkadaş konaklanndaki müzik gecelerini hiç kaçırmıyor, en ünlü hocalardan ud dersi alıyor ama geceleri konakta yalnız kalınca piyanoda Mozart ve Chopin çalıyor, annesine 'cher maman' diye başlayan uzun, Fransızca mektuplar yazıyordu. Sarayın Arnavut tüfekçilerinden de, birbirinin kuyusunu kazan kavuklu mollalardan da, riyakâr ve jurnalci mabeyincilerden de, Fransızlar! taklit etmeye çalışan kendisi gibi züppe entelektüellerden de, hat-15

Mehpare Hanımın ikinci düğünü birincisinden çok daha şatafatlı ve gürültülü oldu; yeni kocası Hüseyin Hikmet Bey, saray doktorlarından Reşit Paşanın oğluydu. Mısır Hıdivinin yakın akrabası olan annesi, Hikmet daha üç yaşındayken Reşit Paşadan ayrılıp Paris'e yerleşmişti.

Hüseyin Hikmet, çocukluğunu Paris'le İstanbul arasında gidip gelerek geçirmiş, kışları Paris'te okula gitmiş, Fransız yazarlarının, şairlerinin, şarkıcılarının aristokratlarının katıldığı 'suarelerde'

alaycı kadınlarla, keskin nükteli zeki erkeklerle tanışmış, en güzel kadınlar tarafından öpülmeye, geniş kaldırımların kenarındaki kafelerde arkadaşlarıyla şarap içmeye alışmış; Sen kenarında yürüyüşler yapıp aşka, edebiyata, felsefeye dair gençlikle ateşlenmiş tartışmalara dalmış; yazları paşa babasının yalısında cariyelerle halayıkların arasında kucaktan kucağa dolaşmış; manolya ağaçlarıyla gölgelenmiş bahçede, ıtı rların, şebboyların, zambakların, güllerin arasında gezinerek çiçek kokularını birbirinden ayırt etmeyi öğrenmiş; akşamlan yalıya getirtilen ince saz takımından fasıllar dinlemişti. Kışları Baudlaire, Hugo, Balzac okumuş; yazlan Şeyh Galip, Nedim, Fuzuli divanlannı ezberlemişti.

Paris'te hukuk fakültesini bitirdikten sonra babasının "İstikbal senin için İstanbul'dadır," sözüne uyarak Dersa- adet'e yerleşip saray mabeyninde kâtip olmuştu.

Bütün çocukluğu ve gençliği boyunca yaşadığı bu ikilik onu rahatsız etmemiş, bu iki ayrı hayat biçimini, bu

ta -bunu kimseye itiraf etmesi mümkün değildi ama- Padişahtan da aynı

şekilde nefret ediyor, hayatına mal olabilecek bu nefreti saklayabilmek için de herkesle iyi geçinmeye çalışıyordu. Neşeli zamanlarında Şeyh Galip'in şiirlerini Fransızca, Vigny'nin şiirlerini Osmanlıca söylüyordu.

.

Bitmez tükenmez bir Paris özlemi muhteşem bir İstanbul sefahatiyle karışmıştı; artık Paris'e dönse de rahat edemeyeceğini,- orada da İstanbul'u özleyeceğini biliyordu. Sakin, huzurlu, sağlıklı bir çocukluktan sonra sağlıksız ve endişeli bir gençlik dönemi gelmişti;, şatafat, züppelik ve eğlence tek tesellisi olmuştu.

(Arada bir Paris'e gitmeyi ya da Fransa'tfaı|jfcarKadaşla-rını davet etmeyi düşünüyordu, ama bunların nepisi de sarayda kuşku uyandırabilecek davranışlardı; onun için hemen vazgeçiyordu. Rütbesi sık sık artıyor, mevkii yükseliyordu, ama bunları da babasına borçlu olduğunu biliyordu.

Bugüne dek hiçbir konuda Padişaha jurnal yazmamış olması da dikkatleri çekmeye başlamıştı, çünkü o günlerde kural çok açıktı: Jurnal yazmıyorsan sen kendin jurnal edilmesi gereken bir iş yapıyorsun demekti.

Yaşı yirmi dörde vardığında babası evlenmesi gerektiğine karar verdi. Bu kararın verilmesinde, bir sabah Padişahın, "Mahdum bey nasıl paşa hazretleri, hâlâ evlenmedi galiba, gençleri evlendirmek lazım," demesi de çok önemli bir rol oynamıştı tabii; Padişah, bekâr insanlann daha tehlikeli olduğuna inanıyordu ve bu inancında haklıydı.

Hummalı bir gelin arayışı başladı böylece; genç ve bekâr kızı olan bütün paşaların evlerine bohçacı kadınlar gönderiliyor, o zamanlar İstanbul'da garip bir istihbarat teşkilatı gibi çalışan bu kadınlar, içinde ipeklilerin, dantellerin, tüllerin, püsküllerin olduğu alacalı

bohçalarıyla dolaşıyorlar, bir punduna getirip genç kızları görüyorlar, mahalleden genç kızlarla ilgili dedikodular topluyorlar ve bütün bu bilgileri en ince ayrıntılarına kadar Reşit Paşa-16

nın konağına taşıyorlardı. Dadı kalfa bu bilgileri paşa hazretlerine aktarıyordu ama Hikmet Bey hiçbiriyle evlenmeye yanaşmıyor, hepsine bir bahane buluyordu. Evlenmek, Paris'e bir gün yeniden dönme hayallerinin; hiçbir zaman gerçekleşmeyeceğini bile bile içinde bir yerlerde kimsenin görmediği güzel bir bahçe, peri kızlarının şarkı söylediği sihirli bir koy, gizli bir cennet gibi sakladığı o sığınma bölgesinin de kaybolması, izi kaybolmuş çorak ve sessiz bir dağ başında ömür boyu kalmaya razı

olması demekti. Paris'e bir daha asla dönmeyecek de olsa bu hayalinden vazgeçmek istemiyordu; hayal, neredeyse Paris'in kendisinden bile önemliydi. Babası ise, bu hayallerden haberdar olmadığı için her gün biraz daha sinirlenip öfkeleniyor, 'küçük beyin' kaprisleriyle şımarıklıklarına söyleniyordu.

O sıralarda, bir cuma öğleden sonra bir parça hava alıp, efkâr dağıtmak için arabasıyla Kâğıthane'de gezintiye çıkmıştı, tekerleği kırılan bir yük arabası yolu tıkamıştı. Hikmet Bey, ne olduğunu anlamak için faytonun penceresinden başını çıkartınca, yanında duran siyah landonun perdesinin aralandığını ve o güne dek hiç görmediği derecede güzel bir yüzün şöyle bir bakıp kaybolduğunu gördü. Bir başka zaman olsa belki de o kadar aldırmaz, bir süre sonra nasıl olsa unutacağını düşünerek geçip giderdi, ama evlenme arayışlarının hızla sürdüğü o günlerde her kadınla ilgilenme hakkını kendinde görüyordu, çünkü bu yasaklar kentinde her kadına yaklaşmak için çok geçerli ve ahlaklı bir nedeni vardı; evlenme ihtimali kadınlara yaklaşma konusundaki cüretini artırmıştı. Çok

uzun yıllar sonra Osman'a, "Öyle bir yüzdü ki o, onu görenin hayatı bir daha eskisi gibi olamazdı, zaten olmadı da," demişti.

Yüzün sahibinin kim olduğu hemen öğrenildi, hakkında bilgi toplandı.

Mehpare Hanımın dul olması Hikmet Bey için hiç de önemli değildi.

Babasının karşı çıkma-

sına rağmen diretti. Yalnızca bir şartı vardı:-Evlenmeden önce yüz yüze konuşmak istiyordu. Bu isteğin tuhaflığına rağmen, damat adayının alafrangalığı ve serveti, bunun kabul edilmesini sağladı.

Mehpare Hanımın halasıyla birlikte yaşadığı Lale-li'deki evin arka bahçesine bakan, perdeleri yarı çekik odada baş başa kaldıklarında önce kısa bir sessizlik olmuştu, önüne bakan Meftpare Hanım, kirpiklerinin arasından şöyle bir süzmüştü Hikmet Beyi.

Farkında değillerdi, ama ikisi de karşısındakine âşık olmaya çoktan karar vermişler, belki de birbirlerini gördükleri o ilk anda birbirlerine tutulmuşlardı. Zaten o zamanlarda, bu ani aşklar belki de aşkın tek biçimiydi Osmanlı payitahtında; deniz, hanımeli, gül, incir, limon, kavun kokan, mürver ve sedir ağaçlarıyla kaplı, ezan ve ilahi sesleriyle dolu kenti kaplayan korku ve baskı, bu toprakların hem tutucu, hem kışkırtıcı

iklimini oluşturuyor; bu iklimde, yasaklarla ve günahlarla kuşatılan duygularını sürekli olarak en derinlerinde saklayan insanların ruhları

zifiri karanlık gecelere dönüyordu ve duygular aniden havai fişekler gibi patlayıveriyordu; o karanlıkta fişeğin ışığı kimi aydınlatırsa, kim o ışık fıskiyesinin içine girerse ona âşık olunuyor, aşklar korkularla beslenip büyütülüyordu. Fayton gezmelerinde, kayık safalarında, siyah, yeşil, mor maşlahların altından çevreyi kolaçan eden kadın gözleri hep aynı şeyi, aniden parlayacak ışık fıskiyesinin aydınlatacağı yüzü arıyordu.

Hikmet Bey önce fesini, sonra da gümüş renkli, geniş boyunbağını düzeltti.

— Nasılsınız Mehpare Hanım?

— Teşekkür ederim efendim, siz nasılsınız?

— Sebebi ziyaretimi herhalde öğrenmişsinizdir.

Mehpare Hanım başını kaldırmadı.

— Evet efendim.

18

— Desti izdivacınıza talibim efendim, bunu halanıza da arz ettim, lakin sizinle görüşmeden, sizin muvafakatinizi almadan bir hazırlık yapmayı da doğrusu muvafık bulmadım. Her ne kadar bu ananelerimize aykırıysa da bendeniz müstakbel zevcemin izdivacımız konusundaki fikirlerini bizzat duymak konusunda ısrar ettim; umarım bu ısrarımı bir hürmetsizlik olarak görmezsiniz.

— Estağfurullah.

— Hürmette bir kusur addetmeyeceğinizi ümit ederek, hakkınızdaki hissiyatımı ve fikirlerimi bizzat size arz etmek istiyorum efendim. Sizi gördüğüm andan itibaren bu evlilik fikrini bir an bile olsun kafamdan çıkarabilmiş değilim; kabul buyurursanız beni dünyanın en mesut ve bahtiyar insanı yaparsınız, benimle evlenir misiniz efendim?

Mehpare Hanım, ışıklar içindeki gözlerini kaldırıp Hikmet Beye baktı, gördüğü güzellik karşısında dayanamayan Hikmet Bey gözlerini indirmek zorunda kaldı. Şeyh Efendiyi korkutan güzellik Hikmet Beyi korkutmamış; aksine, bu bakışların ömür boyu kölesi olacağını hissetmesine rağmen, bu köleliği sevinç ürpertileri ve sabırsızlıkla kabullenmişti.

Mehpare Hanım, hafifçe boğuk sesindeki doğuştan güvenle konuştu:

— Benim için şereftir efendim.

— Estağfurullah. Bana bu sözlerinizle emin olunuz ki dünyayı bağışladınız, hayatta olduğum sürece sizi mesut etmek için çalışacağıma bilhassa inanmanızı istirham ederim.

Hikmet Bey bir an duraladı, aklına çılgınca bir fikir gelmiş, karşısındaki güzelliğin kendisinde yarattığı heyecanla her şeyi yapabileceğine inanmıştı.

— Eğer sizin için de muvafıksa, düğünün en kısa zamanda yapılmasını

istiyorum, sonra da halayımızı Paris'te yapmayı düşünüyorum. Bilmem biliyor musunuz, çocuk-19

luğumun ve gençliğimin büyük bir kısmı validemin yanında Paris'te geçti; sizi oralara götürmek ve çocukluğumun geçtiği yerleri sizinle birlikte dolaşmak istiyorum. Paris güzel

kadınlarıyla gururlanan bir şehirdir, izniniz olursa güzel kadın nasıl olur görsünler.

— Estağfurullah. Siz nasıl tensip buyurursanız.

Bu manasız ve garip konuşma, ağaçlıklı bahçeye bakan, perdeleri patiskadan gölgeli odada, heyecanla karşı karşıya duran bu erkekle kadının hafızalarına 'aşk' olarak kazındı, ikisi de, "O odada, orada ona âşık oldum," diyordu, aynı sözcüklerle söylüyorlardı bunu, aynı güvenle.

İşin garibi, o odayı, o günü, o ânı, kendi tozlu odasında aynen yaşayan, kendisine anlatılanlardan yararlanarak o ânı kendi odasında oluşturan Osman da o aşkı hissediyordu; evet, gerçek aşk vardı orada. Mehpare Hanımın, Osman'ın odasına gelen o muhteşem ölünün, şeffaf, eşyalarla kırılmayan, eşyalarla bütünleşen o olağanüstü güzel yüzü, odanın ortasında duran teneke atlasın üstüne yansıyarak, dağların, denizlerin, ovaların, hepsi eskilikten aynı sarımsı renge bürünmüş olan o büyük coğrafyanın içinden, dağları, ovalan, denizleri. kımıldatarak, "Orada, o odada âşık oldum ona," diyordu ve bu sözcükler Osman'ın ruhunda da aşkı

uyandırıyordu. Mehpare Hanımla Hikmet Beyin aşkı Osman'ın ruhuna da yansıyor, içi ürperiyor, gövdesi telaşlanıyordu, o ışık içindeki gözler,

'aşk' sözcüğünü telaffuz eden o etli dudaklarla birlikte Osman'ı da

'esirler' kervanına katıyordu. Hasan Efendi, iri gövdesiyle sallanarak "O

fahişe seni de mahvedecek," diye inliyordu; erkeklerin mahvolmak için nasıl yanıp tutuştuğunu, Mehpare Hanımı izleyerek yıllarca yakından görmüş

olmanın acıklı tecrübesiyle.

Düğünden önce bir kez daha buluşmalarına izin verilen genç çift, düğünün bütün ayrıntılarını konuştular; kimler davet edilecek, ne yemekler yapılacak, hangi muganniyeler gelecek, haremde neler olacak, selamlıkta neler

20

yapılacak birer birer saptandı; Hikmet Bey bütün ayrıntılarla ince ince ve büyük bir titizlik ve heyecanla ilgilenirken Mehpare Hanım hepsini sessizce dinleyip başını sallayarak onaylıyordu. Bir yıllık bir dulluktan sonra, üstelik de 'âşık' olduğu bir erkekle yapacağı evliliğin sabırsızlığı bütün ayrıntıların önemini yok ediyordu onun gözünde. Henüz ne Osman, ne de bizzat Mehpare Hanımın kendisi, bu güzel kadının, aşkı, sandıklarından çok daha değişik bir biçimde bulabildiğini, daha doğrusu

'aşk' dediği duygusunun ancak bir tek şart altında canlandığını

bilmiyorlardı.

Bu görüşme sırasında Mehpare Hanımın piyano çaldığını bir tesadüf sonucu öğrenen Hikmet Bey ise, bir Şeyhin eski karısından hiç beklemediği bir müzik sevgisiyle karşılaşınca sevinçten çıldıracak gibi olmuş, hemen birlikte oturacaktan müstakbel evlerinin salonuna bir piyano daha koydurtmuştu. Herkesin herkesi izlediği bu başkentte eşiyle birlikte geceleri karşılıklı piyano çalabileceklerini düşünmek, ona Paris'teki istiklalini burada da ele geçirebileceği inancı vermiş; İstanbul'un, Padişahın, jurnalcilerin, yasakların ağırlığı sanki üstünden kalkmıştı.

Piyano, aralarındaki bağı daha da güçlendirip pekiştirecekti, onlar yalnızca karı koca değil aynı zamanda piyano eşleri

olacaklardı; karşılıklı piyanolannda aynı müzikleri çalacaklar, konaklarının salonunda yeni bir dünya, yeni bir imparatorluk, yeni bir ülke kuracaklardı, piyano onları bağımsızlaştıracaktı.

Gerçekten de, sırt sırta yapışan o iki siyah piyano, pırıltılı fildişi tuşlarıyla, bütün evlilikleri boyunca ailenin önemli bir unsuru, hatta üyesi olmuş, aşklarının tamamlayıcı bir parçası haline gelmişti; sıkıntılar, sevinçler, aşklar, sevişme istekleri hep bu piyanoların başında, karşılıklı olarak, değişik notalarla dile getirilmişti.

Mehpare Hanımın ilk evliliğindeki, onu tanrıya ulaştırıp kocasından uzaklaştıran o cerbezeli zikir ayinlerinin

yerini, onda sevişme isteği uyandıran, pes ve tiz sesleriyle ona yeni kapılar açan piyano almıştı. Zaman zaman o zikir ayinlerine duyduğu özlemi de gene piyanosunun tuşlarıyla bastırmaya uğraşmıştı.

Üç gün süren düğün Arnavutköy'deki geniş yalıda yapılmış, ilk iki gün yalının arkasındaki geniş bahçenin kapıları isteyen herkese açılmış; balıkçılar, arabacılar, çevre yalıların uşakları, askerler, polisler, kürekçiler, seyyar satıcılar, börekçiler, şerbetçiler, çarşı esnafı, mahalle kahvesinin ihtiyarları, yoldan geçen yolcular canlarının istediği gibi içeri girip, ağaçların altına serilmiş sofralarda düğün çorbaları

içip, zerde, pilav yemişler, çıkışta evin kâhyasından diş kirasını da alıp, 'Allah mesut bahtiyar etsin, bir yastıkta kocasınlar," dilekleriyle gitmişlerdi.

Üçüncü gün gerçek düğün günüydü.

Bahçenin arkasındaki, tepelere kadar uzanan korudaki "bütün ağaçların dallarına baştan aşağı fenerler asılmış, hava kararmaya başlayınca da uşaklar tarafından hepsi birden yakılmıştı; binlerce titrek alevden oluşan bir ateş ormanına dönmüştü koru, ışıklar bir yangın gibi yansımıştı

Boğaz'ın sularına. Rüzgârla titreşen ateş izleri, denizin kıpırtılarıyla çoğalarak karanlık sulara kıpkızıl yayılıvermişti; denize bakanlar suyla birlikte alevlerin de akıp gideceğini sanmışlar; sular akıp gittiği halde denizdeki alevlerin hep aynı yerde kalmasına, birbirlerine söyleyemedikleri çocukça bir şaşkınlıkla şaşırmışlardı.

Korudaki binlerce fenerle denizdeki alevlerin ortaklaşa yansıdığı çiçekli bahçede büyük sofralar kurulmuş, çerîceztavukları, yalancıdolmalar, bademli ve kaymaklı pilavlar, subörekleri, gerdaniyeler, imambayıldılar, düğün için özel olarak ısmarlanmış gümüş lengerler içinde dizilmişti.

Feslerine sardıkları beyaz mendillerin bir ucunu omuzlarına bırakmış, frenk usulü smokinler giymiş Habeş uşaklar, sırf bugün için giydikleri bu tuhaf ve yadırgatıcı giysilerin içinde acemi ve huzursuz adımlarla lengerleri getirip gö-

türmüşler; gümüş ibriklerden misafirlerin sedef kakmalı taslarına, ışık yansımaları içinde eflatundan mora, mordan kızıla dönen nar şerbetleri akıtmışlardı.

Bahçenin bir köşesine kurulu şanoda önce İtalya'dan getirtilen Avrupa'nın en ünlü virtüözlerinden biri, seyircilerin sessiz ve yabancı bakışları

arasında bir piyano resitali vermiş, ardından Fransa'dan getirtilen bir karı-koca Fransızca düet yapmış, sonra ince saz heyeti bir fasıl geçmiş, sonunda da ünlü hafızlar ilahiler

söylemişlerdi. Bahçede dolaşan misafirler, bu birbiriyle ilgisiz müzikleri hep aynı huzursuzlukla ve oturma ihtiyacıyla dinlemişler, hep birlikte yorulmuşlar, ama şikâyeti ve dedikoduyu ertesi güne bırakmışlardı.

Yatsı namazından sonra sarhoş olan Fransız çiftin manyakça fikrine uyularak, romla ıslatılmış altı çift iri ıstakoz ateşe verilip yalının rıhtımına bırakılmış, her yanlarından ateş fışkıran zavallı hayvanlar solungaçlarını titreterek, çarpık yürüyüşleriyle kendi ateşlerinden kaçabilmek için denize doğru yürümüşlerdi. Denize düşmeden uşaklar tarafından yakalanan ıstakozların tütsülenen etleri daha sonra sofraya konmuştu, yanık kokan beyaz etlerden misafirler korka korka birer lokma alıp tatmışlar, ama bu garip deniz canavarlarının tadından pek bir şey anlamamışlardı.

Reşit Paşanın dostu olan yaşlı paşalar, zümrütler, yakutlar, pırlantalar taktıkları iri kavukları; altın sırmalarla, incilerle, işlemelerle süslenmiş uzun kaftanlanyla bahçenin bir köşesinde kendileri için hazırlanmış atlas örtülü sedirlerde oturup olup biteni uzak, donuk, suskun bakışlarla izliyorlar; yanan ıstakozları, başı açık Fransız şarkıcıyı

'acaib-ül garaip' mırıltılanyla pek de tasvip etmediklerini çevrelerine hissettiriyorlar; ama ne olur ne olmaz, Padişahın doktoruyla araları

açılmasın, başlarına bir dert gelmesin diye eleştirilerini bu mırıltıların ötesine de taşımaya cesaret edemiyorlar; ertesi gün saraydş4>u düğün hakkın-23

da neler konuşulacağını düşünüp ne tür yorumlar yapmaları gerektiğini şimdiden kestirmeye uğraşıyorlardı.

Hikmet Beyin arkadaşları ise, herkesi ve her zevki memnun etmeye çalışırken iyice gülünçleşen bu garip kaı -maşayı 'mondenliğin' bir gereği sanıp, 'harika azizim, k \ dm bir

bülbül,' ya da 'bizde böyle piyanist yok ki üstadım' türünden yoru^nlarla değerlendiriyorlardı. Dar redingotları, püskülü arkaya savrulmuş vişneçürüğü fesleriy-le kendilerinin de bu düğün kadar garip olduğunu görmezden geliyorlar; kendilerinde ve düğünde varlığını hissettikleri tuhaflığı, yabancıların gösterilerine duydukları

hayranlığı belirtmek için gösterdikleri abartılı coşkunun arkasına saklamaya çalışıyorlardı.

Misafirlerin arasına karışmış hafiyeler, saraya verecekleri jurnaller için her şeyi inceden inceye tetkik ediyorlar, hangi vezir hangi vezirin yanına oturdu, kim kime ne söyledi, İtalyan piyanist çalarken kimler ilgiyle dinledi, Fransız kadına kim baktı, gençlerden hangileri geceyi birlikte geçirmek için o kadına kur yaptı, yalıya kimler kayıkla kimler arabayla geldi, bunları kaydediyorlardı. Hatta aralarından bazıları ertesi sabahı

bile beklemeden jurnallerini o geceden saraya teslim etmişlerdi.

Aralarından, ormana asılan fenerlerle Çırağan Sarayına 'kapatılan'

veliahta işaret verildiğini, düğünün bahane olduğunu, aslında veliah-tın sarayına denizden kayıkla çıkıp veliahtı kaçırarak tahta geçirmek istediklerini yazan biri bile çıkmıştı.

Harem ise tamamen başka bir düğün yaşıyordu; Meh-pare Hanım gibi piyano çalan, kitap okuyan birkaç genç hanımın olmasına karşın çoğunluk yerleşik zevklere sahipti ve her şey onların isteklerine göre düzenlenmişti. Yaşlı

hanımlar baş köşelere kurulmuşlar, gençler ise yerlere serilmiş şiltelere yerleşmişlerdi. Önce Çingene kızları gelip

bin bir maskaralıkla göbek atmışlar, arkasından kadınlardan oluşan bir saz heyeti ağır parçalar çalmış, düğün ilerledikçe çalınan parçalar hızlanmış, annelerinin kaş göz 24

işaretine pek aldırmayan genç tazeler birer ikişer oyuna kalkmışlardı.

Gelin hanımı da birkaç kez kaldırmaya heveslenmişler, Mehpare Hanım da her seferinde karşı çıkmış, ama sonunda 'burnu büyük' demesinler diye kalkıp ortada bir iki dönmeye razı olmuştu.

Mehpare Hanımla Hüseyin Hikmet Bey bütün bu eğlencenin, müziğin, gösterinin arasında uyurgezer gibi dolaşıyorlar; nereye gittiklerini, ne yaptıklarını fark etmeden kalabalığın salıntısına uyarak oradan oraya kımıldıyorlardı. Akıllan birazdan girecekleri gerdekteydi. Hikmet Bey, düğün hazırlıkları için büyük bir heyecanla uğraşmasına rağmen düğünün başlamasıyla birlikte düğüne duyduğu ilgiyi kaybetmiş, yalnızca yeni karısıyla yalnız kalınca neler olacağını düşünmeye dalmıştı; aklında Paris'te orospularla yaşadığı,gecelerin anılan vardı, ama onları karısıyla yaşayamayacağını düşünüyordu; Mehpare Hanım onlar gibi rahat olamazdı, o da karısına Parisli orospulara davrandığı gibi davranamazdı, onlarla seviştiği gibi sevişmek isterdi ama öyle olamayacağını söylüyordu kendi kendine.

Gece yarısına doğru misafirler, yalıya yaklaşan uzun kayıklarla, kapıda sıraya giren landonlarla birer birer ay-nlmaya başladılar; uzakta oturanlar için misafir odalarına yataklar serildi; kandiller, geceleyin acıkırlarsa diye meyveler, susarlarsa diye ağzı kapalı sürahilerde buzlu sular konuldu.

Hüseyin Hikmet Bey, arkasından yumruklanarak gerdek odasına s.okulma âdetini kesinlikle istemediğini bütün

arkadaşlarına ve hane halk ına söylediğinden kimse taze damada, "Hadi odana!" deme cesareti gösteremedi.

Gelin hanım ise, yenge hanımın, yaşlı kadınlann itiraz edilemeyen otoritesiyle, "Hadi kızım, artık odana geçme vaktidir," emri üzerine cariyelerle birlikte odasına gönderildi.

Tavandaki bir çengelden aşağıya doğru bir çadır gibi genişleyerek sarkıp; yatağı kaplayan cibinliğin bir kenarı

yukarı katlanmıştı, Mehpare Hanım yatağın o yanma oturup damadı beklemeye koyuldu. Bir yıl aradan sonra bedenine ilk kez, bağımsız bir hayvan gibi kıpırdanmasını bilen bazen dokunup, bazen sıkan o erkek eli değecekti, olacakları düşündükçe yüzüne heyecandan al basıyordu. Pencereden dışarı

baktığında, yalının rıhtımında tek bayına sigara içen Hikmet Beyi gördü; arkasından vuran ışıklarla gölgesi uzayıp^incelerek rıhtımın üstüne dü§en, biraz sonra gelip kendisiyle sevişeceğini bildiği erkeği, fark edilmemenin rahatlığıyla uzun uzun seyretti. Hikmet Bey sigarasını söndürüp binaya doğru yürüyünce Mehpare Hanım da dönüp yatağın kenarına oturdu yeniden.

Hikmet Bey odaya girince Mehpare Hanıma şöyle çabucak bir baktı, sonra yavaşça fesini çıkartıp konsolun üstüne bıraktı, ellerini saçlarının arasından geçirip gelinin yanına yürüdü. Gelinin duvağı yüzünü örtüyordu.

Cebinden siyah kadifeden uzunca bir kutu çıkartıp açtı; kutunun içinden, bir su gibi akan pırlanta kolyeyi alıp Mehpare Hanıma, o güzel yüze bu kadar yakınlaşmanın heyecanıyla uyuşan parmaklarıyla taktı.

Koruda yanan binlerce fenerin denize vurarak çoğalan alevi, odanın içine yayılarak duvarları, yatağı, cibinliği, Mehpare Hanımın gelinliğini, Hikmet Beyin heyecandan soğuyan alnını yangın kızıllığına boyuyor, deniz dalgalandıkça kızıllık da dalgalanıyordu. Gelinin duvağı kıvrım kıvrım bir ateş gibi kapatıyordu yüzünü. Bütün koruyu, denizi, yalıyı, odayı, gelinliği kaplayan bu kızıllık sanki içlerine akıyordu; kendilerini yangının bir parçası gibi hissediyorlardı.

Bu kızıllığın içinde Hikmet Beyin beyazlanan dudakları, olduklarından daha beyaz görünerek kıpırdandı, ama biri konuştuğunu, öbürü duyduğunu hissetmiyordu. Çıkan ses, sanki kendi bedenlerinin içinde yankılanan, dünyadan uzak, uhrevi bir sesti.

— Müsaade eder misiniz Mehpare Hanım?

*

26

Mehpare Hanım başını yavaşça uzattı, Hikmet Beyin kanı çekilmiş elleri uzandı, duvağın ucundan tutup kaldırdı ve bir çift göz kızıllığın içinde parladı. O an Hikmet Bey, büyük bir soğukkanlılıkla ama öldürücü bir kesinlikle bu gözleri görmeden yaşayamayacağını düşündü. Belirgin derecede yuvarlak ve iri iki göz hayatın kendisi olmuştu, o an Hikmet Beye biri çıkıp da "Hayat nedir?" diye sorsa, "İki ışıktır," derdi.

Belleği bir anda boşalmış, oradaki her şeyin yerini bir çift göz almıştı; Hikmet Beyin belleğine girip dolaşan biri, o karanlık labirentin her köşesinde bir çift esrarlı ışık görürdü; garip derecede iri, garip derecede yuvarlak bir çift bal rengi ışık ve belki bir tutam da kızıllık bu ışık damlalarının yanında.

Mehpare Hanım da karşısındaki erkeğe, kökünü şehvetten, erkek etine duyulan özlemden alan bir aşkla baktı; bedensel istek nasıl oluyorsa duygusal bir şekilde çıkıyordu ortaya. Mehpare Hanımın duygularının kaynağı karşısındaki erkeğe kıyasla ne kadar tenselse, ne kadar azgınsa, bu duygulan kendi kendine ifade ve kabul ediş biçimi de o kadar utangaçtı.

Aldığı terbiye gereği, duygular açılıp saçı-lamıyordu içinde; coşku patlayıp çıkamıyordu. Bu yüzden Mehpare Hanım, kendisine çok berrak gözüken bir aşkla seviyordu erkeği; bu aşkın kaynağındaki o karanlık ve kızıl köpüklü fıkırtıyı görmesine, ne gariptir ki, kendi ruhu izin vermiyordu; ruhunun ve isteklerinin derinlikleri kendisine bile kapalıydı, kendi içine doğru bir yolculuğa çıkmasına imkân yoktu, o yollar ta çocukluğunda kesilmişti.

Ama her zaman olduğu gibi daha karanlık olan ruh, daha aydınlık olanı esir alacaktı, esaret aydınlık için kaçınılmazdı; kader karanlığı sonsuzluğa dek efendi ilan etmişti ve onlar bu kadere kaçınılmaz olarak uyacaklardı.

O sırada bunu bilmiyorlardı ama bu böyle olacaktı; bunu, tozlu odasında oturan Osman, ateş rengine bürünen eşyalarının arasında neredeyse melunca bir sevinçle biliyor, bü-27

yük büyükannesinin ikinci kocasıyla sevişmesini izliyordu.

Kıpır kıpır bir kızıllığın içinde, bilinçleri bu kızıllıkla kapanırken nasıl olduğunu kendileri de fark edemeden ağır ağır soyundular. Mehpare Hanımın saçlan omuzlarına döküldü. Vücudu, ay ışığında yıkanan bir su perisinin vücudu gibi parlak^ bir beyazlığa sahipti; yuvarlak memeleri, karnı, biçimli bacaklarıyla bir yıldız kümesinden dünyaya düşmüş'bir yıldız damlası gibi ışıl ısıldı. Hikmet

Bey, bu beyazlığa neredeyse çekinerek, aniden denizden çıkıveren bir denizkızma dokunur gibi gerçek olduğuna inanamadan dokundu. Mehpare Hanım hiç kıpırdamıyordu, bir zaman Hikmet Bey utangaç dokunuşlarla bu vücudu, bu yıldız damlasını tanımaya çalıştı; her dokunuşta peri kızı biraz daha canlanıp kadmlaşıyor, Hikmet Bey erkekliğini biraz daha fark ediyordu. Bacakları birbirine dolandı, göğüsleri birbirine değdi, sonra Hikmet Beyin dudakları Mehpare Hanımın boynundan aşağıya kaydı, utangaçlık her dokunuş ve öpüşle biraz daha eriyip yataktan kaçıyordu. Mehpare Hanım da biçimli parmaklarıyla Hikmet Beyin vücuduna dokunuyordu, birden çıldınver-diler; Hikmet Bey Fransızca konuşmaya başladı, açık saçık şeyler söylüyor, Mehpare Hanım da bilmediği bu dili sanki anlıyordu.

Hikmet Beyin dili bacaklarının arasına değdiğinde bir an kaskatı kesildi; böyle bir şeyi ne görmüş, ne duymuş, ne de en çılgın hayallerinde aklına getirmiş ti; bu hiç bilmediği, hiç düşünmediği bir şeydi. Önce dehşete kapıldı, utanç isteğin üstünü kapattı, sonra o utanç ve dehşet duygusu yırtılıp parçalandı; o güne kadar hiç çıkarmadığı korkunç bir iniltiyle birlikte kendini iyice kaybetti, dişlerini Hikmet Beyin sırtına geçirdi.

Mehpare Hanım, kendi gerçek kimliğine doğru yola çıkmıştı.

28

Osman ise müthiş bir öfke duyarak "Tahişe!" diye mırıldandı ve Hasan Efendinin sesini duydu: "Ben sana söylemiştim."

Gene de o sevişmeyi sonuna kadar birlikte ve kıskançlıkla yanarak seyrettiler.

29

III

nüyordu; yalnızca, kendini korkutana ürpererek bakıyordu. Bazen saatlerce mutfakta oturup karıncaları izliyordu, o kalabalık ve kıpırtılı siyahlık iğrendiriyordu onu. Seyi-rerek derinleşen kara bir delik gibiydi karınca kalabalığı, baktıkça karanlıklaşıp derinleşiyordu ve ona hiç hatırlamak istemediği bir başka karanlık deliği hatırlatıyordu; belki de zamanın durduğu yerdi o karanlık.

Mum ışıklarıyla yıldızlanan loş barı hatırlıyordu.

Kenardaki piyanonun başında oturan çok yakışıklı bir adam caz parçaları

çalıyordu; saçları dağınıktı, boynunda bir fular vardı, gözleri yeşildi ve olduğundan daha iri gözüken gözlerdendi. Sonra adam şarkı söylemeye başlamış ve yakışıklılığı aniden iğrenç bir çirkinliğe dönüşmüştü. Bu değişikliğin nasıl olduğunu anlayamamıştı Osman. Adamın yüzünde yakışıklılıkla iğrençlik sürekli yer değiştiriyordu; bir an yakışıklı

oluyor, bir an iğrençleşi-yordu; birbirinin zıttı iki görüntü birbirinin içinden çıkıyordu sanki. Birden çirkinliğin nereden kaynaklandığını

görüverdi; adamın ağzında tek bir diş bile yoktu, o biçimli dudakları

açıldığında ardında karanlık bir kuyu beliriyor-du.

Sonra nasıl olduysa adam masalarına gelmişti, masada-kilerden birinin tanıdığıydı galiba. Hareketlerinde adı ko-nulamayan bir kayganlık vardı.

Söz mükemmel bir yaşamın nasıl olacağından açılmıştı; adam sustuğu zaman bir tanrıyı andıran yüzüyle dinlemiş, sonra fısıltıya benzeyen derin sesiyle konuşmuştu:

— Mükemmel bir hayat yoktur... Hayat hiçbir zaman mükemmel değildir; daima eksik, bozuk ve kötüdür, mükemmel olan ölümdür ve mükemmel olmayan her şeyin .mükemmele aktığı gibi hayat da ölüme akar, orada mükemmele erişir.

Sonra felsefeden ve filozoflardan söz etmişti o her şeyi küçümseyen haliyle.

31

Zamanla ilişkisini çoktandır kaybetmişti, zaman artık onun için hep aynı

yöne doğru akan bir nehir değil; geçmişin, ânın, hatta geleceğin içinde biriktiği büyük bir göldü. Bu gölün sularına dalıyor, kendi geçmişiyle, ölüleriyle birlikte yaşıyor, her gün biraz daha dibe, biraz daha geçmişe inerek bugünden uzaklaşıyordu. Zamanın, akan bir nehirden duran bir göle ne vakit döndüğünü hatırlamayacak kadar derinlerdeydi artık; bu gölün içinde bazen hiç karşılaşmak istemediği insanlara ve sahnelere rastladığında bütün gücüyle daha dibe kaçmaya uğraşıyordu.

Onu hayata bağlayan tek bağ mutfakta biriken ton balığı konservelerinin boş kutularıydı. Boş kutularla birlikte karıncalar da çıkmıştı ortaya; mutfak tezgâhını kaplayan kalın toz tabakasının üstünde iğne ucuna benzer milyonlarca iz bırakarak, bilinmeyen deliklerden sürüler halinde kutulara geliyorlardı. Sabahlan kalktığında kutuların içinin simsiyah kesildiğini, bu kıpır kıpır siyahlıktan çıkan bir uzantının kutuların bir ucundan dışarı akıp diğer ucundan yine kutulara döndüğünü görüyordu. Karıncalar, hareketli siyahlıkları ve kalabalıklarıyla korkutuyorlardı onu, ama ne kutuları atıyor ne karıncaları kovuyordu.

Zaten çoktandır kendisini korkutan herhangi bir şeye karşı önlem almaktan vazgeçmişti. Korkuyordu ama hiçbir şey yapmıyordu, onun doğal bir parçasıydı korku; ne korkudan ne de korkunun nedeninden kurtulmayı düşü-30

— Felsefe, mükemmelin sırrını arar ve bulamaz. Bulamayacaklarını bilmenin öfkesi ve kalenderliği vardır bütün filozoflarda; olmayan bir şeyi aramanın şehvetini yaşar onlar. Felsefenin şehvetli çekiciliği olmayanı

aramasın-dadır. Binlerce yıl aradılar, ölümün kapılarına gelip durdular, eğer öbür dünya olsaydı mutlu filozoflara orada rastlayacaktık; aradıklarını buldukları için mutlu ve can sıkıcı olacaklardı; ovzaman onları dinlemeyecek, okumayacak, aşağılayacak ve sıkılacaktık.

Bulamadıkları için şimdi yüceltiyoruz onları; mükemmeli bulamamaları bizi kutsuyor, yüceltiyor çünkü. Kendi eksikliğimize uyuyor hayatın eksikliği.

Tam lafın ortasında birden sözü değiştirip bir film yıldızından bahsetmeye başlamış, saçlarını elinin kaygan bir darbesiyle geriye atarak 'o müptezel karıyla' ilgili duymayanın inanamayacağı bir bayağılıkla sövgüler düzmüş, herkesi çekiştirmiş, herkese küfretmiş; en bayağı, en adi sözcükleri, bunları kullanmaktan duyduğu hazzı gizlemeye gerek bile duymadan birbiri ardına sıralamıştı.

Osman dehşetle irkilmişti bu sözleri duyunca ve nedenini anlayamadığı bir korkuyla hemen masadan kalkıp gitmek istemiş, ama onun yerine sabaha karşı

Beyoğlu'nda adamla birlikte yürürken bulmuştu kendini.

Vitrinlerin ışıklan solmaya başlamış, gece ışıklarında canlanan mankenler yeniden mum rengi ölümlerine

dönmüşlerdi. Adam bazen uzun uzun susuyor, bazen uzun uzun konuşuyordu.

Bulaşık suyu kokan arka sokaklardan birinin ortasında adam birden durmuştu:

- Sen niye benim peşime takıldın böyle, başka işin gücün yok mu senin?

Osman bu aşağılamaya rağmen adamın peşinden ayrılmamıştı.

Terk edilmiş gibi duran rutubet kokulu* bir binanın bodrum katına inmişlerdi. Adam, kilidi olmayan kapıyı

iterek açıp içeri girmişti. Ortalık darmadağındı; gömlekler, pantolonlar yerlere atılmıştı; portakal sandıklarından yapılmış, masaya benzeyen bir şey duruyordu ortada. Kenarda bu fakir dağınıklığa hiç uymayan, pirinçten, düzenle örtülmüş, temiz bir yatak vardı.

Masanın yanındaki taburelere oturmuşlardı. Adam gözlerini kapamış, uzun süre öyle sessizce durduktan sonra gözlerini açmış, Osman'ın gözlerine aynı alaycı küçümsemeyle bakarak, garip bir biçimde gülümsemişti.

— Benim niye dişlerim yok, biliyor musun?

Osman'ın bir daha asla tekrar edemeyeceği bir açıklama yaptıktan sonra ağzını açıvermişti adam, o karanlık kuyu çıkmıştı ortaya.

Ondan sonrasını, neler konuştuklarını, neler yaptıklarını hatırlamıyordu.

Sonra bu tozlu evi ve ölüleri bulmuştu. Ölüler daha önce de var mıydı, yoksa o geceden sonra mı ortaya çıkmışlardı; zaman orada, o kulübede mi durmuştu, orada neler olmuştu, bunların hiçbirinin cevabını veremiyordu.

Bunları ölülerine de soramıyordu, zaten onlar da Osman'la ilgilenmiyorlardı; ölüler yalnızca kendileriyle ilgiliydiler; hep kendilerini, kendi hayatlarını anlatıyorlardı. "Onlar oldukları yerde durmuşlar, zaman yanlarından akıp geçmişti; Osman bunu anlamıştı; sen durursan ve zaman yürürse ölüyordun, sen yürürsen ve zaman durursa deliri-yordun; her değişim bir duruşla mümkündü, bütün keskin değişimler bir duruşla gerçekleşiyordu; hiçbir şey durmasa, hiçbir şey değişmeyecekti, her şey hep birlikte hiç durmadan ve hiç değişmeden akıp gidecekti.

Ama Osman için zaman durmuş ve her şey değişmişti; o duran zamanın içinden ölüler, bazen teker teker, bazen akın akın, arkalarından başka ölüleri de sürükleyerek, resleri, maşlahları, kılıçları, entarileri, kinleri, öfkeleri, aşkları, acıları, rengârenk çarşaflan, çizmeleri, faytonları, Kılıç Yarası Gibi

udları, tamburları, tabancaları, savaşları, göçleri, salgın hastalıklarıyla gelmişlerdi.

Ölüleri arasında Osman'ı en çok eğlendireni ise gelmesini dört gözle beklediği Hasan Efendiydi; geniş, omuzlu, kalın enseli, saçları üç numara tıraş edilmiş, koca kafalı, palabıyıklı, göreni ürküten, ejderha gibi bir adamdı; talebeliği Beyoğlu'nda kavgalarla dövüşlerle geçmiş, on dokuz yaşındayken, o\amanlar Haliç'te bağlı duran Donanmayı Hümayun'a.zabit olarak atanmıştı. Donanmada yapılacak bir iş yoktu; Padişah bi.r gün gelir gemiler sarayın önüne dizilip sarayı top ateşine tutar diye korktuğundan

bütün gemiler Haliç'e bağlanıp çürümeye terk edilmiş'a; gemilerin ahşabı

kararmış, dipleri çürümüş, madeni aksamı yosun bağlamış, toplan paslanmış, çoğunluğu Haliç'in çamurlarına oturmuştu. Kamaraların içine kışın rüzgâr girer, ısınmak için sobalar yakılırdı.

Harbiye Nezareti, gemi zabitlerine maaş göndermekten çoktan vazgeçmişti; zabitler de, her gün biraz daha kararıp, çürüyen gemilerin güvertelerine büyük kümesler yaptırıp tavuk, hindi, kaz beslemeye başlamışlardı; geminin hiçbir yanına nöbetçi koymazlar, yalnızca tavuklar çalınmasın diye kümeslerin başına nöbetçi dikerlerdi. Gemi erleri her sabah horoz çığlıklarıyla uyanırlar, güvertelere Haliç'ten çektikleri suyu yalap şap döktükten sonra pazara yumurta satmaya giderler; çıplak ayakları, koca bıyıkları, yarı başıbozuk yarı asker kıyafetleriyle, pazara gelenlerle fiyat için çekişirler, fiyatta anlaşamazlar da pazarlık uzarsa, sonunda kızıp adamı bir güzel döverlerdi.

Hasan Efendi de gemide yapılacak iş olmadığını anlayınca talebelik alışkanlıklarına geri dönmüş; zabit arkadaşlarıyla Beyoğlu âlemlerine katılmaya, kavgalara karışmaya, kerhanelerden haraç almaya koyulmuştu.

Şeyh Efendinin düğününden altı ay kadar önce yaşlıca bir gemi çavuşu bir akşam Hasan Efendiyi tekkeye götürmüştü; hayatında ilk kez bir ayin gören genç zabit de, bir ağızdan yapılan o

coşkulu ayinle büyülenmiş, bir şelalenin altına tutulan boş bir kova gibi şahit olduğu inançla dolmuş, o akşam aniden dindar bir adam olmuş, bu çok süratli değişimine karşın bu

inancından bir daha hiç vazgeçmemiş, hatta gittikçe daha sofulaşıp bağnazlaşmıştı. Beyoğlu âlemlerinden ayağını

kesmiş, bir kandilin aydınlattığı, çürümüş tahta kokan, rutubetli kamarasında Hayber Kalesi, Kan Kalesi, Kerbela Savaşı gibi din savaşlarını

anlatan kitaplar okumaya başlamış, okuduklarına kendini kaptırmıştı.

Geceleri kamarasında okuduklarını, mevsim yazsa geminin güvertesinde, kışsa kamarada arkadaşlarına anlatmayı bir alışkanlık haline getirmişti; okuduğu kitapları dinleye dinleye herkes ezberleyince bu kez yenilerini kendisi uydurmaya başlamış, zamanla uydurmaya alışmış, hatta kendi uydurduklarına önce kendisi inanır olmuşru.

Hasan Efendi, uğursuzluğun aileye Mehpare Hanımdan bulaştığına inananlardandı; hayatında Şeyh Efendinin karıs ını bir kere doğru dürüst görüp görmediği bile kuşkulu olan bu adam bitmez tükenmez bir öfke duymuştu bu kadına.

"Ben düğün zamanı tekkedeydim, o hazırlıkların hepsini biliyorum. Benim bir ahpabım vardı gümrükte çalışan, Girit göçmeni; bana o, Tevfik Beyin babasının Rum papazı olduğunu söylemişti, ben de tekkede bizim çavuşa çıtlattım, acaba Şeyh Efendiye söylesek mi diye, ama çavuş, 'Söylemek yakışık almaz, iftiradır, koskoca Şeyh Efendi aldığı gelinin kim olduğunu bilmez mi?' dedi; me-ğersem bilmiyormuş işte, o evlilik yürjimedL ama onların sulbü bozuk, yani o Mehpare Hanımın soyundan gelen bütün kadınlar fahişe oldular, Şeyh Efendinin kızının çocukları da, hepsi... Daha sonra saraydan bir herifle evlendi Mehpare Hanım, o heriften peydahladığı da dahil bütün çocukları da ya fahişe ya serseri oldu, yani düşün şimdi koskoca bir Şeyhin sulbünden gelen bir fahişe ordusu; 35

keşke diyorum o zamanlar çavuşu dinlemeseymişim de Şeyh Efendiye bunlar gâvur tohumu diye söyleseymişim.

"Ama ne fayda, söylemedik işte, söyleyemedik, dokuz ay nursuz uğursuz bir sessizlik oldu tekkenin içinde, ne ayinlerin tadı var, ne yarenliğin; Şeyh Efendinin suratı hep asık, bir yerde beyin efendinin suratı asıldı mı

orada hiç nur kalmaz, ne iştir, herkesin yüzü asılır. Tekkede de öyle oldu; yüzler karardıkça karardı, herkes birbirini haşlar, bağırır oldu, olmaz işler işlendi dervişler arasında, kavgalar çıktı, aşçı baba bir kepçede yamağının kafasını yardı, tekkeden ayrılıp kendini Pera'da itliğe kopukluğa vuranlar oldu, beti bereketi kaçtı tekkenin. Sonra bir gece yansı Rukiye Hanım doğdu, hık demiş anasının burnundan düşmüş, gözleri aynı anasının gözleri, bir insan yavrusu anasına bu kadar mı benzer canım, ama benziyor işte; sanki Mehpare Hanımı kundağa sarıp yatırmışlar, o kadar benziyor. Şeyh Efendi sevineceğine yüzü daha da asıldı, hamilelik bahanesiyle odaları da ayırmışlardı; lohusalıktan üç ay sonra da bir kupa arabasına bindirip gönderdiler Mehpare Hanımla bebeğini, Şeyh Efendi bir daha bebeğini gördü mü görmedi mi, bak onu da bilmiyorum. Bana sorarsan görmedi, karısından sezmediğini kızından sezdi Şeyh bana kalırsa, onun da ne biçim bir kadın olacağını anladı. Bir yıl sonra da Habibe Hanımla evlendi, ama bu sefer öyle düğün falan olmadı, sonra da her yıl bir kızları doğdu; tam altı kız, bir tekkede altı kız, uğursuzluk bulaşmıştı

bir kere tekkeye bana sorarsan."

Mehpare Hanım tekkeden ayrıldıktan sonra da Hasan Efendi nedenini hiçbir zaman anlayamadığı ya da anlamak istemediği bir dürtüyle onu hep izlemişti. Konağının etrafında dolanır, sezdirmeden tanıdıklarından genç

kadın hakkında bilgi alırdı; sık sık onun gittiği mesire yerlerine çıkar, uzaktan uzağa Mehpare Hanımın landosunu gözlerdi.

Uğursuzluğun peşine düşmüş bir adam gibiydi; uğursuzluğu izleyebildiği sürece sanki kaderini kontrol edebilecek; kendisinin, Şeyhinin, tekkesinin başına gelebilecek felaketleri, o 'fahişenin' güzelliğinden yayılan kötülükleri önleyebilecekti. Mehpare Hanımın izini kaybettiği anda da o uğursuzluk, bilmediği bir yerden vuracaktı kendilerini. Farkına varmadan hayatım Mehpare Hanımın hayatına bağlamıştı. Bir de o uğursuzluğun yüzünü

yak ından görme isteği vardı, Mehpare Hanımı ne kadar yakından görebilir, yüzüne ne kadar yakından bakabilirse, kötülüğe karşı o kadar güçlenip silahlanacaktı. Hiçbir âşığı Mehpare Hanıma, onu uğursuz sayan Hasan Efendi kadar bağlanmamıştı herhalde, ama Hasan Efendi bu tuhaflığı da kadının uğursuzluğunun bir parçası olarak görüyordu.

IV

mesafeli gülümseyişiyle öpmeleri için eKni uzatıp yürüyordu; hiçbir erkek beyaz eldivenler içinde saklı, uzun parmaklı bu ellere dudaklarını şöyle bir dokundurmaktan ileri gidemiyordu. Bir ara, Sultanın kadınlara meraklı

olduğuna dair bir dedikodu da dolaştı, ama bunun da aslı olmadığı

anlaşıldı. Sonunda, Paris salonlarında yeni yeni parlayan genç bir şair, bir baloda Sultanla dans etmek şerefine nail

olduktan sonra, hemen herkesçe derhal kabul edilen fikrini bir arkadaşına açıkladı:

— Mösyö le Vikont, aziz dostum, ben artık bu kadının peşinde dolaşmaktan vazgeçiyorum, rakibimle başa çıkmam mümkün değil, bu kadın kendine âşık.

Mihrişah Sultan, istemeden evlendirildiği kocasından ayrıldıktan sonra hiçbir erkekle birlikte olmamıştı; kendi güzelliğine, bu güzelliği-bir başkasıyla paylaşamayacak kadar hayrandı. Her akşam, çırılçıplak soyunup yerden tavana kadar yükselen kristal aynalarda uzun uzun seyrettiği bu muhteşem vücuda ölümlü bir insan elinin dokunmasının, bu güzellik için aşağılayıcı bir şey olduğuna inanmıştı. Bu güzellik insanlar için değildi, tanrının dudaklan için yaratılmıştı ve ancak bir tanrıya sunulabilirdi. Bu müstesna güzellik, gizli bir büyü gibi sahibesini esir almış, onu diğer bütün insanlardan uzaklaştırmıştı.

Mihrişah Sultanla gelini Mehpare Hanımın karşılaştıkları ilk anda, bu iki kadının güzelliği, iki ağır yük vagonu gibi olanca şiddetiyle çarpıştı; kendilerinden başka hiç kimsenin fark etmediği o kısacık anda birbirlerine dehşetle, hayranlıkla, kıskançlıkla ve nefretle bakıp çarpışmanın şiddetini ruhlarının derinliklerinde bütün ağırlığıyla hissettiler. Bir başka insanın da kendileri kadar güzel olabileceğine inanmakta çektikleri zorlukla, karşısındakinin kendisinden daha güzel olup olmadığı konusundaki kuşkuları birbirine karıştı.

Bu kuşku karşısında Sultan, soyluluğuna, zenginliğine, vakarına, hayranlarına sığındı; Mehpare Hanım ise te-39

Koleranın İstanbul'u kasıp kavurduğu o yazı, Mehpa-re Hanımla Hüseyin Hikmet Bey, evlenmelerinin şerefine

verilen müsaade sayesinde Paris'te, Hikmet Beyin annesi Mihrişah Sultanın yanında geçirdiler.

Kırkını daha yeni aşmış olan Sultan, esrarengiz bir derinlikten bakan uzun kirpikli siyah gözleri, kavisli kaşları, geniş alnı, Kleopatra'yı andıran biraz irice ama biçimli burnu, dolgun dudakları, cömert dekoltesinin zor zapt ettiği bir kaz yavrusu gibi besili ve beyaz göğüsleri, uzun boyu, karşılaştığı insanı derhal hâkimiyetine alan üstten bakışları ve muhteşem servetiyle daha geldiği ilk günden itibaren Paris'in efsanelerinden biri olmuştu; Fransız hükümetinin bakanları bile bir akşam yemeğinde Sultanı

ağırlayabilmiş olmakla övünüyorlardı. Genç kontlar, yaşlıca baronlar, Avrupa'ya hükmeden zengin bankerler, ünlü yazarlar, şöhretin kapısında dolaşan ressamlar, Doğu masallarının içinden amber kokulu tütsüleriyle gelen büyücü bakışlı kadının peşinde koşuyorlardı. Onun uğruna şiirler yazılıyor, onun uğruna paralar savruluyor, onun uğruna Boulogne Ormanında şafak vakti düellolar yapılıyordu.

Sultan, çevresinde dolanan, hikâyeler, fıkralar, maceralar anlatan, ilanı

aşk eden, yalvaran, ağlayan, gülen, birbirlerini öldürmeye kalkan bütün bu erkeklere derin gözleriyle bakıyor, Parislilerin 'emperyal tebessüm'

dedikleri

selliyi gençliğinde ve kocasının kendisine duyduğu aşkta buldu. İkisi de nasıl davranmaları gerekiyorsa öyle davrandılar: Mehpare Hanım 'hanım sultan' dediği kayınvalidesinin elini hürmetle öpüp bütün emirlerine amade bir itaat-kârlığı benimsedi; Mihrişah Sultan ise gelini

ezmemeye, ona mesafeli ve kibar davranmaya özen gösterdi. İki kadının birbirlerini küçümseyebilmek için buldukları en iyi yol buydu, ama kesinlikle birlikte bir kalabalığın önüne çıkmadılar, hiçbir davete ya da baloya beraberce gitmediler, kimse onları bir arada görüp kıyaslama yapma lüksüne sahip olamadı.

Hüseyin Hikmet Bey ise ba iki şahane kadın arasında neler geçmekte olduğunu hiç anlayamadı, yıllar sonra bir gün Osman'a, "Annemle Mehpare birbirlerini pek severlerdi, bir gün bile birbirlerini incitmediler,"

demiş, kendi soyunun son temsilcisi olan bu yarı deli adamı kendi saflığına güldürmüştü.

Paris'te geçirdikleri o yaz, kocasının arzusu üzerine Mehpare Hanım çarşafını çıkarmaya razı oldu, ama Hikmet Beyin bütün ısrarlarına rağmen başına sardığı ipek türbanıyla, yüzünü belli belirsiz saklayan ince peçesinden vazgeçmedi. Bu tül peçenin, Doğu'dan gelen her şeyde bir sır ve gizem arayan Parislileri daha çok etkilediğini gören Hikmet Bey de zaten kısa bir süre sonra ısrar etmekten vazgeçti.

Eski arkadaşlarını bulan Hikmet Bey, karısını da yanına takıp gençlik günlerinde gezdiği meyhanelere, lokantalara, gazinolara gidiyor, yemeklerden sonra arkadaş evlerinde küçük 'suareler' düzenleniyordu. Bazen birkaç günlüğüne Paris dışında bir arkadaşın kır evine gidip kalıyorlar, sabahları at binip, akşamları nehir kenarlarında yürüyüş yapıyorlardı.

Mehpare Hanım, bu yeni öğrendiği spordan, at binmekten büyük bir zevk alıyordu.

Aşk hayatları ise asfalt, tütün, kahve, meyve, ipek ve şarap kokulu bir afrodizyakla kanatlanarak, her gece sa-

bahlara kadar bin bir işve, naz, cilve ve hatta zaman zaman şiddetle coşuyor, Mehpare Hanımın hiç bilmediği, görmediği, duymadığı, gündüz gözüyle aklına bile getiremeyeceği oyunlar yapılıyor en ağza alınmaz açık saçık Fransızca sözcükler, sevişmenin çılgın anlarında kulaklara fısıldanıyor, bazen çığlıklara dönüşüyordu. Bu sevişmeler sonucunda, Mehpare Hanım garip bir Fransızca öğrenmişti; bildiği bütün sözcükler sevişmeyle ilgiliydi, başka da hiçbir Fransızca sözcük bilmiyordu; belki de bu yüzden Fransızca konuşmalar duyunca aklına derhal yatak odası ve sevişme geliyordu. Hayatı boyunca da Fransızca, Mehpare Hanım için tahrik edici özelliğini hiç kaybetmedi; dünyanın en sıradan sözleri bile Fransızca söylendiğinde onu heyecanlandırıyordu.

Şeyh Efendiyle geçen o .tutuk gecelerle dolu evlilikten sonra ikinci kocasıyla yaşadığı doludizgin geceler, her akşam yeni zevkler ve oyunlar keşfetmeler, Mehpare Hanımın hayatla ilgili bütün bilgilerini ve alışkanlıklarını altüst etmiş; onu, gizli bir yerlerde henüz ulaşamadığı

daha birçok yeni zevk olabileceğine inandırmış, içindeki zevk ve oyun düşkünü kadını uyandırmıştı.

Gündüzleri yüzünde tül peçesi, başında ipek türbanı, hiç konuşmadan, dudaklarında Doğu gecelerini andıran bir gülümsemeyle dolaştıktan sonra akşamları yatak odalarına çekildiklerinde çırılçıplak soyunup yatağın içine süzülüyor, kendi cüretine kendisi de şaşarak kocasının bedeninin en gizli yerlerini, derin iç çekişlerle kesilen titremelerle okşarken bir yandan da Hikmet Beyin aldığı açık saçık resimli mecmualara bakıyordu. O

mecmualarda gördükleri her şeyi aynen, neredeyse çocukça bir merakla taklit ediyorlardı. Mehpare Hanım her gece yeni

bir oyun, yeni bir biçim denemek istiyor, her oyunla biraz daha ustalaşarak yataktaki yönetimi yavaş yavaş kocasının elinden alıyordu.

41

Karısındaki bu değişimin Hikmet Bey pek farkına va-ramıyordu, ama Mihrişah Sultanın kadın gözleri, sabah kahvaltılarına her zamanki saygılı haliyle oturan gelinin-deki o başkalaşımı görüyordu; belli belirsiz bir tebessüm, yan gözle bir bakış, ses tonundaki küçük bir dalgalanma, Sultana oğlunun yaşadığı geceler hakkında bir fikir vermeye yetiyordu. Masu^m ve mazlum görünüşlü gelinin geceleri o kadar da masum olmadığını fark etmek Sultanı

daha da öfkelendiriyordu.

Mehpare Hanımın içinde yıllarca hapis kalmış, o aşk oyunlarına ve kendi tenine düşkün kadın adım adım öz-gürleşip kendini belli ederken kocasına duyduğu aşk da daha güçleniyordu; bir an bile kocasının yanından ayrılmaya dayanamıyor; her yerde, her zaman ona dokunmak, onu okşamak, kulağına yaşadıkları geceleri hatırlatan sözcükler fısıldayıp gözlerindeki isteği görmek istiyordu. O günlerde, kocasına duyduğu aşkın, aslında erkeklere duyduğu düşkünlük olduğunun henüz farkında değildi; sevişme isteğinin yalnızca kocasıyla ilgili olduğunu san ıyordu. Bunun böyle olmadığını ancak daha sonraları ve birçok insana çok pahalıya mal olacak kanlı acılarla anlayacaktı.

Artık toplantılarda elini öpmek isteyen erkeklere eldivenli elini daha rahat uzatıyor, gözlerini arayan erkek bakışlarından gözlerini hemen kaçırmıyor, dans edenleri daha ilgiyle seyredip adımları ezberlemeye çalışıyor, hatta bazı geceler evde Hikmet Beyle dans ediyordu. İçkiye, özellikle de şampanyaya hayır demiyordu, önceleri meyve

suyuyla karıştırılıp ikram edilen şampanyaları artık meyve suyu katmadan, hanım hanımcık gülümseyerek yudum yudum içiyordu. İlk başlarda neredeyse tiksintiyle reddettiği istiridyeleri ise şimdi üstüne limon sıkıp tuz ve karabiber ekerek, müstehcen sayılabilecek bir iştahla deniz kokan kabuklarından emiyordu. Yemeklere duyduğu iştah şehvetiyle birlikte artıyordu.

42

Davetler, yemekler, gezintiler, çılgın sevişmelerle geçen mutlu günlerden birinde, daha sonra Mehpare Hanımın asla unutmayacağı bir olay yaşadılar; temmuz başlarında bir gün, Hikmet Beyin okul arkadaşlarından birinin babası olan Kont de Moulen'in Park de Souex yakınlarındaki şatosuna öğlen yemeğine davetliydiler. Sabahleyin, Mihrişah Sultanın o günlüğüne emirlerine verdiği dört çift siyah atın çektiği, kapıları armalı, kırmızılara boyanmış, gösterişli arabasıyla yola çıktıktan bir süre sonra Şanzeli-ze'de birden büyük bir kalabalıkla karşılaştılar.

Başları kasketli, iri bıyıklı adamlar, saçlarını bağlamış kadınlar, kızıl bayraklar, Fransızca yazılı pankartlar taşıyıp marşlar söyleyerek yürüyorlardı; kalabalığın sonu görünmüyordu. Arabacı, arabayı kalabalıktan kurtarıp bir ara sokağa sapmak istedi,-*ma onlar yollarını değiştireme-den kalabalık arabanın çevresini sardı; uzaktan bakıldığında dalgalı bir denizdeki kırmızı bir kayık gibi gözüküyordu araba.

Kalabalık öfkeli haykırışlarla arabayı sallıyor, huy.suz-lanan atlar şaha kalkıyor, arabacı bir yandan atları yatıştırmaya çalışırken bir yandan da kamçısıyla kalabalığı uzaklaştırmaya çabalıyordu. Özellikle kadınlar arabanın basamaklarına basıp başlarını pencerelerden içeri sokuyor, Mehpare Hanımı birbirlerine göstererek kâh alaycı

kahkahalarla gülüyorlar, kâh suratlarını buruşturarak birşeyler söylüyorlardı. Kalabalığın gürültüsüne atların kişnemesi, arabacının haykırışları, Fransızca naralar, küfürler, öfkeli kahkahalar karışıyordu. Kalabalığın ittirmeleriyle çalkalanan araba devrilecek gibiydi; o sırada arabanın içine bir çürük domates attılar; domates pencerenin kenarına vurarak patlayınca Hikmet Beyin yüzüne domates artıkları yapıştı. Mehpare Hanım buz kesmişti, Hikmet Beyin sararmış yüzünde domates lekeleri kan gibi duruyordu.

Kalabalık yanlarından geçip gidene kadar tek kelime konuşmadan, her an arabanın devrilmesini ve kalabalık ta-

rafından linç edilmeyi bekleyerek kımıldamadan oturdular. Kalabalık geçtikten sonra araba yeniden yola koyuldu.

Bir süre geçince Mehpare Hanım zorlukla yutkunarak sordu:

— Kimdi bu insanlar Hikmet Bey?

Hikmet Bey bıyıklarını kemirerek cevap verdi:

— Ameleler, efendim.

Mehpare Hanım, amelenin ne demek olduğunu tam bilmiyordu.

— Yani kayıkçılar, uşaklar, arabacılar falan mı?

— Bunlar fabrikalarda-çalışıyorlar Mehpare Hanım.

Mehpare Hanım o güne kadar İstanbul'da 'fabrika' diye bir sözcük hiç duymamıştı.

— Ne yapıyorlar fabrikada?

— Her şey yaparlar... Kumaş dokuyorlar, alet edevat yapıyorlar...

— Peki, niye öyle batırıyorlardı?

Hikmet Bey fesini düzeltti.

— Hükümetin istifasını istiyorlardı efendim.

Şaşkınlıktan Mehpare Hanımın iri gözleri daha <ia açıldı.

— Paşaların istifasını mı istiyorlar, padişahlarına isyan mı ediyorlar?

Hikmet Bey, olup biteni karısına anlatmakta zorluk çekeceğini anlayınca kestirme bir cevap verdi.

— Evet efendim.

— Paşalar buna kızmıyor mu?

— Kızıyorlardır herhalde.

Bir zaman düşündükten sonra Mehpare Hanım gene sordu:

— Paşalar giderse yerlerine yeni paşalar mı gelsin istiyorlar?

— Hayır efendim, kendi partilerinin gelmesini istiyorlar.

Mehpare Hanım, iyice şaşırdı.

- Memleketi ameleler mi idare edecek?

Biraz durduktan sonra gülümsedi.

- Benimle eğleniyorsunuz değil mi Hikmet Bey?

- Hayır efendim, ciddi söylüyorum.

Mehpare Hanım ba§kaca bir şey sormadı, yol boyu sustu; ama amelelerin paşaları yıkmak istediği, uluorta sokaklarda bağırıp arabaları devirmeye kalktığı bu ülke biraz gözünden düştü. O güne dek hiç önem vermediği hizmetkârlarına karşı gizli bir öfke ve korku duydu; o olaydan sonra sokaktaki insanlardan, hizmetçilerden, uşaklardan, mahalle esnafından, kısacası bütün fakirlerden kuşkulanır oldu; onlardan birini her gördüğünde arabanın çevresindeki kalabalığın arabayı devirmeye çalışmasını hatırladı.

Bir nefret kazındı kaldı içinde.

45

Mehpare Hanım Fransa'dan, yıllar sonra Beyoğlu'nun en tanınmış

çapkınlarından biri olacak olan oğluna hamile olarak döndü; kışı geçirmek için Şişli'ye, ünlü Kürt Beyi Mir Bedirhan'ın oğlu ve Üsküdar kumandanı

Ali Şamil Paşanın kardeşi olan Abdürrezzak Beyin köşkünün yanındaki köşke taşındılar, iki köşkün bahçeleri birbirine bitişikti.

Mehpare Hanımların Abdürrezzak Beylere komşu taşınmasından sonra Hasan Efendi de sık sık Abdürrezzak Btyin konağında görünmeye başlamıştı; akşamları tekkeye gidiyor, gündüzleri ise bir Kürt arkadaşı vasıtasıyla tanıştığı konaktaki Kürt muhafızlarla ahbaplık ediyorJu. Mehpare Hanımların konağında ne olup bittiğini ise her zamanki gibi bütün ayrıntılarıyla öğreniyordu; onu komşu konağın çalışanlarıyla konuşurken hiç gören olmamıştı; edindiği bilgileri nereden aldığı da bilinmiyordu, zaten, bu bilgileri paylaştığı pek kimse de yoktu.

Fransa'dan döndükten sonra büyük bir Paris hasretine düşen Mehpare Hanımın bu hasretini biraz yatıştırabilmek için, hem Şeyh Efendiden olan küçük Rukiye'ye, hem de doğacak yeni bebeğe bakmak üzere Fransa'dan bir Fransız mürebbiye getirtildiğini, gelen mürebbiyenin adının Matmazel Helen olduğunu, her akşam Mehpare Hanımın kocasının yarım saat Matmazel Helen'le Fransızca konuşmasını isteyip onların Fransızca konuşmalarını gözlerini kapayarak dinlediğini herkesten önce öğrenmişti.

Hasan Efendi, daha sonra Osman'a, "Fahişe karı Fransa'dan döndükten sonra iyice azdı, kendi elleriyle mürebbiyeyi kocasının yatağına itiyordu, haya diye bir şey kalmamıştı karıda," demişti.

Kasım ayının ortalarına doğru yağmurlu bir günde Abdürrezzak Beyin, gün geçtikçe şişmanlayan birinci karısı bir ahbap ziyaretinden dönerken arabasının tekeri, caddeden yüz metre içerde olan köşkün girişinde çamura takılıp kırıldı; bu küçük kaza daha sonra istanbul'u sarsacak cinayetlere, binlerce insanın hayatını sürgünlerde yalnızlık ve sefalet içinde tüketmesine yol açacak bir facialar zincirine neden olacaktı; ama o tekerlek kırıldığında kimse karanlık bir istikbalin işaretini görmedi bunda.

Tekerlek kırılınca yağmurun altında, çamurlara bata çıka yürümek zorunda kalan karısı yolun kötülüğünden sinirli bir sesle şikâyet edifıce, eski karısının üstüne genç

bir kuma getirmesinin yarattığı, ev içinde açıkça dile geti-rilmeyen ama sürekli hissedilen gerginliği belki yatıştırı-rım umuduyla, "Sen merak etme, ben hallederim," diyen Abdürrezzak Bey, ertesi sabah, o sıralarda Şişli Caddesini parke taşı döşeten İstanbul Şehremini Rıdvan Paşaya

kâhyasını gönderip caddeden köşke uzanan yüz metrelik yola da parke taşı döşetmesini istedi. Ama Abdürrezzak Beyle aralarında daha önceki bir kız isteme meselesinden kırgınlık olan Şehremini, "Elde yeterli malzeme yok, biz caddeleri yaparken bir de bahçe yolu yapmaya nereden taş bulacağız a kâhya, " diyerek bu isteği kabaca reddetti.

Koskoca Kürt Beyi Mir Bedirhan'ın oğlu, Üsküdar komutanı, astığı astık kestiği kestik Ali ŞamifPaşanın kardeşi Abdürrezzak Bey, bu cevabı hakaret olarak kabul etti; üstelik karısına "Rıdvan Paşa bizim isteğimizi reddetti," demeyi de gururuna yediremedi.

Bey oğlu olmanın, şımanklığıyla kâhyasına emir verdi:

— Gidin Rıdvan Paşanın kâhyası Ahmet Ağayı derdest edip getirin, Şehremini bizim bahçenin yolunu yapa-na kadar köşkün bodrumuna kapatın.

Rıdvan Paşanın Arnavut kâhyasını, o akşam evine giderken yoldan çevirip, kapalı bir arabanın içine atıp köşke getirerek bodruma kapattılar; Abdürrezzak Beyin kâhyası da ertesi gün yeniden Şehreminine gidip beyinin selamını iletti.

— Abdürrezzak Beyin selamı var Paşam, köşkün yolunu yaptırana kadar Ahmet Ağayı salıvermeyecek.

Kâhyasının kaçınıldığını duyan, bir de küstahça tehdit edilen Rıdvan Paşa, Dersaadet'in koca Şehremini, bu ağır hakaret karşısında çıldırdı, yere göğe sığmaz oldu, Abdürrezzak Beyin adamını makamından kovduktan sonra derhal amelebaşını çağırdı.

— Bak ağa, şimdi iki yüz amele alacaksın, gidip o Abdürrezzak deyyusunun köşkünü saracaksın, Ahmet Ağayı

alıp bana getireceksin; Ahmet Ağayı

almadan karşıma çıkmayacaksın.

Şehreminine bağlı iki yüz amele kazma saplarını aba ceketlerinin altına gizlediler, bıçaklarını kuşaklarına soktular, bir kısmı tabancalarını

takındı, arabalarla Şişli'ye gelip köşkü sardılar; tehditkâr bir amele kalabalığının köşkü sardığını gören Kürt muhafızlar derhal kalın kapılan kapatıp kol demirlerini vurarak içeri çekildiler; ellerinde silahlarıyla pencerelerin ardından dışarıyı gözlemeye kovuldular. Kâhya koşarak üst kata çıkıp köşkün sarıldığını beye haber verdi.

Biraz sonra amelebaşınm sesi duyuldu.

— Abdürrezzak Bey, Şehremini paşanın selamı var, kâhyayı verin gidelim, emir var, kâhyayı almadan gitmeyeceğiz, bir terslik çıkmasın.

Abdürrezzak Bey, pencereden kükredi:

— Def ol teres, sen kimsin ki bana emir veriyorsun! Söyle Şehreminine, yolu yapmadan kâhyayı buradan akmazsınız!

Her zamanki gibi o gün de köşkte olan Hasan Efendi de alt kat pencerelerinin birinden Kürt muhafızlarla birlikte dışarı bakıyordu; köşkün yüz metre ilerisinde uza-48

nan, yeni parke taşı döşenmiş cadde bomboştu. Bileklerine kadar çamura gömülmüş amele kalabalığı, yağmurun altında, çamurları köpürterek kaynaşıyor, sayıları da her an biraz daha çoğalıyordu. Kalabalık büyüdükçe sessizlik de artıyor, sanki kalın abadan kül rengi gocuklan sesleri emip yok ediyordu; bazılarının fesinin ucuz boyası yağmurdan solup mor çizgiler halinde burunlarının kenarlarından

aşağıya doğru akarak, onları garip masal hayvanlarına benzetiyordu.

Birden kalabalıktan biri köşkün pencerelerinden birine bir taş attı, şangırtılarla kınlan camla birlikte sessizlik yırtıldı, naralar, haykınşlar, küfürler, çığlıklar taştı içinden; ardı ardına taş yağıyor, camlar parçalanarak, parlak ve keskin diken parçalan gibi odalara saçılıyordu.

Bey mi emir-yerdi, yoksa cam şangırtılarından ürken bir Kürt muhafız mı

silahını şaşkınlıkla ateşledi, Hasan Efendi tam anlayamadı ama köşkün pencerelerinin birinden bir tüfek patladı; tüfek sesiyle kalabalık dağılarak kendini yerlere attı, bir kısmı tek tuk ağaçların ardına yatıp siper aldı, gocuklarının altına sakladıkları silahlarını çıkartarak evi yaylım ateşine tuttular. Yağmurun altında, Osmanlı'nın başkentinin göbeğinde silahlı bir çatışma başladı.

Köşk silah tarrakalarıyla sarsılıyor, delik deşik olan duvarlardan ahşap parçaları fırlıyor, sıvalar dökülüyor, isabet alan kristal aynalar, vazolar, sürahiler cam tozlan gibi yayılıyordu havaya.

Bir ara Abdürrezzak Beyin oğlu muhafızlara bakmak için aşağı kata, Hasan Efendinin olduğu yere indi, tam muhafızlara bir şey söyleyeceği sırada silah seslerini bastıran korkunç bir çığlıkla yere yıkıldı, Hasan Efendinin söylediğine göre, 'boynundan hortum gibi kan fışkırıyor-du, karşıdaki duvar al kan olmuştu.' Hasan Efendi, dayanamayıp iri elini yaranın üstüne bastınnca kan kesilmiş, bırakınca gene püskürmeye devam etmişti.

Bir anda köşkten ateş edenler durdular, dışarıdakiler de evde bir şey olduğunu sezerek ateşi kestiler; köşkün içinde "Beyin oğlu vuruldu, beyin oğlu vuruldu!" bağırtıları duyuldu; Abdürrezzak Bey, koşarak aşağıya indi, oğlunun kanlar içinde yattığını görünce, "Salın Ahmet Ağayı," dedi, "ben bunun hesabını o Rıdvan Paşa melununa

daha sonra sorarım."

Ahmet Ağayı bıraktıktan sonra vurulan genci yukarı kata taşıdılar, hemen bir adam gönderip Ali Şamil Paşaya yeğeninin Rıdvan Taşanın adamları

tarafından vurulduğunu bildirdiler. O sırada saraya da hafiye jurnalleri yağmaya başlamıştı.

Başmabeyinci Tahsin Paşa, hafiye jurnallerini kendisine takdim ettiğinde Padişah, doktoru Reşit Paşayla sohbet ediyordu, jurnali okuyunca sinirli bir tikle burnunu çekti.

— Bak doktor, gene ne haltlar karıştırmış herifler.

— Hayırdır sultanım?

— Ne hayırı doktor, bizim beylerden paşalardan bir hayır sadır olabilir mi ki hayırdır diyorsun; herifler gündüz vakti şehrin göbeğinde, bizim payitahtımızda dağ eşkıyası gibi müsademeye girişiyorlar, Bedirhanlann Kürtle-riyle Şehremininin ameleleri vuruşmuşlar, Ali Şamil'in yeğeni ölmüş.

— Sayenizde hallolur sultanım, siz keder buyurmayın.

Padişah ellerini arkada bağlayıp pencerenin yanma gitti, tepelerin üstünden Boğaz'a baktı bir zaman.

— Şu güzelliğe bak doktor, ama güzellik kaç para eder, tadını

çıkaramadıktan sonra... Bu şehrin her tarafından ihanet, cinayet, kan sızıyor, bazen rüyamda Boğaziçi'ni görüyorum, kandan bir deniz akıyor, üstünde cesetler yüzüyor; Rabbülaleminin bize verdiği şu güzel deniz gözümüze kanlı gözüküyor. Uzaktan bakanlar da kolay sanıyor memleket idaresini; al işte herifler güpegündüz payitahtın ortasında vuruşuyorlar, zindana mı atayım, FİSO

zan'a mı sürdüreyim, sürdürsem yerine getireceklerim daha mı iyi, onlar da birbirlerini boğazlayacaklar; Allanın gücüne gitmesin ama bize öyle bir iş

vermiş ki, atsan atamazsın, satsan satamazsın, bacağımıza bağlanmış taş

gibi yaşadıkça sürüyeceğiz bunu. Her gün binlerce dert, her gün binlerce jurnal; bir kısmı bizi devirip biraderi yerimize getirmek ister, bir kısmı

bizim adımıza alikıran başke-sen kesilir, her yerde gözün kulağın olacak, bir an boş bı-raksan kan gölüne dönecek her yan. Şu sarayın içi bile doktor, hainlerimizle dolu, her yan korku, her yan düşman; koskoca Padişah yıkanmak için hayvan gibi kafese girer, girer ki başı sabunluyken biri gelip de sırtından bıçaklamaya; ağız tadıyla bir taam bile edemez; önce biri tadacak ki alçağın biri taamın içine zehir atmış olmaya; bilmem ki anık Allah sevdiği kulunu mu Padişah yapıyor, sevmediği kulunu mu; bazen ne özlerim bilir misin doktor...

Padişah, şöyle bir durakladıktan sonra boş ver gibi elini salladı, sözünü

tamamlamadı, doktor da cesaret edip Padişaha neyi özlediğini soramadı.

Sultan, her zaman yaptığı gibi birden konuyu değiştiriverdi.

— Sen geçenlerde Fransa'da çıkan bir polis romanından bahsettiydin, ne oldu o kitap?

— Tahsin Paşaya verdim sultanım çevirsinler diye, herhalde bugün yarın tercümesini takdim ederler, pek güzel, pek heyecanlı bir kitaptı, seversiniz ümit ederim.

Padişah, kınalı sakalını kurcalayıp şöyle bir gülümsedi.

— Bilir misin doktor, hayatın sırrı bu cinayet kitaplarında saklı; ben başka kitap okumam, niye okumam, çünkü bir adam bir memleketi yönetecekse, önce insanlar niye cinayet işler onu öğrenecek, nasıl birbirlerini öldürüyorlar onu öğrenecek; hayat bir entrikadır doktor, cinayet ve entrika, bunlar da polis romanlarında var.

Padişah yeniden susup geniş salonun içinde dolaşmaya koyuldu; kısa boylu, dar omuzlu, kambur bir adamdı, vücudu sanki iri burnunun ağırlığına dayanamadığı için öne doğru eğilerek kamburlaşmıştı; yaldızlarla, apoletlerle, sırmalarla, nişanlarla süslü üniforması bile bu vücuda bir heybet katamıyordu. Sesi nazik ve ikna ediciydi; konuşmaya başladığı

zaman, yumuşak tomına rağmen, heybeti artıyordu: Sesinde her sultanın sesinde gizli olan o küstah güven vardı, o sesi-duyan hayatının tehlikede olduğunu, bir tek sözcükle mahvolabileceğini hemen hissediyordu.

— Burada da entrikayla cinayetten başka ne var doktor? Sarayımızda bile casuslar cirit atıyor, paşaların her biri bir başka devletin adamı, ağırhklarınca altın alırlar o devletlerden; kimi İngiliz'e yanaşmış, kimi Alaman'a, kimi Rus'a; ben bunları bilmez miyim, bilirim, uçan kuştan haberim var ama ses çıkarmam; paşa dediğin kesesi dolgun olursa sadık olur, parayı İngiliz'den alır ama ben onu vazifeden atsam İngiliz'den zırnık alamayacağını, bilir; onun için parayı İngiliz'den alır ama bana sadık olur, el parasıyla adam tutarım ben de. Hem de onlar sayesinde.

İngiliz neyin peşinde, Rus ne istiyor, Alaman'ın hesabı nedir anlarım; bir paşa bana bir şey söyleyince bunun kimden geldiği açıktır benim için, onun için ses etmem, ama onlara güvenir misin dersen, hiçbirine güvenmem; nesine güveneceksin... Sen beni dinle doktor, Padişah dediğin yalnız doğar, yalnız yaşar, yalnız ölür; kuldan uzak, Allaha yakınsın.

Padişah birden durdu.

— Bu Abdürrezzak'ın köşkü senin mahdumun köşküne komşu değil mi?

Doktor telaşlandı.

— Komşudur Padişahım, lakin aralarında bir görüşme yok.

Padişah masasının başına gidip kâğıtları karıştırdı.

— Telaşlanma doktor, senin mahdumun köşküne bir şey olmamış.

Kafasını kaldırıp doktora baktı, gözlerinde, dedikodu yapacağı zaman görülen o meraklı ve arsız pırıltı vardı.

— Mahdum bey yeni evliliğinden mesut mu?

— Mesuttur sayenizde haşmetlim,

— Bir Fransız mürebbiye getirmiş diyorlar, güzelmiş de gelen Matmazel.

Doktor bir an tereddüt etti.

— Gelin hanım hamile Padişahım, hem de ilk eşinden olan kızı var, Matmazel o yavrucakla uğraşıyor hem de doğacak bebeğin bakımıyla alakadar olacak.

O sırada gelen bir mabeyinci, Ali Şamil Paşa ile Şehremini Rıdvan Paşanın geldiklerini, ayrı ayn odalarda Padişahla görüşmek 'için beklediklerini bildirdi. Padişah, önce Ali Şamil Paşayı getirmelerini söyledi. Doktor,

"Ben müsaadelerinizi istihsal edebilir miyim efendimiz?" diyerek gitmek istedi, ama Padişah nedense bırakmadı.

— Kal burada doktor, bir beis yok, otur bir kenarda.

Ali Şamil Paşa yerden temennalarla girip Padişahın elini öptü, geri geri çekilip ellerini önüne kavuşturarak durclu, yüzünde büyük bir haksızlığa uğramış bir çocuk ifadesi vardı, Padişahın karşısına çıkan paşaların Çoğunun yüzünde aynı ifade oluyordu zaten. Padişah ise küskün duruyordu, azarlayıcı bir sesle konuştu:

— Ne oldu paşa?

— Padişahım, efendimiz, sizi rahatsız ettiğim için bağışlayın, sizi bu aciz kullarınızın dertleriyle meşgul etmekten teeddüp ederim; lakin bugün Şehremininin adamları güpegündüz biraderin evini muhasara altına alıp biraderin mahdumunu vurdular; canj,ımz Padişahımızın yoluna feda olsun, bir değil

bin Bedirhtnlı size kurban olsun, lakin bir kulunuzun ailemize reva gördüğü bu hakaret; bu zillet ve acı hepimizi mükedder etmiştir sultanım, aşiretimiz derin

bir keder içindedir, takdir sizin Padişahım; ama düşmanlarımızı, bütün hayatını uğrunuza harcamaya hazır bu kulunuza güldürmeyin haşmetlim.

Ali Şamil Paşanın yalvarmalarının arasına, 'aşiretin derin bir keder içinde olduğunu' söyleyerek, gizli bir tehdit sıkıştırması, Kürdistan'ın en güçlü aşiretlerinden Bedir-hanoğulları'nın doğuda yeni bir ayaklanma başlatabileceğini ima etmesi Padişahın canını sıkmıştı, ama duygularını

saklamayı başardı. •

- Paşa, biraderiniz, Şehremininin kâhyasını kaçırtıp hapsetmiş diye duydum.

- Abdürrezzak kulunuz bir cahillik yapmış Padişahım, ama bir kâhya için bir bey oğlu vurulur mu sultanım, böyle giderse beyleri, paşaları nasıl koruruz? Adaletinize sığınıyorum şevketlum, Abdürrezzak kulunuzun bir suçu varsa emredin bizzat cezasını ben vereyim ama bizi sahipsiz komayın, çoluğumuzu çocuğumuzu amelelerin ayakları altında ezdirmeyin.

Padişah, sakallarını kurcalayarak geniş salonun içinde biraz daha dolandı.

- Sen şimdi git paşa, ailenle meşgul ol, ben bu işle alakadar olurum.

Biraz durakladıktan sonra ekledi:

- Sakın ola ki öç almaya falan kalkmayasınız, payitahtımızda bir olay daha olursa gazabımızı çekersiniz.

Ali Şamil Paşa bir şey daha söyleyecek oldu, ama konuşmanın yersiz olacağım kestirip Padişahı etekleyerek çekildi.

Paşa çıktıktan sonra Şehreminini içeri aldılar. Şehremininin rengi atmıştı, Padişah da daha öfkeliydi, Ali Şamil Paşaya karşı sakladığı

öfkesini Şehreminine göstermekten çekinmiyordu.

- Gel bakalım Şehremini efendi, biz sana ceddimizin yadigârı payitahtımızı

emanet ediyoruz, sen şehrin göbeğinde güpegündüz ev basıp müsademeye tutuşarak, adam

vurduruyorsun. Ne Allahtan korkuyorsun, ne Padişahtan utanıyorsun.

Şehremini, Padişahın susmasını fırsat bilip kendini savunmaya çalıştı.

— Kâhyamızı kaçırıp hapsettiler haşmetlim.

Padişah konuşmanın başından beri ilk kez sesini yükseltti.

— Kürtler azmış adam kaldırır, Şehremini payitahtı dağ başına çevirir, ne ola Şehremini, sahipsiz mi bıraktık memleketi, artık Padişahın esamesi okunmuyor mu dev-let-i aliyyenin payitahtında; ne hacet, bari gelin sarayın bahçesinde vuruşun.

Şehremini ellerini önünde kavuşturmuş, Padişahın her sözünde biraz daha öne eğilip iki büklüm oluyordu.

— Estağfurullah sultanım, bir hatam varsa boynum kıldan jncedir, emredin şehrin mührünü takdim edeyim; ben sadece payitahtın Şehremininin adamının yoldan kaldırılıp hapsedilmesine tahammül edemedim, yoksa müsademe için emir vermedim; Kürt muhafızlar ateş edince ameleler de canlarını korumak için mukabelede bulunmuşlar.

— Mukabelede bulunmuşlar ama adamın oğlunu da vurmuşlar... Şimdi git, bir daha tekerrüründe vallah insaf etmem, ona göre adımını at.

Şehremini kapıdan çıkarken, Padişah arkasından seslendi.

— Bir hafta bekle, bir hafta sonra Abdürrezzak Beyin köşkünün yolunu tamamla.

Yalnız kalınca doktora döndü.

— Ne dersin bu işlere doktor?

— Ne diyeyim Padişahım, kul kısmında akıl ne arasın!

Padişah, demin sinirlenen o değilmiş gibi gülüverdi.

— Kul kısmında, hakikaten de akıl yoktur doktor, her §eyi ya Allahtan ya Padişahtan beklediklerinden kul kısmında pek akıl bulunmaz; gerçi akıl bulunmaması bulun-55

masından evladır, kul kısmının akıllısının aklı da desiseye çalışır çünkü.

Durup ciddileşti.

— Ama bu mesele akıl meselesi değil ki doktor, düpedüz densizlik. Bak Padişahlığı kolay zannederler, ne yapacaksın

şimdi; şurada iki dakika huzur içinde geçmez, hep bir mesele, hep bir mesele; onu hallet öbürü

çıkar, onu hallet beriki çıkar...^Şimdi içinden diyeceksin ki, sen Padişahsın, ver cezalarını bir daha yapmasınlar, ne kolay doktor, ne kolay, cezayı verip halletseydik! Kürtleri cezalandırsam, doğuda Bedirhan aşireti ayaklanır, Araplarla anlaşır, bir küçük meseleden başımıza büyük gaileler açılır; ordular göndermek mecburiyetinde kalırız, vatan evladını

o dağlarda şehit ederiz... Yok, Şehreminini cezalandırsak, bu sefer de Kürt oğlu burada şımarır, önünü almak için daha ağır cezalara başvurmak mecburiyetinde kalırız... En iyisi meseleyi şimdilik böyle halletmek; dur bakalım, ne olacak.

Padişahın sesinin tonundan artık gitmesi gerektiğini anlayan Reşit Paşa izin isteyip kalktı, kapıdan çıkarken Padişah seslendi.

— Öbür akşam sarayda bir küçük skeç oynatacağız, mahdumla gelini de al, siz de buyurun... Ha, Fransız mürebbiyeyi de getirsinler.

— Emredersiniz sultanım.

Epeyce bir zaman sonra, Doktor Reşit Paşa, Osman'ın evine, ölüm ânında üstünde olan gecelik entarisi ve başındaki yatak takkesiyle geldiğinde, kendisinden hiç beklenmeyen şeytani bir gülümsemeyle, "Biliyor musun,"

demişti, "Padişahın o büyük hafiye teşkilatını düşmanlarını takip ettirmek için mi, yoksa etraftaki dedikoduları öğrenmek için mi kurdurduğunu bir türlü anlayamadım. Rahmetli Padişahımız efendimiz, mekânı cennet olsun, dedikoduya pek meraklıydı; bütün dedikoduları öğrenir, 56

f

etrafındaki insanların hususi hayatıyla alakalı malumatla pek yakından alakadar olurdu, sanırım insanların hususi hayatlarını bilmekten zevk alıyordu, başmabeyincisi de ona malumat diye ciddi ciddi bu dedikodulan anlatırdı. Bunları pek zevklenerek dinlediğine birkaç defa ben bizzat şahit olmuştum, gerçi o zamanlar bütün paşalar da dedikoduya meraklıydı

ya, biraz dedikodu öğrenmek için her biri kendi hafiye teşkilatına tonla altın öderdi. Bana sorarsan, bizim imparatorluk dedikoduyla idare edilirdi, çok adamın hayatı da dedikodu yüzünden söndü gitti ya, o da ayrı

mesele." Başından takkesini çıkararak devam etmişti: "Ama her şeye rağmen gene de o zamanki yöneticiler arasında en zeki olanı Padişahın kendisiydi; biraz sarraf ruhu vardı onda, çok iyi bir Yahudi banker olabilirdi mesela, bayılırdı hisse senetleriyle oynamaya, dedikoduyu sevdiği gibi severdi parayı, memleketi de severdi doğrusunu istersen. Atalarından kendisine kalan bir çiftliği seven köy ağasının sevgisi gibiydi sevgisi ama belki de bu yüzden iktidannda toprak kaybetmedi, çiftliğinin bir karışını bile kaybetmek istemezdi çünkü, her ağa gibi de bütün yanaşmalardan şüphelenirdi."

Ölümün geniş ve karanlık kanatlan altında bütün ölüler gibi özgürce konuşan Reşit Paşa, ömrü hayatında bu özgürjüğü hiç bulamamış, hep düşüncelerini saklamış ve çok ketum davranmıştı; bütün mevkiini, servetini, itibarını da bu ketumiyetine borçluydu zaten; saraydan çıkar çıkmaz gittiği oğlunun köşkünde de Padişahla yaptığı konuşmalardan hiç söz etmedi/

Köşkte bir telaş vardı; Mehpare Hanım, hizmetçilerin pencere kenarından çekilmesi için yalvarmalarına ve amelelerden duyduğu korku ve dehşetin her an biraz daha artmasına

rağmen bütün çatışmayı bir an bile kaçırmadan, kocaman açılmış gözleriyle sonuna kadar izlemekte direnmiş, ameleler dağıldıktan sonra da bir koltuğa yığılmıştı.

57

Kayınpederi geldiğinde, yeni yeni konuşmaya başlayan küçük kızı ve Fransız mürebbiyeyle haremde oturuyordu. Mürebbiye, genç kadının kollarını ve alnını soğuk suya batırılmış mendillerle ovuyor, Fransızca fısıltılarla yatıştırmaya çalışıyordu.

Reşit Paşa, hamile gelinin bütün çatışmayı pencereden seyrettiğini öğrenince çok kızdı.

— Bunu nasıl yaparsınız kızım, siz ki aklı başında bir kadınsınız, hamile bir kadın bu heyecana dayanabilir mi? Ya Allah muhafaza heyecandan yavrunuzu düşünseydiniz ya da bir mermi size isabet etseydi, ah yavrum, nasıl böylö davranabiliyorsunuz?

— Korkunçtular efendim, korkunçtular, silahlarını çekip çekip ateş

ettiler; ya buraya da saldırsalardı, bizi koruyacak kimse de yoktu; ya bize de hücum etselerdi, uşaklarımızı öldürüp ırzımıza geçselerdi; o pis kokulu esvapla-rıyla evimizde dolaşıp her yanı yağmalasalardı!

— Sakin olun yavrum, buraya niye saldırsınlar, onlar Abdürrezzak Beyle hesaplaştılar, burayla bir dertleri yoktu.

Mehpare Hanım, bir isteri krizinin eşiğinde ağlamaya başladı.

— Korkunç insanlardı efendim, saçları sakallarına karışmış, pis, pejmürde, kirli insanlar; Padişahınıza söyleyin efendim,

hepsini astırsınlar.

Bunlara bir ders vermek lazım efendim, bu amele takımını ibreti âlem için Şişli Mey-danı'nda asmak lazım; yalvarırım, Padişaha söyleyin assınlar bu insanları, bu sefil yaratıkları; ya bize hücum etselerdi, ya şu bigünah sabiyi de öldürselerdi...

Reşit Paşa, bir yandan gelinini yatıştırmaya uğraşıyor, bir yandan da teskin edici bir şurup verip vermemeyi düşünüyordu.

— Telaşlanmayın çocuğum, hepsi geçti... Önemli bir mevzu değildi zaten, başıbozuklar Padişah Efendimiz tarafından cezalandırılacak. Amelebaşı bu akşamdan tezi yok

sürgüne gidiyor, Padişah Efendimiz benim,yanımda söyledi; lütfen sakin olun, bakın yavrucağı da korkutuyorsunuz.

Bunları söylerken, annesinin yanında duran küçük Rukiye'nin de saçlarını

okşuyordu, ama küçük kızda öyle korkmuş bir hal yoktu; parlak kâğıtlı bir mecmuadan kesilip de yüzüne yapıştırılmış gibi duran, annesinin tıpatıp aynısı iri bal rengi gözleriyle, kâinatın bilinmezliklerinden kopup gelmiş

bir yabancı yaratık gibi teker teker herkesin yüzüne dikkatle bakıyordu.

Bakışlarında korku görünmüyordu; tam aksine, gözlerinde büyüdükçe daha da belir-ginleşecek olan ve yeryüzünden ziyade gökyüzünün derinliklerine ait ürkütücü bir boşluk vardı. Hüseyin Hikmet Bey, yıllar sonra üvey4uzı için,

"Gözbebeklerinde yakıcı bir karanlık vardı," diyecekti; ama o sırada Reşit Paşa çocuğun bakışlarını fark edecek durumda değildi, gelinini sakinleştirmeye çalışıyordu.

Mehpare Hanım, yavaş yavaş sakinleşmeye başlarken, Erenköy'de bir işi olduğu için eve geç kalan Hüseyin Hikmet Bey gelmiş, kapıda hizmetçilerden olanları öğrenip telaş içinde odaya girmişti.

Hemen karısının yanına gitti.

— Nasılsınız efendim, şimdi öğrendim; tüh, hay Af-lah, keşke evde olsaydım; korkmadınız ya sultanım, size bir şey yapmadılar ya...

Tam gelinini yatıştırdığı sırada, oğlunun gelininden de daha telaşlı içeri girmesi bu sefer Reşit Paşayı gerçekten sinirlendirdi.

— Siz de bir tuhafsınız oğlum, karınızı yatıştıracağınız yerde... Siz ondan fazla telaşe ediyorsunuz; kimseye bir şey olduğu yok, olan olmuş

biten bitmiş zaten, daha bunu uzatacak bir mana göremiyorum.

Hikmet Bey, babasının elini öptü.

— Kusura bakmayın baba, birden çok korktum. Hay Allah, aklım almıyor, güpegündüz Şişli'nin göbeğinde çatışma olsun, yani dağ başı mı burası, piştovu çeken birbirini vuruyor. Bugün Erenköy'de de söylediler oraya çeteler inmiş, yakında buralara da inerlerse hiç şaşmam, asayiş diye bir şey kalmadı payitahtta.

Reşit Paşa, oğlynun ileri geri konuşmasından huzursuz oldu; bu lafların bir kelimesi sarayda duyulsa ikisinin de hayatı bitebilirdi ve İstanbul'da bir köşkte söylenen bir sözün sarayda duyulması da çok uzun sürmezdi.

— Hikmet Bey, saçmalamayın Allah aşkına, neler söylüyorsunuz, heyecandan söylediğiniz sözü kulağınız duymuyor korkarım; lütfen kendinize gelin oğlum, siz evin erkeğisiniz, sizin etrafı yatıştırmanız lazım; böyle lüzumsuz konuşmaların, tuhaf lakırdıların ne yeri, ne zamanı.

Hikmet Bçy, karısının saçlarını okşadı.

— Geçti sultanım, her şey geçti, siz iyi misiniz? Siz hiç merak etmeyin, yarından tezi yok eve muhafızlar tutacağım, isterseniz hemen yalıya da taşınabiliriz.

Mehpare Hanım, kocasını görünce birden sakinleşmişti.

— Hiç lüzum yok efendim, ben iyiyim, biraz heyecanlandım, beybabamı da üzdüm... Haber verelim de yemeği hazırlasınlar... Siz de bizimle yersiniz değil mi efendim?

Heyecanlı ve yorucu bir gün geçirmiş olan Reşit Paşa, soyunup dokunup, haremdeki cariyelerle biraz oynaşıp, biraz boğma rakı içerek, bir gece keyfi yapma hayallerini saraydan çıktığından beri kuruyordu; Fransız mürebbiye-nin işveli gülücükleri bile geceyi oğlunun evinde geçirmeye ikna edemedi onu.

— Teşekkür ederim kızım ama ben gideyim, hava kararmadan yola çıkayım, siz de sakin olun, ben yarın uğrayıp sizi gene bir yoklarım; akşama da söylediğim gibi sara-60

ya davetliyiz, Padişah Efendimiz hepimizi bekliyor, kendi yazdıkları bir skeci oynatacaklar sarayda, bakalım efendimiz

bu sefer kimi iğneleyecekler oyunda, Allah vere de bizimle alakalı bir mevzu olmasa.

61

VI

Hikmet Beyin Fransa'dan getirdiği şaraplar da açıldı. Kü-Çük kızı uyutan Matmazel de yemeğe davet edildi.

Matmazel Helen'in çarpıcı bir güzelliği yoktu, koyu kestane rengi, iri dalgalı, parlak saçları belki de çehresinin en dikkat çeken parçasıydı.

Biraz kalınca, uzun ve biçimli parmakları nedense insanda cinsel çağrışımlar yapan bir si-hire sahipti, onun dışında dikkati çeken bir yanı

yoktu ama etinin sıcaklığının ilk bakışta hissedildiği dişi kadınlardandı; vücudu bir su çiçeği gibi dalgalanıyor, dolgun hatlarından çağrıya benzer bir ısı yayılıyordu. Bir de Osmanlı kadınlarında görülmeyen bir gülümsemesi vardı ki galiba en heyecan verici yanı da birden dudaklarından kopup uçuveren bu çapkın tebessümüydü.

Büyük konsolun üstünde duran, burma burma altın işlemeli lacivert karpuz lambaların içinde yanan kandillerin yanı sıra masaya da üç'mum konmuş, diğer lambalar 'asabı bozuk' olan Mehpare Hanımın arzusuyla söndürülmüştü.

Perdeleri kapalı odada bulunan üç kişinin yüzüne, içine altın tozu serpiştirilmiş lacivert bir ışık vuruyor; en küçük bir kımıltıyla dalgalanan ışıkların aksiyle oynaşan lacivert gölgeler, odayı köşkten, bahçeden, sokaktan, şehirden yavaşça uzaklaştırıp içinde nelerin olduğu asla bilinmeyen bir esrara doğru götürüyordu.

Odanın loşluğuna uygun bir ses tonuyla adeta fısıldayarak konuşuyorlardı; konuşmalar, Mehpare Hanım öyle istediği için Fransızca yapıldığından aslında konuşanlar Hikmet Beyle Matmazel Helen'di. Mehpare Hanım yalnızca dinliyor, gittikçe açılan bir iştahla yemek yiyor ve boşalan ağır gümüşten işlemeli şarap tasını uzatıp, kocasının doldurmasını bekliyordu. Yer sofrasının çevresinde üçünün de dizleri birbirine değiyor, sofraya uzanan elleri birbirine dokunuyordu. Yere bağdaş kurarak oturmaya bir türlü

alışamayan ama bu oturuş biçiminden garip ve anlatılması zor bir cinsel haz alan Matmazel Helen'in uzun etekleri dizlerinin üstüne kadar sıyrılmıştı; her hare-63

Reşit Paşa, oğlunun köşkünden çıktığında hava kararmaya başlamış, içi kuştüyü yastıklarla döşenmiş, güçlü dört atın çektiği kupa arabasının iki yanındaki fenerleri arabacı yakmıştı. Yollar hemen hemen tümüyle boşalmıştı; yüzyıllardan beri geceden korkan, gece yaşamayı beceremeyen, gece karanlığını ölümle, felaketle, dertle bir gören halk evlerine çekilmişti; evlerin panjurları indirilmiş, her ev kendi içine kapanıp büzüşmüştü. Sokaklarda, meyhanelerine, kerhanelerine, bitirimhanelerine gitmek için yollara çıkan, karanlıktan korkmayan, hatta karanlığı

kendilerine yoldaş gören kabadayı takımından birkaç kişiyle ellerindeki sopaları kaldırımlara vura vura dolaşan, gece boyunca kenti ürpertici tak tak sesiyle gezen gece bekçileri vardı. Camilerin civarında yatsıyı

kılmaya gelmiş birkaç ihtiyara rastlanıyordu; yaşlı müminleri günün son ibadetine bekleyen mabetler de, önlerinde yanan kandilleri, dokunulmaz minareleri, karanlıkta kabarmış haşmetli gölgeleriyle gecenin koynuna doğru çekiliyorlardı.

Kayınpederi gittikten sonra küçük kızını mürebbi-yeyle yatmaya gönderen Mehpare Hanım, gün boyu olanlardan yorgun düştüğünü söyleyerek akşam yemeğini yatak odasında hazırlamalarını emretti. Uşaklar sofrayı yatak odasına hazırladılar. Evdeki hizmetkârların gâvur icadı diye baktıkları

masa yatak odasına taşınmamış, onun yerine Mehpare Hanımın isteğiyle yer sofrası kurulmuştu.

ketinde etekleri biraz daha yukarı tırmanıyor, lacivert oynak ışıkların içinde beyaz baldırları mum alevleriyle yaldızlanıyordu.

Hikmet Beyin gözleri bu yaldızlı beyazlığa, Mehpare Hanımın bal rengi gözleri de Hikmet Beyin bakışlarına takılıyor, gölgeler ve fısıltılar bir girdap gibi üçünü birden içine çekiyor, hepsi de büyük bir memnuniyetle kendini bu girdaba teslim ediyordu. Silah sesleriyle başlayan bir günün akşamında, çok uzun zamandır sessizce ördükleri ve içinde ne olduğunu çok merak ettikleri karanlık bir kozanın içine doğru akıyorlardı. Gündüz vakti yaşanan çatışma sanki onlar için de bir işaret olmuş; silah sesleri kar yığınları gibi biriken istek ve merakı sarsıp kızgın bir çığ gibi bu odanın içine yuvarlamıştı.

Mehpare Hanım şimdi kocasının gözlerine değil ellerine bakıyordu; Hikmet Beyin elini o yaldızlı beyazlığın üstüne koymasını istiyordu. Hikmet Beyle Matmazel Helen de istiyordu bunu. Hepsi de bunun ortak bîr istek olduğunu, bir suç işlemek için bir araya geldiklerini ve bu suçu muhakkak işleyeceklerini biliyorlardı; ama bu gizli ortaklığa rağmen ilk hareketi yapmaya hiçbirinin cesareti yetmiyordu.

Konuşmalar gittikçe azalmaya başlamıştı. Hareketler de kesik kesikti.

Matmazel Helen'le Hikmet Bey çoktandır yemek yemekten vazgeçmişlerdi, yalnızca Mehpare Hanım inanılmaz bir iştahla yemek yiyip kocasının eline bakıyordu. Baktığı el, yer sofrasının üstünde, Matmazel Helen'in beyaz baldırlarının bir karış ötesinde kımıltısız duruyordu. Matmazel Helen'le Hikmet Bey de gözlerini bu ele dikmişlerdi. Mumların ışığı elin üstündeki kumral tüyleri yumuşak bir kızıllıkla yalazlandırıyor, hafif aralık duran parmakların arasına kendi gölgeleri düşüyordu. El, ışıklar kıpırdadıkça bir bakır kızılına, bir lacivert yaldıza, bir altın tozuna batarak, üç

çarpıntılı yüreği usul ve uykulu bir

ayvan gibi kendi kıpırtısızlığıyla gitgide daha azgınlaşan hayallere ve heyecanlara sürüklüyordu.

Hepsi de el kıpırdadığında hayatlarında yeni ve geri dönülmez bir bölümün başlayacağını biliyorlardı. Küçücük bir hareket, yılların içinde bin bir zahmetle büyütülmüş hayatları birer büyük heykel gibi devirip, üç ayrı

hayatı aynı_ anda aynı ateşin içinde eriterek birleştirecekti; ama el kıpırdamıyor, Matmazel Helen'in bacağının biraz ötesinde hareketsiz duruyordu.

Hikmet Beyin her zaman söylediği gibi "Ah o Fransızlar!" Kimsenin kıpırdamayacağını anlayınca meseleyi gene Matmazel Helen halletti, masanın öbür ucuna uzanıp oradan tuzluğu alıp kolunu geri çekerken, dirseğiyle Hikmet Beyin elini o kadar ustalıkla itti ki, genç kadın yemeğine hiçbir şey olmamış gibi devam ederken Hikmet Beyin eli de artık onun bacağının üstünde duruyordu.

Mehpare Hanım, "Mum ışıkları gözüme giriyor, mumlan söndürebilir misiniz lütfen Hikmet Bey," deyince, kocası mumlan üfleyip söndürdü. Yalnızca altın işlemeli lacivert lambaların koyu ışığı kaldı odanın içinde, bir de karpuzların yuvarlak ağzından tavana yansıyan kaygan san haleler.

Günah, kendi ışığını yaratmıştı odada: Ne karanlık ne aydınlık, içinde her şeyin hem var hem yok olduğu, bütün sınırların eriyip birbirine karıştığı, her şeyin görüldü-

ğü ama hiçbir şeyin açıkça fark edilmediği, belirsiz, tarif-siz, cazibeli loşluk. Işıkların azalmasıyla birlikte odada kokular da garip bir şekilde çoğalıp yoğunlaşmıştı; Mehpare Hanımın teninin belli belirsiz baharatlı kokusu, Matmazel Helen'in haşhaş çiçeklerinden oluşan parfümünün kokusu, Hikmet Beyin kıvırcık sakallarına sinen tütün kokusu, yatağın lavanta ve sevişme kokusu, kandillerin uçuk is ko-ki'su, duvarların yorgun ahşap kokusu, halıların eskilik

. okusu, sandıklardan sızan ipek kokusu, konsollardaki havluların sabun kokusu, kapalı pencerelerden içeri süzü-

len yağmur kokusu: Bütün bu kokular birbirine karışıyor ve onların hepsinden günahın o karmakarışık, tarif edilemez, gizemli ve çekici kokusu oluşuyordu.

Mehpare Hanım, odadaki kokuları sık nefeslerle içine çekerken zor duyulan bir sesle fısıldadı:

— Biraz Fransızca konuşun lütfen Hikmet Bey, bir şiir okuyun isterseniz.

Heyecanlanan Hikmet Beyin aklına hemen bir şiir ya da söylenecek bir 6öz gelmedi; -ilkokulun bahçesinde Fransız

arkadaşlarıyla el ele tutuşup dönerek söyledikleri bir çocuk şarkısının sözlerini ağır ağır, şiir okur gibi söylemeye başladı, bir yandan da sımsıkı tuttuğu bacağı okşuyordu.

Matmazel Helen, Hikmet Beyin böyle bir yerde aniden neden bir çocuk şarkısını söylemeye koyulduğunu anlamadı, ama bunun da Osmanlıların

'tuhaflıklarından' biri olduğunu düşünerek yavaşça elini Hikmet Beyin elinin üstüne koydu.

Mehpare Hanım, sırtını yatağa dayayıp gözlerini kısmıştı, o loşlukta gözleri kapalı gibi görünüyordu. Hikmet Beyin, Matmazel Helen'in eteklerini yukarı doğru sıyırarak bacaklarını okşamasını bir zaman seyretti.

— Ben yoruldum, biraz yatağa uzanacağım; siz de yatağa gelin, Matmazel Helen de sizin yanınıza gelsin.

Mehpare Hanım, geniş yatağın bir kenarına uzandı, onun yanma Hikmet Bey yattı, Matmazel Helen ise sıranı pirinç arkalığa dayayarak yatağa ilişir gibi oturdu. Hikmet Beyin kolu, Matmazel Helen'in kalçalarının arkasında kalmıştı, genç adam kadını koluyla sarıp kendine doğru çekti, öbür eliyle de Mehpare Hanımın elini tutmuştu, ikisinin elleri de terlemişti, birbirlerinin elindeki sıcağı Ve nemi hissediyorlardı; ter, onların bütün sevişmelerindeki en büyük suç ortaklığıydı; Hikmet Bey, Mehpare Hanımın elini dudaklarına götürüp avucundaki tere dilini değ-dirdi. Mehpare Hanım biraz da öfkeyle çekti elini, kocası-66

nm kendisiyle değil Matmazel Helen'le ilgilenmesini istiyordu.

Bütün sevişme tutkunları gibi o da hep denenmemişi, yeniyi arıyordu; her bulduğu yenilikle bir zaman oyalanıyor, sonra gene yeni heyecanlar için yeni kapılar açmaya çalışıyordu.

Bu yeni bir heyecan bulma isteği öyle yoğun ve esir ediciydi ki bu isteğin önünde bütün duygular, düşünceler, alışkanlıklar, inançlar eriyip yok oluyordu; ne kıskançlık, ne ahlak kuralları, ne dedikodu ihtimali, ne günah korkusu bu isteği gemleyemiyordu. Duyulan istek afyon tutkusu gibiydi: Bir kere bastırdı mı

artık o isteğin tatmin edilmesinin dışında her şey önemsizdi; bu isteğin önünde aşılmayacak hiçbir eşik, geçilmeyecek hiçbir engel yoktu.

Şimdi de kocasının bir, başka kadınla sevişmesini seyretmek, bunun kendi

'dimağında' yaratacağı sarsıntıyı yaşamak istiyordu. Bu isteğin tehlikeli olduğunu, ertesi sabah pişmanlık, üzüntü, hatta ciddi dertler getirebileceğini biliyordu, ama bu tehlike o anda gerçek görünmüyordu, isteğinden başka hiçbir şey gerçek değildi, ertesi sabahı ertesi sabah olduğunda düşünecekti; gerçekliklerini kaybetmiş olan gerçekler ancak bu istek tatmin edildikten sonra yeniden gerçek bir hale geleceklerdi.

Matmazel Helen'i kendi bedeninin bir parçası gibi görüyordu, bu Fransız kadın hem bir başkasıydı hem de Mehpare Hanımın kendisiydi sanki ve kocasının o kadının bedenine değen elleri, kendi bedenine değen ellerinden daha çok heyecan veriyordu. Bu heyecanı daha da çoğaltma isteği ise gitgide bir sabırsızlığa dönüşüyordu; kocasına emir verir gibi sinirli bir sesle söylendi.

— Eteklerini biraz daha yukarı doğru sıvayıp bacaklarını okşayın lütfen.

Utangaçlık ve çekingenlik kalmamıştı" arakTHikmet Bey karısının emrine uyarak elini yukarı doğru kaydırdı. Karısının kendisine yatakta emir vermesinden ayrı bir haz

duyuyor, bir kadın tarafından yönetilmekten garip bir zevk alıyordu; Hikmet Bey için Helen'in bacaklarını okşamaktan çok bir Fransız mürebbiyenin bacaklarını karısının emriyle okşuyor olmak daha da kışkırtıcıydı.

Artık her davranışları ikili bir heyecan yaratıyordu: Hem yaptıklarından heyecanlanıyorlardı hem de onu yapıyor olmaktan; yasak bölgeye girmenin her insanda uyandırdığı o ürpertici, korkuyla karışık heyecana bırakmışlardı kendilerim, sanki o loşluğun içinde sınırlan kaybolan bedenleri uzayıp incelerek birbirine ekleniyordu; Hikmet Beyin elleri, Mehpare Hanımın elleri, Matmazel Helen'in bedeni Mehpare Hanımın bedeni oluyordu.

Matmazel Helen ise yabancı diyarlarda duyulan o engin özgürlüğün içine salıvermişti kendini; onu Marsilya'dan bu masal şehrine getiren gemi, yol boyu bütün eski alışkanlıkları, âdetleri, ürkeklikleri Akdeniz'in dalgalarıyla birlikte geride bırakmış, ruhunda zaten var olan fettanlık alabildiğine ortaya çıkmıştı. O bir yabancıydı, ne onu tanıyan bir yakım, ne onu ayıplayacak bir akrabası vardı. Matmazel Helen de yabancı olmanın bütün keyfini sonuna kadar çıkarmaya kararlıydı; ayrıca bu keyif ona kırmızı atlas keselerde verilen altınların parıltısını da sağlıyordu.

Aralarında en tutuk olanı gene de Hikmet Beydi, Paris'teki rahatlığını ve pervasızlığını nedense bu şehirde bir türlü bulamıyordu; ama bu odadaki günah kokusu ve günah ışığı, Matmazel Helen'in dolgun bacakları, Mehpare Hanımın aralanmış dudakları onu da endişelerinden soyup etinin kayıtsız şartsız hâkimiyetine teslim ediyordu; elleri artık Mehpare Hanımın komutlarını beklemeden hareket etmeye, kendi yollarını eski alışkanlıklarıyla bulmaya başlamıştı.

Panjurları sarsan rüzgârın uğultusu artmıştı, tahtaların birbirine vuruşunu duyuyorlardı. İyice birbirlerine so-68

I

kulmuşlardı. Hikmet Beyin eli Helen'in kasıklarına ulaşmıştı.

Dirseğinin üzerinde doğrulup onları seyreden Mehpare Hanım fısıldadı.

— Ne yaptığınızı anlatın.

Hikmet Bey, boğulmuş bir sesle yan Türkçe yarı Fransızca anlatmaya koyuldu.

— Şimdi bacaklarını okşuyomm, elim yavaş yavaş yukarı çıkıyor, kasıklarına değiyorum, tres chaude, tres cha-ude, sıcaklığı elimi yakıyor...

Matmazel Helen küçük iniltiler çıkartarak hareketsiz yatıyordu, karı-kocanın ortak bir oyuncağı gibiydi; kendisiyle oynanmasına, bu oyundan gittikçe daha çok hoşlanarak izin veriyordu; kendiliğinden hiçbir şey yapmıyor, yalnızca kendisinden isteneni yerine getiriyordu.

O geceyi bu yeni oyunla geçirdiler; bir süre kocasıyla genç kızı seyreden Mehpare Hanım sonunda onlara katıldı; çıplak bir kadın etine eli ilk kez o gece değdi ve özellikle bir erkeğin yanında dokunulan kadın etinin değişik ve şaşırtıcı lezzetini; bir başka kadının elini tutarken bir erkeğe sarılmanın, bir erkek bedenini bir ba§ka kadınla birlikte okşamanın, göğüslerine bir kadın dilinin dokunmasının beklenmedik etkisini o gece, uğultulu lacivert bir gölgeliğin içinde öğrendi.

Mehpare Hanım silahlı çatışmanın bozduğu 'asabını' yatak odasında yeni tecrübelerle yatıştırmaya çalışırken Hasan

Efendi de çatışmaları Şeyh Efendiye anlatmak için tekkenin yolunu tutmuştu; gördüğü, duyduğu her şeyi daima gidip şeyhine anlatırdı. Birçok mürit de Hasan Efendi gibi davrandığından Şeyh Efendi oturduğu yerden İstanbul'da olup biten her şeyden haberdar olur, zaman zaman diğer tekke şeyhleriyle bilgi alışverişi yaparak 'istihbaratını' zenginleştirirdi. Diğer bütün tekkeler gibi Şeyhin tekkesi de bir tür istihbarat merkeziydi.

69

Hasan Efendi, akşam yemeğinden sonra tekkeye geldiğinde, tekkede kalan müritler kendilerine ayrılan böl-melerdeki odalarına çekilmişlerdi; Şeyh Efendi zikir odasındaki kırmızı postunun üstünde simsiyah cüppesiyle yalnız başına oturmuş tespih çekiyordu. Koca ayin salonunda yanan tek bir kandil Şeyh Efendinin yanında duruyordu; kandilin ışığı postun kırmızılığını daha da artırıyor, salonun karanlığına bir kızıllık dağılıyordu. Şeyhin gitgide beyazlaşıp şeffaflaşan yüzünde bir acı vardı, zafen Mehpare Hanım gittiğinden beri bu acı tekkenin her yanına bir tütsü

kokusu gibi sinmişti.

Odalarında Kuran okuyan müritlerin mırıltılarıyla, haremdeki kadınlarla çocukların sesleri karanlık salona belli belirsiz yansıyordu. Şeyhe ilk yıl bir kız doğurmuş olan yeni karısı ikincisine hamileydi; kadıncağız ne daha öncekinde ne de bu hamileliğinde, hamile kadınlara tanınan şımarma hakkından bir kez olsun yararlanmamıştı, her zaman sessiz ve sakindi.

Şeyh Efendinin yanında oturan Hasan Efendi, haremdeki genç kadının, karnında kendisinin müstakbel karısını taşıdığını bilmiyordu o zamanlar; herkese olduğu gibi Hasan

Efendi için de gelecek bir sırdı ve Osman'ın Beyoğ-lu'nun arka sokaklarında tanıştığı dişsiz adamın söylediği gibi

'geleceği yalnızca tanrılarla yazarlar bilirlerdi, kaderi onlar yapar onlar bozardı' ve tanrılarla yazarların Hasan Efendiye çizdiği kaderde, birkaç oda ötedeki bir kadının karnındaki su dolu torbada büyüyen bir bebek ona karı olarak yazılmıştı.

Hasan Efendi kendi geleceğinden habersiz Şeyhine o gün olanları anlatmaya başladı; müsademe nasıl çıktı, genç adam nasıl vuruldu, sonra neler oldu, hepsini bir bir bütün ayrıntılarıyla anlattı. Şeyh her zamanki gibi hiçbir şey söylemeden, hiçbir yorum yapmadan anlatılanları sessizce tespih çekerek dinledi.

Sonunda kısa bir soru sordu:

r

- Komşulara bir şey oldu mu?

Hasan Efendi, komşulara bir şey olmadığını söylediğinde Şeyhin yüzünde bir ferahlık dolaştı, Hasan Efendinin daha sonra Osman'a anlattığına göre, odada bir an nu-rani bir aydınlık belirdi, hoş kokulu bir rüzgâr gezindi.

"Acaba Mehpare Hanımın o köşke komşu oturduğunu Şeyh Efendi biliyor muydu, hep merak ederim," demişti Osman'a.

Osman ise büyük büyük dedesi gibi gülümseyip Hasan Efendinin merakını

gidermişti.

- Biliyordu tabii, her zaman Mehpare Hanım hakkında senin bildiğinden daha fazlasını biliyordu.

, VII

Müşir Fuat Paşa, halkın kendisine taktığı isimle 'Deli Müşir', doktor Reşit Paşanın hayattaki belki de tek gerçek dostuydu; doktorun Mihrişah Sultanla evlenmesine de o önayak olmuş, uzaktan akrabası olan güzel sultanla en yakın dostunun evlenmesine de en çok o sevinmişti. Evliliğin bozulması bile, Padişaha biraz daha yakın olabilmek, bir mansıp, bir mevki, ihsan-ı şahaneden bir pay kapabilmek için birbirlerinin gölgesini çiğneyen paşaların riya-kârlıklanyla, kalleşlikleriyle, birbirlerine kurdukları tuzaklarla dolu Osmanlı payitahtınm kaygan ve güvenilmez zemininde bu iki erkeğin dostluğuna halel getirmemişti.

Osmanlı tarihinin en büyük bozgunlarından biri olan, halkın kısaca '93

savaşları' dediği büyük Balkan yenilgisinin yarattığı bir iki kahramandan biri olan Deli Müşir, Elena'da Rus kuvvetleriyle çok şiddetli çarpışmalara girip büyük başarılar göstermiş, bundan dolayı 'Elena Kahramanı' lakabım da almıştı. 'Mizacen' sert ve öfkeli bir adam olan Müşir, savaşta gösterdiği büyük kahramanlıklar sayesinde hem halkın hem de Padişahın gözdelerinden biriydi, her gittiği yerde sevgi gösterileriyle karşılanırdı.

Hüseyin Hikmet Beyin arada sırada karşılaştığında 'dayı' dediği, Mısır'da geniş arazileri bulunan, aileden zengin Deü Müşır'in halk tarafından çok sevilmesi, Padişahın takdirine mazhar olması, lafını esirgememesi, her yerde yöneticileri hiç çekinmeden eleştirmesi kendine çok da

düşman kazandırmıştı; İstanbul'un önde gelen paşalarının hemen hepsi Müşir'in düşmanıydı.

O günlerde, İstanbul'un çeşitli semtlerinde 'Padişahın gölgesi' olarak kendi derebeyliklerini kuran bütün paşalar; Kabasakal Mehmet Paşa, Fehim Paşa, Ali Şamil Paşa, Arnavut Tahir Paşa, başmabeyin yardımcısı Arap İzzet Paşa, İstanbul müddeiumumisi Rasim Paşa, hepsi de Fuat Paşanın ününü

kıskanıyorlar, bir punduna getirip onu aradan çıkartmak istiyorlardı.

Saraya ardı ardına Müşir'le ilgili jurnaller yazıyorlardı ama paşanın askeri başarılarını her zaman minnetle hatırlayan, daha da önemlisi paşaların iyice 'külhanileştiği,' birer çete reisine ve sokak kabadayısına döndüğü İstanbul'da bir iki gerçek ve iyi askerin el altında bulunmasını

isteyen Padişah, "Dokunmayın benim delime," diyerek, jurnalleri görmezden geliyor, gene de her zamanki vesveseleriyle4ıer ihtimale karşı Fuat Paşanın düşmanlarının önünü de kesmiyordu.

Bütün gerçek kahramanlar gibi, kendine çok güvenen ve bu tür düşmanlıklara pek de aldırmayan Deli Müşir, Feneryolu'ndaki dillere destan köşkünde her akşam saz âlemleri yapıyor, oynaklığıyla ünlenen güzel kadınların peşinden koşuyor; büyük servetini, savaşsız geçen yıllarda eğlenceye ve kadına harcıyordu.

Fuat Paşanın öfkesinden ve gücünden çekinen diğer paşalar Feneryolu semtine pek uğramıyorlar, onun yaptıklarını izletebilmek için adamlarını

gizli gizli gönderi-yorlardı. O zamanlarda paşalar arasında neredeyse mahalle mahalle bölünmüş olan İstanbul'da bir

paşanın diğer bir paşanın bölgesinde görülmesi ciddi bir meydan okuma sayılıyor ve paşaların

'çeteleşen' takımları arasında şiddetli çatışmalara yol açıyordu.

Eğer o yıl, hastalanan bir Arap şeyhini tedavi etsin diye, Padişahın bir

'cemilesi' olarak Hicaz'a gönderilen doktor Reşit Paşa İstanbul'da olsaydı, dostuna kurulan tuzaklara karşı sarayda bazı tedbirler alabilir, Deli Müşir'i uya-73

rabilir, Padişah nezdinde onun için tavassutta bulunabilir ve her şey başka türlü olurdu; bir sülalenin tarihi de çok başka yazılır, birçok insan doğmaz, birçok insan ölmezdi; ama doktor İstanbul'da değildi ve Fuat Paşanın düşmanları da harekete geçmişti.

O yaz, askeri müddeiumumi Rasim Paşaya birdenbire garip bir cesaret gelmiş, arabasıyla sık sık Feneryolu'nda Müşirin köşkü etrafında dolaşmaya başlamıştı. Müşirin adamları 'deli paşaya' müddeiumumunun günlük turlarını

derhal bildirdiler; Fuat Paşa kendi mahallesinde bir başka paşanın dolaşmasını kendisine yapılmış bir hakaret gibi görerek, adamlarına, müddeiumuminin arabasını görür görmez derhal kendisine haber vermelerini emretti. Aradan çok geçmedi, iki gün sonra Fuat Paşa, köşkünde, yıllar sonra harbiye nazırı olup kendi hazırladığı bir hükümet darbesinde vurulacak olan Nazım Paşayla otururken kâhyası koşa koşa geldi.

— Paşam, müddeiumumi paşanın arabası gene geldi, araba köşkün biraz ötesinde duruyor.

Fuat Paşa, lafın sonunu bile beklemeden, çabuk parlayan öfkesiyle koşa koşa çıktı köşkten, biraz ileride duran arabanın yanına gidip kapısını

açtı; Rasim Paşa arabanın köşesine kurulmuş oturuyordu; fesini çıkarmış, ceketinin yakasını açmıştı. Deli Müşiri karşısında görünce hiç

kıpırdamadı. Fuat Paşa bağırdı.

— Ne arıyorsun burada be adam?

— Geçiyordum, atlar yoruldu, atlan dinlendiriyor arabacı.

— Ne bu halin, yakan paçan açık edepsiz herif, bir asker böyle ceketi açık dolaşır mı?

Fuat Paşa, arabanın içine uzandı, yakasından tuttuğu gibi Rasim Paşayı

aşağıya çekti.

— Gel rezil benimle.

Rasim Paşa birden korktu.

— Ne yapıyorsunuz paşam sokak ortasında.

— Sus be adam, yürü.

Deli Müşir, Rasim Paşayı ite kaka köşke soktu, yukarı kattaki odaya çıkarttı.

— Çıkart ceketini.

— Aman paşam...

— Çıkart nabekar, çıkart dedim.

Rasim Paşa, sapsarı bir yüzle, elleri titreyerek ceketini çıkarttı.

Ceketini çıkartır çıkartmaz, Fuat Paşa, müddeiumumiye tekme tokat girişti, çok güçlü olduğundan vurdukça Rasim Paşa sarsılıyor, duvarlara, koltuklara, masalara çarparak dayaktan kaçmaya uğraşıyor, bir yandan da

"Aman paşam, aman paşam!" diye bağırarak Fuat Paşayı yatıştırmaya çabalıyordu; Nazım Paşa ise bir kenara oturmuş biraz kaygılı olup biteni sesini çıkarmadan seyrediyordu. Fuat Paşa, müddeiumumiyi-öfkesi dinene kadar dövdükten sonra karşısına geçti.

— Buraya bak sefil, şimdi sana soracağım suale doğru cevap verirsen seni serbest bırakırım, lakin yalan söylersen seni burada döve döve gebertirim... Benim köşkümün etrafında dolaşmak senin tek başına yiyeceğin halt değil, söyle bakayım hangi köpek saldı seni benim peşime?

Zaten korkak bir adam olan Rasim Paşa ağlamaya başladı, yaşlar sakallarından aşağıya yuvarlanıyordu.

— Paşam, zat-ı devletlinize karşı benim hürmetim çok büyüktür. Fakat Arap İzzet Paşanın ısrarı üzerine bu harekete mecbur kaldım. Emin değilim ama kulağıma çalındığına göre Fehim Paşayla Ali Şamil Paşa zat-ı devletlinizin takibine memur edilmişler paşam.

Fuat Paşa, odanın içinde bir iki dolandı.

— Pekâlâ, ben ne yapıyormuşum ki, İstanbul'un bütün külhanları peşime düşmüş? Benim neyimi takip ediyorsunuz siz?

Müddeiumumi şöyle bir yutkundu, ama Fuat Paşanın kaşlarının yeniden çatıldığını görünce, titrek sesiyle anlatmaya başladı: 75

— Paşam, vakıa ben aslı olmadığını biliyorum ama güya siz Kadıköy cihetinde gizli bir teşkilat kuruyormuşsu-nuz, size bağlı zabitleri Selimiye kışlasına yerleştiriyor-muşsunuz,- bütün kıtaların başına adamlarınızı geçirdikten sonra da...

Rasim Paşa burada durup birkaç kez daha yutkunduktan sora devam etti:

— Söylemeye teeddüp ediyorum paşa hazretleri, ama iddialara göre, haşa, siz bir darbeyi askeriye ile Padişahımız Efendimizi devirecekmişsiniz...

Avrupa'da tahsilde bulunan mahdumunuz sayesinde de jöntürklerle ilişki kurmuşsunuz... Geceleri de saz âlemleri bahanesiyle teşkilatınızın adamlarını köşkünüzde toplayıp gizli müzakereler yapıyormuşsunuz... Köşke gelen erzak sandıkları arasında silah sandıkları da varmış, Laz takaları

size Karadeniz'den silah sevk ediyormuş... İşte buna benzer saçma sapan şeyler...

Fuat Paşanın yüzü iğrenç bir şey görmüş gibi buruştu, eliyle Rasim Paşaya çıkmasını işaret etti; Rasim Paşa, eğilip yerden ceketini alıp kandilli temennalarla kapıya yanaştı, tam o sırada Fuat Paşa gene bağırdı.

— Bu kıyafette uşakların yanına nasıl çıkacaksın? Ceketini giy paşa.

Fuat Paşanın duyduklarından fena halde canı sıkılmıştı, Selimiye'ye kendine bağlı zabitlerden birkaçını yerleştirdiği doğruydu, ne olur ne olmaz diye özellikle Ali Şa-mil'le Fehim'in kahpeliğine karşı köşke bir miktar silah yığdığı da

doğruydu; ama ayaklanma düzenlediği külliyen uydurmaydı; ancak sıkı bir takip altında olduğu, köşkte de casuslar bulunduğu bu bilgilerin doğruluğundan belli oluyordu.

İki gün sonra gazeteleri görünce can sıkıntısı korkunç bir öfkeye döndü; gazeteler, askeri müddeiumumi Rasim Paşa Hazretlerinin ferikliğe terfi ettiğini ve beş yüz altın lira 'ihsanı şahane' ile taltif olunduğunu yazıyordu; kendi-76

sinin iki gün önce dövdüğü birinin Padişah tarafından ödüllendirilmesi Deli Müşir'i geçekten çılgına çevirdi. Hemen en şaşaalı üniformalarını

giyip arabasını hazırlattı, sarayın yolunu tuttu; sarayda, bekletilmeden huzur-u şahaneye kabul edildi.

Padişahın elini öptükten sonra, kızgınlıktan dili dolaşarak kısaca Rasim Paşayı niye ve nasıl dövdüğünü anlattı; sonra durup bir soluklanarak, yolda söylemeye karar verdiği sözleri hızla söylemeye başladı.

- Şevketmeap, askerlikte rütbeler, nişanlar ya kanunen hak kazananlara veyahut da vatana karşı fevkalade bir hizmet yapanlara verilir; halbuki zat-ı şahaneniz daha dün benden dayak yiyen bir adamı ferik yapıyorsunuz.

Her ne kadar arzuyu şahanenize müdahale etmek herhangi bir kulunuzun haddi değilse de askerliğin de bir şerefi vardır Padişahım; askeri rütbelerin

^haysiyeti bu surette payimal edildikten sonra bu müşirliğin de bana hiçbir lüzumu yoktur; müsaadenizle askerlikten istifa ediyorum. Hem mademki kulunuza emniyetiniz yok, müsaade edin Mısır'a gideyim, oradaki işlerim de aksadı zaten, hiç olmazsa onları hale yola koyayım.

Padişah her zaman olduğu gibi sinirlendiğini belli etmedi, karşısındaki öfkeli adamı yatıştırmak için gülerek omzuna vurdu.

— Paşa, sen bir bilirsen ben bin bilirim. Hikmet-i hükümet derler bir şey var, ben burada otururum, ama iğnenin deliğinden Hindistan'ı görürüm. Sen şimdi bırak deliliği, ben seni bilmez miyim, git evine keyfine bak, böyle şeylerle vakit geçirme; bunları Padişahına bırak, ben yap ıyorsam vardır bir bildiğim. Ben seni yeni tanımıyorum, ne kadar jurnal verilirse verilsin ben onlara ehemmiyet vermem, yüreğini ferah tut.

Fuat Paşa Padişahın huzurundan çıktığında öfkesi ya-tışmamıştı; doğru Arap İzzet Paşanın dairesine gitti, kapıyı açıp gülle gibi içeri girdi. İki paşayla konuşmakta olan

İzzet Paşa, Deli Müşir'i böyle suratı karmakarışık, top gibi içeri girer görünce başına gelecekleri anladı ama yapabileceği bir şey yoktu, yanındaki paşalar korkudan duvar kenarına çekildiler. İzzet Paşa, bembeyaz kesilmiş, ağzı dili kenetlenmişti. Fuat Paşa, İzzet Paşanın masasına yürüdü.

— Bre Arap melun nedir bu yaptıkların, ben dayak attım diye Rasim'i baha inat ferikliğe yükselttirdin öyle mi, demek dayağım uğurlu geldi; dur şimdi Arap köpek, seni bir tepeleyim de belki sen de sadrazam olursun.

İzzet Paşa, masanın yanından bir tavşan gibi zıplayıp kapıya doğru koşmaya başladı ama Fuat Paşa ondan daha atikti; masanın üstündeki hokka takımını

yakaladığı gibi kaçmaya çalışan başmabeyin yardımcısının kafasından aşağıya geçirdi, mürekkepler İzzet Paşanın

suratından aşağıya beyaz kaftanın üzerine döküldü; öbür paşalar araya girip Fuat Paşanın öfkesini yatıştırmaya çalıştılar, koluna girip sarayın kapısına kadar geçirdiler.

Bu olaylardan sonra Arap İzzet Paşayla hafiye teşkilatının başı Fehim Paşa arasında ciddi bir ittifak kuruldu Fuat Paşaya karşı; köşkteki ve çevredeki casuslar artırıldı, Padişahı etkileyebilmek için yazılaiî

jurnaller çoğaltıldı. Fuat Paşa olup bitenleri tam olarak bilmiyordu ama durumun "aleyhine gelişeceğini seziyordu. O da İstanbul'da kendisine bağlı

olan subayların sayısını çoğaltmaya ve Fehim Paşanın kabadayılar tarafından yönetilen hafiye çetelerine karşı kendi kuvvetlerini artırmaya karar verdi; Harbiye Nezaretindeki tanıdıkları vasıtasıyla imparatorluğun çeşitli bölgelerine dağılmış, tanıyıp güvendiği genç subayların tayinini İstanbul'a çıkartmaya başladı.

Bu gençlerden biri de, o sıralar da Şam'da bulunan mülazım Ragıp Beydi; tayin emri bir öğle vakti karargâhta sıcaktan bunalmış otururken geldi genç subaya, yıllardır uzak kaldığı payitahta dönüyordu; o akşam subay arkadaşlarına güzel bir ziyafet çekti, daha fazla dayanamadı-78

ğından da ertesi sabah birkaç parça eşyasını toplayıp İstanbul'a giden bir mülazım arkadaşıyla birlikte karayolundan İstanbul'a doğru meşakkatli bir yola çıktı. Bazen bir faytonla, bazen bir Tatar arabasıyla, bazen atla, bazen öküzlerin çektiği bir kağnıyla, köy odalarında, karanlık hanlarda, ağaç altlarında kalarak, çamurdan ve kerpiçten yapılmış köhne ve yoksul Anadolu'yu, kendi deyimiyle lbu zavallı viraneliği' iki ayda katetti.

Üç defa eşkıyalar tarafından soyulma tehlikesiyle karşılaşıp dövüştüler, sayısız defalar arabalan devrildi; insansız köyler,

ekmeksiz evler gördüler, aç kaldılar; katır sırtında taşınan çıplak ölülere, ıssız köy mezarlıklarında bir ekmeğe bacaklarını iki yana açıveren kahpelere, bir mecidiyeye karısını, kızını, baldızını satmaya çalışan kavatlara, eşkıya takibine çıkıp vurulan acemi jandarmalara rastladılar. Tifüs salgınının kırdığı harap şehirler, rüşvetçi valiler, oğlancı defterdarlar, malmüdürünü öküz sinirinden kırba-cıyla çarşı ortasında döven öfkeli paşalar, yirmisinde dişleri dökülüp belleri bükülmüş kadınlar, müezzininin karısıyla camide basılan imamlar gördüler; dağlara tırmanıp taşkın nehirlerden geçtiler; ama gördükleri hiçbir şey Ragıp Beyi Kastamonu'daki bir köy düğününde yaşadığı garip olay kadar etkilemedi.

Kastamonu yakınlarında bir akşam vakti bir köye girdiklerinde silahlar atılıyor, köy meydanında yakılmış bir ateşin etrafında köylüler horon tepiyordu, Ragıp Beyle arkadaşını da hemen eğlenceye buyur ettiler.

Muhtarın kızı evleniyordu, on üç yaşındaki damat bir kenarda, nereden bulunduğu anlaşılmayan bir iskemlede oturuyordu. Zavallı oğlancık oturduğu iskemleyi yadırgamış, kıpır kıpır iskemlenin üstünde durmaya çalışıyor, bazen iskemleden durduk yerde düşecek gibi oluyordu. Müstakbel damattan başka herkes yerlere çökmüştü, boğma rakı içiliyor, ortadaki bir siniden tahta kaşıklarla pilav yeniyordu, bir başka

sinide duran kızarmış oğlak da ellerle parçalanıyordu, sinilerin yanına köy ekmekleri konulmuştu.

Mehtap, köyün çamur kulübelerini, köy çıkışındaki mezarlığın selvilerini, yıkık dökük caminin yansı bir yıldırımla devrilmiş minaresini gümüşi bir sırla aydınlatıyor,

her şeye bir masal havası katıyordu; arada bir coşan gençlerin havaya sıktıkları Karadağ tabancalarının geniş namlularından fışkıran alevler gümüşlenmiş gecenin içine kızıl çizgiler çiziyordu.

Düğünü, biraz da 'yorgan misafirlerin' hatırına erken kesip, ertesi günü

eğlenceye devam etmek üzere evlerine çekildiler, 'tanrı misafirlerini' de köy odasına yatırdılar; pencereleri olmayan kerpiç kulübe, Ragıp Beyin bir daha unutmayacağı kadar havasız ve pis kokuluydu, yer yataklarına yatıp yorgunluktan ve boğma rakıdan hemen sızdılar.

Ertesi sabah Ragıp Bey, o güne kadar hiç duymadığı garip bir haykırışla uyandı, uyku sersemi ne olduğunu anlayamadan don paça kulübeden fırladı.

Köy meydanına bir tepsi ciğer yerleştirmiş olan muhtar bağırıyordu:

— Hooy, hooy, ciğer... Hoooy, hoooy...

Güneşin altında, üst üste yığılmış koyun ciğerleri mor kırmızı bir parıltıyla insanı n gözünü alıyordu; Ragıp Bey, sabah sabah bu ciğerleri kimin yiyeceğini merak ederken büyük bir akbaba belirdi gökyüzünde, sonra süzülüp yere indi; ciğer sinisinin biraz ötesinde kanatlarını kapatıp boynu yoluk kel başını ileri uzatarak durup beklemeye başladı. Biraz sonra bir akbaba daha belirdi, bir süre köyün üstünde döndü, sonra o da gelip öbürünün yanında iki ayağının üzerinde durdu. Sonra akbabalar ikişer üçer gelmeye başladılar; hepsi köyün üstünde dönüp dolaştıktan sonra meydana iniyorlar, sıradaki yerlerini alıp b'ekliyorlardı; yanlarına sarkıttılar!

siyah kanatları, kel kafalarıyla ölüm kuşları, bir ziyafetin edepli ziyaretçileri gibi yemeğin baş-80

lamasını bekliyorlardı. Yavaş yavaş sayıları arttı, yüz kadar akbaba doluştu meydana; yan yana ürkütücü bir sessizlikle, birinin ölümünü bekler gibi sessizce duruyorlardı.

Muhtar son bir kez daha "Hoooy," diye bağırıp kenara çekildikten sonra, bütün akbabalar aynı anda ciğerlere hücum ettiler; sinideki ciğerleri didikliyorlar, birbirlerinin ağzından etleri kapıyorlar, sonra da havalanıyorlardı. Bir anda köyün üstü, ağzı kan içinde, gagalarından et parçaları sarkan korkunç kuşlarla doldu; akbabaların kalabalıklığın-dan sanki gökyüzü kararmış, güneş kaybolmuş, köyün üstüne geniş kanatlı

kuşların gölgesi vurmuştu; kuşları rahatsız etmemek için kimse evinden çıkmıyordu.

Köy- akbabalara teslim edilmişti; arada bir ağzındaki ciğeri yutan akbabalardan Jbiri sinide kalan son ciğer kırıntılarını kapmak ya da sinideki kanı yalamak için yere süzülüyor, toprağa konduktan sonra geniş

kanatlarını zorlukla toplayıp sininin etrafında iki ayağının üzerinde dönüyordu; çoğunun ağzı gibi, yoluk kel kafası da kan olmuştu, bazılarının kanatlarında da kan lekeleri vardı.

Ragıp Bey, bu korkunç ziyafeti, kapının önünde donmuş gibi kıpırdamadan, dehşete düşerek seyretti. Ölene kadar rüyalarına girdi bu sahne; kanlar içindeki akbabaların yüzlercesinin birbirleriyle dövüşüp her yanları kan içinde, ağızlarında rnor et parçalarıyla uçmalarını gördü kâbuslarında.

Köyden ayrılmadan önce teklif edilen kahvaltıyı Ragıp Bey reddedip hemen yola çıkmak istedi; arkadaşı da ona uydu ve bir şey yemeden aç karnına, telaşla, biraz da kaçar gibi ayrıldılar oradan. Daha sonra Ragıp Bey, akbabalara ciğer ziyafeti vermenin o yörelerde bir kutlama töreni olduğunu,

düğünlerde bayramlarda akbabalara ciğer verildiğini öğrendi; genellikle ortada görülmeyen akbabalar ise eğlence yapılan günlerde nasıldır bilinmez, eğlenceden kendi paylarına düşeni almak için bilinmeyen bir yer-Kjlıç Yarası Gibi

81/6

lerden uçarak gelip bayramlara katılırlarmış, Ragıp Beye öyle anlattılar.

Ragıp Bey, hayatının birçok safhasında o gün o köyde gördüğü akbaba düğününü hatırladı.

vnı

Bir akşam yatsı namazından sonra ulaşabildi İstanbul'a, sokaklardan el ayak çekilmişti; şans eseri önünden geçen bir arabayı çevirdi, karanlık sokaklarda evi arayıp bulması epey zaman aldı, sonunda bitap bir halde eve vardı. Kapıyı her zamanki asık yüzüyle açan annesi ifadesi hiç değişmeyen gözleriyle uzun uzun yüzüne baktı, elinden tutup yavaşça içeri çekerek her zaman sorduğu soruyu sordu:

— Aç mısın?

— Açım, ama önce bir hamam yapayım, üstüm başım çok kirlendi.

— Ben hamamı yakarım, yemek hazırlanırken hamam da ısınır. Sen üstünü

değiştir.

Arkasını dönüp mutfağa gitti. Ne başka bir soru sormuş, ne sarılmış, ne öpmüştü; çocukları nereden gelirse gelsin, ne kadar uzun bir aradan sonra eve dönerse dönsün, hep aynı

'aç mısın' sorusuyla karşılardı, sanki çocuklarının başına gelebilecek en büyük felaket aç kalmalarıydı, karınları doyarsa sorunlar çözümlenirdi. Bu 'aç mısın' sorusunda bir sihir vardı, bu soruyu duyup annelerinin elini öpünce iki oğlu da rahatlar, dertlerinin hepsi sona ermiş gibi bir güven ve ferahlık duyarlardı. Yaşlı

kadının katılığı, dışarıdaki acılara, korkulara, kolera salgınlarına karşı

bu evi koruyan bir kale duvarı gibiydi; hiçbir felaket bu kadını ve onun oluşturduğu küçük kalesini yıkamazdı. Mülazım Ragıp Bey, çok sonraları

torununun odasına gel-

diği bir gün, "Annemin o aç mısın sorusunu hiç unutmadım," demişti, "çok düşündüm, biliyor musun, insana aç mısın diye yalnızca yuvasında sorarlar, eğer bir kadın sana aç mısın diye sorarsa bil ki orası senin yuvandır,"

sonra durup, kırgın bir gülümsemeyle eklemişti: "Biliyor musun, senin haminnen bana bir gün bile aç mısın diye sormadı."

Ragıp Bey, merdiven akındaki, yanmış odun, sıcak su, sabun ve rutubetli ahşap kokan buharla dolu dar hamamlıktaki kurnanın başında, elindeki işlemeli yayvan tasla başından aşağı sular boşaltıp bütün vücudunu, derisi kıpkırmızı oluncaya kadar sıkı sıkı keseleyerek uzun uzun yıkandı. Teni pembeleşmiş, parmak uçları sıcak sudan buruşmuş olarak çıkıp, lavanta çiçeği kokan keten gecelik entarisini giyerek, annesinin hazırladığı

yemekleri yedi. Ancak yatmadan önce askeri doktor olan ağabeyi Cevat Beyin nerede olduğunu sorabildi, bir görevle izmit'e gittiğini öğrendikten sonra deliksiz bir uyku çekti.

Ertesi gün öğleye doğru uyanıp kahvaltısını ettikten sonra Harbiye Nezaretine gidip görev emrini aldı; Askeri Sanayi Mektebine riyaziye hocası olarak atanmıştı. Görev emrini veren binbaşı, Müşir Fuat Paşanın kendisini beklediğini söyledi, "Paşayı görmeye gittiğinizi kimseye söylemeyin mülazım efendi," diye uyarmayı da unutmadı.

Nezaretten çıktıktan sonra Beşiktaş'tan bir kayığa binip Üsküdar'a geçti, Boğaz'ın kokusunu bir kadın kokusu gibi özlemle koklarken fark edebildi ancak İstanbul'u ne kadar çok özlemiş olduğunu. Üsküdar'dan bir kira arabasıyla Feneryolu'na Fuat Paşanın köşküne gitti; Paşa uçsuz bucaksız bahçeye bakan arka taraftaki verandada yalnız başına oturuyordu

- Gel bakalım Ragıp, hoş geldin... Nasıl rahat gelebil-din mi? Nasıl yollar? Anadolu nasıl, bir yaramazlık var mı?

— Sağ olun paşam, rahat geldik ama Anadolu bir mez-belelik, bitmiş Anadolu, her yan sefalet, rezillik dizboyu.

Fuat Paşa güldü. '•

— Anadolu hep öyledir oğlum, orası bu memleketin mezarlığıdır, bu vatanın çocuklarını alır başka diyarlarda öldürtür sonra Anadolu'ya gömüveririz, sonra da üstünü örtüp unuturuz... İyi Müslümanın mezarı üç yılda kaybolur derler ya, bizim iyi Müslümanlarımızın mezarı da kaybolur gider işte, senin gördüğün de kaybolmuş bir mezarlık.

Fuat Paşa, susup bir zaman bahçesine baktı, bir sigara yakıp kehribar ağızlığına taktı.

- Ama İstanbul her yerden daha berbat, buraları ne Anadolu'ya ne Rumeli'ye ne Arabistan'a benziyor, burası bambaşka, it uğursuz takımj Padişahın etrafını çevirmiş; her gün yeni bir melanet, yeni bir desise, yeni bir namussuzluk. Moskof ordusuyla çarpışmak buradaki işlerin yanında çocuk oyuncağı Ragıp, Moskof atma biner gelir, dövüşürsün, düşman belli, burada düşman belirsiz, her yan pusu; şimdi elini öper arkanı dönersin, saraya jurnali ulaşır... Fehim iti etrafına İstanbul'un bütün külhanbeylerini toplamış Beyoğlu'nu haraca kesiyor; Ali Şamil, Kürtlerden kendine bir ordu kurmuş Üsküdar'ın haracını yiyor; Tahir Paşanın Arnavut tüfekçileri dünyayı ben yarattım diye dolaşıyor, Arap İzzet mabeynin köpeklerini etrafına toplamış her gün bir dalavere çeviriyor... Hepsi birbirleriyle dalaşıyorlar, ama şimdi hepsi bana karşı birleşti.

Sanki karşısında düşmanlarından biri varrmş gibi kaşları çatıldı.

- Yüzüme karşı bir şey söyleyemiyor namussuzlar, ağızlarını açsalar tepelerim, bunu onlar da biliyor; Padişah Efendimizin teveccühü ve emniyeti de tamdır bana, bunu da biliyorlar ama dört bir yanımı casuslarla doldurdular; Padişahımız efendimizin içine şüphe düşürmek için akla hayale sığmaz jurnaller uyduruyor namussuzlar... Burası

da bir harp cephesi senin anlayacağın oğlum ama silahı, pususu, planı bambaşka bir cephe; burada yalnız cesaret yetmez, kurnaz da olacaksın, bu namussuzlara karşı biz de hazırlıklı olacağız artık. •

Birden güldü.

— Sen tabanca, bıçak oyununa yatkınsındır.

Ragıp Bey, kıpkırmızı kesildi; Balkanlar'da, çatışmaların hafiflediği bir gün, Ragıp Bey arkadaşlarıyla iddiaya tutuşmuş, çevre bahçelerden topladıkları ayvaları arka arkaya havaya attırıp hepsini havadayken teker teker vurup parçalamıştı. Bıçak merakı ise daha ortaokulda başlamıştı; karargâhta, hatta bütün orduda, üniformasının yeninde söğüt yaprağı bıçak taşıyan belki de tek subaydı; karşılıklı toplann, obüslerin patladığı bir cephe savaşında, bıçak taşımasıyla bütün arkadaşlan alay ederlerdi ama bıçak onun vücudunun ayrılmaz bir parçasıydı, bıçak taşımaktan utanır ama bundan hiç de vazgeçemezdi.

Ayvaları parçaladığı gün, Fuat Paşa meğerse biraz öteden bakarmış, olup biteni görmüş; birden ortaya çıkınca herkes susup kenara çekilmişti, Fuat Paşa da Ragıp Beyi azarlamıştı:

— Aferin mülazım efendi, sirk açsak sen pek muvaffak olursun.

Bu olaydan sonra bir daha karargâhta tabanca bıçak oyunları yapmamıştı ama savaş sırasındaki kahramanlıkları, cesareti, her göreve herkesten önce gönüllü olması, savaşın en kızgın ânında on düşman atlısının arasına girip öbür yandan sırıtarak çıkması, kısa zamanda onu Fuat Paşanın en çok sevip güvendiği genç subaylardan biri yapmıştı. Şimdi Fuat Paşa, ona ayvaları

parçaladığı günü hatırlatınca her zamanki gibi utanmıştı.

— Şimdi o oyunların tam zamanı oğlum... Seni rahat bir göreve koydurdum, nöbeti filan yok, her akşam serbestsin... Senden istediğim şu, her gece Beyoğlu'na çıkacaksın, kabadayı muhitlerinde dolaşacaksın, benim oralar-86

daki gözüm kulağım olacaksın, meydanı bu itlere bırakmayacağız... Kendine sivil esvaplar al, sana her ay bizim kâhya masrafını verecek.

- Hiç lüzum yok paşam.

— Lüzum olmaz mı oğlum, Beyoğlu dediğin yer yedi düvelden insanın cirit attığı bir gayya kuyusu; kumarhanesi, meyhanesi, kerhanesi var, her attığın adım para; para olmadı mı kabadayılık hiç olmaz...

Ragıp Bey kendisine sivil elbiseler diktirdi ve o günden sonra Beyoğlu'na çıkmaya başladı: Çiçekçi'deki kerhaneleri, Galata'daki meyhaneleri, Parmakkapı'daki kumarhaneleri teker teker dolaşıyor, orada kendine yeni dostlar peydahlıyor, eski dostlarıyla da ahbaplıklarını tazeliyordu. Müşir Paşaya bağlı birçok genç subay da İstanbul'da toplandıktan sonra Ragıp Bey gibi Beyoğlu'na çıkmaya başlamışlardı, birçoklanyla eski dosttu.

O sıralar Beyoğlu, Fehim Paşanın kabadayılarıyla Ta-hir Paşanın Arnavut tüfekçilerinin hâkimiyet bölgesiydi, bu iki grup sık sık karşılaşıp çatışırlar, polis de bunlara karışamazdı. Bir zaman sonra *Müşir Posalıların' da civarda dolaşmaya başladıkları fark edildi; daha çok Fehim Paşa takımını tutan Haddehaneli bitirimlerle Rum kabadayılar kendilerini biraz geri çekmişlerdi; belaya alışık olan Beyoğlu, yeni bir belanın katmerlenerek büyüdüğünü görüyordu.

Gündüz vakti Beyoğlu'nda dplaşan, alışveriş eden şık giyimli madamalar, kibar mösyöler, muhallebicilerde birbirlerini uzaktan da olsa görmeye gelen çarliston çarşaflı hanımlarla bıyıkları pomatlı beyler, geceleri olup bitenlerden habersizdiler, iki ayrı âlem yaşanıyordu aynı caddede.

Bir akşam Ragıp Bey üç arkadaşıyla, Gaîata'da İspi-ro'nün meyhanesinde bir iki çakıştırdıktan sonra Çiçekçi'deki

Vrangel'in evine gitti; hemen kendilerine bir oda açıldı, sofra düzüldü, evin en güzel kızları Despina, Nadide, İpek getirildi; bir kenara da sazendeler oturdu, âlem

başladı. Kızlar bir yandan rakıları dolduruyor, bir yandan saz takımına eşlik edip şarkılar mırıldanıyor, bir yandan da erkeklere sokulup cilveler yapıyordu; muhabbet koyu-laşıp da saz takımı coşunca dansı İstanbul'da efsane gibi anlatılan İpek de zilleri takıp oyuna kalktı; sağlam baldırları, çarkıfelek gibi döndürdüğü kalçaları, iri memeleriyle kışkırtıcı bir rüzgâr gibi odanın içinde zillerini şakırdatarak oynayan kuzgıhıi saçlı kadının dansına kendilerini kaptırdıkları sırada dışarıdan bir gürültü işitildi, koşuşmalar oldu, odaya biri girdi çıktı. Ragıp Bey o telaş arasında Arap Dilaver adını duydu; İpek, dansı kesip yerine oturmuş, kızlar susmuşlar, saz pes perdeye geçmişti; kapının önünden fısıldaşmalar duyuluyordu, aşağıdan bir nara koptu.

— Nerede bu İpek karısı, biz burada karı mı bekleyeceğiz, dağıtırım ulan burasını.

Odadaki üç subay hafifçe dikildiler, bellerindeki Na-gant'ların deri kılıflarının kapaklarını birer parmak hareketiyle açtılar, aralarında yalnızca Ragıp îiey saldırma ve bıçak taşıyordu; cephelerden gelen öbür subaylar genellikle bıçak dövüşünü, saldırma taşımayı bilmiyorlardı. Ragıp Bey, ceketini omuzlarına aldı, saldırmasını dirseğiyle bir daha yokladı, kolunun içindeki söğüt yaprağı bıçağını, tek hareketle avucuna düşecek biçimde yerleştirdi, içeri girip çıkan, yüzü korkudan kararmış Vrangel'e baktı.

— Ne oluyor Vrangel?

— Dilaver Bey geldi efendim, İpek Hanımı görmek istiyor, müsaade ederseniz İpek Hanım gitsin, biz başka hanımlar

getirelim, âleme devam edin.

Ragıp Bey güldü; Ragıp Bey gülünce, İpek, Dila-ver'den korktuklarını, kendisini bırakacaklarını düşünüp ayağa kalktı. Ragıp Bey, İpek'in bileğini yakalay iverdi, bir yandan bileği sıkıyordu ama sesi çok sakindi.

— Siz oturun lütfen İpek Hanım.

İpek oturunca, Ragıp Bey Vrangel'e döndü.

— Demek öyle Vrangel Efendi, Fehim Paşanın hadım Arap'ı gelecek, edepsizlenecek, biz de yanımızdaki kadını -

elimizle vereceğiz, bizi böyle tanıdın demek.

— Estağfurullah Ragıp Bey o nasıl söz, İpek Hanım; Dilaver Beyin mantinotasıdır, zaten kimseye çıkarmayız, sizin hatırınız için çıkardık, Dilaver Beyin mantinotası olmasa ben sizi rahatsız eder miyim, yanınızdaki kadını çağırır mıyım, haddim mi paşam böyle terbiyesizlik yapmak.

Vrangel, kafasından ölçüp biçmiş Arap Dilaver'in Ragıp Beyden daha belalı

olduğuna karar verip İpek'i öyle çağırmıştı. Dilaver, Fehim Paşanın önde gelen kabadayıla-nndandı, çocukluğunda Habeşistan'da yakalanıp hadım edilmiş, İstanbul'a öyle gönderilmişti. Hadım edilenlerin çoğunluğunun ince sesli, cılız adamlar olmasına karşın Di-laver'de hadımlık ters tepmiş, iriyarı, zebellah gibi, kavgaya dövüşe, adam vurmaya meraklı biri olup çıkmıştı; giriştiği kavgalarda pençesinden kurtulan pek yoktu, saldırmayı da iyi kullanıyordu; arkasında Fehim Paşa bulunduğundan polis de karışamıyordu ona.

Son zamanlarda, İpek'e âşık olmuştu, ikide bir gelir, İpek'le bir odaya kapanır, ona şarkı söyletip dinler, gözleri dalar giderdi; kadına iyice tutulduğundan onun başka müşteriye çıkarılmasını istemez, Vrangel'e bunun için bol para verirdi ama Vrangel paragöz olduğundan İpek'i müşteriye çıkarırdı. Bu, biraz da hadım bir adamın aşkını pek ciddiye almamasındandı; Dilaver için bu meselenin diğer erkekler için olduğundan daha da önemli olabileceğini hiç anlamamıştı, şimdi Dilaver birden bastırınca da korkmuştu.

Dilaver'in naraları birbiri ardına patlıyordu. Ragıp Bey gene güldü.

— Git sor bakalım Arap'a, İpek Hanımı ne yapmak için çağırıyormuş... Ragıp Bey merak etti dersin.

— Yapma paşam, Dilaver Bey sarhoş, üstelik İpek onun mantinotası; öldürür beni, bana acı, ben sana evin bütün kadınlarını getireceğim, bu gece benim misafirim olun, ayağınızı öpeyim İpek Hanımı bırakın.

Ragıp Bey ayağa kalktı.

— Anlaşıldı Vrangel Efendi, bunu sen soramayacaksın, gidip ben sorayım bari.

Ragıp Bey ayağa "kalkınca iki arkadaşı da kalktı. Ragıp Bey onlara döndü.

•

— Siz oturun, Ragıp Bey bir Arap'tan korktu, arkadaşlarıyla gitti dedirtmeyelim.

Ragıp Beyin Şam'dan arkadaşı olan Mevlut Bey direndi.

— Onlar kalabalık Ragıp Bey, Allah muhafaza bir kalleşliğe kurban gitmeyin, bu it kopuk takımına güven olmaz.

Ragıp Bey Vrangel'e baktı,

— Kaş kişi bunlar?

— Dört kişi paşam.

Aşağıdan Dilaver'in sesi duyuldu yeniden.

— Hangi kavatın koynuna soktunuz ulan karıyı, şart*

olsun hepinizi keserim! "'

Ragıp Bey arkadaşlarını yatıştırdı.

— Siz oturun lütfen, ben bir konuşup geleyim.

Ağır ağır odadan çıktı, bir idare lambasıyla aydınlanan, her basamağı

gıcırdayan tahta merdivenlerden indî, alt katta Dilaver'in sesinin duyulduğu odanın kapısını açtı; kapının açıldığını görünce içerdeki sesler kesildi, dönüp kapıya baktılar. Dilaver köşede oturuyordu, gerçekten' çok iriyarıydı, bacaklan neredeyse odanın ortasına kadar uzanıyordu; diğer üçü, boğazdan büzmeli siyah mintan* çapraz yelek, bol paça pantolon, yumurta topuk ayakkabılar giyip sıfır numara sivri feslerini alınlarına doğru bastırıp, altından bir tutam kâkül çıkartmış üç kopuktu; Ragıp Bey onlara bakmadı bile, doğru Dilaver'e yürüdü.

— Ne o Dilaver Bey, ne bağırıyorsun?

Dilaver şaşırdı, ona böyle bir soruyu Beyoğlu'nun en namlı

kabadayılarından Matlı Mustafa'yı bir tokatta bozan Arif Bey bile böyle yekten soramazdı; şöyle boyunu poşunu bir tarttı Ragıp Beyin, uzunca boylu, yapılı bir adamdı ama Dilaver'in yanında gene de küçümen kalırdı.

Dilaver bir kolunun üstüne kaykıldı.

— Sen de kimsin ulan, Vrangel'in evini sen mi aldın?

— Ben aldıysam ne olacak?

— Aldıysan İpek'i getir, al bahşişini geç köşene, çubuğunu tüttür.

Ragıp Bey, bir omzunu Dilaver'e doğru çarpıtıp hedefi küçülttükten sonra alaya bir sesle sordu.

— Getirelim de, sen îpek'le ne yapacaksın? Kuka mı oynayacaksınız? Sw Bugüne dek Dilaver'in yüzüne karşı hadım olduğunu söyleyecek, bunu ima edecek kimse çıkmamıştı; Dilaver, bir ömür bu lafı kendine ettirmemek için yaşamış, bunun için adam vurmuş, belki de sırf bunun için kabadayı âlemine adını bıçağıyla yazmıştı.

Bu lafı duymasıyla yerinden fırlaması bir oldu, iriyarı adamlarda pek sık rastlanmayan inanılmaz bir çevikliği vardı; siyah bir fil gibi uçtu havada ama bu çevikliği aleyhine oldu. Ragıp Bey böyle bir saldırıyı beklediği için birden kenara çekilince Dilaver olanca ağırlığıyla kapının pervazına çarptı, çarpmasıyla dönmesi de bir oldu; döndüğünde ustura gibi iki tarafı

.keskin, kol uzunluğundaki saldırması da elindeydi; Ragıp Bey de saldırmasını çekmiş, omzundaki ceketi de öbür eline almıştı. Bir yandan Dila-ver'i kollarken, bir yandan da diğer kopuklara arkasını dönmemeye çalışıyordu; bu itlerden her türlü kahpeliğin bekleneceğini biliyordu, 'ya karnına ya

sırtına.' lafını İstanbul'un kopukları çıkartmıştı, sırtından vurulmak da yazılıydı haritada. Bir an arkadaşlarının gelmesini engelle-91

eliğine pişman oldu, kavgada ölürse bu biraz da gösteriş düşkünlüğünden olacaktı.

Dilaver yeniden saldırdı, Ragıp Bey yüzüne doğru gelen saldırmayı son anda eline sardığı ceketle ittirip kenara doğru kaydı; Dilaver yeniden dönüp Ragıp Beye doğru hamle ettiğinde ayağı, odanın ortasına alelacele kurulmuş

yer sofrasına takıldı, bir an sendeledi. Ragıp Bey de, daha sonra yıllarca anılacak ve birçok kavgada 'Ragıp Bey numarası' diye tekrarlanacak hamlesini yaptı; üzerine doğru canavar gibi gelen Dilaver'in sersemlemesinden de faydalanarak çömeliverdi, Dilaver'in iri gölgesini üstünde gördüğü anda da bıçağını yukarı doğru tutarak dikildi, işi sağlama almış, bir yandan da bıçağa bütün gücüyle abanmıştı. Saldırma, Dilaver'in kasıklarından girip karnına kadar bağırsaklarını parçalamıştı; Arap 'ıhhh'

diye bir ses çıkartıp bütün ağırlıyla Ragıp Beyin üzerine yıkıldı, bıçağı

tutan eli yanına sarkmıştı; Ragıp Bey bıçağa bir kere daha abanıp artık daha derine gidemeyeceğini anlayınca bıçağı çekip silkinerek Dilaver'i üzerinden attı. Dilaver yan üstü, evi yerinden sarsan bir ağırlıkla devrildi, karnından fışkıran kan odanın ortasında birikiyor, herkes dev Arap'ın karnından fışkıran kana bakıyordu. Ragıp Bçy de dahil kimse böyle bir sonuç beklemiyordu. Dilaver'in üç arkadaşı şaşkınlıktan donup kalmıştı, kendini ilk toplayan Ra-gıp Bey oldu; Dilaver'e, Arap'ın karnından boşalan kanın paçalarına doğru yayılmasına hiç umursamadan, hatta neredeyse keyiflenerek baktı.

Arap yattığı yerden, "Vurdu beni kahpe dölü," diye mırıldandı.

Ragıp Bey, çekik olan gözlerini iyice bir çizgi haline getiren ve o günden sonra her adam vurduğunda yüzünde görünen soğuk ve mağrur gülümsemesiyle gülümsedi.

— İnleme hadım Arap, bir ameliyat geçirmiştin, bir ameliyat daha geçirdin; ilkinle mukayese edersen bu onun yanında hiç kalır.

92

Peykelerde oturan üç kopuk, ellerini saldırmalarına atıp doğrulacak gibi oldular, o sırada saldırmasını silip koltuk altındaki kılıfına sokan Ragıp Bey tabancasını çıkarmıştı.

— Hösst, kıpranmayın, hepinizi yakarım!

Üçü de saldırmalarını yerlerine koyup peykelere çöktüler; gürültüyü merak eden Ragıp Beyin arkadaşları, Vrangel, kızlar, evin hizmetçileri de odaya doluşmuşlardı; Vrangel, "Bir araba çağırın Dilaver Beyi hastaneye yetiştirelim," diye çırpınırken Mevlut Bey de Ragıp Beyi kolundan tutup dışarı çıkarmıştı.

— Ragıp Bey, hemen koş, Müşir Paşanın yanına git, jurnaller şimdiden sarıya da Fehim Paşaya da ulaşmıştır, ulaşmadıysa ulaşması yakındır; seni kurtarırsa ancak paşa kurtarır.

Ragıp Bey, kapıya doğfu yürüdü.

— Şimdi paşaya gidersem onu da bulaştırırlar, ben başımın çaresine bakarım, sen paşaya olayı haber ver.

Ragıp Bey, hızlı adımlarla evden çıktı, Çiçekçi Sokağının kalabalığından

'adam vurulmuş' gürültüleri arasından geçti; ılık bahar akşamında Tepebaşı'ndan aşağıya inip, Kasımpaşa'da demirli gemilerden birinde çocukluk arkadaşı Hasan Efendiyi buldu; kucaklaşıp öpüştükten sora olayı

anlattı. Hasan-Efendi biraz düşündü.

— Gel en iyisi ben seni bizim tekkeye götüreyim, Şeyh Efendiyle ben konuşurum.

Kasımpaşa'da kayığının içinde uyuyan kayıkçılardan birini uyandırdılar, hiç konuşmadan Unkapanı'na geçip tekkeye gittiler. Hasan Efendi kapıcı

müridi uyandırdı, tekkedeki odalardan birine Ragıp Bey için bir yatak serildi. Hasan Efendi de Şeyh Efendiyi bulmak için zikir odasına geçti; her zaman olduğu gibi Şeyh tek mumun yandığı karanlık salonda, tek başına elinde tespihi oturuyordu. Hasan Efendinin anlattıklarını sessizce dinledi, kavga dövüşten hazzetmezdi, ama Fehim Paşadan da hoşlanmazdı.

Geçen yıl Edirnekapı'mn şeyhi haber yollayıp Fehim Paşanın tekkeye bir hafiye soktuğunu haber vermişti; tekkesine hafiye sokulmasına kızan Şeyh sesini çıkarmamış ama bunu bir kenara yazmıştı; kısa zamanda kim olduğunu bulduğu hafiyeyi de bir punduna getirip tekkeden uzaklaştırmıştı.

Hasan Efendinin anlattıklarını dinledikten sonra tasvip etmediğini belirten dargın bir sesle, "Peki kalsın, ama kimseye bundan bahis açmayın," demişti.

Ragıp Bey tekkeye yerleşirken, Arap Dilaver'in 'Mü* şir Paşahlarca'

vurulduğu İstanbul'un bütün batakhanelerinde duyulmuş, Fehim Paşaya ve saraya birkaç koldan haber uçmuştu. Vuranın Fuat Paşaya yakın bir zabit olması Padişahı düşündürmüş, ertesi gün Müşirle konuşmaya karar vermişti.

Fehim Paşa ise intikamını bizzat almak için her zaman olduğu gibi bütün adamlarını gecenin o saatinde 'o namussuz mülazımı' bulmaları için harekete geçirmişti.

Dilaver hemen Fransız hastanesine kaldırılmış, Fehim Paşanın şahsi doktoru da hastaneye gönderilmişti. Dilaver, hastaneye giderken yol boyunca polisin "Sizi kim vurdu Dilaver Bey?" sorusuna, "Bıçağımın üstüne düştüm,"

diye cevap vermiş, ne Dilaver'in arkadaşlan, ne Vrangel, ne de kızlar suçlunun adını vermemişler, "Biz gürültüye koştuğumuzda Dilaver Bey kanlar içinde yerde yatıyordu, ne olduğunu görmedik," demişlerdi. Bütün İstanbul Dilaver'i kimin vurduğunu, kavganın ne sebepten çıktığını, nasıl cereyan ettiğini öğrenmişti, ama ortada resmen bir şikâyet olmadığı için Ragıp Bey hakkında resmi hiçbir işlem yapılmamıştı.

Ertesi gün Padişah, Fuat Paşayı çağırttı. Yüzü asıktı.

— Ne o paşa artık sen de mi çeteler kuruyorsun?

— Ne çetesi Padişahım?

— Senin adamlarından biri Fehim Paşanın adamını vurmuş.

— Böyle bir şey benim de kulağıma ilişti Padişahım ama vurdu mu vurmadı mı

bilemem. Ayrıca adı edilen genç benim adamım değil; ben onu cepheden tanırım, orada benim karargâhımdaydı; pek dürüst, pek cesur, kahraman bir vatan evladı olarak bilirim kendisini.

Padişah, elini arkasına koyup salonda biraz dolaştı, çalışma masasının başında durdu.

— Maşallah paşa hazretleri, anık vatan kahramanları Vrangel'in kerhanesinde adam mı vuruyor?

— O mu vurdu bilmem Padişahım, benim bildiğim o gencin Padişahımızın sadık bir kulu olduğu ve Padişahımız efendimiz için canını savaş meydanında çeşitli defalar tehlikeye attığıdır. Subaylar arasında pek sevilen efendi bir gençtir kendisi, bir dedikoduya kurban gitmesine üzülürüm. Ama emir buyurursanız ben bizzat meşgul olayım, onu buldurup polise ellerimle teslim edeyim.

Padişah, bir kabadayıyı vurdu diye savaşlara katılıp kahramanlık göstermiş

bir subayı yakalatmanın ordu üzerinde fena bir tesir yapabileceğini düşündü; askerler zaten Fehim Paşadan pek hoşlanmıyorlardı; işi büyütmek istemedi.

— Dur bakalım paşa, ortada bir şikâyet, bir delil yok, sen de kahraman bir subaydır diyorsun... En iyisi sen zaptiye nazırına söyle, o subaya altı ay tebdili, hava versinler, ortada gözükmesin, sonra bir düşünürüz.

— Emredersiniz Padişahım.

Fuat Paşa saraydan çıkarken Fehim Paşayla karşılaştı, Fehim Paşa hemen üste çıkmaya çalıştı.

— Paşam subaylarınızdan biri benim adamımı vurmuş.

Fuat Paşa kaşlarını çattı.

— O nasıl söz paşa, benim subayım, senin subayın mı

'var, hepsi Padişah Efendimizin subayları, benim adamlarım dediğin de Padişah Efendimizin kullan; Padişahın kullarını artık aramızda taksim mi ediyoruz?

95

Fehim Paşa birden korktu.

— Estağfurullah, elbette hepimiz Padişahın kullarıyız, benim demem o değil paşa, ama size bağlı bir subay benim konağımda çalışan bir bendeyi vuruyor.

— O mu vurdu, başkası mı vurdu, yoksa senin Arap kendi bıçağının üstüne mi düştü, o belli değil... Hem lafı uzatmanın manası yok Fehim Paşa, ben sana lafazanlık etmeden açıkça bir şey söyleyeyim: Benim eteğimden çekil, sen benimle uğraşacak adam değilsin, sonu kötü bitecek.

Herkes gibi Fehim Paşa da bu ünlü müşirden ürkerdi, sarayın ortasında İzzet Paşayı dövmekten, çekinmeyen adamın kendisini de döveceğinden korktu; çekip tabancayı vursa sarayda adam vurmanın sonucu kendisi için de iyi olmazdı.

— Estağfurullah paşam, benim sizinle uğraşmak haddim mi, ben Padişah Efendimizin aciz bir hizmetkârıyım.

— İyi öyleyse, yerini bil.

İki paşa soğuk bir selamla ayrıldılar; Fehim Paşa, Fuat Paşa ve adamları

için yeni bir jurnal vermek için Padişahın huzuruna girdi, Fuat Paşanın ihtilal hazırlıkları içinde olduğuna dair jurnaller

geldiğini söyledi.

Padişah sesini çıkarmadan dinledi ama Fuat Paşayla ilgili endişeleri de artmaya başlamıştı, çünkü birçok değişik kanaldan aynı jurnaller geliyor, Fuat Paşanın ayaklanma çıkartacağı söyleniyordu. Padişah ise, birbirlerine düşman olan birçok paşanın Fuat Paşayı yok etmek için işbirliği yaptığını, Arap İzzet Paşanın da bu ortak çalışmayı saraydan yönettiğini bilmiyordu.

Bütün paşaların birbirine ölümüne düşman olmalarını kışkırtan, kendi güvenliğini bu bölünmüşlükte bulan Padişah, bu düşmanların bir araya gelebileceklerine hiç ihtimal vermediğinden ayrı ayrı kanallardan gelen jurnallerden etkilenmeye başlamıştı. Fuat Paşanın da huzurda diğer paşalardan değişik olarak dik dik konuşması, Padişahın hoşnutsuzluğunu besliyor, bu hoşnutsuzluk da

Fuat Paşanın aleyhindeki jurnallere inanma eğilimini bes-- liyordu.

Fuat Paşa, Harbiye Nazınyia görüştü; Ragıp Beye altı ay tebdili hava verdiler ve bir süre ortada gözükmemesini tembihlediler.

Ragıp Bey, tekkede yatıp kalkmaya başladı, ilk zamanlar Şeyh Efendi mesafeli duruyordu; Beyoğlu kerhanelerinde adam vurmuş bir zabitle konuşacak bir şeyi yoktu. Ragıp Bey de çevredeki herkesin hürmet ettiği bir şeyhi, kendi askeri alışkanlıklarıyla bir komutan gibi görüyor, yanına pek yaklaşamıyordu. Tekkede yapacak bir şey olmadığından o da arada sırada yapılan ayinlere katılmaya, hoşsohbet dervişlerle ahbaplık etmeye başladı.

İzmit'ten dönen ağabey Mülazım Cevat Bey haftada bir iki tekkeye uğruyor, kardeşine dünya ahvalinden haberler veriyordu; arada bir Padişahın müstebitliğinden de bahsediyordu; bu konuşmalardan birinde arkadaşlarıyla bir cemiyet kurduklarını söyledi. Ragıp Bey, daha önce gizli cemiyetlere aza olduğu iddiasıyla iki kere tevkif edilip daha sonra serbest bırakılan ağabeyinin giriştiği bu işleri duyunca önce dehşete kapıldı, ama sonra o da ağabeyinin anlattıklarım sakin bir şekilde dinlemeye alıştı. Sürgüne gönderilen subayların sayısı, zindanlara atılan askeri tıbbiye öğrencilerinin miktan çok fazlaydı; halk olup bitenle ilgilenmiyor, ailelerinden başka hiç kimse İstanbul'dan eksilen subayların farkına varmıyordu.

Şeyh Efendiyle de arada sırada baş başa konuşmaya başladılar, aralarında büyük bir yaş farkı yoktu, her Şeyh gibi Yusuf Efendinin de kendisine körü

körüne bağlı olmayan, kendisini insanüstü bir varlık giBi görmeyen birine ihtiyacı vardı; eşit olarak sıradan konularda konuşup ahbaplık edeceği birini özlediğini Ragıp Beyle birlikte keşfetti Şeyh. Arkadaşlık ettiklerinin farkına varmadan Haliç kıyısındaki güller içindeki mezarlıkta baş başa konuşarak dolaşmaya başladılar; Ragıp Bey cephelerde gördüklerini,

arası Gibi

97/7

Rumeli'yi, Arabistan'ı anlatıyor; Şeyh Efendi ise ona pey gamberin hayatından, cenklerinden, Hazreti Ömer'in ada-letinden, öteki dünyadan, zebanilerden ve şeytanlardan söz açıyordu.

Tarikat ehli insanlarda görülen o karşılık beklemeyen iyilik, hoşgörü, bu dünyanın nimetlerine aldırmayan bir sevecenlik,

öte dünyayı bu dünyadaki insanlardan daha çok düşünüp bilmtnin getirdiği gizli küçümseme, kadere rıza gösterme, bir lokma bir hırka ile yetinebilme alışkanlığı Ragıp Beyi etkiliyordu. Şeyh. Efendi de, Ragıp Beyi dinlerken dünyadan, dolayısıyla da Mehpare Hanımdan bir haber alıyormuş gibi oluyordu; dışardaki dünya onun Mehpare Hanımı kaptırdığı bir dünyaydı. İlk zamanlar o dünyaya düşman olmuştu ama şimdi onu merak ediyordu; acı, yerini özleme bırakmıştı çünkü, dış dünyayla ilgili her bilgi sanki Mehpare Hanımdan gelen bir haberdi.

Birbirine benzemeyen bu iki insan dost oldular; Ragıp Efendi, Şeyh Efendiye bağlandıkça tanrıya da bağlanıyordu.

Tekkede kaldığı sürede, ağabeyiyle ve Şeyh Efendiyle yaptığı sohbetler sonucu, tanrıyı ve ihtilali keşfetti, ikisini de biliyordu, daha önce duymuştu ama bu ikisinin de varlığını bu kadar açık olarak hiç

hissetmemişti ve bu iki yeni duygu da onu heyecanlandırıyordu. Padişaha duyduğu sorgusuz sualsiz bağlılık, yerini tanrı sevgisine ve ihtilal coşkusuna bırakıyor, Padişah karşısındaki boynu eğiklik ise düşmanlığa dönüyordu; ağabeyinin daha önce atıldığı zindanda çektiklerini anlatması

da bu düşmanlığı pekiştiriyordu.

Bir iki defa tekkeye mürit olarak kaydolmak istediğini ima etmişti Şeyh Efendiye; ama Yusuf Efendi her seferinde sözü değiştirip lafı

geçiştirmişti, yeni bir mürit kazanıp bir dost kaybetmek istemiyordu; Ragıp Efendi müridi olursa aralarındaki dostluk süremezdi. Şeyh Efendi ise sadece müritleri olmasından ama hiç dostu bulunmamasından dertliydi, o da arada bir sıradan bir insan gibi konuş-98

mayı özlüyordu. Mehpare Hanım gittiğinden beri tekkesinden hiç çıkmadan yaşıyordu; tekkede de yapayalnızdı, hiç kimseye derdini söyleyemezdi.

Bir keresinde Ragıp Beyle mezarlıkta dolaşırken, bir gül koparıp kokladıktan sonra, gittikçe beyazlaşıp şeffafla-şan yüzüne uygun düşen sıcak ve derin sesiyle kendi kendine konuşur gibi konuşmuştu:

— Dünya bir imtihan yeridir Ragıp Bey, zamanla sen sınıfları geçtikçe, imtihan da zorlaşır; çektiğin acı, gördüğün dert artar; kaç kişi bu dünyada bütün imtihanları geçip okulu bitirebilir ki... Kuldan sakladığını

Allahtan saklayabilir misin, o her şeyi görür, o hep bizimle beraberdir, çırılçıplak durur ruhumuz onun karşısında, bu bize güven verir ama...

Durdu, bir zaman elindeki güle baktı.

— Bazen insan Allahtan-bile saklanmak ister... Bunun günah olduğunu bile bile... İşte imtihanı böyle zamanlarda kaybederiz.

Ragıp Bey, Şeyhin bir derdi olduğunu bu konuşmalardan anladığında Hasan Efendiye, bu derdin ne olduğunu sordu. Hasan Efendi ona o zaman kısık bir sesle Mehpare Hanımı anlattı, "Bir orospu koca şeyhi soldurdu gitti,"

diyerek.

Şeyh kendi derdiyle gittikçe yalnızlaşırken, ikinci eşi Hasene Hanımın karnı da gittikçe şişiyor, Hasan Efendinin müstakbel eşi olan ikinci kızını, cüce çocuğunu doğurmaya hazırlanıyordu. 7-Tekkede doğum hazırlıkları başlamıştı. Karısının hamileliği nedense Şeyhi daha da hüzünlü ve yalnız bir adam haline getiriyordu. Mehpare Hanımın

teninde azgınlığa ve günaha dokunmuştu; günaha bu kadar yaklaşıp da günahı

işleyememiş, o günahkâr kadının teninden günahın lezzetini tadamamış

olmak, Şeyhi günaha değil nedense sevaba ve masum kadın tenine yabancılaştırmıştı. Günahın yanından geçmiş olmak bile Şeyhi günah tutkunu yapmaya

99

yetmişti, ama günah da işleyemiyordu; kendi içine, günah özlemine kapanıyor, her gece zikr salonunda yalnız başına Allaha kendisini bu tutkudan, bu özlemden kurtarması için yalvarıyordu. Günahı özledikçe kendine öfkeleniyordu ama günah karşısında herkes gibi o da çaresizdi.

Hasan Efendinin kendinden hiç beklenmeyen bir feylesoflukla daha sonra Osman'a söylediği gibi, "Günahı âdemoğlu ya hiç görmemeli ya <da görürse işlemeliydi," yoksa Şeyh Efendi gibi 'masum bir günahkâr' olurdu insan ki bu her şeyden daha kötüydü.

Şeyh Efendinin ayinleri her seferinde daha dokunaklı ve daha cerbezeli oluyordu, tekkenin ünü ayinlerin şiddetiyle birlikte gittikçe artıyor, İstanbul kadınlarının çoğu bu ayinlere katılabilmek için tekkenin önünde kuyruk oluşturuyor, ayinden nedense kimsenin anlayamadığı bir günahkâr gülümsemeyle çıkıyorlardı; erkeklerin göremediğini, Şeyhin içindeki günahı

kadınlar görüyordu, ama gördüklerinin günah olduğunu bilmiyorlardı, onlar bunu sevabın güzelliği sanıyorlardı. Erkekler ise Şeyhin ayindeki cerbezesine tutkundular; Şeyhin her ayin kırmızı pos-tuyla birlikte uçarak ayin

salonunda dört döndüğünü ayine katılan erkekler yemin billah anlatıyorlardı.

Doğum yaklaştıkça Şeyh sessizleşiyordu, güllerle dolu mezarlıkta bazen saatlerce Ragıp Beyle birlikte hiç konuşmadan dolaşıyor, Haliç'e bakıyor, güllere dokunuyor, sonra da sanki uzun uzun konuşmuşlar gibi, "İşte böyle," diyerek odasına, tespihine ve dualarına dönüyordu. Mehpare Hanımın da doğurmak üzere olduğunu Hasan Efendiyle birlikte yalnızca Şeyh biliyordu tekkede, bu bilgiler onlara nasıl geliyordu, bunu bilense yoktu.

Yaz başlarında bir öğleüstü birden hava karardı, bulutlar birikti, gök gürültüsü ve şimşekler patlamaya başladı, balıkçılar Haliç'in girişinde deniz canavarları gördüler, Kâğıthane'de dereler yataklarını değiştirdi, Haliç'in suları kabardı; harem bölümünde koşuşturmalar arttı, sıcak su 100

leğenleri koşturuldu, müritler odalarına kapanıp dualara çöktüler, Şeyh Efendi mezarlıkta güllerin arasında dolaştı, simsiyah saçlarına bir iki tel beyaz düştü, teni biraz daha şeffaflaştı, Hasan Efendinin yüzü biraz daha asılıp karardı ve Hasene Hanım cüce kızını sessizce, Mehpare Hanım oğlunu çığlıklarla doğurdu. İki bebek de elifi elifine aynı saniyelerde geldiler dünyaya; sarı toz gibi bir yağmur yağdı, toprak, ejderha derisi gibi pul pul kabardı, Osman'ın tozlu odasındaki uzun macerasına iki kişi daha katıldı.

101

I

— O dilenci değil ki, Hasanpaşa Karakolunun taharrisi... Bu yokuşun civarında gördüğün bütün dilenciler, terziler, bakkallar Hasanpaşa Karakolunun hafiyeleridir, gelip geçeni gözlerler.

Araba, dilencinin yanından geçip yokuşa sardı; atlı, yaya birçok insan yokuşu inip çıkıyordu, birbiri ardına pahalı arabalar aynı yönde gidiyordu. Arabaların pencerelerinden iyi taranmış sakalları, kırmızı

fesleri ve göğüslerini kaplayan bol madalyaları, kordonları, sırmalarıyla paşaların çerçevelenmiş resimlere benzeyen siluetleri görünüyordu; sanki saraya arabalar renkli resimler taşıyordu. Hikmet Beyin arabası pa|a arabalarının ardından sarayın önündeki meydanlığa geldi, saraya girip çıkan subay kalabalığının arasından sıyrıldı, büyük kapıdan geçip sol yandaki mabeyin dairelerinin -«nünde durdu. Hüseyin Hikmet Bey odasına yürürken koridorda kendisi gibi genç olan mabeyin kâtiplerinden Celil Beye rastladı; veremden solgunlaşmış yüzü o sabah daha da sararmıştı.

— Ne oldu Celil Bey rahatsız mısınız?

Genç adam başını sallayıp elindeki kâğıdı gösterdi.

— Fehim Paşanın jurnal ettiği zabiti sürüyorlar, hem de Yemen'e...

— Hay Allah...

Celil Bey dişlerinin arasından söylendi.

— Geberemedi melun, kaç kişinin hayatını mahvetti.

Koskoca imparatorlukta, sürülen bir zabite acıyıp, onu sürdüren Fehim Pahaya yüksek sesle 'melun' diyebilecek birine rastlanacak tek yer belki de saray mabeyinliğiy-di; Padişaha sadık paşaların mülkiye mezunu, dil bilen çocuklarının çoğunluğu oluşturduğu mabeyinde garip bir hürriyet vardı; belki de" kendilerini Padişaha çok yakın bulduklarından bu genç

insanlar sarayın içinde hiç çekinmeden jurnalcileri • ve paşaları

eleştirirlerdi, aralarından hiçbirine de bir şey olmazdı. Hikmet Beyin çalıştığı kısımdaki gençler sarayın diğer bölümlerinde çalışanlardan 103

Hüseyin Hikmet Bey, herkesin dikkatini çeken arabasıyla Yıldız Yokuşuna dönüp köşedeki dilencinin önünden geçerken her zaman olduğu gibi dilenciye biraz kızgınlıkla biraz da alayla baktı. Her seferinde partal esvaplar içindeki bu dilencinin önünde durup "senin kim olduğunu biliyorum" demek istiyordu. Saraydaki görevine ilk başladığı günlerde birkaç kez arabayı

durdurup köşe başında yapayalnız duran bu zavallı dilenciye, gözlerindeki sevinci görebilmek için yüklüce sadakalar vermişti, adam her defasında minnetten çok küçümsemeye benzer bir gülümsemeyle kabul etmişti sadakaları. Bir gün, mabeyindeki arkadaşlarıyla konuşurken, yokuşun başında gördüğü 'garip' dilenciye verdiği sadakalardan söz edince, saraydaki bütün mabeyin odaları gibi duvarları kırmızı kadifeyle kaplı, süslü odada kahkahalar patlamıştı.

— İlahi Hikmet Bey, sen o dilenciye sadaka mı veriyorsun?

Hikmet Bey, herkesin bildiği bir şeyi bilmeyerek, yalnızca bilgisizliğinden dolayı aptal durumuna düşen insanların duyduğu sıkıntıyı

duyup suratını asarak, "Ne var bunda, siz dilenciye sadaka vermez misiniz?" demişti.

Burundan sıkma gözlüğü sayesinde, yirmi iki yaşında olmasına rağmen otuz beşinde gösteren Sabit Paşazade Ali

Kenan Bey, gözlüğü gibi yüzünün ayrılmaz bir parçası olan küçümseyici gülümsemesiyle "Aman monşer,"

demişti.

çok farklıydılar; bu bölümden pek jurnal çıkmazdı, çıksa da tek tuk; gerçi Padişah buralarda konuşulanları bilirdi ama çoğunluğu edebiyatla uğraşan, Avrupa'yı bilen bu gençlere dokunmazdı. Onların sadakatinin güvencesi babalarıydı; babaları sadık olduğu sürece, gençler de eleştirilerini sarayın dışına taşımadıkça, bu hürriyetten yararlanırlardı, biraz da

'aileden biri' gibi davranılırdı onlara. Padişah çoğunu ta bebekliğinden tanırdı ve bu gençler her gün bin bir entrikaya, sürgüne, kıyıma şahit oldukları bu sarayın içinde kendi durumlarını hiç garipsemeden yaşarlardı.

Hikmet Bey, ayaküstü Celil Beyle konuşup Fehim Paşaya biraz söylendikten sonra odasına gidip kendisine bir sabah kahvesi söyledi. Kahvesini içerken, bir zenci hizmetkâr girdi odaya.

— Hikmet Beyefendi, İzzet Paşa hazretleri sizi emrediyorlar efendim.

Hikmet Bey, kahvesini bitirmeden kalktı, zenci hizmetkârla birlikte binadan çıktılar, mabeyin dairelerinin karşı tarafındaki küçük köşkte çalışan İzzet Paşanın yanına gittiler. Paşa, çalışma masasının arkasındaki döner maroken koltuğa bağdaş kurup oturmuş, Kuran okuyordu, Hikmet Beyi görünce Kuranı masanın üstüne bıraktı.

— Buyrun Hikmet Bey oğlum, nasılsınız.

— Duacınızım paşam.

— Mahdum bey nasıllar?

— Ellerinizden öper efendim.

— Hikmet Bey, şimdi lütfen hariciye nazırı paşaya gidiniz, kendileri bugün hasta oldukları için Ayazpaşa'daki konağında; kendisine Padişahımız Efendimizin selamlarını söyleyin. Dün akşam, Fransız sefir-i kebirinin konağında Rus, Alman, İngiliz, Fransız sefirleri toplanıp konuşmuşlar, sefirlerin ne konuştuklarını sorunuz; Padişahımız efendimiz hemen öğrenmek istiyorlar.

— Başüstüne paşa hazretleri.

104

Hikmet Bey, İzzet Paşanın yanından çıktıktan sonra odasına döndü, arabasını hazırlattı, biraz önce tırmandığı yokuştan aşağıya inmeye başladı. Sağ taraftaki boş arsalar-da askerler talim yapıyordu, yokuşun altında dilenci her zamanki yerinde duruyordu. Hikmet Bey, arkasına yaslanıp bir sigara yaktı, ne zaman yalnız kalsa aynı şeyi düşünüyordu: Geceleyin lohusa yatağında yatan karısının, kendisiyle Matmazel Helen'in sevişmelerini seyretmesini; Mehpare Hanım hem seyrediyor hem de Hikmet Beyin her yaptığını söylemesini istiyordu, gördüklerini bir de kocasının ağzından duymak heyecanını arttınyordu.

— Şimdi ne yaptığınızı söyleyin.

— Bacaklarını okşuyorum, yavaş, yavaş yukarı doğru çıkıyorum.

— Şimdi ne yapıyorsunuz?

— Kasıklarını öpüyorum.

— Şimdi ne yapıyorsunuz?

— Şimdi yavaşça yaklaşıyorum...

Matmazel Helen, Hikmet Beyin karısıyla sevişmesinde önemsiz bir araçtı, eğer karısı seyretmese Helen'le sevişmezdi bile; heyecan veren, onu çıldırtan Helen'in vücudu değil, karısının seyretmesi, ona emirler vermesi, yaptıklarını anlattırmasıydı. Sevişmeye katılan üçüncü vücut karıkoca arasındaki suç ortaklığını dolayısıyla da aşkı pekiştirmeye yarıyordu yalnızca; suç işliyorlar, birlikte suçu paylaşmanın tadına varıyorlardı. Sevişmenin, masumiyetten uzaklaştıkça daha çok zevk verdiğini, suçla zevk arasında inanılmaz bir ilişki olduğunu keşfediyorlardı, hiçbir şey suç kadar keyif verici değildi; suçluluk onları masumların dünyasından kopartıyor ve birbirlerine daha çok ya-kınlaştırıyordu.

Hikmet Bey hâlâ utangaçlığını yenemiyordu, geceleri kendini yaptıklarının heyecanına bırakabiliyordu ama sabahları, gün aydınlanıp günahın ışıkları, yerini sabahın çıplak aydınlığına bıraktığında, geceleyin yaptıklarından

belli belirsiz bir rahatsızlık ve tedirginlik duyuyor, Matmazel Helen ve karısıyla kahvaltıda karşılaştığında birkaç dakika ikisinin de yüzüne bakamıyordu. Mehpare Hanım ise her sabah, aynı alaycı gülümsemeyle aynı

sıradan soruyu, Hikmet Beyin bütün bedenini ve ruhunu sarsarak soruyordu.

— Bu sabah nasılsmız Hikmet Bey?

Matmazel Helen'in yüzünde de aynı Mehpare Hanımın yüzündeki ifade oluyordu, birbirlerine benzemiyor-lardı ama sabahları gülümsemeleri tıpatıp aynıydı. O da aynı ses tonuyla konuşuyordu.

— Bonjour Hikmet Bey... Nasılsınız bugün?

Geceleri, kendisiyle karısı arasında bir suç ortaklığı

olduğuna inanıp bu suçun zevkini yaşıyordu ama sabahları kendisinin dışlandığını ve iki kadın arasında bir suç ortaklığı kurulduğunu düşünüyordu; geceleri de sabahlan da suçun odağı Mehpare Hanımdı; gece biriyle sabah öbürüyle ortak oluyordu. İşin garibi kadınların arasındaki bu'

garip benzerlik ve birliktelik de Hikmet Beyi hem tedirgin ediyor hem heyecanlandırıyordu. Konakta geçirdiği her dakika, sabah kahvaltısı, akşam yemeği, yemek sonrası, yatak odaları, her an ya sevişmeyle^ya da sevişmenin gölgesiyle doluydu; birlikteyken başka hiçbir şey düşünmüyorlardı. Yeni doğan bebekle bile çok fazla ilgilenmiyorlardı, bebekle en çok Mehpare Hanımın üç yaşına varan kızı ilgileniyor, küçük oğlana sanki kendisi büyük bir kadınmış gibi davranıyordu.

Arabacının, "Geldik efendim," diyen sesiyle toparlanıp arabadan indi.

Konakta hiç bekletmeden hariciye nazırı paşanın yanına aldılar kendisini.

Yaşlı nazır boğazına kadar ilikli, siyah bir redingot giymişti; süt beyaz uzun sakalıyla bir nazırdan çok inzivaya çekilmiş bir manastır papazına benziyordu. Saraydan gelen haberin

ne olduğunu öğrenmek isteyen nazır selamlaşma faslını kısa kesti.

— Padişah Efendimizin bir emri mi var Hikmet Bey?

106

Hikmet Bey hafifçe öksürdü.

— Şehriyari hazretleri selamlarını gönderdi paşa hazretleri; dün akşam Fransız sefirinin konağında, Fransız, İngiliz, Rus ve Alman sefirleri bir araya gelmişler, ne konuştuklarını merak ediyorlar.

Nazır Paşa, şöyle bir iç geçirdikten sonra kendini tutamayıp söylendi.

— Ben nereden bileyim Hikmet Bey, sefirleri çağırıp dün akşam ne konuştunuz diye soracak halim yok ya...

Sonra sakalını sıvazlayıp kendi kendisiyle alay eder gibi gülümsedi; gülümseyişinde, Hikmet Beyin içini sızlatan bir çaresizlik vardı.

— Aslında Padişah Hazretleri de benim bundan haberim olmayacağını bilir ya, mahsus yapıyor; yarın sizi gene gönderip şunu şunu konuştular diye bana bildirecek, yani bizim bir işi beceremediğimizi yüzümüze vuracak.

Hikmet Bey buna gerçekten şaştı.

— Padişah Hazretleri nereden bilsin nazır hazretleri?

— Rus elçisinin tercümanına her ay bin altını ben öde-sem, ben bilirdim Hikmet Bey, Padişah Hazretleri ödediği için olup biteni o biliyor, biz ondan öğreniyoruz.

Hikmet Bey buna daha da şaştı.

— Rus elçisinin tercümanı, Padişahın casusluğunu mu yapıyor?

Nazır Paşa, bu sefer de Hikmet Beyin saflığına güldü.

— Ne sandınız Hikmet Bey oğlum, sadece Rus elçisinin tercümanı mı; bizzat Avusturya sefiri de her ay maaşını saraydan alır, Padişaha malumat verir.

Hikmet-i hükümet, devlet işlerine akıl sır ermez, bunca yıldan sonra ben bile bazen olup bitenlere şaşıyorum; siz gençsiniz, benden de çok şaşarsınız, daha neler görecek, neler duyacaksınız, bin yıldan beri bu şehir herkesi şaşırtır; insanlar değişir, bu şehirde olup biten tuhaflıklar değişmez.

Hikmet Bey, Nazır Paşanın ikram ettiği kahveyi alelacele içip konaktan ayrılarak saraya döndü, İzzet Paşanın

huzuruna çıkıp, 'Nazır Paşanın sefirlerin ne konuştuğunu bilmediğini ama araştıracağını söylediğini' bildirdi. İzzet Paşa, omuzların silkip, "Hıh!"

dedi.

— Ne araştıracak... Yarın ne olup bittiğini gene Padişah Hazretlerinden öğrenecek; bazen Padişahımız efendimiz için ne kadar da üzülüyorum, bu kertede akıllı bir insan ne kadar da kabiliyetsiz insanlarla çevrilmiş, Padişahımız olmasa bir günde dağılır bu imparatorluk.

Hikmet Bey, İz2et Paşanın konuşma tarzından hariciye nazırının haklı

olduğunu anladı, kendisini nazır paşaya bir şey öğrenmesi için göndermemişlerdi, nazırlarına kendisinin hepsinden

daha akıllı olduğunu sık sık kanıtlamaktan hoşlanan Padişah, hariciye nazırıyla alay etmek, onu küçümsemek, aslında bir işe yaramadığını yüzüne vurmak için göndermişti kendisini.

izzet Paşanın yanından çıktıktan sonra, mabeynin eskilerinden olan Ali Nail Beyin yanına gitti, olup biteni anlattı.

— Ali Nail Bey siz benden çok daha tecrübelisiniz, niye nazırlarını

aşağılıyor Padişah Hazretleri.

— Hikmet Bey, Padişah Hazretleri, naçizane kanaatim bütün nazırlarından daha zekidir, her zeki insan gibi zekâsının haracını ister; bir de kanaatim, Padişah Hazretleri cennetmekân ataları gibi imparatorluğu tek başına yönetmek ister, daha doğrusu padişahların ülkeyi tek başına yönetmesi gerektiğini düşünür. Amcalarının bir darbeyle devrilip meşrutiyetin kurulmuş olmasını da hazmedemez; bugün gerçi o günkü şartlar çok değişti ama bence gene bütün devlet memurlarından gizli gizli öç

almaktan hoşlanır Padişah Efendimiz, hepsini müstakbel bir darbeci gibi görür, onun için hepsini baskı altında tutar; bazen bir nişanla, bazen bir bağışla bazen de böyle hakaretle ezer onları.

— Tuhaf şey... Böyle bir hariciye nazırı Memalik-i Osmani'nin menfaatlerini yabancı sefirlere karşı nasıl müdafaa eder?

Ali Nail Bey güldü.

— Hariciye nazırı neyi müdafaa edecek a Hikmet Beyim, sefirlerle Padişah Hazretleri bizzat halleder meseleleri... Dış politikayı, paşaların ve valilerin tayinlerini bizzat kendisi yapar, bu üç şeyi başka hiç kimseye bırakmaz. Hem unutmayınız ki, Padişah Efendinizin devr-i iktidarında tek karış toprak kaybetmediği, memleketi savaşlarda perişan etmediği de bir gerçektir; bana sorarsanız kendisine meşrutiyetten miras kalan Balkan Savaşı belasını da pek mahirane savuşturmuştur. Memleketin gücünü en iyi Padişah Efendimiz bilirler ve o gücü de en iyi şekilde ustaca pazarlıklarla pek iyi kullanmışlardır.

— Gene de ben pek utandım, nazır paşaya karşı pek mahcup oldum.

— Size ne Hikmet Bey».hem kul kısmının mahcubiyeti Padişah Hazretlerini neden alakadar etsin. Memleket meselelerinde, Padişah Hazretlerinin emirlerindeki kul kısmının şahsiyatı bir kıymet tanımaz; siz böyle şeylere aldırmayınız, Nazır Paşa hazretleri de aldırmamıştır zaten.

Hikmet Bey, 'kul kısmının şahsiyatının bir kıymet taşımadığını' zaten biliyordu ama bunun bu kadar açıkça yüzüne vurulmasından da pek hazzetmiyordu. Padişaha ya da padişahlığa karşı isyan etmek elbette aklının ucundan bile geçmiyordu ama gene de kulların da şahsiyatını

koruyabilecek bir düzen istiyordu, bu düzenin nasıl bir şey olacağını ise hiç düşünmüyordu, onun itirazı kendisine yapılan muameleyeydi; yoksa başkalarına ne yapıldığı onu pek de alakadar etmiyordu; gerçi kendisine yapılanı da eve gidince unutacaktı nasıl olsa.

O gün öğleden sonra bir başka iş için İzzet Paşanın dairesine yeniden gitti, odadan çıkacağı sırada içeri Fehim Paşanın adamlarından biri girdi. İzzet Paşa geleni görünce,

<onuşmayı. kesip Hikmet Beye, "Siz gidebilirsiniz," dedi, sonra görüşürüz."

109

Hikmet Bey odadan çıkarken kulağına bir 'Fuat Pa§a' lafı çarptı, olup bitenleri bilmiyordu ama Müşir Paşanın başına gene bir çoraplar örüldüğünü

hissetti. Gerçekten de Fuat Paşa hakkındaki jurnaller sıklaşmıştı, özellikle evinde yaptığı saz âlemlerinin üzerinde duruluyor, bu âlemlerin aslında ayaklanma toplantıları olduğu her jurnalde bir daha vurgulanıyordu.

Jurnaller, Fuat Basanın da kulağına geliyordu. Şüphelerin gözlerden uzak bir yerde oturmasından kaynaklandığını sanan Fuat Paşa bu söylentileri kesebilmek için İstanbul tarafına taşınmaya karar verdi. Adamlarını

gönderip bir köşk arattı, Şehzadebaşı'nda paşaya uygun, geniş bahçeli, büyük bir konak bulundu. Fuat Paşa, Padişaha başvurup Şehzadebaşı'na taşınmak için müsaade rica etti, her türlü hareketten şüphelenen Padişah bu izin isteğinden de kuşkulandı, izni verdi ama Fehim Paşanın jurnallerine de daha ciddiyetle bakmaya başladı. Müşir Paşanın Şehzadebaşı'na taşınması üzerine bu sefer de jurnallerde, 'Fuat Paşanın ayaklanma hazırlıklarını tamamlamak üzere olduğu, ayaklanmayı yakından kontrol edebilmek için İstanbul tarafına taşındığı' söylenmeye başladı; artık Fuat Paşa her hareketiyle biraz daha sıkışıyordu, aslı astarı

olmayan bir dedikodu tekrarlana tekrarlana ciddi bir şüpheye dönüşüyor, payitahtta Padişaha en sadık paşalardan biri olan koskoca Müşir takip edilen bir zanlı haline geliyordu; bunu hissettikçe Fuat Paşanın da öfkesi artıyor, asabı bozuluyordu. Her ihtimale karşı evde yaptığı

saz âlemlerini de kesti, evden çıkmaz oldu. Bu sefer de, "Ayaklanma hazırlıklarını

tamamlayan Fuat Paşa, dikkatleri çekmemek, apansız baskın vermek için ortadan çekildi," dedikoduları

yayıldı.

Fehim Paşa hem bu jurnalleri yazdırıp Padişaha gönderiyor hem de adamları

vasıtasıyla bu dedikoduyu çevreye yayıyordu; Müşir Paşanın adamlarının bu dedikoduları duyunca bunları söyleyen insanlarla kavgalar çıkarması, 110

paşalarını müdafaa etmek için dövüşmeleri de Müşir Paşanın aleyhine oluyordu. Dedikodu ve jurnal tezgâhı öyle bir dokunmuştu ki Fuat Paşanın kurtulmasının imkânı yoktu, nasıl sürüklendiğini anlayamadan bir tuzağın içine sürüklenmişti, kurtulmaya çabaladıkça batıyordu.

Düşmanları artık son darbeyi vurmak için hazırlanıyorlardı, ne eski kahramanlıkları ne halkın sevgisi Fuat Paşayı kurtaramazdı; tam aksine o kahramanlık ve halkın sevgisi şimdi aleyhine oluyordu; her gün okuduğu jurnallerden etkilenen Padişah, halkın sevgisinin Fuat Paşayı daha tehlikeli bir düşman haline getirdiğini düşünüyordu.

Bir keresinde izzet Paşaya da durumdan yakınmıştı.

— Görüyor musun İzzet, kendimize en yakın bildiğimiz paşalar bile ne komplolar kuruyorlar, Padişahlarına hainlik ediyorlar, bir de bana vesveseli diyorlar. İşte her şey ortada, vesveseli olmayayım da ne yapayım, en yakınlarımız bile hainlik ediyor, ba§ıboş mu bırakayım onları, ceddimizden bize miras olan bu taht sahipsiz mi kalsın, memleket maceracıların eline mi düşsün?

Padişahın böyle açıktan açığa şikâyet etmesi meselenin olgunlaştığını

gösteriyordu; İzzet Paşa hemen Fehim Paşaya haber gönderip Müşiri biraz daha sıkıştırmasını söyledi. Fehim Paşanın kabadayıları, Müşirin konağının etrafını sarmışlardı, Şehzadebaşı Camiinin avlusuna iskemleleri atıp fütursuzca konağı gözlüyorlardı, her köşeye de birer ikişer hafiye yerleştirmişlerdi. Fehim Paşa da açık bir arabanın içinde iki kez konağın önünden geçmiş, Müşiri bu açık meydan okumayla iyice kızdırmıştı; Fuat Paşa, bir olaya sebebiyet vermemek için bu kışkırtmaları görmezden geliyor, kendine bağlı subayları da konağın civarında dolaşmamaları için uyarıyordu; şu sıralarda çıkacak bir olayın kendi aleyhine olacağını

seziyordu.

Bir gün Müşirin kâtibi Avnullah Bey, Babıâli'deki ciltçi Nasrullah Efendiye verilmiş kitapları almaları için konağın iki uşağını gönderdi.

Uşaklar ciltlenmiş kitapları

paket ettirip aldılar. Kestirme olsun diye, bol yeldirmeli taşralı

tazelerin, mevlit okutmak için caminin müezziniy-le pazarlığa gelen yaşlı

kadınların, tıraşı uzamış işsizlerin, namaz vaktini bekleyen ihtiyarların, kuşlara ekmek kırıntısı atan aylakların toplandığı caminin avlusundan geçtiler; tam camiden çıkarken Fehim Paşanın adamları uşakların çevresini sarıverdi.

— Ne var bu paketlerin içinde?

Bir tuzağa düşmek üzere olduklarını fark edemeyeji uşaklar, paşalarına duydukları güvenin gururuyla adamlara aldırmayıp terslediler.

— Size ne? Gidin yolunuza!

— içinde bomba mı var, ne var, açıp bakacağız.

Fehim Paşanın olay çıkartmak için emir almış olan adamları paketlere yapışmışlar, çekiyorlardı; uşaklar da paketleri bırakmamak için asılıyorlardı. Caminin kapısında bir hareketlenme olduğunu gören çevredeki hafiyeler de kalabalığı omuzlayarak, koşa koşa gelmişlerdi; iki uşağın çevresini saranların sayısı onu geçmişti. İki uşak da sağlam yapılı, özel seçilmiş adamlardı ama kendilerini kuşatanlar çok kalabalıktı, sonunda hafiyelerden biri uşakların elindeki paketlerden birini kapıp, Fehim Paşanın hafiyelerinin oturduğu Şehzadebaşı Karakoluna doğru koşmaya başladı. Paketi kaptıran uşak da kalabalığın elinden kurtularak, hafiyenin peşinden koşup eteğine yapıştı. Hafiye paketi yere atıp dönerken revolverini de çekmişti, hiç duraksamadan ateş edip uşağı omuzundan vurdu; vurulan uşak da yarasına aldırmadan saldırmasını çekip hafiyenin kulağını

yukardan aşağıya budayıp düşürdü. Silah sesini duyan öbür hafiyeler de silahlarını çekip, "Öldürün Padişah hainlerini!" diye bağırarak rastgele ateş etmeye başlayınca, uşaklar da saldırmaları bırakıp tabancalarına davrandılar. Şehzadebaşı bir anda savaş alanına döndü; Na-gantlar, Parabellumlar, revolverler patlıyor, korkan genç kadınlar ayakları

çarşaflarına dolanarak çığlık çığlığa kaç-

maya uğraşıyor, yaşlı kadınlar korkuyla bağırıp sanki çatışmada onlar vurulmuş gibi duvar diplerine yığılıyor, aylaklar bir duvar arkasına saklanmaya çalışıyor, naralar, küfürler, Allah aşkına yapmayın yakarışları

caminin taş duvarlarında yankılanarak sokağa yayılıyor, silah seslerinden ürken araba atları kişneyerek şaha kalkıp arabaları oraya buraya çarpıyorlardı. Fuat Paşanın konağından gürültüleri duyan iki kişi de tabancaları ellerinde koşarak geldiler.

Gelen iki kişiyi gören hafiyeler konaktan başkalarının da geleceğinden korkup tabancalarını havaya sıkarak kaçmaya başladılar, bir yandan da bağırıyorlardı.

— Kaçın, ihtilal oluyor.

— İhtilal yapıyorlar.

Bir anda herkes kaçışmış, 'ihtilal oluyor' bağırtıları dört bir yanı

tutmuş, sokak boşalıvermişti. Fuat Paşanın adamları yaralı uşaklarla paketleri toplayıp konağa girdiler.

Fuat Paşa olanları duyunca derhal Şehzadebaşı Karakolunun başkomseriyle bir cerrah çağırttı, o arada olanları anlatan bir telgraf yazıp saraya çekilmek üzere kâtibiyle Babıâli telgrafhanesine gönderdi. Olayları duyan Fehim Paşa ise 'demiri tavında dövmek' için hemen saraya koşup Padişahın huzuruna ç ıkmıştı.

— Allah, efendimize uzun ömürler ihsan etsin, saye-i şahanenizde ihtilali bastırdım, fakat o deli Müşiri ele geçiremedim, yoksa onu da orada tepeleyecektim.

İhtilal sözünü duyan Padişahın yüzü sararıverdi.

— Hadiseyi bütün tafsilatıyla anlatın.

— Efendimiz, Fuat Paşanın hali harekâtından haddizatında epeydir şüphe ettiğim için konağının civarını tarassut altına aldırmıştım. Bugün öğleden sonra paşanın adamlarının konağa bomba paketleri taşıdığını gören memurlar adamları tevkif edip bombalara el koymak istemişler; lakin vaziyeti pencereden seyreden Fuat Paşa derhal pürsi-

lah adamlarına emir vermiş, adamlar konaktan çıkarak memurlara hücum etmişler, bu arada civardaki halkı da ihtilale kışkırtıyorlarmış.

Memurların cansiperane mücadelesi sonucunda halk dağıtılmış, Fuat Paşanın adamları da konağa kadar püskürtülmüş, maalesef bu müsademe sırasında üç

memur yaralanmış.

Padişah elindeki bastonu hafif hafif yere vuruyordu.

— Pekâlâ, bun» cüret edenler yakalandılar mı?

Fehim Paşa duraladı.

— Hiç şüphe yok Padişahım, mamafih henüz kati raporu almadım ama...

O sırada içeri Arap İzzet Paşa girerek elindeki kâğıdı masanın üzerine bıraktı.

Padişah azarlayan bir sesle sordu.

— Nedir o?

imparatorluğun en güçlü adamlarından biri olan İzzet Paşa, bütün azametini Padişahın odasının kapısında bırakır, Padişahın yanında bir tür soytarı

gibi davranırdı. Padişahın güvenini, soytarılığı bile rahatça kabullenen bağlılığı sayesinde kazanmış, bu soytarılıktan hiç vazgeçmemişti.

Azarlandığı zaman da hemen susar ama Padişahın yumuşadığını hisseder hissetmez gene aynı soytarıca tonla konuşmasını sürdürürdü. Padişahın, yeryüzündeki hemen hemen bütün iktidar sahiplerince bulunan bir soytarıya sahip olma ihtiyacını tatmin ediyor, bu soytarının birçok insanın hayatını

yok edebilecek kadar güçlü olması ise Padişahın gururunu daha da okşuyordu.

— Allah ömr-ü şahanenizi müzdat kılsın, aciz kulunuzun ömrünü sizinkine eklesin, düşmanlarınızı kahhar ismiyle kahretsin... Ne olacak, ihsana gark ettiğiniz nankörlerin ihaneti... Bu koca aslan olmasaydı bugün neler olurdu kimbilir?

Padişah, İzzet Paşanın getirdiği kâğıdı açıp okudu, Fuat Paşanın çektiği telgraftı. Padişah telgrafı okudukça yüzü daha çok asılıyordu.

r

Karşısındaki adamlara baktı.

— Lakin Fuat Paşa sizin gibi söylemiyor.

Sesinde karşısındaki adamlara inanmadığını gösteren, ağır ve suçlayıcı bir karanlık vardı; ihtilal iddiası onu endişelendiriyordu ama bu iddianın büyüklüğü iddiayı ortaya atanlardan kuşkulanmasına da yol açıyordu. Garip bir yapısı vardı zaten; birçok vesveseli insan gibi o da, ortada ciddi bir sorun yokken her şeyden şüphelenir, her taşın altında bir bela arar, her yerde düşmanlar, dertler görür ama ciddi bir sorunla karşılaşınca birden soğukkanlı, dirayetli hatta cesur bir adam olurdu. Korkulacak bir şey olmadığı zaman korkan, korkulacak olaylar karşısında ise cesur davranan, tuhaf bir tabiata sahipti. Reşit Paşa daha sonra Osman'a, "Eğer korkulacak zamanlarda gösterdiği cesareti ve basireti, korkmaması gerektiği zamanlarda da gösterebilseydi belki de bütün tarihimiz başka türlü

olacaktı," demişti.

Padişah, bastonunu yere vurarak azarlayıcı bir sesle konuştu:

— Siz çıkabilirsiniz, meseleyi bizzat tahkik edeceğim.

İkisi süklüm püklüm dışarı çıkınca Padişah, sarayın Fehim Paşadan sonra gelen en önemli hafiyelerinden Kabasakal Mehmet Paşayı çağırdı.

— Neredesin paşa, tahtı alıp gitseler haberiniz olmayacak, bak neler olmuş

Şehzadebaşı'nda.

— Haberimiz var sultanım, mütemmim malumatı almadan zatı şahanelerini rahatsız etmek istemedim, ben de birazdan arz edecektim...

— Neyse, neyse, şimdi halkın arasına dağılın, bakalım halk ne diyor bu olay hakkında; sen de bizzat Şehzadeba-şı'na

git, oradakilerle konuş, karakola sor, ne olduysa aynen bilmek istiyorum, hem de derhal.

Kabasakal Mehmet Paşa pürtelaş Şehzadebaşı'na gidip olayı yerinde tahkik ederken, ayrı ayrı kanallardan saraya jurnaller yağmaya başlamıştı. Bütün jurnaller Fuat Paşa-115

nın haklı olduğunu gösteriyordu. Kabasakal Mehmet Paşa da kısa bir süre sonra geri dönmüştü; olay Fuat Paşanın anlattığı gibiydi, halk arasında bir heyecan dalgası esip geçmişti, insanlar Fuat Paşayı destekliyor, onu haklı buluyordu

Ortada ihtilale benzer bir olay olmadığı anlaşılıyordu. Zaten Padişah da daha başından itibaren öyle tahmin etmişti ama Padişahın^canmı sıkan yalnızca bu olayın kendisi değildi, Fuat Paşanın saraya gönderdiği telgraftı asıl can sıkıcı olan.

Fuat Paşa, telgrafında doğrudan doğruya Padişahı suçluyor, Fehim Paşa için, "Sizden cesaret almasa bu işlere cüret edemez" diyordu; hele telgrafın bir bölümü vardı ki, bu satırları yazmak, belki ihtilal çıkartmaktan bile daha kötüydü Padişahın gözünde. Fuat Paşa, "O melunun bu gibi harekâtı bugüne kadar olduğu gibi yine müsamaha ile karşılanacak ise hiç olmazsa bundan sonra can ve mallarını bu haydudun taarruzundan muhafaza etmek ve icabında müdafaai nefseylemek hususunda icap eden<tedbiri almaları için ahalinin bunu bilmesi ve ona göre hareket etmesi elzem olduğunu alenen ve resmen ilan lazım geliyor," diyordu.

Halkın Fehim Paşanın şerrinden kurtulmak için silahlanması bile gerekebileceğini söylemekten çekinmeyen bu sert başkaldırı telgrafı, aslında birçok başkaldırıda olduğu gibi bir sığınma isteğini de gizliden gizliye içeriyordu. Fuat Paşa Padişaha çektiği bu sert telgrafla Fehim Paşanın azgınlıklarına karşı kendisinin korunması isteğini, kendi

kahraman geçmişine, dillere destan cesaretine ve deli paşa şöhretine uygun biçimde dile getiriyordu. Padişah, 'Deli Müşirin' dilinden anlamaz değildi, birçok yıldan beri herkesle ve her şeyle kavga edip düşmanlarını çoğaltırken her kavgada Padişaha biraz daha bağlanıp biraz daha sığındığını biliyordu; deliliklerine ses çıkarmaması ve hoş görmesi de bunu bilmesindendi, ama bu son telgrafta Fuat Paşa

yapmaması gereken bir şey yapmış, mektupla göndermesi gereken mesajı

telgrafla göndermişti; telgrafı çeken, okuyan, aktaran herkes, Fuat Paşanın sert sözlerinden haberdar olmuştu. Fuat Paşa sığınmak isterken ele güne karşı da kahramanlığını yaldızlamaktan hoşlanıyordu; Padişahın kızdığı da buydu. Bu kahramanlık gösterisinin nereye kadar uzanacağını tam kestiremiyor, açık bir telgrafla dile getirilen bu gösterişin yarın nasıl bir biçimde ortaya çıkacağını bilemiyordu. Fuat Paşayı hem seviyor, hem deliliğinden çekiniyor, hem kendisine sığınmak istemesinden hoşlanıyor, hem de böyle kendisiyle uluorta konuşulan bir Padişah olmaktan sinirleniyordu. DeL Müşir, Padişahı zor bir duruma sokmuştu.

Kabasakal Mehmet Paşayı çağırdı yeniden.

— Akşam karanlığında--Fuat Paşanın konağına git, kendisiyle görüş, selam ve sevgilerimi söyle, vakayı bir de onun ağzından dinle ve ne yap yap, onu saraya gelip olanları bir de bana anlatması için ikna et.

Kabasakal Paşa, Fuat Paşanın konağına vardığında, konak hâlâ olayın heyecanını yaşıyordu: Doktorlar yaralılarla ilgileniyor, polisler etrafta dolaşıyor, savcılar soruşturma yapıyor, kaymakamlar Müşir Paşayı

yatıştırmaya uğraşıyordu. Üç günden beri soğuk algınlığı yüzünden evinden çıkmayan Mü$ir, gecelik entarisinin üstüne geçirdiği kürkle emirler veriyor, başına dert açacağını sezdiği olaydan kurtulabilmek için gerekli bütün tedbirleri almaya, bir sızıntıya yer vermemeye çabalıyordu.

Bu olayda haklı olduğunu bilmesine rağmen ruhunda bir ağırlık, hastalığıyla daha da artan bir sıkıntı vardı; güçlü olmak isteyen ve güçlü

biri gibi davranan, bunu, bu gücü artık benimseyip bir gerçek olduğuna kendi kendine inandıracak kadar uzun süre tekrarlayan birinin, birdenbire aslında o kadar da güçlü olmadığını hissetmesinin sıkın-tısıydı bu ve çaresi de yoktu.

Her seferinde bir başka güç gelip kendisini sıkıştırıyordu, Müşir belki de ilk kez o gün, o kargaşa arasında Padişahı devirmeyi kafasından geçirdi ama bu düşünce onu korkuttu; olacaklardan, Padişahın kendisini cezalandırmasından ya da öldürülmekten değildi korkusu; bunca zaman doğru bilip, kabullendiği Padişaha sadakat anlayışını bu düşüncenin çatlatmasmdandı. Sadakat, benliğinin öylesine önemli bir kısmım kaplıyordu ki, Padişaha başkaldırmayı düşünmek kendi benliğini, kendisini inkâr etmek manasına geliyordu. Bu düşünceyi hemen çıkarmak istedi aklından, ama gene de aklının bir kenarına bu fikrin yerleşmesine engel olamadı.

Kabasakal Mehmet Paşa, Müşiri bu karışık düşüncelerin ortasında yakaladı, uzun uzun saygılarını sunduktan sonra Padişahın selamını iletti.

— Padişah Hazretleri hastalığınızı duydular, pek üzüldüler, sıhhatiniz hakkında malumattar olmak arzu ettiler.

— Allah Padişahımıza sıhhat versin, bizimkisi mühim bir şey değil, Fehim rezilinin kopukları olay çıkartınca mecburen kalkıp bu halde selamlığa geçtim.

— Olanları duydum paşam, çok üzüldüm, Padişah Hazretleri de çok üzüldü, adamlarınıza saldıranların yakalanmasını emretti. Arzu ederseniz siz de saray-ı hümayuna teşrif edip Padişah Hazretlerine olayı bizzat anlarsanız, efendimiz de olanları sizden dinlemekten memnun olurlar, hem de münafıkların yalanlar uydurmasına imkân

vermezsiniz.

Fuat Paşa şüphelendi, Kabasakal Mehmet Paşanın ağzım aradı.

— O zaman bekleyin, hazırlanayım, saray-ı hümayuna birlikte gidelim.

— Nasıl emredersiniz paşam ama bu acizin kanaatini sorarsanız sizin yalnız gitmeniz daha uygundur, birlikte çıkarsak bin türlü yalan uydururlar, yanlış anlaşılır.

118

Kabasakal Paşanın sözleri Müşir Paşaya güven verdi, saraya birazdan geleceğini söyleyip misafirini gönderdi.

Kabasakal, Fuat Paşanın saraya geleceğini haber verince Padişah, Fuat Paşanın nasıl davrandığını, neler söylediğini inceden inceye sordu; ne yapacağına karar veremiyordu. Olayların kendisini de sürüklediğini biliyor ve bu sürüklenişi önlemeden, aksine isteyerek kendini bu akıntıya bırakıyor, daha önceden kafasında bir çözüm oluşturmadan ani bir karara varmayı bekliyordu. Küçümsediği kul tayfasından çok azına sevgi beslerdi, bunlardan biri de bu Deli Müşirdi, bu olayda suçu olmadığını da biliyordu ama bu paşadan içten

içe bir ürküntü de duyuyordu. Fuat Paşanın kaderini etkileyecek olan da bu ürküntüydü, çünkü bütün hükümdarlar gibi Padişahın kararlarını sevgi değil korku belirliyordu, ayrıca çekilen o telgraf da vardı ortada. Bastonuyla biraz daha oynadıktan sonra bir daha sordu. .

— Saraya geliyor mu?

— Geliyor Padişahım.

— Şimdi bu deli, evimizde bir olay çıkarmasın.

Sarayından daima 'evim' diye söz eden Padişahın bu sualini Kabasakal Paşa melunca bir suskunlukla karşılayıp, cevap vermedi, yatıştırıcı bir s.öz söylemedi.

— Şimdi hemen haber gönderin, zaptiye nazırı, harbiye nazırı, dahiliye nazın, şeyhülislam efendi gelsinler, muhafızlar da her ihtimale karşı

tedbir alsınlar.

Fuat Paşa kâhyasıyla birlikte saraya geldiğinde Padişahın çağırttığı heyet de gelip bir salonda toplanmıştı, Fuat Paşayı Arap İzzet Paşanın odasına aldılar. Müşir Paşanın kâhyası da arabanın içine uzanıp, pencereden sarayın bah-resinde neler olduğuna bakıyordu. Gecenin o saatinde saraya arka arkaya arabalar geliyor, muhafızlar sarayın çevresinde dolaşıyor, atlı subaylar devriye geziyor, bahçede yanan meşalelerin altında uzun tüfekli Arnavut silahşörle-rin kalabalık gölgeleri bir topiaşıp bir dağılıyordu. Biraz

sonra bir subay gelip arabanın kapısını açtı, kâhyaya baktı.

— Siz konağa dönün, Fuat Paşa hazretleri bu akşam sarayda Padişahımızın misafiri olacaklar.

Kâhya, paşayı sarayda bırakıp konağa döndü.

Fuat Paşa da İzzet Paşanın kırmızı kadife duvarlı odasında dolaşarak Padişahın kendisini çağırtmasını beklerken, aklından söyleyeceklerini hesap ediyordu. O sırada kapı - açıldı, Arap jzzet Paşa içeri girdi; Deli Müşirden mümkün olduğu kadar uzak durmaya dikkat ederek, memnuniyetini gizlemeye çalışan ama gene de üst perdeden bir sesle konuştu.

— Padişah Hazretleri olanları bana anlatmanızı rica ettiler, ben kendilerine malumat arz edeceğim.

Padişahla konuşacağını sanırken karşısında Arap İzzet Paşayı, imparatorluğun en büyük hırsızını görmek, ona hesap vereceğini duymak, bu akşam sarayda sakin durmaya karar vermiş olan Fuat Paşanın sinirlerini allak bullak etti, zor tuttuğu öfkesi patlayıverdi, izzet Paşanın üstüne bağırarak saldırdı.

— Def ol nabekâr, haddini bilmez sefil! Gebertirim seni kara papaz!

İzzet Paşa kendini dışarı atıp koşa koşa Padişahın huzuruna gitti.

— Fuat Paşa kulunuz ifade vermeyi reddediyor efendimiz.

Padişah kararını o anda verdi.

— Nazır paşalarla şeyhülislam efendi hep birlikte Fuat Paşanın ifadesini alsınlar, muhafızlar odanın kapısını tutsun, ifade vermeyi reddederse tevkif etsinler.

O tek cümleyle Fuat Paşanın kaderi belirlenmişti, şarta bağlı olarak da söylense, bir paşa için 'tevkif edilsin' sözü Padişahın ağzından çıktıktan sonra artık o paşa hiçbir zaman eski hayatına dönemezdi. Elli metre ötede kırmızı kadifelerle kaplı bir odada tek başına oturan Müşir ise o 120

anda hayatının değiştiğini, kendisi için birşeylerin bittiğini, bir tek cümlenin insanın bütün hayatını değiştirdiğini bilmiyordu; her zaman olduğu gibi, kaderi değiştirilen insan, kaderin değiştiği ânı görememişti.

Ölüleriyle konuştuğu bütün o geceler ve günler boyunca Osman hep buna, insanlann kaderlerinin değiştiği ânı bilmemelerine takılmıştı. Hayat darbesini indiriyor, darbeyi yiyen ise darbenin indiğini epeyce sonra fark ediyordu, kaderin değiştiği anla kaderi değişen insanın bunu fark ettiği an arasında geçen zaman dilimi Osman'a, insan hayatının en trajik ve ürkütücü parçası olarak gözüküyordu. Gelecek, insanın önünde uzanan ve içinde saklı olanların gözükmediği sonsuz karanlığın içinden sıyrılıp çıkarak kesinleşiyor ama insan kendisi için kesinleşen geleceğinin farkına varmadan -başka umutlar ve hayallerle başka bir geleceği bekliyordu; o bekleyişteki bilgisizlik korkunçtu ve Osman'a göre insanoğlunun en büyük zaafını oluşturuyordu.

Yalnızca ölülerin yaşamlarında o anlar belirgindi, yaşayanların ise önlerinde o tür karanlık boşluklardan kaç tane olduğu belirsizdi. Osman'ın ölümü sevmesindeki belki de en büyük neden geçmiş bir hayatın apaydınlık, belirgin, gizemsiz olmasıydı. Geleceğin karanlığıyla geçmişin aydınlığını

her kıyasladığında aydınlık ona daha çekici geliyordu, ölüm her türlü

belirsizliği ve güçsüzlüğü bitiriyordu. "Hayata kıyasla ne kadar daha güçlü ölüm," demişti bir keresinde Hasan Efendiye ve Hasan Efendi hiçbir şey anlamamıştı, ölü olmasına rağmen hâlâ anlayışsız olan tek yakını belki de oydu ama nedçnse bütün ölüler arasında gene de en çok onu seviyordu.

Heyet, kaderi belirlenmiş olan Fuat Paşanın beklediği odaya biraz endişeli girdi, bir hadise çıkmasından çekmiyorlardı ama Müşir Paşayı çok sakin buldular, biraz önce esip gürleyen adam değildi artık o, yaptıklarından ürkmüş, sınırı geçtiğini sezmişti. Uysal-bir halde, heyettekile-121

rin sorularını cevaplandırdı, olayı bir kez daha anlattı, 'Padişahın kendisini birtakım ite köpeğe' feda ettiğini söyledi, ama sesinde o eski coşku ve saldırganlık yoktu, daha sakin ve daha teslim olmuş bir ruh hali içindeydi. Heyet bir rapor tanzim ederek paşanın söylerini saygılı bir üslupla yazdı. Heyetin hazırladığı raporu alan İzzet Paşa, Padişahın huzuruna çıkıp raporu uzattı.

— Buyrun Padişahım, Fuat Paşa suçunu itiraf ediyor, dedi.

Padişah raporu okumadı bile.

— Bahriye nazırına bildirin, izzettin vapurunu hazırlasınlar, bir olaya mahal vermeden paşayı vapura bindirip

Şam'a gönderin.

Çerkez Mehmet Paşa, Müşir Paşanın beklediği odaya girdiğinde Fuat Paşa kendisini öfkeyle karşıladı.

— Daha bekleyecek miyiz... Huzura ne zaman kabul olunacağız?

Çerkez Mehmet Paşa ellerini ovuşturdu.

— Hakk-ı devletiniz var Müşir Paşa hazretleri, ancak, efendimiz bugün yorgun oldukları için haremi hümayuna teşrif ettiler, bugün maalesef kabulünüz mümkün olmayacak, buyurun beraberce çıkalım.

Fuat Paşa yüzünü buruşturdu ama yapacak bir şey olmadığını bildiğinden bıyıklarını kemire kemire çıktı, Çerkez Mehmet Paşayla birlikte saray bahçesinin dış kapısına doğru yürümeye başladılar. Yolun iki yanındaki adam boyundaki taflanların arkasına gizlenmiş tüfekli muhafızları fark etmedi bile paşa, tevkif edilebileceği aklına gelmiyordu. Hayatı boyunca hep iktidardaki gücün bir parçası olmuş her insari gibi bir gün birşeylerin değişebileceğini hiç düşünmemiş, gelecekten hiç kuşkuya düşmemişti; şimdi de çevresine bakmıyordu bile, baksa hatta mu hafızlan görse bile tevkif edileceğine ihtimal vermezdi. Bahçe kapısına doğru yürürken iki genç zabit de arkalarından yürümeye başlamıştı, kapının yanında da bir manga askerle

birkaç paşa duruyordu. Fuat Paşa bunlardan da kuşkulanmadı, hep birlikte kapının önüne çıktılar, bir araba paşayı bekliyordu; paşa arabayı görünce birden şaşırdı.

— Bu benim arabam değil, benim arabam nerede?

— Paşam, şevketmeap hazretleri gündüzki olayların tahkikiyle bizzat ilgileniyorlar, bu gece bununla daha fazla meşgul olamadıkları için tahkikatın yarın devam etmesini arzu buyurdular, sizi burada tutmak istemedikleri için de geceyi izzettin vapurunda geçirmenizi ferman buyurdular.

Fuat Paşa, Mehmet Paşanın yüzüne birkaç saniye baktı, söylenenleri gerçekten de anlamamıştı, ancak bir zaman sonra anlayabildi ne olduğunu.

— Vay ahlaksızlar vay, hem beni tevkif ediyorsunuz, hem de beni aldatmaya yelleniyorsunuz.

Fuat Paşa bağırmaya başlayınca kapının yanında duran paşalarla muhafızlar ileri yürüyüp paşanın etrafını sardılar; Fuat Paşayı gerçekten seven paşalardan biri Müşiri yatıştırmaya çalışıyordu ama Fuat Paşa, bütün gün boyunca gerilen sinirlerine daha fazla hâkim olamadığı için kendini kaybetmiş bağırıyordu.

— Ah, kabahat bende, tabancamı arabamda bırakmayacaktım, o İzzet alçağını

orada vurup gebertecektim.

Fuat Paşayı çok uzun yıllardan beri tanıyan Hacı Hasan Paşa, işin çığrından çıkmaya başladığını görünce Müşirin omzuna dostça ama otoriter bir şekilde vurdu.

— Paşa... Paşa... Göreyim seni, metin ol, düşmanlarını kendine güldürme, Allah büyüktür, bir gün her şey aydınlığa kavuşur, sabret.

Müşir Paşa arabaya binerken son kez dönüp saraya baktı, bahçe yollan meşalelerle aydınlanmıştı, saray uzakta ışıklı pencereleriyle, içinde ateşböceklerinin dolu olduğu sihirli bir balkabağı gibi gözüküyordu.

— Yazıklar olsun, Padişah iki namussuza feda etti beni!

Mızraklı süvarilerin arasında hareket eden araba ıssız ve karanlık yollardan geçip evlerinin içine saklanmış insanların odalarının duvarlarında ürkütücü ve uğursuz nal sesleri bırakarak rıhtıma vardı; paşayı 'dört çifte' bir kayıkla gemiye götürdüler. Geminin küpeştesinden bakıldığında kent, yer

yer yükselen ışıksız minareleriyle kendi içine büzüşmüş kocaman antenleri olan, simsiyah, dev bir böcek gibi gözüküyordu; o karanlığın içinde ışıklarıyla fark edilen saray ise esrarengiz böceğin ateşli ve her yanı tarassut eden uğursuz, kırmızı gözleri gibi parlıyordu.

Fuat Paşanın İstanbul'u bu son görüşü oldu, güneş doğarken gemi onu bir daha dönmeyeceği uzun yolculuğuna doğru aldı götürdü. İstanbul'un en güçlü

paşası bir gecede uzak diyarlarda kendisini bekleyen ölümüne giden zavallı

bir insan haline getirilmiş; Reşit-Paşa en yakın dostunu, Ragıp Bey genç

yaşında hayatının bütün akışını kendisini İstanbul'a çağırarak değiştiren hamisini kaybetmişti.

Ertesi sabah başlayan büyük tevkifatla birlikte çok sayıda paşayla yüzlerce küçük rütbeli subayı evlerinden toplayıp Balmumcu Kışlasına götürmeye başladılar; şehirde

"Ayaklanmaya katılanları yakalıyorlarmış, bazılarını asa-caklarmış," fısıltıları dolaşıyor, zaman zaman ortaya çıkan bir yeraltı canavarı gibi İstanbul'un altında saklanan korku, yeniden bir salgın halinde ortalıkta dolaşıyordu. Haklarında jurnal yazılan sivillerden de tevkif edilenler oluyordu, herkes düşmanını 'Fuat Paşanın sadık bendelerin-dendir,' diye ihbar ediyordu. Tevkif edilen yüksek rütbeli subaylar Divanı Harbe verildi; yüzlerce küçük rütbeli subayla sivil memur da imparatorluğun en ücra köşelerine, kerpiç duvarlı çöl köylerine, kervanların bile altı ayda bir uğradığı dağ başlarına, karanlık ormanların diplerine unu-tulmaya gönderildiler. Bir kısmı gittiği yerlerde çıldırdı, bir kısmı bir gece yarısı kendini vurdu, bir kısmını ismi bile bilinmeyen hastalıklar tüketip öldürdü; evlerinden, sevdiklerinden,

aşklarından, işlerinden kopartılan bu insanların çok azı yaşamayı başardı, onların çok azı da evlerine yeniden dönmeyi becerebildi. Dönenler de artık gittikleri gibi değillerdi, sürgün yaşadıkları diyarların ıssızlıkları hepsinin ruhuna yerleşmiş, onları kendilerine de başkalarına da yabancılaştırmıştı, suskun ve yıkık insanlar olmuşlardı.

Ragıp Beyin, Arap Dilaver'i vurduğu için izne çıkarılmış olması onu gözlerden ve tevkif edilmekten uzak tut-125

124

tu, izinde olduğu için tevkif edilmekten kurtuldu; Harbiye Nezaretinde tanıdığı bir subay bir süre ortalarda hiç görünmemesini, mümkünse evine bile gitmemesini söyledi, Ragıp Bey de tekkeye iyice yerleşti.

Uzun siyah saçlarının arasından iki tutamı incecik bir şekilde örüp omuzlarına bırakan Şeyh Efendiyle sık sık gül bahçesinde, mezarlıkta, deniz kıyısında dolaşıyorlar uzun suskunluklar Çığınım arada bir bozarak konuşuyorlardı. Tekkede Şeyhin sarsıcı acı krizleri yaşadığını, zaman zaman yoğunlaşıp zaman zaman azalan acı sarsıntılarıyla kıvrandığını

hisseden belki de tek insandı Ragıp Bey, acının kaynağını tahmin ediyordu ama aralarında bu konuda tek bir sözcük bile söylenmemişti ve asla söylenmeyecek-ti.

Allah yoluna bedeni acıların en müthişini çekmek gerektiğine inanan, bedenlerine demir şişler sokup kor halinde alevleri ağızlarına dolduran, kendilerini zincirlerle döven bir tarikatın şeyhi olan, her ayinde ateşi gözünü kırpmadan avuçlayan, bedenini bütün acıların üstüne yükseltebilmiş

bu insanın zihnini ve ruhunu kaplayan acıyla nasıl dövüştüğünü, o acıyla baş etmekte nasıl zorlandığını görüp anlayan tek tanık belki de Ragıp Beydi. Tekkede ondan başka hiç kimse Şeyhin acı çekebileceğini düşünmüyordu bile. Şeyhin ruhunu zehirleyen acılar bir çarkıfelek gibiydi, ne zaman başlayıp ne zaman biteceğini kendisi de bilmiyordu. Bir sabah neşeyle, her türlü acıdan ve kederden arınmış uyanıyor, ruhunun hafifliğini büyük bir minnet ve şükranla yaşayıp nihayet acıdan kurtulduğunu düşünüyor, ama öğleden sonra birdenbire, ortada hiçbir görünür neden olmadan gene aynı acının pençesine düşüveriyordu. Acı çekmek hele bir kadın için acı çekmek onu kendi gözünde küçültüyor, acıya, acının olduğu her yerde her zaman olduğu gibi bir aşağılanma da katılıyordu ve bu aşağılanmışlık duygusu bazen acının kendisinden bile daha zor taşınır bir yük oluyordu.

Şeyh Efendi, kederin doğurganlığını da keşfediyordu; keder kendi kendini doğurarak gittikçe büyüyor, büyüdükçe de kendi kaynağından kopup uzaklaşıyordu ve Şeyh Efendinin ruhuna bir daha asla iyileşmeyecekmiş gibi gözüken bir güçle yerleşiyordu. Acı o raddeye yükseliyordu ki Mehpare Hanımın kendisi de gelse, kendisi için çekilen bu acıyı artık iyileştiremeyecekti. O karanlık zikir salonuna çekilip tespihini eline alarak kendine hep aynı soruyu soruyordu, "Niçin Allahım, niçin çekiyorum bu acıyı?" ve bu sorunun cevabını ararken şaşırarak hep aynı garip gerçeği fark ediyordu; bu sorunun cevabını bilmediğini. Uzun süre çekilen bütün acılarda olduğu gibi, bu sorunun cevabı da kaybolmuştu.

Şeyh Efendi bir gün Osman'ın odasına siyah cüppesi, siyah külahıyla geldiğinde, belki ilk ve son kez torununun torununa karşı içtenlikli

'davranmış, "Mehpare Hanımı çok özlüyordum ama aslında onu sevmiyordum,"

demişti. Belki de, sevgi acının altında ezilip kaybolduğundan^artık sevmediğini sanıyordu; Mehpare Hanım bir gün birdenbire geliverse, acı

ortadan kalksa belki de sevgi, o karanlık kederin altından yeniden çıkacaktı. Öyle bir gün olsaydı Şeyhin kendisi de sevgisine şaşacaktı ama öyle bir gün hiç olmadı, Şeyh Efendi sevgiyi bir daha hiç bulamadı; sevgi, derinlere saklanmış bir şekilde, saklanan bütün sevgiler gibi sürekli hüzün ve keder üreterek Şeyh Efendi yaşadıkça yaşadı.

Şeyh Yusuf Efendinin acısı arttıkça tekkenin ünü de yayıldı, ayinlerine katılmak için gelenlerin kapıda oluşturduğu kalabalıklar her gün biraz daha büyüdü; efsaneleri dilden dile bütün İstanbul'a, oradan Anadolu'ya yayıldı, imparatorluğun dört bir yanından Şeyhi görüp elini öpmek için gelenler günün her saati kapının önünde bekleşir oldular; zamanla insanlar iyileştirsin diye hastalarını da getirmeye başladılar, herkes Şeyhe kendince bir efsane yakıştırıyordu: Dindarlar Şeyhin bir gecede Halep'e gidip dön-127

düğünü, yaşlı kadınlar her gece İstanbul'un üstünde uçup fakirlerin evini gözettiğini, pehlivanlar kolunda Zaloğlu Rüstem gücü olduğunu, kabadayılar Şeyhe bıçak tabanca işlemediğini, âşıklar birbirine kavuşamayanları

kavuşturduğunu, çocuğu olmayanlar bir duasıyla kadınların hamile kaldığını, paşazadeler Şeyhin rüyasında geleceği gördüğünü, hastalar elinin değdiğinin iyileştiğini, hafiyeler Padişahı devirmek için tekkede kumpas kurulduğunu, paşalar Padişahın gizlice her hafta gidip Şeyhin elini

öptüğünü, imamlar El Ezher Medresesinden Şeyhe akıl danışmaya müderrislerin geldiğini anlatıyorlardı.

Şeyh gelenleri geri çevirmiyordu, kalabalıklar ve hareket ona derdini unutturuyordu, bazen de birden herkesten sıkılıp kendini karanlık zikr salonuna hapsediyordu. Geceleri yapılan ayinler gittikçe daha ateşli oluyor, erkekler karınlarına, yanaklarına, pazularına daha büyük şişler sokuyorlar; kadınlar daha derin ve unutulmaz sarsılışlarla kendilerinden geçiyorlardı. Ayinlere katılanlar arasında zengin konak kadınlarıyla paşaların sayısı da gittikçe çoğalıyordu, tek kişinin çektiği acı

neredeyse bütün imparatorluğu sarsıyordu.

Ragıp Bey bu kalabalığın arasında fark edilmeden yaşıyor, tekkenin müritleriyle hasbıhal ediyor, sık sık gelen Hasan Efendiden şehirde ne olup bittiğini öğreniyor, akşamlan ayinlere katılıyor ama artık ne Şeyhten, ne müritlerden, ne ayinlerden, ne de gelenlerden etkileniyordu.

Her cuma düzenli olarak kendisini almaya gelen abisiyle birlikte bir faytona binip Kuyulu Bostan'da mollanın çiftliğine giderek orada beş altı

zabitle ihtilal toplantılarına katılıp, müstebit Padişahın devrilip yerine iyi bir Padişahın tahta çıkarılması için yapılan hürriyet konuşmalarını

dinliyor ama onlardan da etkilenmiyordu. İhtilal toplantılarına, bir güreş

müsabakasına ya da koç dövüşüne giden bir seyirci gibi gidip, seyredip dönüyordu. Hiçbir ateşli nutuk düşüncelerinde ya da ruhunda bir kıpırdanma ya-128

ratmıyordu; "Hadi ihtilal yapıyoruz," deseler peşlerine takılır gider, her tehlikeye düşünmeden atılırdı ama hayatını verebileceği böyle bir işe girmek bile onu heyecanlandırmıyordu. Allahla ve ihtilalle ilk karşılaştığında ruhunda yanan ateş çabuk sönmüştü; o, cesaretini ve gücünü

kanıtlayacağı bir rol olmadığı zaman yalnızca bir seyirciydi; ayinlerle, ihtilal hazırlıklarında ise gücünü hemen kanıtlamasına izin veren bir rol yoktu; o da seyretmekle yetiniyordu.

Etrafındaki bütün bu hareketin ortasında sakin ve kıpırtısız dururken, yalnızca, Şeyhin kudretini yaratan acının kaynağı olan kadını, Mehpare Hanımı merak ediyordu; sık sık Hasan Efendiye 'o kadını' soruyor, Hasan Efendi de kendisiyle Mehpare Hanımı konuşan tek insanla, inanılmaz bir şehvet duyarak, o orospuya küfürler ederek konuşuyor; Mehpare Hanımın yaptıklarını anlatıyordu.

Ragıp Bey, zamanla bir tefrika okuyucusu gibi Hasan Efendiyi bekler oldu, Mehpare Hanımın çocuğunu, kocasını, mürebbiyesini hep ondan öğreniyor, bu kadının görüntüsünü kafasında canlandırmaya çalışıyordu. Şeyh Hazretleri, Hasan Efendi ve Ragıp Bey arasında garip bir üçgen kurulmuştu; hepsi de diğerlerinin Mehpare Hanımla olan hayali ilişkisinin farkındaydı ve ilgilendikleri kadınla ilgilenen bir başka erkekle birlikte olmak nedense onlara garip bir rahatlık veriyordu. Mehpare Hanımla olan ilişkileri ise çok tuhaftı; Şeyh Hazretleri bir buçuk yı l hiç konuşmadan o kadına kocalık yapmış, Hasan Efendi yalnızca birkaç kez kadını uzaktan görmüş, Ragıp Bey ise ona hiç rastlamamıştı, ama Mehpare Hanım gene de ^psini kendi hayalinin etrafında topluyordu. Ateşte ısınan üşümüş yolcular gibi aynı

hayalin etrafında oturup .sınıyorlar ve ateş yeteri kadar ısıtmadığında da daha çok .-anabilmek için birbirlerine sokuluyorlardı.

Kjlıç Yarası Gibi

129/9

Aylar böyle geçti. Fuat Paşa meselesi Osmanlı'dakı bütün meseleler gibi kısa zamanda unutuldu, hafiyeler başka 'hainlerin' peşine düştüler, paşalar İstanbul'u paylaşmak için kendi aralarındaki savaşa döndüler. Fuat Paşa diye bir kahraman olduğunu, kahvelerde pinekleyen bir iki Balkan savaşı gazisiyle Padişahtan başka hatırlayan kimse kalmadı; Reşit Paşajse hayatı boyunca dostunun eksikliğini hissetti ama bunun için Padişaha öfkelenmedi, "Haksızdık etmek iktidarın ayrılmaz bir parçasıdır," dedi Osman'a, Padişaha neden kızmadığını anlatmak için, ama Osman Padişaha kızmak doktor paşanın işine gelmediği için böyle bir bahaneyle acısını

içine gömdüğünü düşünmüştü. Ragıp Bey ise Osman'a alay eder gibi bakmış,

"Fuat Paşa olmasaydı sen olmayacaktın," demiş, torunun şaşkın bakışlarını

görünce de, "O beni İstanbul'a getirmesey-di her şey başka türlü olurdu,"

diye eklemişti.

Harbiye Nezaretindeki dostları Ragıp Beye abisiyle haber gönderip fırtınanın dindiğini, artık ortaya çıkabileceğini bildirdiler; Ragıp Bey, önce birikmiş maaşlarım alabilmek için Maliye Nezaretine gitmeye karar verdi. Bir sabah, aylardan beri ilk kez üniformasını giyip kılıcım beline taktı,

fesini keyifle alnına 'doğru bastırdı, tekkenin önünden bir arabaya binip nezaretin yolunu tuttu.

Nezaretin önünde büyük bir kadın kalabalığı birikmişti; babayani çarşaflar içinde yüzlerce, belki de binlerce kadın siyah bir deniz gibi dalgalanarak giriş kapısından girmek için uğraşıyorlardı; kadın kalabalığının arasından tek tuk kırmızı fes, 'destur, destur' diye bağırarak geçmeye çalışıyordu ama pek ilerleyemiyordu. Kadınların bağırışları, beddualari arasında zaten erkeklerin 'destur' sesleri duyulmuyordu bile; kadınlar, "Allah namussuzların belasını versin, Nazır Paşayı istiyoruz," diye bağınyorlardı. Nezaretin kapısında bekleyen iki asker, ne yapacaklarını

şaşırmışlar, "Yapmayın bacılar, etmeyin analar," diye ka-130

dınlara yalvarmaya başlamışlardı ama kadınların laf dinleyecek hali kalmamıştı, aç kuşlar gibi kapıya üşüşmûşlerdi.

Ragıp Bey, kadın kalabalığının arasından zor bela kendisine bir yol açarak kapıdan geçip içeri girdi. Binanın içinde memurlar gayet sakin işlerine devam ediyorlardı, dışanda olanlara kimse aldırmıyordu. Kapıdan kapıya dolaşarak kendi işiyle ilgilenecek memuru aramaya başladı; memurlar kahve içerek kendi aralarında konuşuyorlar, gelene gidene pek aldırmıyorlardı; her odada en dipteki masalara yerleşmiş on üç-on dört yaşında birkaç çocuk oturuyor, önlerindeki kâğıtlara birşeyler yazıyorlardı, çocuklardan başka çalışan da gözükmüyordu.

Ragıp Bey, dışarıdaki aydınlığa rağmen loş bir halde uzanan kirli, sarı, labirent gibi koridorlarda bekleşen kadınlarla erkeklerin, duvar, diplerine dizilmiş, içleri kum dolu kırmızı yangın kovalarının, duvar kenarlarına çöküp sigara içen hademelerin, ellerinde dosyalarla önemli tavırlarla yürüyen,

kollarına kolluk takmış yaşlı memurların arasından geçip sonunda aradığı odayı buldu. Odada, çevredeki sefaletle alay edercesine şişman olan bir adamla iki çocuk vardı; çocuklar kamış

kalemleriyle yazılarım yazıyorlar, memur da kahvesini içerek, gözleriyle masasının üstünde uçan bir sineği takip ediyordu, biraz sonra atlamaya hazırlanan bir panter dikkati vardı halinde. Ragıp Bey, "Affedersiniz birader," deyince, avını elinden kaçırmış bir avcı gibi yüzünü

buruşturarak Ragıp Beye döndü.

— Ne vardı?

Ragıp Bey, elindeki kâğıtları uzattı.

— Birikmiş maaşlarım vardı da, onları alacaktım.

Memur çok komik bir şey duymuş gibi güldü.

— Para mı istiyorsunuz.*

— Ne oldu birader, çok mu komik maaşımı istemek, borç istemiyorum ya senden, birikmiş maaşımı istiyorum.

— Sinirlenme zabit efendi, sana gülmüyorum, halimi-ze gülüyorum; bütün memleket para istiyor ama hazinede 131

akçe yok, kapıdaki kadınları görmedin mi, onlar da cephedeki kocalarının paralarını almaya gelmiş, nazır hazretleri kadınların şerrinden nezarete arka kapıdan girip çıkıyor, aylardır kimsenin maaş aldığı yok. Adımız Maliye Nezareti ama, maliye bizden çok uzak, nezaretliğimiz kaldı mı ondan da şüpheliyim ya... Ragıp Bey sinirlendi.

— Uzun etme bifader, maaşlarımı ne zaman alacağım?

— Anlamıyor musun zabit efendi, para yok diyorum, para yok...

— Koskoca Osmanlı'nın zabitine verecek parası yok mu?

— Zabitine değil, seraskerine bile verecek parası yok.

— E, ne olacak?..

— Olacağı, başının çaresine bakacaksın.

Ragıp Bey durup düşündü, memurun ciddi olduğu belliydi; cebinde parası

kalmamıştı, bırakıp çıkamıyordu ama ısrarın bir faydası olmadığını da anlıyordu. Memura baktı, adam gene sineği takip etmeye dalmıştı, çocuklar garip bir ciddiyetle kamış kalemlerini cızırdatarak birşey-ler yazıyorlardı.

— Ne zaman geleyim?

— Ne zaman istersen buyur, biz hep buradayız, yarenlik ederiz.

— Paramı almaya diyorum.

Memur birden ciddileşti.

— Bak oğlum, hiç boşuna buralara zahmet edip. kalabalığın arasında dolaşma, vaktini boşa harcarsın... Git bir paşaya kapılan, para şimdilerde devlette yok ama maşallah paşalarda bol, devlete kul olacağına git bir paşaya kul ol.

Ragıp Bey, hakarete uğrayıp da cevap verememiş bir adamın iç sıkıntısı ve öfkesiyle çıktı nezaretten, kadınlar hâlâ bağrışıyorlardı. Ağabeyinin arkadaşlarıyla yaptığı ihtilal toplantılarını ilk o gün ciddiye aldı; yol boyu kendi kendine "Devlet batmış, devlet batmış," diye söylendi.

XI

Osmanlı İmparatorluğu, yirminci yüzyıla uykuda girdi. Takvimleri farklı

olduğu İÇİP bütün Avrupa başkentlerinde yeni bir yüzyıla yılbaşı

şenlikleriyle girilirken Osmanlı imparatorluğu sıradan ve sessiz bir gece yaşıyordu; Pera'daki birkaç yabancı sefarette balolar verilip sabahlara kadar dans edildi. Ertesi gün hafiyeler, saraya jurnallerini sundular:

"Gâvurlar sene-i devriyelerini kutlama törenlerinde kadm-erkek birlikte dans ederek eğlendiler, inançlarına göre yeni bir asra girmişler."

Hikmet Beyle Mehpare Hanım da, Fransız sefaretinde yeni bir çağa dans ederek giren 'gâvurların' arasındaydılar; sefarethanenin geniş salonunda dans hiç kesilmeden sürmüş, bütün gece boyunca Fransız sefir-i kebiri, Mehpare Hanımın yanından ayrılmamıştı. Mehpare Hanımın gözleri, sefire protokolü ve diğer misafirleri unutturmuştu.

— Madam, diyordu sefir, bu ne muhteşem bir sergüzeşt! Düşünün yeni bir asra giriyoruz. Yepyeni bir asır, neler yaşanacak, insanlık için her yeni asır yeni bir ümit demek ve madam itiraf edeyim ki böyle bir asra sizin gibi güzel birinin bulunduğu salonda girmek şansına sahip olmak, önümüzdeki çağla ilgili ümitlerimi ve sevincimi daha da kuvvetlendiriyor.

Mehpare Hanım, Fransız erkeklerini çıldırtan, artık iyice ilerlettiği Osmanlı ahenkli Fransızcasıyla cevap verirken, sefirden ziyade kendi kendine kçmuşur gibiydi.

— Her zamanki gibi çok zarifsiniz ekselans, lakin yeni şeyler, ne kadar çok ümit ve heyecan verirse o kadar çok korkutur beni; bilmem neden, her başlayan şeyin sonunu merak ederim ve sonunu düşündüğüm her şey de hüzün verir bana.

— Madam daha başlangıçta böyle hüzünlenir, sonun-.da zaten son olduğu için üzülürseniz, sevinçlerinizi nereye

sığdırıyorsunuz.

Mehpare Hanım, özellikle yabancı erkeklerle konuşurken sesine ve tavırlarına yerleşen alaycılıkla gülümsedi.

— Ortasına ekselans.

— Her başlangıçla sonun arasına bir de ortasını koyduğu için tanrıya şükretmeliyiz öyleyse sevgili madam.

Mehpare Hanım, gözlerini hafifçe yana doğru çevirirken, ışıltılı

gözbebeklerini bir an sefirin gözlerine değdirdi.

— Onayı, başlangıçla sonun arasına sıkıştırdığı için tanrıya sitem etmek de mümkün... Ortayı başa da koyabilirdi.

Sefir bir kahkaha attı.

— Madam, tann bunu yapabilirdi elbet, ama kadınlar onu gene ortaya getirir, iki uçta gene üzülürlerdi.

— Kadınların üzülmekten hoşlandığını mı düşünüyorsunuz?

— Hayır, kadınların kadın olmaktan hoşlandığını düşünüyorum madam. Bana sorarsanız hüzünlerini kadınlar güzel bir broş gibi yakalarında taşıyorlar.

Sefir bir an durup ekledi.

— Soyunurken ilk önce hüzünlerini çıkarmaları belki de bundan.

Mehpare Hanım, kendisiyle konuşan erkeklerin zaman zaman karşılarındaki güzelliğin etkisine kapılıp konuşmalarında sının geçmeleri karşısında hep bunu fark etmemiş gibi davranır, cevabını da hep aynı vurgusuz tonla verirdi.

— Buralarda kadınlar hep giyiniktir ekselans.

Salonun ortasındaki geniş dans pisti, bir kenarda çalan orkestranın müziğine uy<trak vals yapan uzun tuvaletli, bol dekolteli, akça gerdanh kadınlarla, rengârenk üniformalı, siyah smokinli erkeklerle doluydu; birbirine tutunmuş beyaz eldivenli kadın elleriyle erkek elleri, bu kalabalığın içinde yumuşak tüyler gibi uçuşuyordu. Dans edenlerin arasındaki birkaç fesli ve siyah redingotlu Osmanlıdan biri olan Hikmet Bey, dans ettiği kadını zarif bir reveransla masasına götürüp bıraktıktan sonra Mehpare Hanımın oturduğu masaya doğru yürüdü.

Yapmamaları gereken bir konuşmayı yapmış bir kadınla bir erkeğin acele kesilmiş sohbetlerinin insanı kuşkuya düşüren garip sessizliği karşıladı

onu masada, ama Hikmet Beyin aklına kuşkulanmak gelmedi; bir insanın her gün küçük miktarlarda aldığı bir zehire alışması gibi karısının diğer erkeklerin ilgisini çekmesine, onlarla kışkırtıcı konuşmalar yapmasına ağır ağır alışmıştı. Bir Osmanlı erkeğinin ruhunun ve kişiliğinin en önemli parçalarından biri olan kıskançlığın eksikliği, farkına varılmayan daha doğrusu bir türlü isimlendirilmeyen başka eksikliklerle birlikte yaşanıyordu kan-kocanın arasında. Her şey eskisi gibiydi aslında, annesi hastalandığı için giden

Matmazel Helen'in yerine Matmazel Chantal'm gelmesinden başka bir değişiklik yoktu; gene geceleri ışıklar kısılıyor, yatak odasında üç kişilik sofralar kuruluyor, gene Fransız-calar konuşuluyordu1 ama eskisi kadar yorulmuyorlardı sanki, eskisi kadar terlemiyorlardı sevişirken, sevişmeye başlarken elleri titremiyordu ve Mehpare Hanımın bakışları değişmeye başlamıştı.

Hikmet Bey daha sonra Osman'a, "O yılbaşı gecesi masaya döndüğümde,"

demişti, "Mehpare'nin gözlerinde ışıklı bir boşluk vardı ve ben ışığı

gördüm yalnızca ama, tuhaftır, o ışığın her zamanki gibi olmadığı da ben farkına varmadan aklıma takıldı demek. Epeyce bir zaman geçtik-135

ten sonra bir gün yolda yalnız yürürken o geceki ışıklı boşluk birden gözlerimin önüne geliverdi, anladım ama artık çok geçti."

Osman, Hikmet Beyin bunu uydurduğunu düşünmüştü, 'ışıklı boşluk' sözlerini onun söyleyemeyeceğini, bir yerde'okumuş olması ihtimalinin daha yüksek olduğunu aklından geçirmişti; nedense Hikmet Beyi, bu genç ölünün bütün eğitimine, bilgisine, kültürüne rağmen biraz küçümsüyordu ve bu küçümsemenin belirli hiçbir nedeni yoktu; belki de Mehpare Hanımın yanında yaşamasına rağmen bu kadının derinliğine nüfuz edememesi, onun ruhuna sahip olamamasıydı bu küçümsemenin nedeni. Hasan Efendi ise, "O orospunun ruhuna kim sahip olabildi ki," diyordu, "sadece bedenini verdi orospu ve verdiğinden çok daha fazlasını aldı her zaman, tüketti adamları."

Mehpare Hanımın sürekli olarak güzelleşip tazeleşmesine karşılık Hikmet Beyin yakışıklı yüzüne ismi konamayacak bir yorgunluğun yerleşmesine bakılırsa Hasan Efendinin söylediklerine hak vermemek mümkün değildi Osman için. Hikmet Bey gene gençti, gene yakışıklıydı, yüzünde bir tek kırışıklık yoktu ama ona bakan insanlar yaşlı birine bakıyormuş duygusu ediniyorlardı, bakışları ihtı-yarlamıştı sanki, bir kölenin yorgun teslimiyeti vardı gözlerinde. Sahip olmak istediği kadına sahipti ama hep bir eksiklik hissediyordu, ne olduğunu anlayamadığı, adını koyamadığı ama onu hep rahatsız eden, onu yoran, kendine olan güvenini gizli gizli kemiren bir eksiklik. Kendisinden gizli bırşeyler oluyormuş duygusunu taşıyordu içinde, aslında bu bir kuşku değildi, çünkü kuşkulanacak bir şey yoktu. Sadık bir eşti Mehpare Hanım ama bu sadakatinde güven vermeyen birşeyler vardı; Hikmet Bey ne olduğunu anlayamıyordu ama bu, doğuştan oynak kadınların ele gelmeyen ama hissedilen kayganlığıydı; tam sahip olduğunu düşündüğünde bile ona asla sahip olamayacağını, ellerinin arasından kayıp gideceğini hissettiren tuhaf belirsizlik-136

ti: İstekle sarıldığında kafasını hafifçe yana çevirmesi, bir davette çevresini fazlaca dikkatle süzmesi, erkeklere mesafeli ama vaatkâr gülümsemesi, 'ben istediğim zaman, benim istediğim kadar' diyen tavrının küçücük parçalara ayrılmış, ona sahip olduğunu sananın aklına ve ruhuna saplanan, yaralayan kıymıkları; bu, dile gelmeyen, yakalanamayan, şikâyet edilemeyen küçük parçalar yorup eskitiyordu Hikmet Beyi ve o yorulup eskidiğinin farkında değildi.

Mehpare Hanım gittikçe güzelleşip Hikmet Bey de yaşlanmadan eskirken çocuklar da Matmazel Chantal'le Arap halayıkların değişik terbiye sistemleri arasında büyü-yorlardı. Rukiye, kendisinden üç yaş ufak olmasına rağmen, erkek kardeşini kendi oğlu sanıyordu, başkası ona

dokunduğunda bas bas bağırıyor, kıyametleri koparıp konağı birbirine katıyordu. Işm garibi, küçük oğlan da Ruki-ye'yi annesi sanır gibiydi, ondan başkasının kendisine yemek yedirmesini kabul etmiyor, Rukiye olmadan kimseyi yanına yaklaştırmıyordu. Hikmet Bey bu durumdan çok rahatsızdı ama Mehpare Hanım omuzlarını silkip gülüyordu, zaten çocuklar da onun yanında uslu duruyorlar, annelerinin emirlerini dinliyorlardı; onlara sözünü

geçirebilen tek k'işi, onların tuhaflıklarına aldırmayan, onlarla aslında fazla da ilgilenmeyen Mehpare Hanımdı. Hikmet Bey bir keresinde karısı

için Osman'a, "Mehpare'de kimseyle ilgilenmeden herkesi tesiri altına alan garip bir kudret vardı," demişti ve Osman belki de ilk kez ona hak yermişti. Çocuklar da bu gücün tesirinden kurtulamayanlar arasmdaydılar.

Rukiye de daha o küçük yaşında annesinin kudretine benzer bir kudrete sahipti, insanlara hiçbir şey söylemeden, annesininkine benzeyen ışıklı

gözlerini dikip bakıyor ve onlara istediklerini yaptırıyordu; Nizam'ın ise daha çok babasını andıran bir yumuşak başlığı vardı, konak halkı

Rukiye'den korkuyor, Nizam'ı ise çok seviyordu.

Küçük kız, kardeşinden başka bir de kedilere meraklıydı, nereden bulduğunu kimsenin .anlayamadığı, bembeyaz, uzun tüylü bir kedi bulup getirmişti eve, adını da 'Habeş' koymuştu, bu ismi nereden çıkardığını da kimse anlayamamıştı. Evdeki insanlarla pek fazla konuşmamasına karşılık kedisiyle uzun uzun konuşuyordu, bazen bir sırdaşıyla dertlerini paylaşır gibi kimsenin duyamayacağı bir

biçimde fısıldıyor, bazen onu bağırarak azarlıyor,-bazen de kedisini kucağına alıp onu işkenceye benzer biçimde hırpalayarak, tüylerini çekip kulaklarını ısırarak seviyordu. Başka insanların kendisine dokunmasına bile tahammül edemeyen kedi ise bu hırpalanmalara hiç ses çıkarmadan katlanıyordu; küçük kızı gördüğünde sanki bir kedi olmaktan vazgeçiyor, cinsinin bütün özelliklerini unutuyor, kedilerin efsanevi bağımsızlığını koruyamıyor, büyülenmiş gibi Rukiye'ye yürüyor ve bütün emirlerini yerine getiriyordu; başkalarına karşı

alabildiğine şirretle-şen, kendisine uzanan elleri hiç duraksamadan tırmalayan kedinin küçük kız karşısındaki şaşırtıcı uysallığı da konak halkını ürkütüyordu, bir uğursuzluk seziyorlardı bu ilişkide.

Rukiye'nin ise daha şimdiden iki kölesi vardı: Biri kardeşi, biri de kedisiydi; Rukiye de tıpkı annesi gibi, kölelerini seviyordu. Tek benzerliği de bu değildi annesiyle, aynı annesine olduğu gibi ona da, kimseye bağlanmayanlar kolayca bağlanıyordu; üstelik o öyle bir bağımlılık talep etmediği halde.

Sessizliği ve az konuşması ise babası Şeyh Efendiye benziyordu. Zaman zaman, somurtkan yüzünden, hiç beklenmeyen nurani bir tebessüm uçuyordu; olgun, anlayışlı, bilge ve alaycı bir ihtiyar gibi gülümseyiveriyordu.

Güngörmüş, ihtiyar bir din adamının tebessümüydü bu ve küçük bir kızın yüzünde çok şaşırtıcı duruyordu.

"Ama en fenası," demişti Hikmet Bey, "ne zaman bir muzırlık yapsa o zaman böyle gülüyordu."

Mehpare Hanım tekkeden ayrıldıktan sonra Şeyh Efendi bir daha küçük kızıyla hiç karşılaşmamıştı; yalnızca Şeyh Efendinin bildiği yollardan kızıyla ilgili her malumat kendisine ulaşıyordu; hastalandığında yüzü

asılıyor, iyileştiğinde yüzü işiyordu. Rukiye Fransızca'yla birlikte ilk Arapça dersine başladığında konakta nereden geldiği anlaşılamayan, sırma kaplı bir cüz peydah olmuş ve küçük kız daha sonra hep onu kullanmıştı.

Konağın değişik yerlerinde, bazen merdiven altındaki hamamlıkta, bazen kilerin girişinde, bazen misafir odasında, değişik zamanlarda, kimin, ne zaman aldığını kimsenin hatırlamadığı esvapları bulunuyordu Rukiye'nin ve esvapları bulan hizmetçiler Rukiye'nin dağınıklığına söylenerek bunları

götürüp küçük kızın dolabına yerleştiriyorlardı. Rukiye'nin hiç dağınık bir çocuk olmadığını, aksine çok tertipli hatta titiz olduğunu hatırlayan bir hizmetçi de çıkmıyordu böyle durumlarda.

Şeyh Efendinin sanki her yerde eli ve kulağı vardı; kerametleri yalnızca Mehpare Hanımın konağındaki esrarengiz küçük kız esvaplarında değil, imparatorluğun neredeyse her yanında görülüyordu, ilk kanlı kıpırtıların belirdiği Makedonya'da Bulgar komitacılarca öldürülen bir Müslüman köylünün kapısına dul eşi alsın diye atlas bir kesede altın bırakılıyor, Selanik'te hürriyet için gizli toplantılara katılan bir öğrenci, zaptiyelerden kaçarken bir el kendisini bir medresenin bahçesine çekiyor, Şam'da münzevi bir din adamı hastaland ığında kapısını hiç tanımadığı bir tabip çalıyor, Hicaz çevresinde ayaklanan kabilelerin şehit ettiği genç

bir zabitin yetim çocuğu bir sabah vakti güleç yüzlü bir ihtiyar tarafından evinden alınıp bir mektebe kaydettiriliyordu.

Şeyh Efendi ise müritleri çoğalıp gücü daha çok arttıkça yalnızlığına daha çok gömülüyordu; gittikçe uzayan siyah saçları ve gittikçe şeffaflaşıp yavaş yavaş beyaz bir ışığa dönüşen yüzüyle ya zikr odasındaki kırmızı

postuna

oturup tespih çekiyor ya da gül bahçesinde mezarların arasında dolaşıp tek başına düşünüyordu; anan yalnızlığı insanların üstündeki etkisini de artırıyordu; yalnızhğıyla yükseliyor, insanların arasından ayrılıyor, onların tahammül edemeyeceği bir hayat tarzını, onların hayranlığını

toplayarak tek başına yaşıyor ve gerçek hayattan sırlarla kaplı bir efsanenin içine kayıyordu. Hiç kimsenin böyle bir sessizliğe ve yalnızlığa tahammül edemeyeceğini düşündüklerinden onun 'başka' güçlerle, cinlerle, perilerle konuştuğuna, onlarla arkadaşlık ettiğine inanıyorlardı, hatta bir peri kızıyla seviştiğine ve hamile kalan peri kızının çocuklarının Şeyhin karısı tarafından doğurulduğuna dair yaygın bir söylenti de vardı; bütün çocuklarının kız olması da kıskanç bir cinin intikamı olarak tefsir ediliyordu.

Küçük kızlar da gerçekten bir cinin gadrine uğramış gibiydiler, sanki güneş de dahil hiçbir ışık onların üstüne vurmuyordu, yüzleri hep gölgeli ve loştu; onlar da Rukiye gibi sessizdiler, ama onlarda Rukiye'nin ilk bakışta hissedilen gizli kudreti yoktu. Onları bekleyen hayatın sıkıcılı-ğı uhrevı bir güç tarafından sanki bakışlarına yazılmıştı, etraflarındaki her şeye aynı aldırmazlıkla bakıyorlar, hiçbir sevinçten ya da kederden pay

akmıyorlardı. Tekkenin harem kısmında, babalarından çok annelerine benzeyerek ve bu benzerlikleriyle babalarını hiç söylenmeyen bir üzüntüye boğarak büyüyorlardı.

Hayatın bütün seslerine sağır olmuş gibi bütün bu söylentilerin, inancın, hayranlığın ortasında Şeyh Efendi hiçbir şey duymuyormuşçasma sessizce dolaşıyor, emirlerini bile artık yalnızca bakışlarıyla veriyordu.

Yalnızlığını paylaştığı tek insan, arada bir gül bahçesinde birlikte dolaştığı Ragıp Beydi; herkesin varlığında huzur aradığı Şeyh Efendi, ne gariptir ki, huzuru bu sıradan, az konuşan, asık suratlı zabitin kimseye hayran olmaya yanaşmayan bıçkın ve öfkeli tavrında buluyordu.

Fuat Paşanın emriyle İstanbul'a gelen Ragıp Bey, Deli Müşir sürgüne gönderildikten sonra koskoca Dersaadet'te yapayalnız kalmıştı, Fuat Paşanın 'bendelerinden' olduğu bilindiği için kimse ona yardım elini uzatmıyor ama Şeyh Efendinin dostluğundan dolayı da kimse ona dokunamı-yordu; Ragıp Bey hayatın bir yerinde takılıp kalmış gibiydi, kimsenin gücü onu geri çekmeye ya da ileri itmeye yetmiyordu.

Fuat Paşanın gitmesinden sonra parası da bitmiş, Fa-tih'teki evden çıkıp kirası daha ucuz diye Çamlıca'nın tepelerinde kuş .uçmaz kervan geçmez bir yere annesiyle birlikte taşınmak zorunda kalmıştı; binlerce kilometre ötelere keseyle altın yetiştiren Şeyh Efendi ise hayattaki belki de tek dostuna, hemen yanı başında durmasına rağmen yardım edemiyor, bir kudret kaynağı için uzaktakile-re yardım etmenin yakındakilere yardım etmekten daha kolay olduğunu keşfediyordu.

Ragıp Bey, çok yakında hayatının yeniden ve çok köklü bir biçimde değişeceğinin farkında olmadan, günlerini okulda geçiriyor, akşamları da okuldan çıkıp doğru evin yolunu tutuyordu; artık Beyoğlu'na hiç

çıkmıyordu, zaman zaman fingirdek Rum orospularını, içki âlemlerini, kavgaları, bir kabadayıya gösterilen saygıyla çevrelenmeyi özlüyor, bu özlem dayanılmaz hale geldiğinde de tekkeye gidip Şeyh Efendinin yanında oturuyor, kendisinden daha güçlü özlem çeken birinin yanında sesini çıkarmadan durup onun kederinden ve çaresizliğinden kendine bir teselli çıkarıyordu.

Karanlığın erken bastırdığı bir kış akşamı okuldan çıkıp tekkeye uğramış, Şeyh Efendinin Mısır'dan gelmiş misafirleri olduğunu görünce yanlarına bile girmeden mürit' lerle ayaküstü konuşup ayrılmıştı; içi sıkılıyordu, hayatın yeknesaklığı, parasızlık, okuldaki paşazadelerin terbiyesizlikleri onu canından bezdiriyor; ağabeyi Cevat Beyin arkadaşlarına katılıp ihtilal planlarına ortak olmayı bile ak-141

Undan geçiriyordu; hayatını değiştirmek istiyordu; buna gücü yetmediğinden bütün Osmanlı'yı değiştirme fikrini çekici bulmaya başlamıştı.

Hava iyiden iyiye kararmış, kar serpiştirmeye koyulmuştu. Unkapanı'ndan bir kayığa bindi; kayıkçı kalın abadan koyu bir gocuk giymiş, kukuletasını

da başına çekmişti; çırpıntılı denizde küreklere her asıldığında, ıskarmozları zorlayan halatların gıcırtısıyla birlikte, karanlığa dağılan bir buharla geceye saldığı 'hıh' sesi duyuluyordu. Haliç'in çıkışında akıntıyla ve rüzgârla kayık zorlanmaya başlayınca Ragıp Bey de kayıkçının yanma oturup küreklerden birine yapışmıştı. Deniz

simsiyahtı, şehir de koca gölgesiyle kapkaranlık gözüküyordu, yalnızca Pera sırtlarında birkaç

sefaret konağının ışıkları parlıyor, onlar da gecenin yalnızlığını

artırarak Ragıp Beye sıcak salonlarda-ki eğlenceleri hatırlatıyordu.

Üsküdar'da kayıktan indiğinde meydanın bomboş olduğunu gördü, bir iki sokak feneri yalnızca kendini aydınlatarak titrek bir ışıkla yanıyor, sağ

taraftaki camiyle caminin ardındaki tepelere yayılmış koruluk, kapkara, dev bir kambur gibi ürkütücü bir siyahlık içinde birleşiyordu. Kar hızlanmaya başlamıştı, kürek çekerken terlediğinden ayaz taa içine kadar işliyor, onu titretiyordu. İskelenin yanında, siyah körüğünün üstü karla beyazlanmış bir kira faytonu bekliyordu. Fesini kaşlarının üstüne kadar indirip, omuzlarını boynuna doğru çekerek büzülmüş arabacı, ellerini birbirine sürterek ısıtmaya çalışırken o havada bulabileceği tek yolcu olan Ragıp Beye ümitle baktı, ama Ragıp Beyin cebinde arabacıya verecek parası yoktu. Mecburen yürümeye başladı, pencerelerinden ölü gözü gibi yanan kandillerin ışıklarının sızdığı köhnemiş eski ahşap evlerin arasından parke taşlarına çarpan çizmelerinin sesini duyarak geçti. Kar kaputunun omuzlarında ve kalpağının üstünde birikiyor, ıslaklık ağır ağır kaputundan içeri geçiyordu. Uzun yokuşu tırmandıktan sonra görünürde hiç-142

bir ev kalmadı; mahalle aralarından çıkınca rüzgârın keskinliğini yüzünde duydu, gözlerine kar taneleri giriyordu, uzaktan köpek ulumaları

duyuluyordu. Kaşları, kirpikleri, bıyıkları bembeyaz buz kesmişti.

Epeyce yürüdükten sonra bir ağacın dibine oturdu.

Sadece rüzgârın uğultusu duyuluyordu.

Kapkaranlıktı, tek bir ışık bile yoktu, sonsuz bir siyahlıkla kuşatılmış

gibiydi.

Ağlamaya başladı.

Açtı, parasızdı, yalnızdı, kaputundan içeri sızan karla ter birleşmiş, çamaşırları sırılsıklam olmuştu, üstündeki kalın kaputa rağmen rüzgâr çıplak tenine değiyormuş gibi yakıyordu etini; ama bütün bunlardan değildi ağlaması, utançtan ağlıyordu. Daha otuz yaşına bile gelmemişti, parlak bir zabit adayı olarak okuldan mezun olmuş, savaşlarda kahramanlıklar göstermiş, ölümü görmüş, Pera gecelerine karışmış, İstanbul'un en namlı

kabadayılarını titretmiş, imparatorluğun en ünlü şeyhinin dostluğunu kazanmış, ihtilal toplantılarına katılmış ve kendini bir gece Çamlıca'nın ıssızlıklarında, sırılsıklam, parasız, aç ve ümitsiz bulmuştu. Hayattan beklediği bu değildi ve beklediğine ulaşamamış olduğunu ilk kez böylesine açıkça görmek onu kendi gözünde küçültmüş, utandırmıştı.

Asık yüzü ve kısılmış gözleriyle o geceyi Osman'a anlattığında, "O akşamı

hiç unutmadım," demişti, "orada titreyerek otururken gelecekle alakalı

hiçbir ümidimin ve hayalimin kalmadığını görmüştüm ve neyi anladım biliyor musun, insanın hayallerini kaybetmesi kadar kendisini utandıracak hiçbir şey olmadığını...

Hayallerini kaybettiğinde öyle bir ihanete uğramışlık hissi sarıyor ki seni, haini aradığında kendini görüyorsun, kendi kendinin haini oluyorsun."

Osman dedesini dinlerken, daha sonraları paşalığa yükselecek Ragıp Beyin, hayatının tümüyle değişeceği bir günün neredeyse birkaç saat öncesinde kendini ümitsizli-
143

ğin ve sefaletin dibinde görmesinde, kaderin ya da kâinatın yaratıfcısı

'Yüce Rabbımızın' alaycılığını seziyordu; ölülerle konuşmak belki de bu alaycılığı yakından görmesini sağladığı için eğlendiriyordu onu, ama hep eğlenen başka biri daha var duygusuna kapılıyordu: İnsanların kaderini çizen, bu hayatların hikâyesini yazan her kimse, yazdıklarının yaşanmasından ve onları yaşayanların şaşkınlığından kendinedir eğlence çıkarıyordu. Hayat eğlenceli bir şeydi ama Osman'a göre eğlenenler yalnızca tanrılar, yazarlar ve delilerdi, yani yaşamayanlar; yaşayanların payına eğlenceden fazla bir şey düşmüyordu.

O ağacın altında ne kadar oturduğunu hatırlamıyordu Ragıp Bey, eve nasıl vardığını da; yarı yarıya buz tutmuş bir halde eve ulaştığında kapıyı her zamanki gibi annesi açmış, onun soğuktan ve yeisten kızarmış yüzüne sessizce bakmış, kaputunu, kalpağını, ceketini, gömleğini, sanki o küçük bir çocukmuş gibi çıkarmış, onu sobanın başına oturtup her zamanki gibi

'aç mısın' diye sorduktan sonra cevabını bile beklemeden gidip mutfaktan tarhana çorbasıyla bayat ekmek getirmiş, ekmekleri sıcak çorbanın içine doğrayıp oğluna vermiş, sonra da karşısına geçip oturarak oğlunu seyretmeye koyulmuştu.

Bir ara Ragıp Bey de başını kaldırıp annesine baktığında, şefkatini inatla saklayan o haşin yüzdeki çizgilerin son yıllarda nasıl derinleştiğini, neredeyse karardığını içini yakan bir acıyla fark etmişti; ağabeyi Cevat Bey geçici bir görevle Gebze'ye gönderildiğinden bir süredir evde ikisi yaşıyorlardı; yaşlı kadın bütün gün bu dağ başındaki evde tek başına kalıyor, Ragıp Bey tekkede yattığı zamanlarda o uğultulu geceleri de yalnız geçiriyor, yaşadıklarından hiç yakınmıyor, kimseye dert yanmıyor, oğullarından biraz daha alaka beklediğini ima bile etmiyordu; yalnızca yüzündeki çizgiler derinleşip koyulaşıyordu. Ragıp Bey kalkıp annesine sarılmak, o soğuk ve umutsuz gecede hem annesine sığınmak hem de annesine duyduğu sevgiyi vt

144

minneti göstermek istedi ama bunu yapamadı, annesinin bundan hoşlanmayacağından, kendisini usulca iteceğinden ya da azarlayacağından korktu; eğer annesine sarılsaydı o yaşlı kadın ne yapardı, bunu hiç

bilemedi, belki gerçekten de her zamanki soğukluğuyla iterdi oğlunu, belki de oğlunu küçük bir çocukmuş, gibi göğsüne bastırırdı ama birbirlerine şartlamadılar, yalnızca baktılar birbirlerine. Anne, oğlunun yüzündeki çaresizliği ve kederi gördü, oğul, annenin yüzündeki derin çizgileri; aralarındaki, Osman*ın deyimiyle 'korkunç' sevgi ne o gece dile getirildi ne de başka bir gece; onu bir sır gibi birbirlerinden bile sakladılar.

Hayattaki tek amacı ve görevi oğullarını beslemekmiş gibi görünen o yaşlı

kadın, bütün imparatorluğu efsane-siyle sarsan Şeyh Yusuf Efendiyi bile yıllarca sonra karşısında tedirgin bir saygıyla eğilmeye zorlayacak mesafeli tavrıyla, oğullarından gelecek

bir sevgi gösterisine izin vermeden ve hiçbir sevgi belirtisi göstermeden, iki çocuğunun bekçisi gibi ölmek için bile önce çocuklarının ölmesini bekleyerek yıllarca yalnız ve suskun yaşadı.

Ertesi sabah Ragıp Bey, bir gece önce yürüdüğü yolları yeniden yürüyerek geçip öğretmenlik yaptığı Unkapa-nı'ndaki askeri okula geldiğinde, hiçbir askeri okuldan duyulmayacak bir gürültü bahçe duvarlarının dışına taşıyordu. Paşaların, beylerin, mabeyin kâtiplerinin haylaz çocuklarının gittiği bu okul, askeri bir okuldan ziyade bir berduş yatağına, bir bitirimhaneye benziyordu. Bütün öğrenciler koltuk altlarında saldırmalarıyla dolaşıyorlar, hiçbir öğretmenin giremediği tuvaletlerde baca gibi esrarlı ci-garalar sarıp içiyorlar, hocalarına hakaretler yağdırıp onları aşağılıyorlar, daha şimdiden garanti gözüken geleceklerine serserilikten başka hiçbir şey öğrenmeden ve öğretmenlerinin hayata ve orduya lanet okumasını sağlayarak hazırlanıyorlardı. Okuldaki hocalar, öğrencileri azarlaya-mıyorlardı bile, o günlerde bir paşazadeyi azarlamak anın-Kılıç Yarası Gibi

da jurnal edilip imparatorluğun en ücra köşelerinden birine sürgüne gönderilmek için yeterliydi.

Ragıp Bey, sert ve katı adımlarla, asık bir yüzle girdi okuldan içeri, öğrencilerin şımarıklıklarından, küstahlıklarından neredeyse iğreniyor; bunu hem şahsına, hem de aslında çok sevdiği mesleğine, kendisine her zaman kutsal görünmüş olan askerliğe bir saygısızlık olarak değerlendiriyor; şımarık paşazadelere hadlerini bildiremediği için de içi içini yiyordu. Serpuşları kaymış, boyunlarına yazmalar bağlamış, üniformalarının düğmelerini açmış bir başıbozuk güruhunun kirli bir deniz gibi çalkalandığı koridorlardan kimsenin

yüzüne bakmadan yürüdü, ikinci kattaki zabit odasına gitmek için basamakları gevşemiş, gıcırtılı

merdivenleri tırmanmaya koyuldu. Daha okula girdiği anda, ruhuna ta çocukluğundan itibaren nüfuz etmiş askeri bir terbiyenin neredeyse mucizevi sayılacak etkisiyle, yorgunluğunu, bezginliğini, umutsuzluğunu unutmuştu; içinde yalnızca öfke vardı, askerliği 'sirk maymunluğuna'

çevirdikleri için öfkeleniyordu.

Merdivenlerin üstüne vardığında ikinci kat koridorundan koşarak gelen iriyan bir son sınıf öğrencisi, tütün kokan nefesi, geriye kaymış serpuşu, serpuşundan fışkıran vıcık vıcık briyantinli kâkülleri, yakası açık üniformasıyla Ragıp Beye çarptı. Hiç beklemediği bir "sadmeyle" sarsılan Ragıp Bey tırabzanlara tutunup kendine çarpan serseri kılıklı öğrenciye baktı; iriyan, küstah paşazade, "Kusura bakmayın efendim," deyip yürüse belki de Ragıp Beyin hayatı bambaşka bir mecrada akacak, bir başka hayatın kahramanı olacaktı ama öğrenci kendilerine bakan diğer öğrencilere fiyaka yapmak için serpuşunu biraz daha geriye itip tütün kokan nefesini Ragıp Beyin yüzüne üfleyerek "Önüne baksana birader," deyince, sadece bu cümle yüzünden genç bir zabitin bütün geleceği değişti.

Ragıp Beyin çok zorlukla benimsemeye çalıştığı süne-pe öğretmen kimliği birden yok oldu, savaşlarda düşman

askerlerinin arasına tek başına dalan, Beyoğlu kabadayılarını darmaduman eden, eğlenceyi ölümün ve maceranın kenarında dolaşmakta arayan gerçek kimliği ortaya çıkıverdi; daha sonra olayı görenlerin anlattığına göre yüzünde tuhaf ve ürpertici bir gülümseme belirdi ve paşazadeye yaradana sığınıp öyle bir tokat vurdu ki genç

oğlan merdivenden uçup basamakların dibine tortop düşerek, kanlar içinde kendinden geçti.

Ondan sonra her şey çok hızlı oldu, bir koşuşturma başladı okulun koridorlarında, kapının önünden geçen bir araba bulup, tek bir tokatta burnu kırılıp, çene kemiği çöken paşazadeyi hastaneye koşturdular, diğer zabitler Ragıp Beyi alıp mümeyyiz odasına götürdüler. Ragıp Bey olup biteni sanki kendisini hiç alakadar etmeyen bir olayı izler gibi aldırmadan izliyordu; garip bir ferahlık, huzur veren bir boşalma vardı

bedeninde, çoktandır bir cenderede hissettiği ruhu bedenini terk edip azade bir halde uçmuş, okulun hatta şehrin sınırlarının dışına çıkmış, uzaklardan bir başkasının başına gelenleri seyrediyordu. Ne alacağı ceza, ne sürgüne gitmek, ne rütbesini kaybetme ihtimali hatta ne de çok sevdiği mesleğinden tard edilme endişesi artık onu ilgilendirmiyordu. Bir savaşta kaybettiğini sandığı kardeşini yeniden bulmuş bir adamın mutluluğu vardı

içinde; kardeşinden bile yakın birine, çok ama çok özlediği kendine kavuşmuştu; bu kavuşmanın bedelinin ne olacağı o sırada hiç de önemli değildi.

Telaşla koşturan zabitler ise, hem çok uzun zamandan beri yapılmasını

istedikleri bir şeyin yapılıp, bu küstah itlerin elebaşılarından biri cezalandırıldığı için hem de bu kendileri tarafından değil de bir başkası

tarafından gerçekleştirildiği için içten içe seviniyorlar, hem de bu sevinçte bir ikiyüzlülük, arkadaşlarına karşı bir kalleşlik sezdiklerinden Ragıp Beye abartılı bir dostluk gösterisiyle sigara tutup, teselli etmeye çalışıyorlardı. Arada

bir Ragıp Beye gösterdikleri bu sevginin jurnal edilebileceği korkusu İçle-147

rini yakıp geçse de duyulan ortak sevincin coşkusuna kapılıp bu korkuyu geriye itmeyi başarıyorlardı.

Haberlerin, dedikoduların, ihbarların, jurnallerin sanki insanlarla, kâğıtlarla, yazılarla değil de bulutlarla, denizlerle, rüzgârla dağılıyormuş gibi masajsı bir süratle dağıldığı imparatorluk payitahtında, Unkapanı'ndaki askeri okulda meydana geldikten handiyse beş on dakika sonra Yıldız Sarayının kırmızı kadife kaplı mabeyin odalarını çalkalayacak olan olayda gerçekte üzülen ve acı çeken iki kişi vardı: Biri ağzı burnu kırılan, fiyakası bozulan külha-ni paşazade; diğeri de yapıştığı direği öldükten sonra bile bırakmayan, yaşlı bir midye gibi makamına yapışan, yeryüzündeki her hadiseyi kendi mevkii ve istikbali açısından değerlendiren, kendi hayatını etkilemeyecek hiçbir şeyle ilgilenmeyen okul müdürü.

Zabitlerin sarımtırak tütün dumanlarıyla doldurdukları, pencereleri buğulu, badanaları dökülmüş mümeyyizlerin odasına, yaşlı bir kaplumbağayı

andıran buruşuk yüzü, kırış kırış boynu ve kambur sırtıyla telaşla girdi müdür; sürekli üstlerine yaltaklanan doğuştan dalkavukların hiç ciddiye alınmayacakları endişesini taşıyan sesiyle her zaman olduğu gibi acele acele konuşarak, "Ne yaptın zabit efendi," dedi, "Rıfkı Paşanın mahdumunu yaralamışsın, ne olacak şimdi?" Yaşlı bir kadın gibi ellerini ovuşturdu,

"Hay Allah, ne yapacağız şimdi, okulumuzun adını nasıl temizleyeceğiz."

Ragıp Bey, okul müdürü içeri girdiğinde ayağa bile kalkmamıştı, komutanıyla değil de bir astıyla konuşur gibi

tepeden bir ifadeyle sordu:

— Rıfkı Paşa mı, levazım komutanı olan paşa mı?

— Evet, evet, Rıfkı Paşa hazretleri.

Ragıp Bey güldü, o anda olanlara gerçekten aldırmıyordu.

— Altınlarını istiflemekle uğraşacağına oğluna mukayyet olup terbiye etseydi.

Müdür kısa boyuyla durduğu yerde korkuyla zıpladı.

— Tövbe... Sen kendinde değilsin zabit efendi, sarhoş

musun nesin, nasıl lakırdılar bunlar?

Ragıp Bey ayağa kalktı.

— Doğru lakırdılar, dosdoğru lakırdılar, lakin sen iki büklüm durduğundan sana eğri geliyor müdür efendi.

Kapıya doğru yürürken, müdür beye değil de odadaki kalabalığa hitaben,

"Ben gidiyorum," dedi.

— Arayan olursa evdeyim, artık bir zahmet Çamlıca'ya kadar gelecekler beni görmek isteyenler.

Odadan çıktı, kendisini gören öğrencilerin korkuyla karışık bir hürmetle susup, duvar kenarlarına çekildikleri koridorlardan, zor zapt ettiği bir ıslık çalma isteğiyle dimdik, çizmelerini inadına taşlara vura vura geçti, topuklarının takırtısı kulaklarına bir savaş narası gibi çarpıp coşturuyordu onu.

Okulun önünden akan Haliç, gökyüzü gibi kül rengi olmuştu, kar serpiştiriyordu, deniz ve kar kokuyordu hava, keskin bir ayaz vardı; rüzgârı yüzünde hissedince ahırdan çıkmış bir at gibi birden şaşırdı.

Biraz önceki aldırmazlığına benzeyen, onun kadar gerçek, onun gibi ta içine, ruhuna, hücrelerine, tenine, etine nüfuz eden ama aldırmazlığın serazatlığına hiç benzemeyen dehşetli bir korkuya tutuldu birdenbire; bütün vücudu sinirli kasılmalarla baştan aşağı sarsılıyordu ve bu utanç

verici titremeyi bir türlü durduramıyordu. Yapayalnızdı, güçsüzdü, Rıfkı

Paşanın gücü karşısında o hiç kimseydi; onu bir solucan gibi ezebilirlerdi ve ezeceklerdi, Fizan'a sürgüne göndereceklerdi, ordudan tard edecekler, şerefiyle oynayacaklardı ve o hiçbir şey yapamayacaktı, kimse ondan yana çıkmayacak, kimse onu korumayacak, kimse onu savunmayacaktı. Bir an Rıfkı

Paşaya gidip yalvarmayı düşündü, eğer Rıfkı Paşanın kendisini kabul edeceğini aklı kesseydi koşa koşa gidip yalvarırdı; çok istemelerine rağmen diğer zabitlerin niye talebelere dokunmadıklarını şimdi çok daha iyi anlı-149

yordu, onun tokadı attıktan sonra duyduğu korkuyu onlar tokadı atmadan duymuşlardı ve onların korkusu hayatın gerçeklerine daha çok uyuyordu.

Rüzgârın ve karın içinde hızlı hızlı yürüyordu, kendini birdenbire okulun çok da uzağında olmayan tekkenin önünde bulunca hiç de şaşırmadı; farkında olmadan sığınabileceği tek yerin tekke, sığınabileceği tek insanın da Şeyh Efendi olduğunu hissetmişti; daha önce de başı belaya girdiğinde tekkeye gelmişti ama o zamanlar saklanmaya gelmişti. Şimdi ise saklanmaya değil sığınmaya geliyordu, çaresizliğine çare, güçsüzlüğüne güç, yalnızlığına dost

aramak için oradaydı; o anda o kapıya daha önce sığınmış yüzlerce, binlerce insandan hiçbir farkı yoktu. İçten içe hep küçümsediği o insanların neler hissettiklerini şimdi çok iyi anlıyordu ve o insanları

nedensiz bir kibirle küçümserken aslında bugün tokatladığı o şımarık paşazadeden pek de farklı davranmadığını, itiraf etmek istemediği bir utançla seziyordu. Bir gün içinde utanç onu ikinci kez yakalamıştı.

XII

Tekkede Ragıp Beyi Hasan Efendi karşılamıştı.

Osman'a o günü anlatırken, sesinde Ragıp Beyi o halde görmüş olmaktan duyduğu ama asla kabul etmeyeceği bir memnuniyetin izi var gibiydi,

"Biliyor musun ben Ra-gıp'ı hiç öyle görmedim, onca beladan geçti, hatta Arap Dilaver'i vurduğunda, Fehim Paşanın hafiyeleri peşine düştüğünde bile fütursuz, alaycı bir hali vardı ama o gün," burada durup o koca kafasını

iki yana sallamıştı, "ejderha görmüş gibiydi, bak ben çok korkan adam gördüm ama bunun korkusu bir tuhaftı, bunun gibisini hiç görmedim, ölüm korkusuna da benzemiyordu, sanki ölmüş de cehenneme gitmiş, zebanileri birden karşısında görüp öldüğünü, bir daha geriye dönemeyeceğini anlamış

gibiydi, bugün gibi hatırlıyorum, bak ant olsun, Haliç kül rengiydi, dedenin yüzü de Haliç'in renginin aynısıydı, yüzü su gibi akıp boşalıyordu sanki; acayip, şekilden sekile giren bir tuhaf surat, gözler dersen bakıyor lakin görmüyor." Bunları söyledikten sonra hain hain gülmüştü

Hasan Efendi en Yakın dostu kabul ettiği Ragıp Beyin hallerine.

Sonra da, "Alıp götürdüm onu Şeyh Efendinin yanına," demişti.

Ragıp Bey, Şeyh Efendinin yalnız başına Kuran okuduğu o loş salona girdiğinde, o güne dek hiç yapmadığı bir şey yapmış, gidip Şeyhin elini öpmüş sonra da karşısında diz çökmüştü.

Şeyh Efendi hiçbir şey sormadan, ermişlere mahsus bakışlarla, her şeyi biliyormuş ama bir de karşısmdakin-den duymak istiyormuş gibi bakmıştı; Ragıp Bey, küçük bir çocuk gibi üniformasının eteğini ellerinin arasında buruşturarak, gözlerini yerden kaldırmadan, "Bir talebeyi dövdüm,"

demişti.

Şeyh Efendi gene sesini çıkarmamıştı; sessizliğin, insanları soru sormaktan daha fazla tahrik ettiğini, onları anlatmaya daha çok sevk ettiğini çok yıllar önce öğrenmişti. Onun erdemi hiç konuşmadan konuşturmak, hiç anlatmadan anlattırmaktı, Şeyhin kerameti sessizliğinde saklıydı; aslında Ragıp Bey bunu daha önceleri, tekkede kaldığı sıralarda Şeyhin müritleriyle ilişkilerini gözleyerek fark etmişti ama o gün, o anda, daha önce bildiği ne varsa unutmuş gibiydi; unutmamış bile olsa, o da Şeyhin müritlerinden biri olmak, onun koruyucu gücünün altına sığınmak, kendini güvende hissetmek istiyordu.

Devam etmişti:

— Levazım komutanı Rıfkı Paşanın oğluymuş.

Şeyh Efendi, elindeki Kuranıkerimi kapatıp, öpüp başına koyduktan sonra önündeki rahleye yerleştirmiş, bir dirseğini yanındaki mindere dayayıp eliyle sakalını okşayarak, endişeyle bakmıştı Ragıp Beyin yüzüne. Bu genç

zabit onun hayattaki belki de tek dostu, kendisiyle az da olsa konuşabildiği tek yakınıydı; dost olduklarını fark etmeden dost olmuşlardı, belki birisi onlara dost olup olmadıklarını sorsa, ikisi de

"Yoo, değiliz," derlerdi ama dosttular, birbirlerinin varlığından huzur duyuyorlardı çünkü. Ragıp Beyin başının ciddi dertte olduğunu anlamıştı

Şeyh, onu nasıl kurtarabileceğini düşünüyordu. Gücü çok şeye hatta Padişaha bile yeterdi, ama Padişaha karşı kullanılacak güç bir kere kullanılabilirdi ve gücünü gösterip istediğini elde etse bile, bu kazanç

ona pahalıya mal olur ve gücünü bir daha Padişaha karşı kullanamazdı.

Padişahın çok

öfkeleneceği açık olan bir olayda, elindeki gücü Ragıp Bey için kullanıp kullanmamakta kararsızdı.

— Haklı mıydınız, diye sordu.

Ragıp Beyin cevabı da kısa oldu.

— Haklıydım.

Şeyh ayağa kalktı.

— Gelin, bahçeye çıkalım.

Ragıp Bey, kendisini de şaşırtan kardeşçe bir şefkatle, kenarda duran kürkünü alıp Şeyhe uzattı.

— Kürkünüzü alın, dışansı soğuk.

Şeyh Efendi çok uzun zamandan beri ilk kez gerçekten gülümsedi. Kürkü alıp omuzlarına attı.

Daha önceleri de birlikte dolaştıkları bahçede, yağan kara aldırmadan yan yana dolaştılar bir süre, Ragıp Bey korkusundan kurtulup rahatlamıştı; Şeyhin varlığı, o semavi sükûneti, insanı gönüllü bir itaate sevk eden o gizli gücü, çaresizlik ve yalnızlık duygusunu yok etmeye yetmiş, Ragıp Bey gene eski Ragıp Bey olmuştu.

Şeyh Efendi uzun uzun düşündükten sonra Ragıp Beye yardım etmeye karar vermişti; önce Padişahın kararını bekleyecek, verilen karara göre araya girip genç zabit için şefaat dileyecekti ama Padişah karar vermeden olaya müdahale etmeyecekti.

Ragıp Beye düşüncelerini söylemedi.

— Siz eve gidin, dedi. Endişelenmeyin, Allah doğrunun yardımcısıdır.

Ragıp Bey, Şeyh Efendinin ne demek istediğini anlamıştı, kendisinin o sırada Allahtan çok Şeyhe güvendiğini düşünüp gülüverdi ama düşündüklerini söylemedi, sadece Şeyhin sözlerini tekrarladı.

— Evet, Allah doğrunun yardımcısıdır.

Ragıp Beyin sesindeki alaycılığı fark eden Şeyh, ayıplayan ve azarlayan bir bakışla baktı genç zabite ama Ragıp Bey

arkasını döndüğünde ve artık kendisini görmediğine emin olduğunda Şeyh de güldü, sonra da o tebessümdeki

günahın kefaretini ödemek için yeniden odasına dönüp Kuramkerimin başına oturdu ama odaya girmeden önce Hasan Efendiyi yanına çağırıp bir iki emir de verdi.

Ragıp Bey evine doğru yolu çıktığında Rıfkı Pa§a da, 'mahdumunu darb eden haini* şikâyet etmek için Padişaha gelmişti. Padişah, doktoru Reşit Paşayla sohbet ediyordu, Rıfkı Paşanın geldiğini haber verdiklerinde,

"Beklesin," dedikten sonra, lafına devam etti:

— Ne diyordum, ha, bir gece bir İngiliz muharririnden tercüme ettikleri bir cinai roman okuyorlardı, biliyorsun her akşam ben uyumadan bu cinai romanlardan okuturum; o kitapta, canilerin ekserisinin başparmağının ucu, şahadetparmağının ortasındaki boğumu geçiyor, uzun oluyor, el de bir hayvan pençesine benziyor, diyordu. Mütecessis bir tabiatım vardır, bilirsin; derhal kalkıp, yatağın içinde oturdum, bir emir verdim, yarın hapishanelerdeki kanlı katillerin ellerinin fotoğrafları alınacak bana getirilecek, dedim. Birkaç gün içinde fotoğraflar geldi, tetkik ettim, filhakika, hepsinin başparmakları uzundu. Bir de şuna dikkat ettim, kimsenin eli başkasının eline benzemiyor. Duydum ki, Avrupa'da canileri yakalamak için bundan çok istifade ediyorlarmış.

Padişah durdu, genellikle yaptığı gibi birden konuyu değiştirdi.

— Yahu doktor bizim Müşfika Kadınefendinin sırtında bir yara, bir nevi çıban çıktı, kadıncağıza çok ıstırap veriyor; ben yakı yapmalarını

emrettim lakin hayırlı bir netice istihsal edemedik, sen ne tavsiye edersin?

Soruyu soruş tarzında, bir meslektaşına danışan bir doktor edası vardı; çok vesveseli bir adam olduğundan gerçekten de tıpla ilgilenir, son çıkan ilaçlan, tedavi tarzlarını yakından izler, zaman zaman çevresine tavsiyelerde bulunur, önemsiz bazı hastalıklarda hastayı tedavi de eder ve bundan çok memnun olurdu ama haremdeki en sevdiği kadının sırtındaki derde deva olamadığı anlaşılıyordu.

Reşit Paşa, Padişahı kızdırmamaya uğraşarak,

— Efendimiz, emir ve müsaade buyurursanız, hanım sultanı bir de ben muayene edeyim.

Padişah, elini sakalına atıp biraz düşündü, haremdeki bir sultanı bir erkek doktora göstermenin doğru olup olmayacağını aklından bir tarttı, sonunda sevdiği kadının çektiği ıstırabı gidermenin kurallardan ve geleneklerden daha önemli olduğuna karar verdi.

— Peki, dedi, sen bir bak bakalım.

Reşit Paşa kalkmak için müsaade istedi, Padişah,

"Otur, otur," dedi.

— Şu Rıfkı Paşayı bir dinleyelim, derdi neymiş bakalım, sonra birlikte hareme geçeriz, sen Müşfika Kadınefen-diyi bir muayene edersin.

_ Reşit Paşa bir köşeye çekildi.

Padişah, Rıfkı Paşayı içeri almalarını emretti.

Paşa, ağır bir haksızlığa uğramış çaresiz bir ihtiyarın zavallılığını yüz çizgilerine yerleştirerek girdi içeri, ağır bir darbenin altında ezilmiş

gibi adımlarını sürükleyerek Padişahın yanına gelip etekledi, eteğini öpüp başına koydu, sonra bir iki adım geri çekilip, ellerini önüne kavuşturarak, boynunu büküp bekledi. Hiç tanımayan biri, ma-iyetindekileri kırıp geçiren bu paşanın gerçekten mazlum ve mağdur bir adam olduğuna inanırdı.

Padişah, tebessümünü kınalı sakalının altına sakladı.

— Hayırdır paşa, dedi, ne oldu?

— Ah efendimiz, huzurunuza çıkıp rahatsız etmekten teeddüp ederim ama bir vatan ve memleket meselesi, malumu şahaneniz mahdum kulunuz askeri sanayie gidiyor; bugün bir haini vatan, bir Allah ve Padişah düşmanı zabit, bendenize ve dolayısıyla devletlumuza olan düşmanlığını bigünah yavrudan çıkartarak kendisini darp etmiş, merdivenlerden aşağıya yuvarlayıp çene kemiklerini kırmış, sonra da hem bu kulunuz için hem de devletlumuz için ileri geri konuşmuş, sonra da çekmiş gitmiş. Padişahım bu 155

azgınt zabitin yaptıklarından size sığmıyorum, şahsım için değil, haşa, ben kimim, bir bendeniz, bir kulunuzum, bana söylenen laf ne olacak ama bunlara müsaade edilirse yarın bir gün bunun gibiler daha neler yaparlar diye korkuyorum.

Padişah ellerini arkasına bağlamış, dar omuzlarını ileri doğru çıkarmış, haşmetli burnunu yere eğmiş, salonun içinde dolaşıyordu, bu tür lafları

her gün işitiyordu; paşaların yalanlarına, riyakârlıklarına, onların tahmin ettiğinden daha fazla alışkındı; paşanın 'bigünah yavrusu' hakkında da bir fikri vardı üstelik, okulu kasıp kavuran bir ızbandut olduğunu biliyordu, okulda olup

bitenlerle ilgili daha yeni bir jurnal almıştı; onun için aklına paşanın hiç düşünmediği bir konu takılmıştı.

— Paşa, senin mahdum maşallah iriyarı bir gençtir yanlış hatırlamıyorsam.

Rıfkı Paşa şaşırdı, doktora yan gözle bakıp bu sorunun ne manaya geldiğini gözleriyle sordu ama doktor başını çevirdi.

— Sayenizde Padişahım, serpilmiştir biraz.

— Peki bu zabit nasıl bir zabit ki o iriyan oğlanı bir vuruşta merdivenlerden uçurmuş, pek tuhaf!

Padişah el çırpıp kapıda bekleyen mabeyinciyi çağırdı.

— Bir zabit bugün Rıfkı Paşanın oğlunu dövmüş, araştırın, adını sanını

öğrenin sonra da söyleyin Harbiye Nezaretine, bu zabitin bir resmini çektirip bana göndersinler, merak ettim nasıl bir adam bu?

Sonra da Rıfkı Paşaya döndü.

— Tamam paşa, sen gönlünü ferah tut, ben alakadar olacağım... Ha, mahduma da söyle haşarılık etmesin pek fazla.

Padişah o günlerde fotoğraf denilen bu yeni icada takmıştı aklını, her şeyin fotoğrafını çektirmek, neredeyse sarayının dışında kalan bütün hayatı, bu fotoğraf denilen

sihrin siyah-beyaz şekillerinde görmek istiyordu; insanlarla yüz yüze gelmekten, onlarla konuşmaktan sıkılıyor, hem de bütün insanlardan biraz ürküyordu ama fotoğraf, bütün o

insanları onu sıkmayacak ya da korkutmayacak bir biçimde, kâğıtlar halinde önüne getiriyordu ve insanları

kâğıttan şekillere dönüştürmek Padişahın müthiş hoşuna gidiyordu. Üstünde insan suretleri olan o kâğıtlara bakıyor, o insanlarla ilgili fikirler serdediyor, görünüşlerine, bakışlarına göre kimine kızıyor, kimini seviyor, sonra sıkılıp onları atarak yeni fotoğraflar, yeni yüzler, yeni şekiller, yeni kâğıtlar istiyordu.

— Bu fotoğraf mühim icat doktor, adamın suretini alıp kâğıda nakşediyorlar, yani Allanın bir işi, makineye çıt diye bastın mı

karşındaki adam o anda bir kâğıdın üstüne çıkıveriyor, adam ölse. de sureti kalıyor, hiç aklım almıyor, insan kendi suretinden nasıl ayrılıyor... Bu gâvurlar nereden buluyorlar böyle işleri, bizimkilerin aklına hiç gelmez böylesi, gerçi gelmemesi belki de gelmesinden dana iyi; bizimkiler gâvurlar gibi değil, böyle bir iş icat etseler önce bunu melanete kullanırlar, Allah bilir ne yaparlar...

Padişah durup şüpheyle baktı doktora, Reşit Paşa bir suç işlemiş gibi korkuyla önüne eğdi başını.

— Hata mı ettik acaba doktor bu gâvur icadını memlekete sokmakla...

— Ne yapabilirler ki Padişahım...

Padişah sakalını sıvazladı, gerçekten de korkmuştu ama niye korktuğunu tam kestiremiyordu.

Birden aklına geldi.

— Ya benim de suretimi çıkartırlarsa... Hay Allah, bak hiç aklıma gelmemişti, kimse de bir şey söylemez ki, bir akıl

veren bulunmaz ki, ne yapsak, yasak mı etsek acaba...

Gidip doktorun koluna girdi.

— En iyisi fotoğraf makinesini saraya sokmayı yasak etmek, evet, tamam, benim suretimi çıkartmalarını yasak ettireceğim, onun Bunun elinde dolaşacak suretim, Alla-hın bana verdiği suret kul tayfasının elinde geziyor, düşünebiliyor musun doktor, ne felaketlerin kıyısından geçtiğimizi düşünebiliyor musun?.. Neyse hadi yürü, hareme geçelim de Kadınefendiyi bir muayene et.

Padişahın doktorla birlikte hareme girmesi üzerine, harem koridorları •

hadımağalarmın 'destur' naralanyla yankılandı; cariyeler, halayıklar, kadmefendiler kaçışıp odalarına kapandılar. Padişah, haremağasmı çağırıp emir

verdi.

— Doktoru, Müşfika Kadınefendinin dairesine götürün, bir muayene etsin.

Sonra doktora döndü.

— Muayeneden sonra bana uğra da anlat bakalım, neymiş, ne olmuş?

Süslü esvaplarıyla, ince uzun Habeş haremağası, memnuniyetsizliğini belli eden kızgın bir sesle, "Buyur doktor efendi," dedi.

Bir anda sessizleşip ıssızlaşan haremin taş koridorlarından geçip Kadınefendinin dairesine vardılar, haremağası kapının

aralığından bir cariyeye doktorun geldiğini Kadınefendiyi göreceğini söyledi. Kapı

görünmez bir el tarafından açıldı, sonra iki kapı daha görünmez ellerce açıldı doktorun önünde, doktor başını hiç yerden kaldırmadan geçti kapılardan, sonunda Kadınefendinin yattığı odaya girdiler; Padişahın en sevgili kadını yüzüstü yatmış, usul usul inliyordu.

Doktor, yavaşça, mırıldanır gibi, her an başına bir felaket gelmesinden korkarak,

— Neyiniz var sultan hazretleri? dedi.

Kadın yüzünü bile çevirmeden nazlı sesiyle cevap verdi: 158

— Sırtımda, sağ küreğimin altında bir yara var, acısı sanki canıma işliyor.

Doktor yatağa yanaştı.

— Müsaadenizle yaraya bir bakabilir miyim sultanım?

Kadınefendi cevap vermeden haremağası atıldı.

— Hayır, bakamazsın... Sen ne biçim doktorsun, .madem doktorsun bakmadan bileceksin, kul kısmı hanım sultanın sırtına nasıl bakar, daha neler!

Doktor içinden bir 'lahavle' çekip, yatıştırıcı bir sesle konuşmaya çalıştı.

— Ağa hazretleri, görmeden anlaşılmaz ki, yarayı göreyim ki ne olduğunu arılayayım, şifasını söyleyeyim.

Haremağası başını salladı,

— Olmaz... Bakmadan bileceksin.

— Ağa hazretleri bakmadan bilemem, ben bakmadan bilicilerden değilim, doktoram, bakarak anlarım.

Haremağası gene başını salladı.

— Olmaz... Bakamazsın, sen kimsin ki hanım sultanın sırtına bakacaksın, hiç görülmüş, duyulmuş bir şey mi bir hanım sultanın sırtına bakıldığı?

Doktor işin sarpa sarmaya başladığını anlamıştı ama işin içinden nasıl sıyrılacağım bilemiyordu, öyle bir yerdeydi ki, en haklı durumdayken bile insan bîr anda haksız duruma düşebilir, bir yanlış kelimeden hayatı

felaketlerle sönebilirdi. Sonunda en etkili lafı söyledi.

— Padişah Hazretlerimizin emri böyle, muayene etmem iktiza ediyor.

Haremağası gene başını salladı.

— Olmaz... Hanım sultan Padişahtan başka erkeğin yanında soyunamaz, sen yalan söylüyorsun, Padişah Efendimiz asla ve kata böyle emir vermez.

Doktorla haremağası yatağın başında çekişirlerken, yatakta yatan nazlı

kadından bir ses duyuldu.

— Bir makas getirin, yaranın olduğu yerin üstündeki kumaşı kesin, doktor yalnızca yaraya baksın.

Haremağası içini çekti, düşündü; o düşünürken doktor hiç sesini çıkarmadan bekledi, sonunda Habeş'in aklı yattı.

— Olur.

Ellerini çırptı, incecik sesiyle bağırdı.

— Kızlar bir makas getirin.

Kapıdan bir el uzandı, haremağasma bir makas verdi, ağa uğursuzluk olmasın diye makasa tükürdükten sonra aldı, sultanın üstündeki sam işi ipekli hırkayı, bürümcük gömleği, iç gömleğini birer birer kesti, hanım sultanın sırtında el ayası kadar bembeyaz bir et ve onun ortasında kıpkırmızı, cerahatlenmiş bir yara belirdi. Doktor, ellerini arkasına bağlayıp, dokunmayacağını haremağasma gösterdikten sonra eğilip yaraya baktı; küçük bir sinek ısırığı ya da sivilce, büyük bir ihtimalle sultan kaşıdığı için mikrop kapmış ve iltihaplı bir yaraya dönüşmüştü; ama sultanın inleyip, naz yaptığı kadar ciddi bir şey değildi.

Doktor, reçete kâğıtlarını çıkartıp permanganatlı bir solüsyon yazıp,

"Bunu sabah akşam hanım sultanın sırtına pansuman yapacaksınız," dedi.

Yüzünü kendisine çevirmeyen Kadınefendiye "Allah şifalar versin sultan hazretleri," dedikten sonra tütsü kokan odadan çıktı, ciddi bir belaya dönüşebilecek bir vartayı ucuz atlattığı için sevinmişti, o sevinçle bir an önce eve gidip, soyunup dokunup, yeni halayıklarla güzel bir gece geçirmenin hayalini kurmaya başladı, Padişaha meselenin önemli olmadığını

söyleyip gidecekti.

Doktoru Padişahın yanına götürdüler.

Padişah, yakasız, uzun, beyaz bir ipek entari giymiş, başına bir gece takkesi geçirmiş, denize bakan bir pencerenin kenarındaki sedire, bir dizini dikip bir ayağını altına toplayarak oturmuştu.

— Eee, söyle bakalım doktor?

— Önemli bir şey değil devletlum, cerahatli basit bir yara, mikrop kapmış, potasyum permanganat yazdım, sa-160

bah akşam pansuman yapılacak, bir hafta on günde hanım sultan şifaya kavuşur Allanın izniyle.

Padişah doktora gözlerini dikip, düşmanca ve ürkütücü bir sesle sordu.

— Mikrobu nereden kapmış?

Doktor şaşırdı, böyle bir soruyu hiç beklemiyordu.

— Bilmiyorum Padişahım?

— Hep üstünde esvapları var, sırtı ne zaman çıplak kalmış ki mikrop kapmış.

Doktor kekeledi.

— Belki sivrisinek ısırmıştır haşmetlum, hanım 'sultan kaşımıştır, yara olmuştur.

Padişahın kaşları daha da çatıldı.

— Sinek onca esvabın üstünden nasıl ısırıyor doktor efendi?, Doktor, Padişahın öfkelendiğini, hatta daha beteri şüphelendiğini ve şüphelendiği her sefer olduğu gibi bütün ölçüleri kaybedip, o anda karşısında duran doktoru bu şüpheli durumdan mesul tuttuğunu anladı. Bunun hiçbir mantıklı yanı yoktu ama kimse bu olaydan mesul o.lmadı-

ğına dair mantıklı bir açıklama da istemiyordu doktordan. Söz konusu olan 'Padişah öfkesiydi' ve bu öfkenin zaman zaman deli bir kasırga gibi esmesi için Padişahın aklı başında bir nedene hiç ihtiyacı bulunmuyordu; zaten doktorun daha sonra Osman'a söylediği gibi, 'Padişahlık, sebep göstermeden kızma hürriyetine' sahip olmaktı ve Padişah kızmıştı.

Aynen o sabah Haliç'in kıyısında yürüyen Ragıp Beyin duyduğu çaresizliği ve korkuyu hissetti Reşit Paşa, hayatı, istikbali, mevkii vereceği cevaba ve Padişahın ikna olmasına bağlıydı.

— Hamamdan kapmış olabilir haşmetlum.

Padişah bir gözünü kısıp, elindeki tespihi çevirerek t-zun uzun doktorun yüzüne baktı.

— Evet, dedi sonunda, hamamda olabilir.

Tespihi yanma bıraktı.

— Şimdi doktor, harem ağalarıyla gidip o hamama bakacaksın, bak bakalım sinek var mı hamamda?

Doktor belayı şimdilik atlattığını düşünürken bu tuhaf emirle karşılaşınca gene şaşırdı.

— Şimdi mi Padişahım?

— Şimdi doktor efendi, şimdi, derhal, hemen... Artık bir seferde yerine getirilmiyor mu emirlerimiz, üç kere, beş kere mi söylemeliyim, kaç kere söylemeliyim ki sözümü

dinlemelisiniz, daha mı söyleyim doktor efendi, şimdi diyorum, hemen diyorum, derhal diyorum.

Reşit Paşa sapsarı kesildi.

— Estağfurullah sultanım, kulunuzun şaşkınlığını af buyurun, bir an anlayamadım devletlum, ne demek iki kere emretmek, ölün deyin ölelim, bu canı size borçluyuz efendimiz, emredin verelim.

— Canını istemiyorum doktor efendi, gidip hamama bakmanı istiyorum, git bak orada sinek var mı?

— Emredersiniz sultanım.

Doktor dört haremağasıyla sarayın bahçesine çıktı, ellerinde meşaleleriyle dört de baltacı katıldı onlara, hep birlikte hamama gittiler; hamamın altındaki külhan söndürüldüğünden hamamın içi o karlı kış gecesinde buz gibi ve karanlıktı, adım seslen karanlık boşluğun içinde çın çın çınlıyordu. Doktor ne yapacağını bilemiyordu, meşaleli baltacılar ve harem ağalarıyla hamamın içinde dolaşıp duvarlara baktılar, baltacılar ayaklarının ucuna kalkarak meşalelerini kubbeye doğru uzattılar, doktor yukarılara da başını kaldırıp baktı, bir zaman o ürkütücü hamamda oyalandı, sonra yeniden Padişahın yanına döndü.

— Ne oldu doktor?

— Sinek yok Padişahım, belki karanlıkta göremedik, belki de daha önce uçup gitti. Padişah başını salladı.

— Söyleyin yarın sabah o hamamı yıksınlar.

Padişahın eliyle gidebilirsin diye işaret etmesi üzerine doktor hiç sesini çıkarmadan geri geri yürüyerek odadan çıkıp, canını sarayın dışına attı, kar kokusunu derin derin kokladı, yüksek bir yerden yuvarlanmış gibi bütün kemikleri sızlıyordu, korkudan bitap düşmüştü. Zorlukla bindi arabasına, inler gibi "Eve," dedi, arabacıya; araba yalnızca muhafızların dola§tığı

Yıldız Yokuşundan aşağıya inerken arabanın bir köşesine çekilmiş dehşetle titriyordu.

163

XIII

4

Ragıp Bey, bayat ekmek, zeytin ve çaydan müteşekkil kahvaltısını etmek üzere, annesinin alt kattaki odada yanan sobanın yanına yerleştirdiği sininin başına oturduğunda, kapı, bütün gece kâbuslarla dağılan uykusunda çalındığını duyup defalarca yatağından fırlamasına yol açan o uğursuz sesle çalındı. "Hayırdır inşallah!" diyerek doğrulan annesini durdurup,

"Siz durun, ben bakarım," deyip kapıyı açmaya gitti, derin bir nefes aldıktan sonra kalın kol demirini kaldırıp kapıyı açtı: Kapıda aynı

kâbuslarında gördüğü gibi tüfeklerini omuzlanna asmış iki asık suratlı

nefer duruyordu.

— Yüzbaşı efendiyi emrettiler, Harbiye Nezaretine gideceğiz, dediler.

"Bekleyin, geliyorum," dedikten sonra içeri girip annesine, "Ben Harbiye Nezaretine kadar gideceğim valde hanım, hemen çıkmam gerekiyor," dedi.

Yaşlı kadın, hiçbir şey sormadan "Daha kahvaltını etmedin," demekle yetindi.

— İnşaallah döndüğümde yerim.

Palaskasını kuşanıp kaputunu giydi, fesini başına yerleştirdi, tam kapıdan çıkarken annesi arkasından yetişti; bir bekleyen zaptiyelere bir de oğluna baktı, ne olduğunu anlamıştı ama ne ağladı, ne yalvardı, ne beddua etti; yalnızca yüzü biraz daha asıldı, çizgileri biraz daha derinleşti. Kıpır kıpır dudaklarıyla bir dua okuyup oğlunun sırtını sıvazladı.

— Doğru sallansa da yıkılmaz evladım, dedi, selametle git, selametle gel, Allah muinin olsun.

Zaptiyelerin geldiği kira arabasına bindi Ragıp Bey, hareket ettiklerinde dayanamayıp faytonun arkasındaki küçücük pencereden evine baktı. Annesi hâlâ kapının önünde duruyordu, araba yokuşun altında kaybolana kadar da orada öylece durdu.

Geceden yağan kar tutmuş, her yan bembeyaz olmuştu, çıplak ağaçların buzlanmış dallarında karlar birikmişti. Zaptiyelerden daha saf ve munis gözükeni, ağaçlara bakarken dayanamayıp, ''Gelin gibi olmuşlar,"

deyiverdi, sonra Ragıp Beyin kendisine baktığını görünce bir daha ağzını

bile açmadı, Harbiye Nezaretine kadar hiç konuşmadan gittiler.

Harbiye Nezaretinin, yüzlerce zabitin ellerinde kâğıtlarla hızlı hızlı

yürüdükleri kalabalık ve kasvetli koridorlarından hiç kimseyle göz göze gelmeden geçip kendisini çağırtan miralayın odasına girdi.

Çatık kaşlı, tıknaz bir adam olan miralay Ragıp Beye baktı.

— Ne var?

— Beni emretmişsiniz.

— Kim emretmiş?

— Bilmiyorum, eve zaptiyeleri göndermişler.

'Zaptiyeleri göndermişler' lafını duyan miralay oturduğu yerde şöyle bir dikildi.

— Adın neydi senin yüzbaşı, girdiğinde kim olduğunu söylemiyorsun ki birader, müneccim miyim ben kim olduğunu bileyim?

Ragıp Bey, bu tür subaylardan duyduğu tiksintiyi saklamaya çalışarak adını

söyledi. Miralay önündeki kâğıtları karıştırdıktan sonra, "Ha," dedi,

"demek sen osun."

— Bak şimdi, gidip bir fotoğraf çektireceksin, sonra fotoğrafı alıp bana getireceksin... Al şu beş mecidiyeyi de... Fotoğraf için.

Ragıp Bey parayı alıp şaşkınlık içinde çıktı odadan, raptiyeleri kapıda gördüğü andan beri tevkif edilmeyi bekliyordu, 'fotoğraf çektireceksin"

lafı hiç beklemediği, ummadığı bir laftı. Tevkif etseler, yargılasalar, sürgüne gönderscIcr bu kadar şaşırıp kızmazdı ama ortada alıştığı düzene benzer bir düzen kalmamasına, bu onun lehine bıı netice verse de, elinde olmadan öfkeleniyordu.

O güne kadar hiç fotoğraf çektirmemişti, doğru Be-yoğlu'na gitti, sora sora Innadi Efendinin fotoğrafhanesini buldu, ecza kokan dükkândan içen belli belirsiz bir iç da-ralmasıyla girip fotoğraf çektirmek istediğim söyledi. Tos-tOporlak, güleç bir Rum olan fotoğrafçı, insanların fotoğrafhaneye bir büyücünün mağarasına girer gibi ürkerek girmelerine alışkın olduğundan, her zamanki gibi -müşterisini yatıştırmak için kahve ve sigara teklif etti ama Ragıp Bey ikisini de reddetti; bir an önce fotoğrafını çektirip gitmek, bu tuhaf maceranın sonunu öğrenmek istiyordu.

Innadi Efendi, kalın bir perdeyi kaldırıp duvarları siyah örtülerle kaplanmış loş bir odaya soktu onu, bir eski zaman canavarına benzeyen körüklü fotoğraf makinesinin karşısındaki tabureye oturtup poz verdirdi; kendisi de gidip körüğün içme başını sokarak o canavarın bir parçası

haline dönüştü ve "Kıpırdamayın zabit efendi," dedikten sonra, eczalı bir kokuyla dumanlar salarak patlayan flaşın parlak ziyası altında Ragıp Beyin hayatındaki ilk fotoğrafını çekti.

Ragıp Bey, Innadi Efendinin teklif ettiği kahveyle sigarayı bu sefer kabul ederek, bir koltuğa oturup fotoğrafın tab edilmesini bekledi; bir zaman sonra fotoğrafçı gelip hâlâ

nemli olan resimleri verdi; sanki ne göreceğine aldır-mıyormuş gibi baktı resme Ragıp Bey: Yumuk gözlen, çıkıntılı elmacık kemikleri, geniş alnı, çatılmış kaşları, po.s bıyıkları

ve belli belirsiz ürkmüş bakışlarıyla, 'kendisi' kendi elinde duruyordu.

Yüzbaşının resme öyle uzun uzun bakmasını bir memnuniyetsizlik belirtisi sanan İn-166

nadi Efendi, muhtemel bir şikâyeti önlemek için hemen atılıp, "Çok yakışıklı çıkmışsınız paşam," dedi.

Nezarete dönerken, yol boyu resmi birkaç kez daha çıkartıp baktı, bugüne kadar hiç ilgisini çekmemiş olan görüntüsünü sevmişti, tam istediği gibi heybetli bir erkek havası vardı, kendi kendine gülümsedi; elinde tuttuğu resmin kendi kaderin^ nasıl etkileyeceğini henüz bilmiyordu.

Harbiye Nezaretine varınca fotoğrafı miralaya verdi.

— Sen git, dedi miralay, biz seni çağırtacağız daha sonra.

Ragıp Bey evine gitti ve tam üç ay hiçbir haber gelmedi Harbiye Nezaretinden.

Bu tedirgin üç ayı neredeyse hiç evinden çıkmadan, yağan karı, beyazlanmış

tepeleri, uzaktan gözüken Bo-ğaz'ı seyredip, arada bir bahçede dolaşarak ve Gebze'deki görevinden dönen ağabeyi Cevat Beyle ve Cevat Beyin hemen hemen her akşam gelen subay arkadaşlarıyla sohbet ederek geçirdi. Ev, şehir dışında ve gözlerden ırak olduğundan Cevat Beyin ihtilalci arkadaşlarının karargâhına dönmüştü. Hepsi- de, imparatorluğun dört bir yanındaki küçük rütbeli subayların

çoğurtluğu gibi gidişattan şikâyetçiydiler. Ragıp Bey daha sonra Osman'a, "Gariptir," demişti,

"subayların huzursuzluğu, imparatorluğa bağlı ekalliyetlerin huzursuzlanıp ayaklanmaya başlamasıyla birlikte baş gösterdi; bir yandan hareketlenen Makedon, Bulgar, Ermeni komitacılarla dövüşüyorlar, bir yandan da kendileri Padişaha karşı komitacılaşıyorlardı; komitacılarla vuruştukça vatana bağlılıkları artıyor, Padişaha öfkeleri ise çoğalıyordu."

Cevat Beyin arkadaşları 'bir şeylerin' yapılması gerektiğinde görüş

birliğindeydiler ama ne yapılması gerektiğini hiçbiri bilmiyordu, toplantılar öfkelerin dile getirildiği buluşmalar oluyordu. Ragıp Bey, bu hiddetli grubun doğal bir parçası olmuştu, onlara katıldığını

söylememişti, kimse de ona "Sen de katıl," dememişti ama her gece top-167

lantılara katılmak onu yıllar içinde büyüyüp imparatorluğun kaderini değiştirecek olan yeni bir hareketin üyesi yapıyordu. Aslında diğerlerinden daha kızgındı, askerlik mesleğinin yozlaşması, daha yirmi beşine bile varmamış paşazadelerin bir gecede miralaylığa terfi ettirilmesi, orduda disiplinin kalmaması, baskıların artması, tevkifatların çoğalması, jurnal korkusunun yaygınlığı ve kendi özel durumunun insanın içini tüketen belirsizliği onu zaman zaman çılgına döndürüyordu, ama sadece kızıp söylenerek bir yere varılamayacağını da diğerlerinden daha fazla fark ettiğinden kendini onlarla birlikte hissedemiyordu.

Bir gece gene alt katta oturmuş konuşurlarken Ragıp Bey aklına takılan soruyu pat diye soruverdi.

— Peki, ne yapmak lazım geliyor, nedir üstümüze düşen vazife?

Al yanaklı bir Arnavut olan askeri tabip Lütfullah Bey hemen atılmıştı.

— Bize hürriyet lazım birader, hürriyet, hürriyeti ele geçirmeliyiz.

Ragıp Bey aynı sakin sesle gene sormuştu:

— Nasıl?

Bir sessizlik olmuş, herkes birbirine bakmıştı.

Cevat Bey, kardeşinin koluna dokunmuştu. -

— Biz de bunun için buluşuyoruz ya Ragıp, bunun için teşkilatlanıyoruz ya, ne yapacağımızı, nasıl yapacağımızı bulmak için.

Ragıp Bey odadakilerin kendisine sinirlendiğini hissetmesine rağmen ısrarını sürdürmüştü.

— Beş on kişilik bir teşkilat koskoca imparatorlukta ne yapabilir ki?

Cevat Bey başını sallamıştı.

— İmparatorluğun.her yanında böyle teşkilatlar var.

— O zaman onları birleştirmek lazım gelir.

Cevat Bey gülmüştü.

— Telaşa lüzum yok, o iş de oluyor, yavaş yavaş.

O zaman Ragıp Bey, diğerlerinin kendisinin bilmediği bazı şeyler bildiklerini anlamış, bunu kendisine söylemedikleri için kırılmıştı ama gene de toplantılarına katılıp öfkelerini paylaşmaya devam etmişti; bir gece diğerleri gittikten sonra ağabeyine, "Gel bir sigara daha içelim,"

demiş ve çoktandır sormak istediği soruyu sormuştu.

— Benden niye bir şeyler saklıyorsunuz ağabey, bana emniyetiniz mi yok?

Cevat Bey, kardeşinin üzüldüğünü anlayınca, gelip yanına oturmuştu.

— Hiç olur mu Ragıp, bu nasıl söz, her şeyden evvel ben böyle bir şeye müsaade eder miyim, kardeşime emniyet etmeyene ben emniyet eder miyim?

Mesele o değil, senin ne olacağın belli değil, yarın bir gün seni tevkif edebilirler, sürgüne gönderebilirler, şöyle ya da böyle ellerinde esir olabilirsin, eğer bir teşkilatın kayıtlı üyesi olursan, bu ortaya çıktığında kaçamazsın, kurtulamazsın; aramızda en muhataralı durumda olan sensin, ben istedim senin teşkilatın dışında kalmanı; hele vaziyetin bir belli olsun o zaman zaten bu konuları seninle daha teferruatlı konuşacağım ama şimdilik bilmemek senin için daha iyi.

Ragıp Bey itiraz etmemişti.

— Siz nasıl münasip görürseniz ağabey.

Üç ay sonra bir gün Hasan Efendi ansızın çıkıp gelerek, Ragıp Beye Şeyh Efendinin kendisini görmek istediğini haber verdi. Birlikte gittiler tekkeye, yol boyu Hasan Efendi Mehpare Hanımla kocasından, neler yaptıklarından, Hikmet Beyin aklını mum imal etmeye taktığından ve yakında Selanik'e tayin edilmesinin beklendiğinden söz etti.

— Şeyh Efendinin bugünlerde canı epey sıkkın, zan-nımca bu tayin meselesinden haberdar oldu.

— Eeee, demişti Ragıp Bey, ona ne, niye canı sıkılsın?

Hasan Efendi yüzünü buruşturmuştu.

169

— Sıkılır birader, sıkılır, sen anlamazsın, ayrılmak başka şey, ayrı

memleketlerde oturmak başka şey.

Ragıp Bey, merak etmekten ziyade Hasan Efendiyi memnun etmek, ilgili görünmek için, "Bu mum meselesi de nedir?" demişti, "Hikmet Bey Padişahın doktorunun oğlu değil mi, mumcu mu olacak?"

— Hah, demişti Hasan Efendi, tuhaf bir adam, neyse ben sana tekkeden Çıkışta mufassal bilgi veririm, bildiğin gibi değil.

Tekkeye yaklaşırken Ragıp Bey dayanamamış, yol boyu sormak istediği soruyu sormuştu.

— Şeyh Efendi beni niye görmek istiyor?

— Valla bilmem ama anladığım hayırlı bir haber var.

Hasan Efendi biraz durduktan sonra eklemişti:

— Hayır değilse de şer de değil en azından.

Ragıp Bey bu sözlerden bir anlam çıkartamamıştı.

Tekkeye vardıklarında Şeyh Efendi mezarların arasında tek başına dolaşmaya çıkmıştı. Ragıp Beyi görünce uzaktan

eliyle 'gel gel* diye işaret etmişti, yaklaşınca Şeyhin yüzünün daha da beyazlaşıp şeffaflaştığını, saçlarında-ki akların arttığını fark etmişti. "Kendisinden başka herkesin derdini çözüyor garip," diye geçirdi içinden, sonra Şeyhe acıdığı için utandı, böyle birine acımak kibir gibi gelmişti ona.

Hiç selamlaşmadan birlikte yürümeye başlamışlardı, eğer uzaktan işaret etmemiş olsa Şeyh geldiğini görmedi diye düşünecekti Ragıp Bey.

Şeyh birden o usul sesiyle konuşmaya başlamıştı.

— Havadisler biraz acayip.

— Anlayamadım Şeyh Hazretleri.

— Havadisler biraz tuhaf diyorum.

— Nasıl tuhaf efendi hazretleri?

— Almanya'ya gidiyorsun.

Ragıp Bey duruvermişti, Almanya'nın neresi olduğunu birden çıkaramamış, imparatorluğun içinde bir sürgün

yeri sanmıştı, sonra başka bir memleketten söz ettiklerini anlamıştı.

— Benim Almanya'yla ne gibi bir alakam olabilir ki efendi hazretleri, beni niye göndersinler; dilini bilmem, yolunu bilmem, izini bilmem.

Şeyh Efendi de hikâyeyi baştan sona anlatmıştı ona.

Harbiye Nezareti, Ragıp Beyin fotoğrafını saraya hemen göndermişti, ama her gün hatta her an yeni bir olay yaşanan sarayın dağdağası içinde Padişah Ragıp Beyin fotoğrafını istediğini unutmuştu, mabeyindekiler de onca işin arasında Ragıp Beyin fotoğrafını czat-ı şahanelerine' sunmayı

münasip görmemişlerdi; Ragıp Beyin yakışıklı yüzü de o masadan o masaya gezmeye başlamıştı mabeyi-nin içinde.

O arada Almanya sefiri Padişaha başvurup, üç Alman subayını Osmanlı

ordusuna misafireten gönderip buna karşılık üç Osmanlı zabitini Alman ordusuna misafir subay olarak almak istediklerini bildirmişti; Alman imparatorunun arzusunu kıramadığından Padişah da olur demişti. Saraydaki paşazadeler diline dinine yabancı oldukları 'kefere diyarına' gitmek istemediklerinden, Padişahın emriyle 'üç civanmert, yakışıklı Osmanlı

zabiti' aranmaya başlanmıştı. Zabitler hem Osmanlıyı temsil edecek kadar güvenilir, hem de böyle sıkıntılı bir göreve gönderilecek kadar önemsiz, hem de eli yüzü düzgün, yakışıklı birileri olacaktı. İki zabit bulmuşlar lakin üçüncüyü bir türlü tedarik edememişlerdi. İşte tam o sırada, birinin gözüne masadan masaya dolaşıp duran Ragıp Beyin resmi ilişmiş, 'kim bu adam' diye araştırmaya başlamışlardı. Önce kimse çıkartamamıştı o resmin kime ait olduğunu, araya sora kim olduğunu bulmuşlardı sonunda; resmi Padişaha gösterip durumu anlatmışlardı, Padişah da, "İyi ya bu gitsin,"

demişti.

Böylece Ragıp Beyin Almanya yolculuğu için emir çıkmıştı.

- Hazırlığını yap, demişti Şeyh Efendi, yarın sana emri tebliğ edecekler, bir hafta içinde trenle hareket edeceksin.

"Allah biliyor ya," demişti Ragıp Bey Osman'a, "ilk defa Şeyh Efendiye inanmadım, biri bizim Şeyhle eğlenmiş, diye düşündüm."

Tekkeden çıkarken de Hasan Efendiye aynı şeyleri söylemişti Ragıp Bey\

- Yahu Hasan. Efendi, biri Şeyh Hazretlerini yanılttı galiba, söyledikleri pek aklıma yatmadı.

Hasan Efendi koca kafasını güvenle sallamıştı.

- Şeyh Efendimiz yanılmaz, değil bu dünyadan, o öte dünyadan bile haber alır, sen ne diyorsun, sen tedarikli ol.

Sonra da Mehpare Hanımla Hikmet Beyin yeni hikâyesini anlatmaya koyulmuştu.

XIV

Osman, bunu bütün ölülerine sordu, ama hiç kimse tatmin edici bir cevap veremiyordu, hemen hemen hepsi kendi tahminlerini gerçekmiş gibi anlatıyorlardı; Hikmet Bey ise Osman'ı küçümser gibi cevap vermişti,

"Bence biraz fazla mübalağa ediyorsunuz azizim, bir insanın bir şey yapmak istemesi neden bu kadar şaşırtıyor sizi?" Lafın burasında durup o yakışıklı ve kibar yüzüne hiç yakışmayan bir küstahlıkla, "Belki de siz hayatınızda hiçbir şey yapmadığınızdan, yanılmıyorum değil mi, siz hiçbir şey yapmadınız hayatınızda, yapanlara da zannımca bundan şaşıyorsunuz; bu kadar büyütülecek bir mesele değil ki bu, mum imal etmek istedim, koskoca imparatorlukta mum imal

edilemiyordu, ben tecrübe edeyim dedim, becerebil-seydim çok para kazanırdım."

Hikmet Beyin 'çok para kazanırdım' demesine karşılık aslında hiç de paraya ihtiyacı yoktu, gerek annesi gerekse babası çok zengindiler ve tek evlatlarından hiçbir şey sakınmıyorlardı, üstelik bu mum imal etme işinde kazanmak bir yana inanılmaz paralar harcamıştı.

Hasan Efendi ise, her zamanki gibi basit bir şekilde izah etmişti durumu:

"Orospu ondan bıktı, o da kendini avutmak için bir teselli aradı, başka ne olacak, yoksa bütün geceler boyunca o yağ kokularının arasında niye çırpınıp dursun ki..."

Nedeni ne olursa olsun, Hikmet Bey kendini inanılmaz bir tutkuyla mum imal etme işine vermişti, mabeyin-173

den de izin almış, kendini köşkün bahçesindeki müştemilata hapsetmişti, orada yatıp kalkıyor, eve bile uğramıyor-du.

Müştemilat aslında daha önceki ev sahibi tarafından İngiliz usulü bir sera olarak inşa edilmişti; tümüyle camdandı, cam duvarların üstünde demirden, işlemeli, bir çadır gibi yukarı doğru sivrilen beyaz bir çatı

oturtulmuştu; dışarıdan bakıldığında içerisi olduğu gibi görülüyordu.

Hikmet Bey, bu müştemilatın içine kat kat tahta raflar dizmişti.

Bütün raflarda yan yana Hikmet Beyin seranın içindeki değişik kaplarda oluşturduğu karışımlardan yapılmış mumlar

dizilmişti; Hikmet Bey anamaddesi yağ olan bu beyaz sıvıyı alıyor, içine fitil yerleştirip yuvarlıyor, sonra da yakıyordu. Seranın içi ışıl ısıldı, geceleri camlı

müştemilat karanlığın içinde yol alan alevli bir şehrayin gibi parlıyordu, binlerce ateş parçası yılan dilleri gibi birbirine karışarak kıpırdanıyordu.

Geceleri Şişli'nin göbeğindeki bir konağın bahçesinde, etrafındaki her şeyi yutacakmış gibi tutuşan bir ateş ejderhasının belirmesi halkın da sarayın da dikkatini çekmişti. Akşamları civardaki ahali akın akın gelip konağın bahçesinin parmaklıklarına dayanarak 'acayip paşazadenin'

çılgınlığını seyrediyordu; kalabalığın olduğu her yerde meydana çıkan kozhelvacılar, sumuhallebicileri, kuruyemişçi-ler, şerbetçiler de akşamlan konağın parmaklıklarının dibine diziliyorlar, o soğuk gecelerde Şişli'yi bir mesireye çeviriyorlardı; bunlara halkın toplandığı her yere sızan taharriler, zaptiyeler, mahalle bekçileri de katılıyordu. Kimse ne olduğunu bilmiyor, herkes kendi meşrebince uyduruyordu; paşazadenin Hezarfen gibi kendine kanatlar yapmak için balmumundan kalıp döktüğünden, karısının hastalığına kahredip bir ilaç keşfetmeye uğraştığına kadar bin bir çeşit dedikodu dolaşıyordu.

Saraya giden jurnaller ise her zaman olduğu gibi 'Padişah aleyhtarı'

faaliyetleri haber veriyordu; Reşit Paşazade Hikmet Beyin Yıldız Sarayını

Şişli'den bombalamak için top yaptığından, denizde de yanan 'Rum ateşinin'

terkibini yeniden keşfetmeye uğraştığına ve amacının Boğaz'ı tutuşturmak olduğuna kadar bin bir türlü zırva saraya gönderiliyordu.

Padişah o vesveseli yapısına rağmen bu ihbarların pek de ciddi olamayacağını kestiriyordu ama gene de hafiyelerinden bir paşayı

doktorunun yanına katıp 'ziyaret maksadıyla' Hikmet Beyin köşküne göndermiş, işin aslını öğrenmişti. "Hakikaten," demişti, "neden biz mum bile yapamıyoruz," sonra da telaşla eklemişti, "ama gene de ateş oyunları

fevkalade tehlikelidir, mum yapmasak da olur." Ama Hikmet Beye mani olmamıştı.

Mehpare Hanım ise Osman'a, "Hikmet Bey neden böyle bir işe heves etti anlayamadım ama geceleri seyri pek'güzel, pek latifti, pek eğlendim,"

demişti.

Mumlar çok güzel yanıyordu, seyri 'pek latifti' ama halledilemeyen bir mesele vardı, Hikmet Beyin gece gündüz uğraşarak yaptığı, her birine ay n bir madde kattığı bu mumlar yanmaya başladıktan birkaç dakika sonra tükeni-veriyordu, uzun uzun yanmaya dayanamıyorlardı. Hikmet Bey, Osman'a çok acıklı gelen bir benzetmeyle 'hayatım gibi' demişti, Osman, Hikmet Beyin hayatının yanlış yapılmış bir mum gibi tükenmesine üzülmemişti de''teşbihin' bu kadar 'ucuz' olmasına üzülmüştü. Ona ondan sonra hep öyle geldi ki eğer Hikmet Bey bu mum meselesini daha zekice bir benzetmeye oturtabilseydi yaşadığı hayat daha anlamlı olacaktı, en azından Osman, Hikmet Beyi hep bu benzetmeyle hatırlamayacak^.

Bir gece ansızın, Hikmet Bey, çalışırken üstüne giydiği, her yanı yağ

lekeleriyle dolu beyaz gömleği, yorgunluktan kanlanmış gözleri, dağımk saçlan ve üstüne sinen

tuhaf mum kokusuyla, içinde binlerce mumun yandığı o 175

ateş sarayını terk edip çıktı; o çıktıktan sonra bütün mumlar birkaç

dakika arayla sönmeye başladılar. Bahçenin ortasındaki o ışık küresi hızla soluklaşarak söndü, yerinde grimsi siyah dumanlarla dolu camdan bir müştemilat kaldı.

Hizmetçileri uyandırıp hamamı yaktırdı, uzun uzun, neşeli Fransız şansonları söyleyerek yıkandı, çıkıp kurulandı, halayıkların getirdiği ropdöşambrını giydi ve her zamanki kibarlığına hiç uymayan bir kabalıkla yatak odasına girip Mehpare Hanımı uyandırdı; Mehpare Hanımın deyimiyle

'bir hayvan gibi' saldırdı ona: Ne öpüşme, ne okşama, ne Matmazel Chantal, ne Fransızca fısıltılar; hiç konuşmadan, hoyrat hareketlerle, homurtuya benzer sesler çıkartarak, dağda yolunu kestiği bir kadının ırzına geçen bir haydut gibi, o hiç kıyamadığı karısının bembeyaz etlerini neredeyse öfkeyle sıkıp göğerterek, bitmek bilmeyen bir arzuyla, çıldırmış bir istekle, defalarca, defalarca, dur durak dinlemeden sabah ezanına kadar, o güne dek hiç yapmadığı bir biçimde sahip oldu karısının vücuduna. Mehpare Hanımın güzel gözleri daha önce hiç tanımadığı bir zevkle kaydı, hiç

itiraz etmeden, hiçbir talepte bulunmadan, kocasının her istediğini yaparak teslim etti kendini.

O gece Hikmet Beyin hayatında bir dönüm noktası oldu.

Sanki bütün gücünü ve isteğini o gece tüketmiş ve kimsenin bilmediği, görmediği, anlamadığı bir savaştan yenik çıkmış gibi neşesini, sevincini, beklentilerini yitirdi; karısının yanında, ona tutkun, onun sözünden çıkmayan süslü bir kukla haline geldi. Gerçi birkaç defa daha o geceki gibi seviştiler ama Mehpare Hanım kısa sürede ondan da sıkıldı, yeniden Matmazel Chantal'i çağırdılar.

Osman ise, notlarına büyük harflerle, 'PARAFİN' diye yazmış, bu sözcüğün altını birkaç kez kalın kalın çizmişti, yanına da eklemişti: "Parafin, bir aşkı ve bir hayatı

*

176

kurtarabilir. Hikmet Bey, parafin kullanmayı akıl etseydi bambaşka bir hayatı olacaktı."

Mehpare Hanım, bu satırları gördüğünde, gerçek bir büyükanne gibi şefkatle gülümsemiş, "Ah çocuğum," demişti, "sen aşkı hiç öğrenemedin."

Osman, kendisine alay etme fırsatı verdiği için haince sevinerek gülmüştü

bu sözlere; bu kadına kızıyor, bütün erkekler gibi o da Mehpare Hanıma sahip olma isteğiyle bunun imkânsızlığının bir arada hissedilmesinin yarattığı o garip öfkeyi yaşıyordu: Bu kadın kendisine sahip olamayan erkeklerde kıskançlıkla beslenmiş bir hiddet, sahip olanlarda ise acı

yaratıyordu; ya öfkeye ya acıya sürüklediği erkeklerle, bu iki duygu arasında yaşadığı şehvet parçalarına da aşk diyordu. Ama bunu Mehpare Hanıma söyleyememiş, "Asıl aşkı sen bilmiyorsun" diyememişti, kimse Mehpare Hanıma böyle bir şey söyleyemezdi, hayatı boyunca erkeklerden kendisini

kızdıracak hiçbir söz duymayacaktı, çünkü bütün o karmaşık duyguların arasında aynı zamanda vazgeçilmez bir ümit de uyandırıyor; bir türlü ele geçmez, gözle görülmez, yalnızca sezilebilir kaygan oynaklığıyla erkekleri 'belki bir gün' vaatkârlığının peşine takıyordu. Osman da bu çekicilikten kendini kur-taramıyordu; onun beklediği elbet de fazla bir şey değildi, yalnızca bir gülümseme ya da başkalarıyla paylaşılmayan bir sırrın ortaklığını istiyordu, bu kadarı ona yetecekti ama bunu çok beklemesi gerektiğini de biliyordu.

Mehpare Hanım, ölülerin bütün bilgeliğine rağmen, kendisinin aşk diye adlandırdığı bütün duygularının ve ilişkilerinin aslında yalnızca tensel bir arzunun şahlanma dönemleri olduğunu göremiyordu, etini heyecanlandıran her insana arzuyla yaklaşıyordu; hatta bir ara Matmazel Helen'e bile duygusal bir bağlılık hissetmiş, Hikmet Bey biraz da bunu sezmenin telaşıyla, babası hastalanınca izne giden Helen'in dönmesini beklemeden Matmazel Chantal'i getirtmişti. Hikmet Beye duyduğu 'aşk' da, onu arzu-Kılıç Yarası Gibi

177/12

lamasıyla başlamış, artık eskisi kadar heyecan duymaz olunca da 'aşk'

sönükleşmiş, ilişki hastalanmıştı.

Mehpare Hanım, bütün hayatını, duygularıyla ya da düşünceleriyle değil, yalnızca 'etiyle' yaşamıştı; duygulan da düşünceleri de vardı ama onlar etinin gücü karşısında çok yetersiz kalıyorlardı. Her türlü tensel arzunun

'günah' ve 'ayıp' olduğunu duyarak yetişmiş, günahtan ve ayıptan korkarak, Şerhle evlendiği güne kadar kendini kendinden bile saklamış ve o ilk gece artık günahtan ve ayıptan korkusundan kurtularak öylesine salıvermişti ki,

daha zikr salonunda kendinden geçmiş, ondan sonra da hayatı, kendini azgın bir at gibi sürükleyen etinin peşinden koşup erkekleri de 'peşinden koşturarak geçmişti. Bunları bilen Osman da şimdi aşkı bildiğini sanan Mehpare Hanıma gülüyordu ve onun gülüşlerine Hasan Efendinin "O aşkı ne bilir, aşkı Şeyh Efendiye sorsun," diyen homurtusu karışıyordu.

Mehpare Hanımın bilmediği 'aşkı' Hikmet Bey biliyordu; görünüşte o, bütün İstanbul'da tanınan şaşaalı arabası, her zaman modaya uygun giyimi, konuşmalarına kattığı Fransızca sözcükleri, kadınlarla konuşmasındaki zarafetine bir süs olarak eklediği komplimanları, yetişme tarzının rahatlığı ile karısından çok daha hafifmeşrep ve hoppaydı ama derininde, Fransız şiirleriyle Osmanlı divanının da kabarttığı bir kozada duygularını

çok daha sıcak bir şekilde besleyip büyütüyordu; seviyordu karısını, bir insanın bir insanı sevebileceği en güçlü duygularla seviyordu.

Bir koltuğa oturup şamdanların ışığında saatlerce seyrediyordu onu, yüzüne, o eşi bulunmaz yüze bakıyordu. Bazen şefkat, bazen öfke ama genellikle bir küskünlük karışıyordu sevgisine, artık eskisi kadar istenmediğini hissetmenin o dayanılmaz ve onulmaz kırgınlığı; bir türlü

üstesinden gelemediği ve artık mücadele etmekten vazgeçtiği bu duygu, usul usul onun kişiliğine nüfuz ediyor, bakışla-178

nnı ihtiyarlaştınyor, haline tavrına, içine işleyen bir yorgunluğun ağırlığı yerleşiyordu. Bu kırgınlığı ilk duyduğunda, önce yanıldığını

düşünmüştü, sonra küçük küçük işaretler onu yanılmadığına inandırdı, bu sefer eski coşkuyu ve isteği yaratabilmek için

uğraştı. Evliliklerinin ilk zamanlarında yaptıklarını hatırlamaya çalışarak, o günlerde yaptıklarını

tekrarladı, daha konuşkan, daha şakacı, daha ilgili oldu, daha çok sevişti. Mehpare Hanım bütün bunlara eşlik etmeyi hiç reddetmedi, kocasının her istediğini yaptı, konuşmalarına, şakalarına ortak oldu, onunla sevişti ama ikisi de eksik olan parçanın yerine konulamadığını fark ettiler. Hikmet Bey son çare olarak bu sevgiden kurtulmayı denedi; mabeyindeki arkadaşlarıyla akşam gezmelerine katıldı, edebiyat mahfillerine girdi, Beyoğlu gecelerini dolaştı, siyasetle ilgilendi, en sonunda kendini mum işine verdi ve nihayetinde bu sevgiden kurtulamayacağını kabullenip kendini, kendisine acı veren bu sevgiye teslim etti; acıdan ve kırgınlıktan kurtulamadıysa da teslim olmanın ve artık uğraşmayacağını bilmenin huzurunu duydu.

Karısının sevgilisi değil de 'seyircisi' olduğunu kabul ettikten sonra rencide olmuş gururu ve kendini terk etmiş güveninin içinde bıraktığı

boşlukla ama unutmayı başaramamış herkes gibi sevgisine daha çok bağlanmış

olarak karısını izliyor, bazen de yalvarır gibi, "Birlikte piyano çalmak ister miydiniz Mehpare Hanım?" diyordu.

"Nasıl arzu ederseniz," diyen Mehpare Hanım, eteklerini düzelterek kalkıp piyanonun başına geçiyor, Hikmet Bey de öbür piyanoya oturuyordu.

Önce ağır parçalarla başlıyorlardı, ilk notalarda birkaç mezür kaçırdıkları, birbirlerinden koptukları oluyordu, ama sonra alışkın oldukları uyumu yakalayıp sanki tek bir insanın elleri gibi aynı ritimle tuşlara dokunuyorlar, bir parçadan bir

parçaya, hangi parçaya geçeceklerini bile söylemeden, bunu hissederek birlikte geçiyorlardı.

Seçtikleri parçalar gittikçe daha hızlı, daha coşkulu 'allegrolar'

179

oluyordu ki, Hikmet Bey o anlar için, "Müziğin değil hayatımın allegrosuydu o hızlanan tempo," diyordu; gerçekten de kendini canlı, genç, coşkulu hissettiği tek zaman parçası piyanoyu uyumlu çaldıkları o anlardı; ortaklığı ve aşkı o anlarda o piyano parçalarında buluyor, yeniden birbirini seven iki insan olduklarını, karısının seyircisi değil sevgilisi olduğunu hissediyordu. Mehpare Hanımın da gözleri o anlarda parlıyor, yanaklarına bir kızıllık yayılıyor, fildişi tuşlara doğru eğdiği başını

bir yandan bir yana çevirdikçe, bukleleri, piyanonun üstündeki mumların zi-yasıyla yaldızlanarak dalgalanıyordu.

Hafif bir ter alınlarında incecik bir tabaka gibi, yüzlerinin ışığını

artırarak belirdiğinde yavaşlıyorlardı, Mehpare Hanım, o muhteşem gözlerini kaldırıp Hikmet Beye sevgiyle bakıyor ve her defasında kocasını

şaşırtan utangaç bir sesle, "Acıktınız mı?" diye soruyordu.

— Eğer siz de acıktıysanız...

O zaman, o güzel yüz bir çocuk gibi gülüyordu.

— Hem de çok acıktım.

Birlikte ayağa kalktıklarında Mehpare Hanım gene utangaçlaşan sesiyle soruyordu.

— Arzu ederseniz odada yiyelim.

— Eğer siz de arzu ediyorsanız bence münasiptir.

Mehpare Hanım, hizmetçilere seslenip yemeği yatak odasında, yer masasına hazırlamaları için emir veriyor, istediği yemekleri arsız bir iştahla bir bir sayarak, hangisinin hangi sırayla getirileceğini söylüyor, sonra Hikmet Beye bakıyordu, masaya şarap koymalarını söylemek de Hikmet Beye düşüyordu.

Mehpare Hanım önde, onun eteklerinin şehvetli hışırtısını dinleyen Hikmet Bey arkada yatak odasına gidiyorlardı ve her seferinde Hikmet Bey, karısının gene o soruyu sormasını, 'inşallah sormaz' diyerek bekliyor ve her defasında Mehpare Hanım yatak odasının kapısında Hik-180

met Beye dönüp, "Matmazel Chantal'i de yemeğe çağıralım mı?" diye soruyordu.

İlk başlarda heyecan verici bir suç ortaklığının işareti olarak Hikmet Beyi zevkten çılgına çeviren bu üçüncü kişiyi aralarına alma fikri, şimdi karısı açısından tek heyecan kaynağı olarak görüldüğünden ya da en azından Hikmet Bey bunu böyle sandığından artık Matmazel Chantal'in kendilerine katılmasından neredeyse nefret ediyordu; bunu kendisine duyulan sevginin eskidiğinin kanıtı olarak görüyordu ama hiçbir zaman 'hayır' diyemiyordu.

Bu sevişmelerin bir girdaba atlamak gibi olduğunu tecrübeleriyle biliyordu; önce istemese, çekinse, korksa bile bir kere atladıktan sonra o girdap alıp götürüyor, Hikmet Bey çok çabuk simsiyah bir zevkin içine dalıp hayattan kopuyor-du. Zaten Matmazel Chantal'in kendilerine katılması

konusunda gösterdiği isteksizlik bundan zevk almadığından değildi; sevilmediğini düşünen herkes gibi her yeni ânın kendisini bekleyen sevginin bir işaretini ortaya çıkarabileceğini sanarak, bu işaretin ortaya çıkmasına engel olarak gördüğü herkesi ve her şeyi sevdiğiyle arasından kaldırma çabasıydı.

Bu çabaların faydasız olduğunu anladığı sıralarda Paris'ten gelen bir telgraf annesinin İstanbul'a doğru yola çıktığını haber verdi. Hikmet Bey belki de hayatında ilk kez annesini göreceği için bu kadar çok sevindi; onu seven bir kadın geliyordu, üstelik de güzel bir kadın. Annesinin güzelliği ona anlaşılmaz bir şekilde inanılmaz bir güç ve güven veriyordu; annesinin de, sevdiği ama kendisini sevmediğini düşündüğü karısı kadar hatta belki de ondan da güzel olması ve bu güzelliğin yeniden yanına gelmeye hazırlanması sanki Mehpare Hanımın Hikmet Bey üstündeki sihirli etkisini kırıyor, en azından azaltıyordu. Küçük bir çocuk gibi, "Senin kadar güzel bir kadın daha var hayatımda ve o beni seviyor," diye düşünüyordu, daha doğrusu tam olarak böyle düşünmüyordu da, içinde bir yer-181

lerde bunu ondan habersiz düşünen ve ona bu düşüncenin hazzını yaşatan bir şey vardı; ortaya çıkan, düşüncenin kendisinden ziyade onun yarattığı

sevinçti.

Sultan Hanımın gelişi için hummalı bir faaliyet başladı, Boğaz'ın en güzel ve en büyük yalısı tutuldu, en güzel, en yeni arabalar kiralandı, yalının mefruşatı yenilendi; bütün bunların hepsiyle Hikmet Bey tek tek.ilgilendi; annesinin memnun kalmasını ve kendisini sevmesini istiyordu. Bu ani ziyaretin sebebi telgrafta belirtilmemişti ama dedikodular Sultan Hanımdan önce vardı İstanbul'a: Bir erkekti bu ziyaretin sebebi; bütün Paris'i peşinde koşturduktan ve

hiçbir erkeği beğenmedikten sonra birden ortaya çıkan bir İngiliz aktör güzel kadının 'kalbini çalıver-mişti,' prenslere layık görülmeyen o kalp bir aktörün ayaklarının dibine düşüvermişti ve Sultan Hanım şimdi 'aşktan' kaçıyordu. Paris'te birkaç gün hatta birkaç

saat daha kalırsa, tanrıların bile dokunmasına izin verilmeyecek kadar güzel bulduğu, hayran olduğu, taptığı vücudunu, bir ölümlünün, sıradan bir artistin yatağına bırakacağından korkmuştu; bedeninin ve ruhunun isyanını

bir kaçışla yatıştırmaya çalışıyordu şimdi.

Her şeyi gibi kaçışı da pek görkemli olan Mihrişah Sultanın geleceğinin duyulması bile İstanbul'un konaklarını çalkalamaya yetmişti; herkes her şeyi bırakmış Mihrişah Sultan hakkında konuşmaya, onunla tanışmak için ne

>' vesileler uyduracağını, kimleri aracı koyacağını düşünmeye başlamıştı.

Bu ziyaretten memnun kalmayan tek kişi vardı, o da Sultan Hanımın eski kocası Reşit Paşaydı; bir daha karısıyla karşılaşmak, o güzelliği görmek istemiyordu, ama daha da önemlisi serazat bir hayatı olan eski karısının İstanbul'da yapabileceklerinin kendi durumunu kötü etkileyeceğinden, alay konusu olacağından korkuyordu.

Mihrişah Sultan, İstanbul'a gelirken Ragıp Bey de Almanya'ya gitmek üzere son hazırlıklarını tamamlıyordu.

Her zaman olduğu gibi Şeyh Efendinin istihbaratı doğru çıkmış, Ragıp Beyi nezarete çağırıp Almanya'ya gideceğini haber vererek, bir an önce hazırlanmasını söylemişler, hazırlıklar için de epeyce bir para vermişlerdi. Ağır bir

cezaya çarptırılmayı bekleyen Ragıp Bey, ceza yerine böyle bir emirle karşılaşınca hem cezadan kurtulduğu için sevinmiş, hem de ülkesinden ayrılıp yaban ellere gideceği için canı sıkılmıştı ama sevinç

daha ağır basıyordu.

Yola çıkmadan bir gün önce veda edip 'hayır duasını' almak için Şeyh Efendiyi ziyarete gitti. Bahar yağmurları başlamış, tekkenin bahçesi yeşillenmeye koyulmuş, gül dallarında ilk tomurcuklar belirmişti; Şeyh Efendiyle toprak kokan bahçede dolaşmışlardı gene.

— Yarın gidiyorum efendi hazretleri, veda etmeye geldim.

Şeyh Efendi üşür gibi cüppesine sarınmıştı.

— Bir ihtiyacınız var mı, yapabileceğimiz bir şey?

— Sağ olun efendi hazretleri, bir şeye ihtiyacım yok.

— Biraderiniz dönmüş, diye duydum.

— Evet efendim.

— Valdeniz, siz yokken yalnız kalmayacak yani.

— Kalmayacak Allahın izniyle.

Şeyh Efendi başını sallamıştı, gene kendi kendine konuşur gibiydi.

— iyi... Yad ellerde zor günler geçireceksiniz Ragıp Bey, zor zamanlarda metin olmak hizum eder, metanetinizi kaybetmeyin, kaybetmezsiniz ya...

Dünya bir-imtihan yeridir unutmayın, bu âlemde misafiriz, alnımıza yazılanın niye yazıldığını Rabbimizden gayrı kimse

bilmez; onun için nedenini niçinini merak da etmemeli, pek kur-calamamalı, üstümüze düşeni yapmak bizim vazifemiz.

Durup ekledi:

— Bir şeye ihtiyacınız olarsa hiç tereddüt etmeyin, bir haber salın.

— Teşekkür ederim efendi hazretleri, hayır duanız e verir, baş&a bir şeye ihtiyacım olmaz». Hakkınızı hela1

edin.

— Estağfurullah, bir hakkımız yok, varsa da helali hoş olsun...

Bir dosttan ayrılmanın üzüntüsüyle, bu üzüntüyü hiç göstermeden ayrıldılar; Şeyh Efendi yaşadığı şehirdeki tek dostundan ayrılıyordu, artık buralarda onun kederini sessizce de olsa paylaşacak kimse yoktu.

Son olarak arkasından seslendi:

— Allah yardımcınız olsun, selametle gidin.

Ragıp Bey başını salladı, bu hüzünlü sesi, yanında kendisini güvende hissettiği belki de bu tek insanı özleyecek; Almanya'nın soğuk ye gri günlerinde onun bu dünyada yaşamıyormuş gibi görünen varlığını, hayata anlayışla ve kederle bakan bu beyazlaşıp şeffaflaşmış yüzünü arayacaktı.

O akşam, anneleri içerde oğullan için yemek hazırlarken iki kardeş, evin önüne çıkıp alçak basamaklara, küçüklüklerinde yaptıkları gibi yan yana oturdular, sonra birer sigara yaktılar. Hava tam kararmamıştı ama yıldızlar gözükmeye başlamıştı;

bahar akşamlarının o en güzel saatleriydi; civardaki tepeler, ağaçlar, çiçekler birer gölgeye dönüşüyordu ağır ağır, tepelerin etekleri karanlığa gömülürken hâlâ güneşi gören zirveleri mutlu yüzler gibi parlıyordu; çimen ve papatya kokuyordu.

— Bugün Şeyh Efendiye vedaya gittim, dedi Ragıp Bey, iyi bir insan.

Cevat Bey, Şeyh Efendinin 'teşkilata' yardımcı olup olamayacağını düşündü

bir an.

— Bilmiyorum, dedi, iyi bir insana benziyor hakikaten ama hiç belli olmaz, yarın işler tersine döndüğünde ne yapacağını bilemezsin, bu molla takımı

biraz tuhaftır.

— Yoo, öyle söyleme, en kötü günlerde, en muhataralı zamanlarda gözünü

kırpmadan açtı tekkesini bana, bir

günden bir güne yardımdan vazgeçmedi, reddetmedi; hatırlamıyor musun Fuat Paşayı sürdüklerinde, Dilaver'i vurduğumda, hep ona sığındım, kendi yok AUaru var, onun yaptıklarını unutamam.

Ağabeyinin alay etmesinden korkarak ama dostuna güvenilmemesine de içten içe kırılarak ekledi:

— O, sanki bizim bilmediğimiz bir âlemde yaşıyor, bizim bilmediğimiz bir şeyleri seyrediyor, dünyevi korkuları yok

onun, başka mollalara benzemez Şeyh Efendi, o Allah adamı.

Cevat Bey, Şeyh Efendi mevzuunu fazla uzatmadı, 'müspet ilimlere' bağlı

bir doktor olarak dini ve dindarları hep şüpheyle karşılardı, lafı

değiştirdi.

— Hatırlıyor musun, birkaç ay önce şu teşkilat meselesini konuşmuştuk, hani sen, bana emniyetiniz yok mu demiştin.

— Hatırlıyorum, niye?

— Eh artık bu mevzuu konuşmanın zamanı geldi bence Ragıp... Yarın gidiyorsun, artık bilmen gereken bazı şeyler var, bütün imparatorlukta teşkilatlanıyoruz, daha çok zayıf teşkilat ama gün günden güçleniyor, büyüyor; her yandan yeni katılımlar oluyor, özellikle Makedonya'da, Selanik'te garnizonlar kaynıyor, subaylar çok hareketli.

— Ne yapmayı düşünüyorsunuz?

Cevat Bey, sönen sigarasını atıp yenisini yaktı.

— O akşam da konuştuk ya, hürriyet lazım bize, bu müstebitten kurtulmalıyız. Devlet elden gidiyor, koca imparatorluk mezbeleliğe döndü, hazinede memura verilecek para kalmadı.

Ragıp Bey, elinde olmadan sesini bir fısıltıya dönüştürerek sordu:

— Padişahı hal'etmeyi mi düşünüyorsunuz, tahttan mı indireceksiniz?

Cevat Bey pervasızca verdi cevabını:

— İndirebilirsek indiririz, indiremezsek meşrutiyet ilan etmeye zorlarız, melun zaten meşrutiyet sözü vererek geçmişti tahta, sonra sözünden caydı.

— Nasıl yapacaksınız?

Cevat Bey gülerek palaskasına takılı tabancasına vurdu.

— Silahla Ragıp, silahla, bir Padişah başka nasıl iner tahtından... Ricaylalnecek değil ya...

Bir sessizlik oldu.

— Ben ne yapabilirim ağabey?

— Şimdi senden bazı isteklerimiz var, artık seni de teşkilattan kabul ediyorum... Bir itirazın var mı?

— Elbette yok.

— İyi, sen Almanya'ya yerleştikten sonra seni orada bazı arkadaşlar gelip bulacak, gerekirse bazılarını misafir edeceksin; bir de dışarıda çıkan bazı dergiler var, onları buraya yollayacaksın.

— Nasıl yollayacağım?

— Ben onu sana bilahare bildireceğim, ya postayla yollarsın ya bir arkadaşla.

Ragıp Bey, başını salladı, sonra birden ağabeyi için endişelendi.

— Ağabey lütfen kendine mukayyet ol, bunun sonunda Fizan da yazılı, siyaset meydanında darağacına çekilmek de, şakası yok bu işlerin.

Cevat Bey, kardeşinin omzuna vurdu.

— Meraklanma, içerde adamlarımız var, bir şey olursa önceden haber alıp çıkarım buradan; bir bakarsın bir gece kapını çalmışım Almanya'da ama inşallah hiç öyle şeylere gerek kalmayacak. Çok küçük gruplar halinde çalışıyoruz, herkes birbirini tanıyor, kolay kolay hafiye sokama^.-lar aramıza, zaten sokarlar da yakalarsak cezası ölüm. Biz Padişahtan daha insaflı olacak değiliz ya, ihaneti affetmeyiz, herkes biliyor bu kuralı, kelleyi koltuğa almış hafiye-186

yi biraz zor bulur Padişah Hazretleri, komşuyu jurnalle-meye benzemez bizi jurnallemek.

Konuşmanın tam burasında annelerinin onları yemeğe çağıran sesini duydular, aynı çocukluklarında olduğu gibi, cyemek hazır' diyordu.

Ayağa kalkarken, Cevat Bey annesi duymasın diye sesini alçaltarak, "Sen benden haber bekle," dedi. İçeri girip, annelerinin kurduğu sininin başına çökerek sessizce yemeklerini yediler.

Ertesi sabah Cevat Bey, kardeşini Almanya'ya yolcu etti.

Ragıp Beyin hareket ettiği saatlerde Mihrişah Sultan da dağdağalı geçecek bir yaz için İstanbul'a varıyordu.

187

XV

Böyle zor durumlarda hep olduğu gibi Padişah kararsız ve vesveseli halinden hemen sıyrılmış, derhal şehirdeki binlerce hafiyesini kesin bir emirle harekete geçirerek, her yana 'Mısırlı'nm aslında gizli din taşıdığını, çocukluğunda Fransa'da papazlar tarafından vaftiz edilip Hıristiyan

olduğunu yaymıştı; her zaman kışkırtıcılık yapan hafiyelerin bu kez halkı yatıştırmak için başlattıkları faaliyet yararlı oldu, İstanbulluların öfkesi uyandığı kadar hızla dindi: Önce kulaktan kulağa, sonra yalıdan yalıya, cumbadan cumbaya, mahalleden mahalleye uğultuya dönüşen bir fısıltı yayıldı: "Fahişe gâvurmuş!" Hüseyin Hikmet Bey alaycı

bir gülümsemeyle, "Osmanlı'da da, aynı kutsal kitapta söylendiği gibi önce söz vardı," demişti, "söz insanları öldürmeye de kurtarmaya da yeterdi, gerçek o kadar önemli değildi."

Mihrişah Sultan kendisini hedef alan hiddeti, dedikoduları, söylentileri duyduysa da çok aldırmadı; o yeryüzünün her yanında evinde dolaşır gibi dolaşan kadınlardandı; kimsenin kendisine dokunabileceğine inanmazdı ve gerçekten de kimse ona dokunamazdı.

Onun için, yanında getirdiği porselen takımlarının kırılmaması halkın öfkesinden çok daha önemliydi; yaşadığı şehri annesinden daha iyi tanıyan oğlunun sararan yüzüne, eski kocasının muhtemel bir felaketin düşüncesiyle endişelenmesine, yalıdaki hizmetkârların elini ayağını birbirine dolaştıran korkularına hiç aldırmadan özel eşyalarının yerleştirilmesine nezaret etti; akşam yemeği için talimatlar verdi, sonra oğluyla birlikte yalının bahçesini dolaşmaya çıktı.

Geniş bahçe, yaseminlerle, zakkumlarla, hanımelle-riyle, güllerle, portakal ağaçlarıyla kaplı teraslarla denize doğru iniyor, bir terastan bir terasa ağaç dallarından oluşmuş kapılardan geçiliyor, Boğaz'ın suları

kayıkhanenin içine kadar sokulup uysal hışırtılarla duvarlara çarpıyordu; yeni gelenleri neredeyse sarhoş eden binlerce çiçek, ıs-189

Mihrişah Sultanın Osmanlı payitahtına varmasından sadece birkaç saat sonra bütün şehir 'Mısırlı fahişenin' geldiğinden haberdar olmuştu; saray odalarında, köşklerde, konaklarda, yalılarda, mahalle aralarında, tekkelerde, camilerde, kahvelerde, kerhanelerde, hamamlarda hatta hapishanelerde hep o konuşuluyordu. Şehir şaşkınlık ve öfke içindeydi, İstanbul Osmanlıların eline geçtiğinden bu yana ilk kez Dersaadet'in yollarından başı açık bir Müslüman kadın geçiyordu.

Sadece gür kızıl saçlarla süslü başı ve görenin bir daha asla aklından çıkaramadığı benzersiz yüzü değil, kendisinden başka kimsenin okşamasına izin vermediği muhteşem göğüslerinin üstü, omuzlarına atılmış tül bir şalın altından gözüken kollan da açıktı; bunu dinlerine, halifelerine, imparatorluklarına ve belki de en önemlisi tek tek bütün şehir halkı kendi namuslarına yapılmış açık bir saldırı, bir hakaret olarak görüyorlardı.

Din adamları, 'fahişenin' derhal taşa tutularak öldürülmesine fetva vermeye, halk da bu fetvayı yerine getirmeye hemen hazırdı; ama Mihrişah Sultan bir 'fahişe' ilan edilemeyecek kadar zengin, dokunulmayacak kadar güçlüydü; sultan hanıma yapılacak en küçük bir saldırı, en küçük bir tariz, Osmanlılarla, sultanın kuzeni olan Mısır Hidivinin arasını

açabilir, güzel bir yüzle dekolte bir göğüs binlerce insanın ölümüyle bitebilecek bir savaşa neden olabilirdi.

lak yosun, balık, tömbeki ve insan kokusuna bir de gizliden gizliye tüten bir anason kokusu karışıyordu. Ne Fransızların düzenli bahçelerine ne İngilizlerin disiplinli çimlerine benzemeyen bu bakımlı ama gene de vahşi bahçeyle, bahçenin hemen dibinden akan koyu lacivert deniz artık

hiçbir şeye şaşmayacağım sanan sultanı bile şaşırtıp bir an başını döndürdü, insiyaki olarak oğlunun koluna girdi.

— İstanbul'u unutmuşum, dedi.

— Paris'e benzemiyor.

Mihrişah Sultan, erguvan rengine bürünmüş karşı tepelere, tevazuyla eğilmiş gibi duran kubbelerinin yanından tanrıya uzanmış parmaklar gibi yükselen ince minarelere, karşı sahile dizilmiş sarı, yeşil, kırmızı

yalılara, arada sırada önlerinden geçen dört çifte kürekli, uzun, siyah kayıklara, kayıklardaki maşlahlı, ellerindeki şemsiyeleri sinirli hareketlerle.çeviren kadınlara baktı.

— Hiçbir yere benzemiyor.

Bir zaman bahçede kol kola dolaştılar, sultan kokulara, şehrin içinden akan denize, kubbelere, minarelere alıştıktan sonra oğluna baktı.

— Biraz solgun gözüküyorsun.

Hikmet Bey telaşla atıldı.

— Yooo.

Arkadan gelen soru, çok kadınca ve kadınca olan birçok şey gibi yaralayıcıydı.

— Karın nasıl?

Soru değil, sorunun soruluş biçimi ve zamanlamasıydı yaralayıcı olan; Hikmet Bey annesinin ne demek istediğini anladı ama anlamazlıktan geldi.

— Ellerinizden öpüyor, siz yerleşir yerleşmez ziyaretinize gelecek.

Mihrişah Hanım, küçümseyici bir dudak büküşüyle gülümsedi.

— Yarın gelirsiniz... Baban nasıl?

—İyi.

190

Bir aşağılayıcı tebessüm daha uçtu o güzel yüzden.

— Hâlâ Padişahın öfkesine uğramaktan korkuyor mu?

Hikmet Bey yüzünü buruşturdu.

— Herkes korkuyor.

— Sen iyi misin?

— İyiyim.

— Peki, hadi dönelim, artık biraz dinleneyim, yarın karınla gelirsiniz.

İki kadın, savaşa hazırlanan iki komutan gibi özenle hazırlandılar karşılaşmaya; en büyük zamanı ise hazırlanmak için özel bir çaba harcadıklarının anlaşılmaması için sarf ettiler, defalarca elbise değiştirdiler; bunları yaparken odalarına hizmetçilerin girmesine bile izin vermediler. Hazırlanmak için bu kadar.uğraştıklarını bir başkasının görmesine, bu başkası ne kadar önemsiz biri olursa olsun tahammül edemeyeceklerdi. İçlerinde hem merak hem de bir ümit vardı, yeniden karşılaşmak ve birbirlerinin yüzüne bir daha bakmak istiyorlardı, "Acaba geçen sefer aklımda kaldığı kadar güzel mi, yoksa geçen sefer onun güzelliğini biraz büyüttüm mü?" diye düşünüyorlar ve o güzelliği abartmış

olmayı diliyorlardı.

Karşılaştıklarında birbirlerine baktılar ve nefretle ya-
nılmadıklarını

gördüler, çoktandır unutmaya çalıştıkları şüphe, 'acaba
benden daha mı

güzel' endişesi gene içlerini yaktı ama ikisi de kendilerini sarsan sancıyı vakarla sakladılar. Mehpare Hanım ilerleyip Mihrişah Sultanın elini öptü; Hikmet Bey bu karşılaşmanın tek tanığı olmanın ayrıcalığının tadını çıkartarak annesiyle karısının güzelliklerini tarttı, bir birine bir diğerine baktı, hangisinin daha güzel olduğuna karar veremedi; ama Mihrişah Sultan annesi olmasaydı ve iki kadından birini seçmesini söyleselerdi, sultanı seçerdi. Annesinin güzelliğinin yanı sıra bir de tannçalara benzer bir duruşu vardı ki, bu, onu gelininden daha çekici kılıyordu. Belki de karısından daha güzel ve

çekici bir kadın görmek istediği için böyle hissediyordu, belki de Mihrişah. Sultanı daha ulaşılmaz gösteren onun 'kayınvalide' olması ve Mehpare Hanımın 'rolü' gereği onun karşısında biraz daha boynu eğik ve çekingen dur-masıydı, yoksa başka zamanlarda Mehpare Hanım da bütün dünyaya güzelliğinin zirvelerinden ve biraz küçümseyerek bakardı.

Terasa kurulan sofraya oturdular, bir süre sessizce yedikten sonra Mihfişah Sultan alayla gülerek Hikmet Beye döndü.

— Başım açık diye taşa tutulmamı isteyen sankilotla-rın
öfkesi dinmiş

galiba...

Mehpare Hanım, 'sankilotlar1 sözcüğünü daha önceden duymadığından açıklasın diye kocasına baktı.

— Fransız ihtilali kebirinde aristokratlar alay olsun diye isyancılara sankilot derlerdi...

Kelimenin 'donsuz' manasına geldiğini söyleyemedi Hikmet Bey, aldığı

terbiye böyle bir sözcüğü telaffuz etmesine maniydi.

Sonra sitemkâr bir şekilde annesine baktı.

— Ama valide, başınızı açmanızın onları kızdıracağını

biliyordunuz, maazallah başınıza kötü bir şey gelebilirdi.

Mihrişah Sultan iğrenir gibi yüzünü buruşturdu.

— Kötü bir şey aptallarla zavallıların başına gelir, benim başıma gelmez.

Hikmet Bey, annesinin şımarıklığına bu kez gerçekten sinirlendi.

— Anne nasıl böyle bir şey söyleyebilirsiniz?

— Peki, kötü bir şey oldu mu, geldi mi başıma senin dediğin gibi kötü bir şey... Hikmet, seni biraz Paris'e go-türeyim ben, sen burada gittikçe babana benziyorsun, çocukken böyle korkak değildin.

— Ben sizin için endişeleniyorum.

— Sen benim için endişelenme, sen kendin için endişelen... Ben öyle iki baldırı çıplak için esvabımı, alışkanlığı-192

mı değiştirecek değilim, ne öyle, köy bedevisi gibi simsiyah torbalara giriyorlar; yolda gelirken gördüm, içim fena oldu.

Bunu söylerken, çarşafını biraz önce çıkartan Mehpare Hanıma da şöyle kirpiklerinin altından bir bakış attı. Mehpare Hanım hafifçe dudaklarını

ısırdı ama sesini çıkarmadı.

Hikmet Bey karısının yerine cevap verdi.

— Her yerin bir alışkanlığı, bir geleneği var... Üstelik sadece baldın çıplaklar değil saray bile rahatsız oldu yaptığınızdan.

— Olsun... Ben senin Padişahının kulu değilim, o karısını, cariyelerini çarşaflasın, koca bunak evinden çıktığı yok ki dünyanın gidişatından haberdar olsun.

Hikmet Bey bu kez gerçekten korktu.

— Anne lütfen, burada yerin kulağı vardır...

Mihrişah Sultan omuzlannı silkti.

— Benimle babanla konuştuğun gibi konuşma lütfen, bıktırmayın beni, ben buraya dinlenmeye geldim... Hem sen istikbalinle ilgili ne düşünüyorsun, Paris'e yerleşmeyi hiç düşünmüyor musun?

— Burası benim vatanım anne.

Mihrişah Hanım acıyarak baktı oğluna.

— Bu nasıl vatan mon cher, konuşmaya korkuyorsun, insanlan bırak', yerden bile korkar olmuşsun... Seni hiç göndermemeliydim buralara, yazık, ne olmuş sana.

Hikmet Bey kıpkırmızı kesilip kalktı masadan, terasta yürümeye başladı, iki kadın da ona bakıyorlardı; daha lisedeyken arkadaşlarıyla yaptığı

konuşmaları, Diderot'dan, Voltaire'den, Rousseau'dan söz edişlerini, isyankâr fikirlerini hatırlamış, kendisine çok normal gelen şu andaki durumunun aslında nasıl bir esaret olduğunu alaycı bir cümleyle yaralanarak görüvermişti.

Sıkıntıyla oturdu sofraya.

— Haklısınız anne, La Rochefoucault'nun dediği gibi insan aptalların arasında aptallaşıyor, ben de aptallaştım burada, insanların korkusu bana da bulaştı.

Küçük bir çocuk gibi annesinin elini tuttu.

— İyi ki geldiniz, size ihtiyacım varmış.

Annesinin güçlü kişiliği, kendine olan güveni, etkileyiciliği ve Par is'tek^ özgür günlerini hatırlatması, Hikmet Beyin korkudan ve endişeden oluşmuş kabuğunu çatlatmış, o kabuğun içinden Parisli, yakışıklı, delifişek delikanlı çıkmıştı.

— Ne isterdim biliyor musunuz, Paris'teki hürriyetin burada da olmasını, bu güzelliğin o hürriyetle birleşmesini isterdim; inanmayacaksınız ama burada Voltaire'den, Ro-usseau'dan bile konuşmak yasak.

Hikmet Bey, yıllarca içinde biriktirdiklerini şimdi boşaltıyordu.

— Burada sadece kadınlar değil ki kapalı olan, onların vücudunu saran çarşaf aslında herkesin aklını sarmış, zamanla insan onlara benziyor, ben de onlara benzedim. Evet, çok haklısınız, babam gibi endişeli ve korkak oldum, güvenimi kaybettim burada.

Sonra acıklı bir sesle, bir an annesiyle karısının kendisini dinlediğini unutup ekledi.

— Sadece güvenimi değil her şeyimi kaybettim.

Hikmet Bey yeniden ayağa fırladı.

— Alons enfant de la patrie, toujours de la gloire...

Terasta bağıra çağıra Marseillaise'i, Fransızların daha sonra istiklal marşı olarak kabul ettikleri devrim marşını söylüyordu.

Annesi eteğinden tutup gülerek çekti.

— Yerin kulağı var, böyle bağırırsan sadece yer değil gök de duyacak üstelik.

— Yapmayın maman, duysunlar, çok bıkmışım duyacaklar diye korkmaktan...

Hakikaten Mehpare Hanım gidelim mi Paris'e, oraya yerleşiriz.

— Siz nasıl münasip görürseniz Hikmet Bey.

Hikmet Bey çok kısa bir süre içinde, evlenmeden önceki Hikmet Bey olmuş, Mehpare Hanım idarenin bir anda Mihrişah Sultanın eline geçtiğini, kocasının üstündeki etkisini kaybettiğini anlamıştı ve o çok garip bağlantıyı

görmüştü: Kocasının kendisine olan bağımlılığıyla mevcut düzen karşısındaki korkusunun ve ezikliğinin büyük bir ilişkisi vardı; bütün aşkına rağmen Paris'te Mehpare Hanımın köleliğini böyle kabul etmezdi.

Mehpare Hanım, neredeyse insiyaki bir şekilde Padişahtan ve istibdattan yana olduğunu hissetti; Mihrişah Sultan serbestliği ve hürriyeti temsil ediyordu bu masada çünkü. Kendisinin de Paris'i çok sevmesine rağmen gitmeye razı olmayacağını o anda anladı; Hikmet Beyi kaybetmek değildi korkusu, hiçbir şeyi kaybetmekten korkmazdı ama bir erkeğin kendi etkisinden öylesine kurtulup gitmesine tahammül edemezdi; bu olacak şey değildi, bir erkek Mehpare Hanımı bırakıp gidecekse bunu ancak sürünerek yapmalıydı, marş söyleyerek değil.

Hâlâ Marseillaise'i söylemeye devam eden kocasını soğuk bir sesle uyardı.

— Biraz sakin olunuz Hikmet Bey.

— Niye? Yıllardır sakinim ben, şimdi biraz sükûnetten vazgeçsem ne olur?

— Belki unuttunuz ama hâlâ İstanbul'dayız, babanızın durumunu da düşünün, böyle yaparsanız onu da zor vaziyette bırakırsınız.

Mehpare Hanımın neden birden böyle titizlenip huy-suzlandığım Hikmet Bey anlamadı ama Mihrişah Sultan derhal anladı; o günkü partiyi kendisinin kazandığını biliyordu, o yüzden oğlunu uyaran gelinine içi rahat bir şekilde katıldı.

— Mehpare haklı Hikmet, gel hadi, tatlımızı yiyelim, sana biraz Paris'teki edebiyat mahfillerinde konuşulanları

anlatayım; yeni bir romancı çıktı, okusan bayılırsın, burada duymamışsınızdır herhalde.

Hikmet Bey heyecanla oturdu sofraya.

— Neler konuşuyorlar maman, neler yazıyorlar, anlat biraz; ben hiçbir şeyden haberdar olamıyorum, buraya yabancı gazetelerin de kitapların da gelmesi yasak... Kim bu yazar, güzel mi kitapları?

— Buna inanamayacaksın; Gide, bu genç yazarın kitabını okuyunca beğenmemiş, yayınevine basmayın demiş. Şimdi kitap basılıp büyük bir sükse yapınca rezil oldu, bir ay evinden çıkamadı.

Ana-oğul edebiyattan, yazarlardan, sanat dedikodularından konuşmaya koyuldular; Hikmet Bey artık İstanbul'da değildi, Paris'e gitmişti bile; Mehpare Hanımı unutmuşlardı.

Çok uzun zamandan beri ilk kez Mehpare Hanımın olduğu bir yerde Hikmet Bey bir başkasıyla ilgileniyor, bir başka konuyu daha çekici buluyor, aralarında üçüncü bir kişi olmasından sıkılmadığı gibi bundan memnuniyet duyuyordu. Mehpare Hanımın kalkıp bahçeyi dolaşmaya gittiğini Mihrişah Sultan fark etti, Hikmet Bey farkına bile varmadı karısının gidişinin; annesinin getirdiği özgürlük havası onu çılgına çevirmiş, bambaşka bir adam yap mıştı, ama Hikmet Beyin bilmediği bir şeyi iki kadın da biliyordu, bu geçici bir durumdu; bir aşktan, böylesine amansız bir bağlılıktan öyle bir yemek sohbetiyle, bir gençlik özlemiyle kurtulmak mümkün değildi.

Ancak kahvelerini içip de gölgeler uzamaya başladığında farkına vardı

Hikmet Bey, Mehpare Hanımın masada olmadığını.

— Mehpare Hanım nerede?

— Dolaşmaya gitti, sanırım edebiyat konulan sıkıyor onu.

Hikmet Bey itiraz etti.

1%

— Yoo, hiç sıkılmaz, aksine çok sever, biz hep konuşurduk onunla edebiyattan.

— Demek bugün sıkıldı.

Hikmet Jky çok şaşırdı karısının edebiyat konuşmalarından sıkılmasına, genellikle böyle konuşmaları dinlemeyi severdi; kendisi katılmasa da can'

kulağıyla dinler, bazen sevimli bir utangaçlıkla anlayamadığı bir konuyu sorar, sorularıyla da daima yeni konular, yeni tartışmalar açardı.

Eve dönerlerken arabada, "Sıkıldınız mı edebiyat sohbetinden?" diye sordu,

"her zaman hoşlanırdınız yeni müelliflerle, ediplerle alakalı hikâyeleri dinlemeyi."

Mehpare Hanım soğuk bir sesle cevap verdi:

— Hayır sıkılmadım.

— Neden habersiz kalkıp gittiniz öyleyse?

— Haber vermem gerekmezdi Hikmet Bey, yanınızdan kalktım ama siz benim gittiğimi bile fark etmediniz.

Hikmet Bey, her erkek için her zaman çok şaşırtıcı olan o tuhaf ve ürkütücü zevki, güzel bir kadın tarafından kıskanılma zevkini ilk kez tattı, yüzünde bchriveren tebessümü saklayaınadı ama bu zevki tadan her erkek gibi korktu da 'bunun bedeli ne olacak' diye. Güzel kadınların kıskanmaya kolayca tahammül edemeyeceğim, mutlaka bir şey yapacaklarını

tecrübeleriyle olmasa da sczgılerıylc biliyordu. Annesiyle konuşmak, Paris'in hür havasını koklamak, eski günlerini hatırlamak; Osmanlı

payitahtının ağır baskısı altında, bu baskıya dayanamayarak şuuraltı bir istekle kendi ışıklarını karaltan zekâsını yeniden parlatmıştı: Olayın acayipliğini görüyordu, karısı tarafından ilk kex kıskanılıyordu ama kıskanılmasına neden olan kadın anncsiydi; bunu fark ettiği anda yüzündeki memnun tebessüm olgun ve anlayışlı bir adamın kırık tebessümüne dönüştü.

Kıskanılan kendisi değil anncsiydi, annesinin güzelliğiydi; bu meselede kendisinin hiçbir rolü yoktu, mesele iki kadın arasındaydı. Osman'a, "Beni kullanmışlardı," demişti, "ben onların arasındaki oyunda raketleriyle 197

vurdukları toptum sadece, daha fazla bir önemim yoktu; hayır, beni sevmiyorlardı ya da bana aldırmıyorlardı demiyorum ama birbirlerine daha çok aldırıyorlardı."

Başka zaman olsa asla soramazdı ama o gün içindeki Parisli delikanlının hoppalığına karşı koyamadı.

— Annemi mi kıskanıyorsunuz yoksa?

Mehpare Hanımın sesinin o zamana kadar hiç öyle sertleştiğini duymamıştı.

— Ne münasebet, bunu da nereden çıkartıyorsunuz?

Biraz da, daha önce çektiklerinin bastırılmış kızgınlı-

ğıyla cevap verdi Hikmet Bey.

— Bu o kadar açık görülüyor ki insanın görmemesi için kör olması lazım...

Biraz kendinize hâkim olun, gülünç oluyorsunuz.

Mehpare Hanım, gözlerini kısarak öyle bir baktı ki kocasına, Hikmet Bey ne Padişahtan, ne hafiyelerden korkmadığı kadar korktu; o halk deyiminin ne manaya geldiğini anlayarak 'ta iliklerine kadar titredi,' korkmakta ne kadar haklı olduğunu da anlayacaktı; canının en çok acıdığı bir anda karısı ona aynı cümleyi tekrarlayacak, "Kıskandınız mı, kendinize hâkim olun, gülünç oluyorsunuz," diyecekti.

Mihrişah Sultanın varlığıyla sarsılanlar yalnızca Hikmet Beyle Mehpare Hanım değildi, Padişah da bu tuhaf kadından huzursuzdu.

Bir gün Reşit Paşaya, 'eski zevcenizle bir konuşsanız doktor, ona devlet-i aliyyenin payitahtında bulunduğunu bir hatırlatsanız,' dedi, 'ahalinin örf ve âdetini pek fazla rencide etmemeli, her gün saraya şikâyet yağıyor.'

Reşit Paşa içini çekti.

— Emredersiniz Padişahım konuşayım, lakin bu kulunuzu dinlemez, çok başına buyruktur.

Padişah, Reşit Paşanın bu sözlerine kınalı sakalının altından gülümsedi, Müşfika Kadmefendinin bir akşam, baş-198

ka kadınlara gitti diye nasıl kendisini odasına almadığını, haremin içinde bas bas bağırtıp rezil ettiğini hatırlamıştı.

— Ah, söz dinlemiyor bu kadınlar doktor, söz dinlemiyor.

Sonra yavaşça doktora sokulup yaşlı bir kocakarı gibi sordu.

— Çok güzel diyorlar doktor, gerçek mi tevatür mü güzelliği?

Reşit Paşanın iç geçirdiği Padişahın gözünden kaçmadı.

— Daha güzelini görmedim devletlum, eski zevcem cariyeniz Allanın boş bir vaktinde özene bezene yarattığı kullarından. Ama güzellik kaç para, huyu güzel olmadıktan sonra...

— Ne zaman dönecek hayırlısıyla Paris'e?

— İlk teşrinde gidecek diye duydum sultanım.

— Sen gene de mahdumla bir haber gönder, bari ortalarda dolaşmasın.

Reşit Paşa oğluna bu konuda bir şey söylemedi, Mihrişah Sultanın inadına sokaklara çıkmasından korktu. Söylese de zaten Hikmet Bey gidip bunu annesine anlatmazdı, annesinin gelişiyle birlikte yeni bir insan olmuş

gibiydi; Paris'teki günlerini hatırlatan bir heyecanla her türlü baskıdan nefret ediyordu.

Hafiyeler, dedikoducular, çapkınlar, kabadayılar, dalkavuklar, dolandırıcılar, hepsi ayrı ayrı nedenlerle Mihrişah Sultanı izliyor, her yaptığından haberdar olmak istiyordu ama bütün kalabalığın arasında Sultanı uzaktan takip eden, hiç kimsenin aklına gelmeyen bir çift göz daha vardı: Şeyh Yusuf Efendi. Şehirde dolaşan dedikodular,

elbette müritler tarafından neredeyse ânı ânına tekkeye taşınıyor, zaman zaman bu 'gâvura'

kızılıyor, zaman zaman alay ediliyordu ama bütün bu dedikoduları sanki işitmi-yormuş gibi dinleyen Şeyh Efendinin 'Mısırlı fahişeye' duyduğu alakanın nedeni bambaşkaydı. O, güzelliği dil-199

den dile dolaşan bu kadının gerçekten Mehpare Hanımdan daha güzel olup olmadığını öğrenmek, bunu gözleriyle görmek istiyordu. Aynı Hikmet Bey gibi, o da Mehpare Hanımdan daha güzel bir kadının olmasını diliyordu; bu, huzursuz ruhuna bir nebze de olsa sükûn verecek, hiçbir zaman alamadığı ve alamayacağı bir intikamı bir başka güzelliğin yardımıyla almasını

sağlayacak, çaresizliğine sanki çare olacaktı. *

Şeyh Efendi, bu isteğini kimseye söyleyemez, derdini kimseye açamaz, Bu kadınla yüz yüze gelemezdi, ne ziyaretine gitmesi mümkündü, ne tekkeye davet etmesi. Her zaman olduğu gibi Hasan Efendiyi çağırttı. Osman, bu iki adam arasındaki ilişkiyi hiçbir zaman çözemiyordu, ölüleri arasında en duyarsızı, en anlayışsızı gözüken bu Hasan Efendi, nasıl oluyordu da Şeyh Efendinin asla dile getirmediği isteklerini anlayabiliyor ve Şeyhini memnun edecek çareleri buluyordu. Hiçbir şeyi anlamaz gibi duran Hasan Efendi, Şeyh Efendinin arzularını derhal, Şeyh söylemeden anlıyordu, özellikle de bu dertler Mehpare Hanımla alakalı olduğunda.

Bu sefer de öyle oldu, Şeyh Efendi açıkça bk şey söylemedi ama Hasan Efendi kendisinden ne istendiğini anladı, dahası bunu gerçekleştirmenin yolunu da kendince buldu.

Mihrişah Sultanın çevresinde Şeyh Yusuf Efendiden, onun kerametlerinden, hakkında dolaşan rivayetlerden,

imparatorluğun dört bir yanına yayılan ününden, efsanesinden, yakışıklılığından, bakışlarının gücünden söz edenlerin sayısı artıverdi. Şeyhin, Mehpare Hanımın eski kocası olduğunu da laf arasında mutlaka söylüyorlardı. Bütün kadınlar gibi Mihrişah Sultan da birçok acıya dayanabilir, kalabalıkların öfkesine omuz silkebilir, gerektiğinde bir servete arkasını dönebilirdi, ama o da aynen diğer kadınlar gibi içinde uyanan merakı tatmin etmeden duramazdı ve bunca söylenti merakını uyandırmış, hele 'güzelliğine 200

mağrur' gelininin eski kocası olması bu merakı daha da dayanılmaz kılmıştı.

Mihrişah Sultan önce, her zamanki alışkanlığı ile Şeyh Efendiyi yalıya davet etmeyi düşündü, ancak bu fikrini açtığı insanların yüzlerinde beliren şaşkın ve alaycı ifade onu vazgeçirmeye yetti. Bunun üzerine kendisinin tekkeye gidip gidemeyeceğini soruşturdu, gidebileceğini ama başını kapaması gerektiğini söylediler.

Kayınvalidesinin Şeyh Efendiyi ziyarete hazırlandığını Mehpare Hanım, annesini görüp onunla konuştuktan sonra kendini siyasete veren, her gün mabeyindeki arkadaşlarıyla, yazar dostlarıyla saatlerce siyasetten konuşan Hikmet Beyden önce duydu ve o akşam, karısının niye o kadar sinirli ve asık suratlı olduğunu merak eden kocasına durumu anlattı.

— Valideniz gittikçe tuhaflaşıyor Hikmet Bey, şimdi de Şeyh Efendiyi ziyaret etmeye hazırlanıyormuş, ne der el âlem, bizi hiç düşünmüyor.

Hikmet Bey birden çıkartamadı karısının ne dediğini.

— Hangi Şeyh Efendiyi?

— Hikmet Bey benimle eğleniyor musunuz, bizi alakadar edecek kaç tane Şeyh Efendi var Allah aşkına, zaten asabım bozuk, bir de siz böyle yapmayın lütfen.

Hikmet Bey gerçekten şaşırdı; annesinin bir tekkeye gideceğini, hele gelininin eski kocasını ziyaret edeceğini hiç düşünmemişti. Her ne kadar çıkacak dedikodulara karısı kadar önem atfetmiyorsa da gene de annesinin tekkeye gitme fikrinden pek hoşlanmadı; yalnızca kendine ait olan iki güzel kadını da yakından görme ayrıcalığını Şeyh Efendiyle paylaşmak fikriydi asıl onu rahatsız eden; hiçbir zaman kabul etmediği, kendinden bile sakladığı bir kıskançlık vardı içinde Şeyh Efendiyle ilgili.

— Ben annemle bir konuşurum.

Ertesi gün annesini ziyarete gitti, Mihrişah Sultan yalının verandasında kahve içiyordu.

— Anne, Şeyhi ziyarete gidecekmişsiniz.

— Evet.

— Şeyh Efendinin Mehpare'yle eski rabıtasını biliyorsunuz herhalde.

Mihrişah Sultan sinirlendi.

— Biliyorum.

— Sizce biraz tuhaf karşılanmaz mı?

—•Hikmet, bilmem farkında mısın ama buraya geldiğimden beri neyin yapılıp neyin yapılmayacağını öğretmeye çalışıyorsun bana... Erkeklerin kadınlardan her şeyi daha iyi

bildiği fikrine biraz fazla kaptırdın galiba kendini, ama unutma akıl öğreten erkekler her zaman sıkıcıdırlar; hiçbir kadın böyle bir erkeğe fazla tahammül edemez, hele ben hiç tahammül edemem.

— Estağfurullah akıl öğretmek için söylemedim, sadece aradaki rabıtayı bilip bilmediğinizi sordum.

Mihrişah Sultan tartışmayı kesip attı.

— Biliyorum, umurumda da değil... Otur da sana içecek bir şeyler getirsinler.

Hikmet Bey oturdu; annesiyle konuşurken gerçekten de her şeyin olabileceğine, her şeyin yapılabileceğine inanıyordu; başka birisinin yanında çok tuhaf gözüken bir hadise annesinin yanında birdenbire sıradanlaşıveriyordu.

Ama gene de aklına takılanı sormadan edemedi.

— Peki anne, dine mi merak sardınız birden, rüyanıza ak sakallı bir ihtiyar mı girdi, ne oldu?

— Herkes Şeyhin ayin sırasında uçtuğunu söylüyor, uçan bir Şeyh her yerde görülmez.

— Ya uçmazsa...

Mihrişah Sultan bütün Paris'in yüreğini hoplatan gü-lüşüyle gülüverdi.

— Ben uçururum...

Sultanın, oğlunun yanındaki bu alaycı tavrı tekkeye gitmek üzere arabaya bindiği anda yok oldu, göğsü ve kolları kapalı bir elbise giymiş, başına İspanyol işi siyah dan-202

telden bir örtü almış, dantel örtünün uçlarım omuzlarından aşağıya bırakmıştı. Öyle bir kıyafet seçmişti ki, güzelliği dekolte bir kıyafetle olduğundan daha fazla ortaya çıkmıştı; saatlerce uğraşmıştı hazırlanmak için, Şeyhin kendisine hayran kalmasını istiyordu. Bunu gerçekten istiyor, bunu istediğini de biliyordu.

Mihrişah Sultan en çok kendi isteklerinden etkileniyordu; Şeyhi hayran bırakmayı istediği için daha Şeyhi görmeden kendi isteğiyle heyecanlanıyordu. Arnavut-köy'den Unkapanı'na kadar yol boyu Şeyhle nasıl konuşacağını, neler söyleyeceğini, nasıl davranacağını tasarlamış ve yıllardan beri ilk kez böylesine bir beğenilme arzusuna kendini kaptırdığını fark etmişti.

Ahali, 'gâvur karısının* Şeyh Efendiyi ziyaret edeceğinin haberini almış, bunu Şeyhin kerametine yorarak, ziyaretin sonucunu beklemeye başlamıştı.

Ziyaret, birdenbire bambaşka bir anlama bürünmüş, Şeyhin gücünün bir sınavı haline gelmişti; insanlar, 'fahişenin' bu görüşmeden sonra yeniden

'hak dinine' döneceğine inanıyorlardı. Dönmezse Şeyh hakkında anlatılan rivayetler unutulacak, yıllar içinde oluşan o efsane, bir kadının ziyaretiyle kurt-yeniği bir ağaç gibi devrilip parçalanacak; bizzat o efsaneyi oluşturmak için nefes harcayanlar, her duyduklarına bir de kendilerinden katarak anlatanlar, efsaneyi oluştururken hissettikleri coşkunun aynısını bu kez o efsaneyi didik didik edip yerlerde sürüklerken hissedeceklerdi.

Hasan Efendi, "Bir tek Şeyh Hazretleri sakindi," demişti Osman'a," tekkeyi görsen, herkeste bir asabiyet, hiç kimse elindeki işi bitiremiyor, dua eden duasını şaşırıyor, bahçeyi sulayan şaşkınlığından dönüp suladığı yeri bir daha suluyor;

bir acayiplik ki böylesi daha görülmemiş. Ben ne yapacağımı bilemiyorum, bir kapıya gidip bakıyorum, bir deniz kıyısına iniyorum, Allanın bildiğini kuldan ne saklayım, Şeyh için korkuyorum; güzelliğine mağrur bir fahişe Şeyhi salladı, başka bir güzel orospu gelip sallananı

yıkacak diye ödüm patlıyor, korkuyorum korkmasına ya Allahın işlerine de akıl sır erdiremiyorum. Koskoca bir Şeyhin, namı diyar-ı küfrü tutmuş bir ahir zaman evliyasının kaderi iki orospunun arasında dolanıyor, buna da aklım şaşırıyor, günah münah demiyorum, ayağıma değen taşa, yoldan geçen ite sövüyorum ki hani bir duyan olsa beni o dakka atarlar tekkeden."

Mihrişah Sultaftın arabası yolun başında gözüktüğünde, 'geliyor' fısıltısı

yangın yalazı gibi dolaştı tekkenin odalarında, avlularında, salonlarında; herkes olduğu yerde durdu, kimse başını kaldırıp bakmadı, edep erkân hiç

elden bırakılmadı; ama herkes arabadan inen kadını, kadının güzelliğini, başına gür kızıl saçlarının ışıltısını saklamaktan aciz dantel bir şal örttüğünü gördü. Kadının güzelliği bir günah gibi yerleşti içlerine,'çoğu bir daha o günahtan kurtulamadı, çok kefaret duası okundu o günah unutulsun diye.

Sultan Hanım tekkenin avlusuna girdiğinde kendisini bekleyen heyecanı fark etmedi; taş duvarlar sessizdi, avlular bomboş; uzaktan bir dua mırıltısı

duyuluyor, mezarlık tarafından gelen gül kokulu bir esintiye buhurdanlıklardan tüten tütsülerin ağır kokusu karmıyor; binaların arasından ilahi bekçiler gibi yükselen servilerin

ağırbaşlı gölgesi bütün fanilere ölümü ve kaderi hatırlatıyordu; Mihrişah Sultan ürperdi.

Ayaklarına kadar inen cüppesi, başında uzun külahı, göğsüne çapraz bağladığı kollarıyla Hasan Efendi karşıladı Sultanı, hiçbir şey söylemeden önüne düştü, Şeyhin oturduğu salona götürdü onu. içinde birkaç mum yanan yarı karanlık salonun loşluğu içeri gireni sarıp, onu dış dünyadan, o eşikten girmeden önce sahip olduğu her şeyden, gururdan, kibirden, güçten, servetten kopartıp alıyordu.

Şeyh Efendi her zamanki yerinde oturuyordu.

Mihrişah Sultan içeri girdiğinde kıpırdamadı, kaşlarının altından usulca yüzüne baktı ve gördü görmek istediğini; evet, çok güzeldi, Mehpare Hanım kadar güzel.

f

Sultan o yarı karanlığın arasından, içindeki gizli bir ziyayla aydınlanmış

gibi görünen o şeffaflaşmış, beyaz yüze doğru yürüdü, eğilip elini öptü.

Şeyh Efendi yanında yer gösterdi.

— Buyurun oturun.

Mihrişah Sultan, Şeyhin yanındaki mindere diz çöktü, Hasan Efendi de salonun en karanlık köşesine çekilip çö-meldi.

— Beni kabul buyurduğunuz için teşekkür ederim Şeyh Hazretleri.

— Estağfurullah, kapımız her isteyene açık, gelenler sevindirir bizi.

. Bir sessizlik oldu, Şeyh sessizliğin ustasıydı ama konuşmada çok becerikli olan Mihrişah Sultan sessizlik sanatında acemiydi; sessizlik onu telaşlandırdı, aceleyle konuşmaya başladı.

— Biliyorsunuz, burası da benim ülkem ama gelir gelmez çok tarizlerle karşılaştım, bilmem duydunuz mu ama başımı örtmediğim için bana gâvur diyorlar, günahkâr diyorlar. Allaha itikadım tamdır ama ben uzun yıllar başka diyarlarda yaşadım, başımı örtmeye alışkın değilim, size danışmaya geldim.

Şeyh Efendi, tespihini çekti bir zaman; sonra o usul, insanın içine işleyen sesiyle anlattı.

— Kimsenin başkasının günahı ya da sevabı hakkında fikir beyan etmesi caiz değildir, bu Cenab-ı Allaha şirk koşmak olur; Yüce Rabbim herkesin kalbini, itikadını görür; onun karşısında hepimiz çıplağız zaten ama esvaplarımız Rabbimizin yarattığı kullarına karşı saygımızı ifade eder.

Sonra anlatmaya devam etti.

— Kuranıkerim de zaten giyim kuşam konusuna çok önem atfetmemiştir, kısa geçmiştir bu bahsi. Peygamber efendimiz de ziynet yerlerinizi örtün buyurmuştur; ör-tünmekten murat güzelliğimizle ya da zenginliğimizle, bi-205

zim kadar güzel ya da zengin olmayanların kıskançlığını

uyandırmamak, onları üzmemektir.

Mihrişah Sultan, Şeyhin sesine dalmıştı, bu beyaz ve yakışıklı yüz, bu usul ses, onun bütün erkekler karşısında

sarındığı zırhını en zayıf ye"rinden deliyor, içine nüfuz ediyordu; erkeklerin her türüne karşı

kendini korumaya alışıktı ama bir din adajmna karşı kendini nasıl koruyacağını bilmiyordu.

— Sizce başını' örtmeyen biri itikadını kaybetmiş mi olur, günah mı işliyorum?

Şeyh Efendi başını salladı.

— Günahı tartmak bizim haddimiz değil, kalbi ibadet, şekli ibadetten her zaman önemlidir, her şey insanın kalbinde başlar çünkü; itikadınız olduğu sürece ibadetiniz sizinle Rabbimiz arasında kalır, içinizden nasıl geliyorsa öyle davranın. Dediğim gibi başınızı örtmeniz yalnızca Rab-bin yarattıklarına karşı saygınızı gösterir, bu saygıyı gösterip göstermemek de size kalmış.

Mihrişah Sultan durup düşündü.

— Sizce başımı örtsem iktifa eder mi?

Şeyh Efendi, Sultanın sezemeyeceği biçimde gülümsedi.

— Peygamber efendimiz utanmadığın sürece her istediğini yap buyurmuşlar, insanların iradesine önem vermişler; başınızı örtmek istiyorsanız örtün, elbette iktifa eder.

Mihrişah Sultan, sesindeki cilveyi saklamaya uğraştı.

— Acaba bana verebileceğiniz bir bez parçası var mıdır, karşınızda otururken başıma bağlayabileceğim.

Daha sözünü bitirirken karanlıkların içinden Hasan Efendi elinde geniş bir şalla çıkıp şalı sultana verdi. Mihrişah Sultan, gerçek bir heyecan duyarak bağladı başını, gür

saçlarını şalın içine hapsetti; böylece yüzünün güzelliği daha çok çıktı ortaya. Şeyh Efendi o güzelliğe bir daha ve gene aynı günah korkusuyla baktı.

206

Mihrişah Sultan o tekkeden başını bağlamış olarak çıkacak, bütün İstanbul'un 'Mısırlı fahişenin' Şeyhi gördükten sonra 'hak dinine'

döndüğünü düşünüp Şeyh Efendinin kerametine bir kez daha iman etmesini sağlayacaktı; başını örtmenin kendisine yakıştığını keşfettikten sonra da hep öyle dolaşacak ve Şeyhin etkisinin kalıcılığını da göstermiş olacaktı.

Sultan kalkmadan önce Şeyhe baktı; hiçbir zaman bir erkeğe bakamadığı

gibi, kendini bırakarak arzuyla dikti gözlerini gözlerine, kendisini ve duygularını saklamaya gerek duymadı.

— Tekrar gelmeme müsaade eder misiniz, gelebilir miyim?

Şeyh Efendi gülümsedi.

— Ne zaman arzu buyurursanız, kapımız size her zaman açık, bizi sevindirirsiniz.

Bunu duyan Hasan Efendi, "Eyvah," dedi içinden, "bir güzel orospu gitti başka bir güzel orospu geldi, hey tanrım nedir senin Şeyh Efendiden istediğin?"

207

XVI

İmparatorluk, geniş sınırlan içinde yaşayan insanları gibi, dışarıdan bakıldığında sessiz, sakin, suskun ve hareketsizdi.

Gücünü tanrıdan aldığını söyleyen, şeyhülislam fetvaları ve Padişahın halifelik sıfatıyla neredeyse ilahi bir görüntü almış olan istibdat, sonsuz bir baskıyla imparatorluğu dilsiz ve kıpırtısız bırakmıştı, ama çeşit çeşit milletten, ırktan, dinden, mezhepten müteşekkil bu cemiyet aynen insanları gibi ruhunda derin bir huzursuzluk, serazat bir hayata duyulan bir susamışlık ve yakın zamanda patlayacak isyah tohumlan taşıyordu. Bu gerçeği daha o zamandan gördüğünü iddia eden ama bu iddiasına hiçbir zaman Osman'ı

inandıramayan Reşit Paşa, "Padişah daima bir devrilme endişesini taşıyordu; bu endişeyi izale etmenin yolunu ordunun komutanlarına, paşalarına, beylerine paye ve para dağıtmakta bulmuştu. Bu politikası

istediği sonuçları doğurdu, paşalar hiç isyan etmediler lakin Padişah ordunun alt tabakalarına hiç ehemmiyet atfetmiyordu; kendisini küçük rütbeli subayların devirebileceğini hiç düşünmüyordu; ama onu paşalar değil yüzbaşılar, kü-çümsediği o alelade subaylar devirecekti," demişti.

İmparatorluğun değişik bölgelerinde küçük rütbeli subayların kurduğu teşkilatlar bir kurutma kâğıdının çeşitli yerlerine damlatılan mürekkep damlaları gibi genişleyerek birbirleriyle bütünleşip kaynaşmaya, bir büyük teşkilat ,i haline dönmeye başlamıştı. İttihat ve Terakki Cemiyeti *

etlenip kemikleniyordu; bu büyük teşkilatlanmanın İstan-
208

bul bacağını oluşturan Cevat Beyle arkadaşları, o yaz artık seslerini ahaliye duyurmaya karar verdiler.

Paralarını birleştirip Yüksekkaldırım'daki küçük bir dükkândan, taş baskı

yapan, elden düşme bir litografi aleti satın aldılar, makineyi Çarşamba'da bir arkadaşlarının evine taşıdılar ve baş başa verip yazdıkları bir bildiriyi yeni aldıkları alette kan ter içinde kalarak çoğalttılar.

Bildiri, 'Ey Müslümanlar ve Türkler,' diye başlıyordu, 'zulüm, istibdat ve idaresizlikten' şikâyet ederek halkı harekete çağırıyordu: 'zulüm ve istibdadın merkezi olan Babıâli'yi, Şeyhülislam Kapısını, Yıldız Sarayını

basarak, bu daireleri müstebitlerin başına yıkalım, el ele verelim, toplanalım, çoğalahm. Bizim de hürriyete, serbestiye âşık ve müstahak olduğumuzu âlem-i medeniyete gösterelim.'

İmza olarak da, 'Osmajılı İttihat ve Terakki Cemiyeti' yazmışlardı.

Üç arkadaş bildirileri paylaştılar; biri bunları Askeri Tıbbiye talebelerine, Harbiye Mektebine ve subaylara dağıtacaktı; bir diğeri Aksaray, Fatih civarında yollara bn-a-kacaktı; Cevat Bey de Ortaköy'de Padişahın sarayına mümkün mertebe yakın yerlere koyacaktı.

Akşamüstü, bildirileri koynuna sokup koltukları eskimiş bir kira arabasına binerek Ortaköy'ün yolunu tuttu; • tenine değen bildiriler sanki etini yakıyor, havanın sıcaklığından çok, gömleğinin altındaki kâğıtların etkisiyle terliyordu. Bu bildirilerle yakalanmak demek, idam mangasının karşısına çıkmak demekti; korkuyordu ama Allahın yeryüzündeki gölgesi olduğunu iddia eden b'ir güce meydan okumanın, bir tür büyü gibi kendini gerçeklerden kopartan zevkine de doyamıyordu. Cesaretini korkusuyla besliyor, ne kadar korkulması gereken bir iş yaptığını fark ettikçe bunu gerçekleştirmek isteği de o kadar artıyordu. Cevat Bey, belki kardeşi Ragıp Bey gibi ünlü bir kabadayıyı kavgaya davet

edemez, elde bıçak Vrangel'in kerhanesinde kavgaya tutuşamazdı, cesareti buna yetmezdi; onun Kılıç Yarası Gibi

cesaretinin ortaya çıkabilmesi için tehlikenin ve meydan okunan rakibin de büyük olması gerekiyordu.

Akşam ezanı okunurken Ortaköy'de indi arabadan, sokaklarda pek kimse yoktu, namaza giden ,bir iki ihtiyarla, siyah cüppesinin eteklerini dalgalandırarak telaşla yürüyen bir Ermeni papazına rastladı; o saatlerde saray yakınında dolaşmak hiç^de tekin değildi; ama Cevat Bey üstündeki askeri üniformaya güveniyordu.

Sarayın yüksek duvarının hemen bitişiğindeki küçük sokağa saptı; sokağın sağ tarafında, Fesli Zuhaf Alayları ile Sarıklı Arab Taburlarının kışlaları vardı. Cevat Bey yolu kolaçan edip civarda kimse olmadığını

gördükten sonra koynundan çıkardığı bildirileri sarayın duvarlarına yapıştırmaya başladı, on beş yirmi tanesini yapıştırdıktan sonra geri kalanları da kışlaların kapısının yanına attı.

Hızlı adımlarla yürüyüp Zuhaf Alayına girdi, alay kâtiplerinden Yüzbaşı

Kâzım Hilmi Bey askeri liseden sınıf arkadaşıydı; talimler bitmiş, askerler karavanalarını yemek için yemekhanelere gitmişlerdi. Odasında tek başına sıkılan Kâzım Bey sınıf arkadaşını sevinçle karşıladı, sarılıp öpüştükten sonra, "Tam zamanında geldin," dedi, "şimdi sana bir sofra donatacağım, biraz çakıştıracağız, es» kî günleri yad edeceğiz."

Askerlere emirler verdi, biraz sonra nöbetçi subayın odasındaki masaya bir çilingir sofrası kuruldu; ekmek,

peynir, domates, yeşil soğan, kavun, karpuz, bir şişe de binlik rakı; Kâzım Bey o akşam nöbetçi olan bir binbaşıyı da davet etti yemeğe. Tam ilk kadehten ilk yudumlan almışlardı

ki bir asker telaşla gelip öbür binbaşıyı saraydan çağırdıklarını haber verdi. Binbaşı hemen üniformasını düzeltti, ağzını çalkaladı, fesini giyip, "Siz keyfinize bakın, ben birazdan döner, size yetişirim," deyip gitti.

Gerçekten de yarım saat sonra döndü, kıpkırmızı kesilmişti; hiçbir şey söylemeden küçük kadehe bir rakı ko-210

yup bir dikişte yuvarladı, yumruğuyla bıyıklarım sıvazladı.

— Tahir Paşa çağırtmış, dedi.

Arkadaşlarının meraklanmasını beklerken kendine bir kadeh daha doldurduktan sonra devam etti.

— Hainin biri sarayın duvarlarına istibdada karşıyız diye beyannameler yapıştırmış; Padişah köpürmüş, anlaşılan Tahir Paşayı bir güzel kalaylamış. O da karşısına alıp bizi kalayladı, pırıl pırıl yaptı; parlamayan yerim kalmadı şu mübarek akşam vakti.

Öfkesinden ikinci kadehi de dikip bitirdi, sonra nispeten ağırlanmış

hareketlerle gene bıyıklarını sıvazladı, iki subaya baktı, söyleyeyim mi söylemeyeyim mi diye biraz düşündükten sonra sonunda söylemeye kwsr verdi.

— Yani adamlara hain diyoruz birader, ama bu gidişata da dur diyecek biri lazım hakikaten.

Üç subay, biraz ilerlerindeki sarayda kopan fırtınaya hiç aldırmadan, imparatorluğun dört bir köşesindeki askeri

karargâhlardaki subaylar gibi

'bir şeyler yapılması gerektiğinden, istibdattan, hürriyetten' konuştular, gece yarısına doğru Cevat Bey, çakırkeyif bir halde, teşkilatı için müstakbel azalar peylemiş ve görevini yerine getirmiş olarak neşeyle ayrıldı kışladan.

O bildirilerin etkisi ertesi gün gözüktü, gene tevkifat-lar başladı, bu işle hiçbir ilgileri olmadığı halde birçok subay gözaltına alındı. Bir kısmı sürgüne, bir kısmı askeri hapishanelere gönderildi, ama bu baskılar ve tevkifatlar arttıkça teşkilat da genişliyor, Padişahın amansız öfkesi subayların üstünde kamçı etkisi yapıyordu.

Avrupa'daki Osmanlılarla da ilişki kuruyorlar, oralarda çıkartılan dergileri, gazeteleri kaçak olarak İstanbul'a getirtiyorlardı. Almanya'ya gittikten bir ay sonra Ragıp Bey de kaçak yayınların Dersaadet'e gönderilmesi işinde düzenli bir görev edi'nmişti.

Ragıp Beyi bir topçu birliğine tayin etmişlerdi, Prusya ordusunun disiplinine hayran kalan Ragıp Bey toplara da âşık olmuştu; bir yandan Almanca öğrenmeye çalışırken bir yandan da bitmez tükenmez bir iştahla son model toplar hakkında bulabildiği bütün bilgiyi yutar gibi okuyordu.

Boş zamanlarında birliğin ahırlanndaki atlara biniyor, İstanbul'daki yıllarında biraz paslanmış olan adalelerini hareketlendirip, dedelerinden tevarüs ettiği binicilik yeteneğini geliştiriyordu. Zaten çok iyi bir biniciydi, Şam'da birçok yarışmaya katılıp kazanmıştı; atını geniş Alman ovalarında dörtnala kaldırıyor, koşturuyor, hızla giderken atın boynuna yatıyor, karnına dolanıyor, üzengilerinin üstünde ayağa kalkıyor, türlü

hareketler yapıp steplerde büyümüş bir Tatar delikanlısı gibi eğleniyordu.

Yalnızlık ve yabancılık zor gelse de, toplara, atlara ve yeni bir dil öğrenmeye olan tutkusuyla çok da sıkılmadan günlerini geçiriyor, çok sevdiği askeri disiplinin içinde askerce bir hayat yaşayabilmenin tadını

çıkartıyor, bir gün Osmanlı ordusuna da bu disiplini taşımayı hayal ediyor-^ du. İki ayını hiç şikayetsiz, Alman meslektaşlarının beğenisini, komutanların takdirini kazanarak geçirdikten sonra önlenemeyen bir kadın özlemi bastı; kadın isteği, bir türlü geçmeyen bir kaşıntı gibi yerleşti vücuduna. Kimseye bir şey söyleyemiyordu ama taburundaki Alman subaylar genç Osmanlı zabitinin derdini anlamakta gecikme-, diler.

Taburun belalılarından, birkaç düelloya, bol miktarda meyhane kavgasına karışmış iriyarı bir yüzbaşıyla iki arkadaşı bir gün nöbette, Ragıp Beyin yanına gelip şehirdeki bir 'cafe'den söz ettiler, oraya genç 'Fraulein'lar geliyordu. Tanıştıkları erkeklerle dans ediyorlar, beğendiklerini alıp evlerine götürerek eğlenceyi koyulaştırıyorlardı; "Ama" demişti, iriyarı

yüzbaşı, "oraya giden bir erkeğin yalnız olduğunu ve genç bir hanımla tanışmak istediğini

belirtebilmesi için yakasına kırmızı bir karanfil takması gerekiyor."

O hafta sonu Ragıp Bey üniformalarını ütületti, dizlerine kadar yükselen körüklü çizmelerini pırıl pırıl boyattı, saçlarını tarayıp bıyıklarını bir iyice burdu ve kendisine tarif

edilen cafenin yolunu tuttu; yolda bir çiçekçiye uğrayıp aldığı kırmızı karanfili de üniformasının yakasına taktı.

Heyecandan ve utançtan etrafına bakmamadan çareye girip kendine bir kahve ısmarladı, bacak bacak üstüne atıp yanında getirdiği Almanca gazeteyi açarak kafasını gazeteye gömdü, hem Almancasını gazete okuyarak geliştirmeye çalışıyor hem de heyecanını bastırmaya uğraşıyordu. Garson kahvesini getirince pek de anlamadığı gazeteyi masaya bırakıp kahve fincanını aldij fincanı ağzına doğru götürürken başını da geriye doğru atarak çevresine baktı; etrafındaki masalarda oturan hemen hemen herkes kendisine bakıyordu. Bu bakışların nedenini anlamadı, ama herkesin kendisine bakmasından huzursuzlandı. İkinci yudumunu alırken cafede hiçbir kadının bulunmadığını fark etti; çevredekilerin hepsi erkekti ve üniforması, parlak çizmeleri ve iri bıyıklarıyla oturan bu Osmanlı

zabitine gülümsü-yorlardı. Erkeklerin uzun dalgalı saçları, güzel yüzleri vardı ve birçoğu rengârenk esvaplarının yakalarına kırmızı bir karanfil takmışlardı.

O pudra ve parfüm kokan, ipekler ve ketenler içindeki güzel erkekler kalabalığının ortasında sımsıkı ütülenmiş üniforması, katı yakası, çizmeleri, palaskası, tabancası, bıyıklan ve yakasındaki kırmızı

karanfiliyle Ragıp Bey herkesin ilgisini çeken egzotik bir bitki gibiydi; ilk kez böyle birini görüyorlardı orada ve masadaki erkeklerin çoğunun zihnînde yeni fanteziler yaratıyordu. Ragıp Bey nereye geldiğini, yakasındaki karanfilin manasını ancak kumral saçlı, mavi gözlü, yakışıklı

bir delikanlı kendisine şuh bir tebessüm yolladığında fark etti ve şaşkınlıktan titreyen el-213

leriyle çıkardığı paraları saymadan masanın üstüne attıktan sonra geldiğinden çok daha büyük bir utanç ve öfke içinde fırladı cafeden dışarı, epeyce gittikten sonra bile arkasından patlayan kahkahaların sesini hiddetten köpüre-rek duyuyordu.

O akşam doğru subay kulübüne gitti, gözleriyle kalabalığı şöyle bir kolaçan ettikten sonra iriyan yüzbaşının oturduğu masayı görüp kararlı

adımlarla o masaya yöneldi; Alman meslektaşlarının kendisine taktığı

isimle 'von Ragıp'a yapılan şakadan herkes haberdar olduğundan onun hareketlerini ilgiyle izliyorlardı. Ragıp Bey yüzbaşının tam önünde durdu, yakasından tutup ayağa kaldırarak, yarım Almancasıyla "Dışarı gel," dedi; sonra kelimenin Almancasını unuttuğundan eliyle tabancasının kılıfına vurarak, "bunu da al," diyerek silkeledi yüzbaşıyı. Öbür subayların Ragıp Beyin yüzbaşıyı düelloya davet ettiğini anlamaları için birkaç saniye geçmesi gerekti, ama anlar anlamaz ayağa fırlayıp araya girerek genç

subayı yatıştırmaya çalıştılar; Ragıp Bey ise yatışmıyor yalnızca "Dışarı

gelsin," diye bağırıyordu kendisini tutanların arasından.

Alman subayların düellodan korkuları yoktu ama haksız olduklarını ve şakayı biraz abarttıklarını fark etmişlerdi, iriyarı yüzbaşı Ragıp Beyin yanına gelip, elini uzattı.

— Özür dilerim Von Ragıp', kötü bir niyetim yoktu, şaka yapmak istedik ama hatalı davrandım. İstersen dışarı gelirim, ama eğer onun yerine benimle bir içki içersen hayatım boyunca dostun olurum.

Ragıp Bey, yüzbaşının söylediklerinin hepsini anlamamıştı, ama banşmak istediğini, özür dilediğini, en önemlisi de yaptığından gerçekten utanıp pişman olduğunu sezmişti; diğer subaylar da dostça sırtına vurarak, şerefe kadeh kaldırmayı önerdiler.

Yüzünde derin bir yara izi olan, bir bacağı aksayan, geniş göğsü

nişanlarla dolu bir yarbay da kalabalığın arasından Ragıp Beye yaklaştı.

— Cesur ve değerli bir misafire yapılan bu tatsız şakadan hepimiz mahcup olduk, dedi; yüzbaşı yaptığı için özür diledi, ben de özür diliyorum.

Şahsınızı rencide edecek bir hakaret ya da kötü niyet olmadığını askerlik şerefim üstüne yemin ederek temin ederim. Bir düelloya gerek yok.

Ragıp Bey, işi uzatmanın çiğlik olacağım sezdi.

— Peki, dedi.

Hemen Ragıp Beye bir içki getirildi, subay kulübün-deki bütün subaylar ayağa kalkarak Ragıp Beye döndüler ve bütün salonu kaplayan bir şakırtıyla topuklarını çarparak kadehlerini kaldırdılar.

— Von Ragıp'a...

Biri bağırdı.

— Bir dikişte.

İçkilerini bir dikişte bitirip, bardaklarını yere atıp parçaladılar.

Ragıp Beyin Alman meslektaşlarıyla arasındaki gerçek dostluk o gece başladı; kavgalarıyla ve düellolarıyla ünlü yüzbaşıyı düelloya davet etmesini de, özür dilenince işi fazla uzatmadan barışmasını da beğenmişlerdi; bir subayın hak ettiği saygıyı Ragıp Beyin de hak ettiğine karar vermişlerdi.

İriyarı yüzbaşıyla arkadaşları Ragıp Beyi kendi masalarına davet ettiler.

Yüzbaşı yeniden özür diledikten sonra, "Sana dostluğumu kanıtlayacağım,"

dedi.

— İki hafta sonra Berlin'de bütün alaylardan subayların katılacağı bir at yansı yapılacak, imparatorun önünde yarışılacak. Bu Alman ordusu için önemli bir yarıştır, her vıl yapılır. Bu yıl ben gidecektim, yerimi sana bırakıyorum, sen git.

Ragıp Bey reddedecek gibi olduysa da, gündüz ne kadar sert ve disiplinliyseler geceleri de içki içince o kadar coşkulu ve çocuksu olan subaylann hep bir ağızdan, "Sen

git, sen git!" diye bağırmalarına daha fazla direnemeyip kabul etti; Alman imparatorunun önünde yanşan ilk Osmanlı zabiti olmak Ragıp Beye düşmüştü.

Açıkça söylemese de Ragıp Bey, Alman imparatoru önünde yarışmış olmaktan daima gurur duydu; o düello olayını anlatırken de Osman'a, "Hayrettir,"

demişti, "ne zaman başım belaya, girse sonuçta mesele hep benim lehime tecelli etti." v

İki hafta boyunca, Alman subay arkadaşlarıyla birlikte hazırladıkları bir program dahilinde idman yaptı, yarışa katılacağı alayın en iyi atıyla gecesini gündüzünü birlikte geçirdi, neredeyse ahırda yatıp kalktı.

Bineceği at, yelesi ve kuyruğu siyah, sağ ön bacağında beyaz bir leke olan, güneşte kısa tüyleri par par yanan sütlü kahverenginde, bin altınlık, heybetli bir ingiliz kısrağıydı ki yürüyüşünde bile bir 'asalet'

vardı; dörtnala kalktığında bir yay gibi geriliyor, karnı yere değecek gibi oluyor, küçük kulakları arkaya yatıyordu.

Ragıp Beye, birliğinden üç Alman subay arkadaşı daha katıldı, onun Berlin'de yalnız kalmasına, yabancılık çekmesine gönülleri razı olmamıştı; hâlâ bir borçluluk duygusu hissediyorlar, bunu ödemeye uğraşıyorlardı.

Trende yol boyu askerlikten, ordulardan, toplardan, kadınlardan konuştular. Ragıp Beyi en çok şaşırtan ise subayların imparatorlarına gerçek bir hayranlıkla bağlı olmaları, ondan içten bir saygıyla söz etmeleriydi; kendi ülkesinde hiçbir subay bir tren yolculuğunda açıkça Padişahı eleştiremezse de ondan böyle sevgiyle söz edecek, birkaç riyakâr paşa ve hafiye dışında, kimse bulunamazdı; Padişah sevilmez, ondan yalnızca korkulurdu.

Subay arkadaşlarıyla gittiği dans partileri, başı açık kadınlar, hep birlikte içilen içkiler, söylenen şarkılar, büyük orkestralar, başta Beethoven olmak üzere bestekârlara duyulan hayranlık, hemen hemen herkesin Almanya'nın ünlü ediplerinden ezbere mısralar bilip yeri geldiğinde söyle-

mesi gibi imparatorlarına duyduklan sevgi ve saygı da çok şaşırtıcıydı.

İstanbul'daki hayatı artık gözüne çok sönük, daha da fenası süfli gözüküyordu; kadın diye yalnızca Rum ve Yahudi orospuları, müzik diye yalnızca meyhanelere çağrılan ince saz takımlarını biliyor, edebiyattan neredeyse hiç anlamıyordu; silahlar konusunda da diğer subaylara kıyasla çok gerideydi; bıçak ve tabancayı iyi biliyor, iyi kullanıyordu ama kılıçlar ve toplar konusunda çok bilgisizdi; eskrimde kimseyle yarışamıyor, topların kullanılma tekniği konusunda tam bir cahil olarak kalıyordu. Almanların elindeki silahların hiçbiri Osmanlıların elinde yoktu; hele makineli tüfek diye bir yeni icat görmüştü ki görür görmez aklı gitmişti. Bütün subaylar gibi o da milletiyle ve vatanıyla gururlanmak istiyor ama bunda çok zorlanıyordu.

Yarış günü Berlin'deki büyük hipodroma arkadaşlarıyla birlikte gitti, hipodrom tıklım tıklım doluydu, İmparator maiyetiyle birlikte şeref locasına yerleşmişti. Yarışacak subaylar, siyah, boz, kül rengi, kırmızı

değişik değişik üniformaları, ağları deri kaplı at pantolonları, pınl pırıl çizmeleri, göğüslerini kaplayan rengârenk madalyaları, başlannda, tepelerinde mızrak ucu gibi bir sivrilik bulunan çelik miğferleriyle atlarını son kez gözden geçiriyor-lardı. Ragıp Bey, gri üniforması, tepesi püsküllü mor fe-siyle bir garip duruyordu bu kalabalığın arasında ve kendi görünüşünün garip olduğunu düşünüp sıkılıyordu.

Yarışçıların çıkış yerine gelmesi emredildiğinde 'Senfoni' isimli atına bindi; kendisiyle birlikte gelen arkadaşları elini sıkıp ona iyi şanslar dilediler. Iriyan yüzbaşı Ragıp Beyin çizmesine dostça bir şaplak attı,

"Hadi von Ragıp göster şunlara bizim alayın kim olduğunu, Türk nasıl ata biniyormuş görsünler."

Arkadaşlarının diğer Almanları değil de kendisini desteklemesi Ragıp Beyi hem şaşırtmış hem de çok sevindirmişti.

Yarış dört tur koşulacaktı.

Bütün atlar yan yana dizildiler. Bir tabancanın patlamasıyla birlikte koşmak için sabırsızlanan atlar ileri fırladı. Yarış başlar başlamaz, siyah üniformalı bir subay, üniforması gibi siyah atıyla öne geçmişti; heyecanını tam bas-tıramadığından Ragıp Bey ilk turu dördüncü bitirdi ama altındaki at gerçekten mükemmeldi ve Ragıp Bey kendini at koşturmanın ve^kazanma hırsının o muhteşem rüzgârına bırakıp heyecanını unutunca, ikinci turda üçüncülüğe geçti; ikinci tura girdiklerinde öndeki siyahlıyla aralarında yalnızca yarım at boyu fark vardı. Son tura ikisi başabaş

girdiler; ikisi de iyi biniciydi ve ikisinin atları da mükemmeldi. Bütün hipodrom ayaktaydı ve Alman subayı alkışlıyorlardı; finişe yaklaşırlarken Ragıp Bey üzengilerinin üzerinde hafifçe doğrulup boylu boyunca atın boynuna yatarak ağırlığını hafifletti ve mahmuzlarını vurmasıyla birlikte at son gücüyle yeni bir hamle yapıp siyahlıyı bir baş geçti ve yansı önde bitirdi. Önce derin bir sessizlik oldu, koca hipodromda yalnızca üç çift elin alkışı duyuldu sonra diğerleri de isteksizce katıldılar bu alkışlara ama mor fesli Türk zabitin birinciliği herkese biraz ağır gelmişti.

Ragıp Beyi alıp imparatorun huzuruna çıkardılar.

imparatorun karşısında, tam bir Prusyalı gibi topuklarını çarparak dimdik durup selam verdi.

"Tebrik ederim" diyen imparator, daha sonralan Ragıp Beyin kendisine büyük bir konak almasını sağlayacak üç bin altını bir kesenin içinde uzattı.

Gönülsüzce övdü Ragıp Beyi. -

— Ata iyi biniyorsun Türk.

Arkasından, dayanamayıp imparatorlara özgü şımarıklıkla ekledi:

— Ama atın üstünde kedi gibi duruyorsun.

XVII

Hasan Efendiye göre, Mihrişah Sultanın tekkeye ikinci ziyareti, İstanbul Şehremininin Ali Şamil Paşanın kardeşine bağlı Kürtler tarafından vurulduğu güne rastlıyordu, ama Osman, bu pehlivan yapılı, yan tekke müridi yarı bahriye zabiti adamın söylediği tarihlere pek inanmıyordu, çünkü Hasan Efendi zamanı bir deste iskambil gibi karıştırıyor, sonra aralarından çektiği kâğıtları canının istediği gibi yan yana diziyordu.

Hasan Efendi ise her konuda her zaman olduğu gibi inatçı ve ısrarlıydı:

"Bütün şehir çalkalanıyordu, dün gibi aklımda, Abdürrezzak Beyin oğlunun intikamını almak isteyen Kürtler Göztepe İstasyonunda trenden inen şehre-minini istasyonun tam çıkışında oğluyla birlikte vurarak öldürmüşlerdi."

Üç katilden ikisi kaçmayı başarmış, üçüncüsü ise olay yerinde, trenden inen kalabalığın da yardımıyla yakalanmış ve katillerin kimler olduğu o anda ortaya çıkmış; "Ali Şamil Paşa şehreminini vurdurmuş," lafı hemen şehre yayılmıştı.

Padişah öfkeden küplere binmişti; Ali Şamil Paşanın rakipleri olan bütün paşalar, Fehim Paşa, Yedi Sekiz Hasan Paşa, Kabasakal Mehmet Paşa saraya doluşmuşlar, hafiyelerinden gelen raporları bire bin katarak Padişaha aksettirmişler, 'melanetin* altında Ali Şamil'in olduğuna onu inandırmışlardı. Belki de Ali Şamil Paşa bu suikastten haberdar değildi; kardeşi ve yeğenleri, belediye başkanıyla

daha önce yaptıkları müsademenin ve öldürülen oğullarının intikamı için tek başlarına harekete geçmişlerdi; ama siniri tepesine çıkan Padişahın ince eleyip sık dokuyacak hali yoktu.

— Benim payitahtımda, diye bağırıyordu, benim payitahtımda...

Elleri arkasında salonda dolanıyor ve yeniden bağırmaya başlıyordu:

— Benim payitahtımda benim şehreminimi vuruyorlar, kıl kadar fütur etmiyorlar; bir mahalle bekçisi mesabesinde bile yerim yok gözlerinde.

Devleti aliyenin Padişahı, İslamiyetin halifesi, iki Kürt'ün edepsizliğinden şehre-minini koruyamıyor; ruz-u mahşerde bu cinayetin hesabını Allah sorar, ama ben bunun hesabını mahşere bırak-

Ünlü Kürt Beyi Mir Bedirhan'ın soyundan gelen tam iki bin kişi, cinayetle alakaları olup olmadığına bakılmaksızın evlerinden toplatıldı, gemilere dolduruldu ve sürgüne gönderildi. Çoğu perişan oldu, aileler dağıldı, karı

kocasından, evlat babasından ayrı düştü, birçoğu bir daha kavuşamadı

birbirine; hasret içinde, çöllerde, bedevi çadırlarında, kaçmayı

başarabilenler Avrupa'da güneşsiz pansiyon odalarında kendilerine bir yudum su verecek bir dosttan, helalleşecek bir yakından, bir dünyadan ötekine geçerken yaşanan son ânın dehşetini elini tutarak azaltacak bir sevgiliden yoksun göçüp gittiler.

Üç katilin silahından çıkan kurşunlarla binlerce insan bir perişanlığa doğru yola çıkarken Mihrişah Sultan da, kendisine çok yakışan vişneçürüğü

ipek şalını başına örtüp Şeyhi ziyarete geldi. Tekkenin sessiz, serin, gölgeli avluları hayatta kendisinden başka hiçbir şeye önem vermeyen bu kadını etkiliyordu; 'Allanın kabul salonları' dediği bütün tapmaklarda, camilerde, katedrallerde, kiliselerde bulunan ve insana yüce bir güç

karşısındaki güçsüzlüğünü hatırlatan o görkemli hava, bu tekkede mimarinin müte-vazi çizgilerinde ortaya çıkıyordu ve bu tevazu o görkemden daha etkileyici oluyordu sultan hanım için. Görkeme, gösterişe, güce alışkındı; ama gösterişten kaçınan bir yalınlığın her yanında hissedilen, tevazu ve tevekkül bu kadının hiç bilmediği bir güç olarak belirip onun ruhunu sarsıyordu. Tanrıyı aramıyordu ama eğer arasaydı, onu burada, bu tekkede arardı; bunu hissetmek bile onu saygıyla eğilmeye, kendisinden başka önemli bir şeyler olduğunu kabul etmeye zorluyordu.

Şeyh Efendi, ilk karşılaştıkları salonda oturuyordu, Mihrişah Sultan, çıplak ayaklarının altında eski İran halılarının pürtüklü dokunuşlarını

hissedip bundan ne olduğunu anlayamadığı garip bir haz alarak yaklaştı

Şeyhe; siyah cüppenin içinden kendine uzanan eli öptü; bir erkeğin elini öpmek ve elini öptüğü bir erkeği, asla baştan çı-221

mam...

Kabasakal Mehmet Paşaya döndü.

— Derhal bütün Bedirhanileri toplayacaksınız; Ali Şa-mil'i bizzat sen tevkif edeceksin. Yanına Tahir Paşayla tüfekçileri de al, müsademeye girişmeye kalkarsa, gözünü bile kırpmayacaksın, canı da malı da sana helaldir.

Fehim Paşayla Yedi Sekiz Hasan Paşaya döndü.

— Derhal bütün Bedirhan aşiretinin adamlarını, kadınlarını, beşikteki bebeğine kadar toplayacaksınız; yarın akşama kadar payitahtta bir tek Bedirhani kalmayacak; bir tek bile, hepsini dağıtın, eff ücra köşelerine atacaksınız imparatorluğun, bir daha ne seslerini ne isimlerini

"duyacağım. Şehreminini vuran o üç şakiyi de Beyazıt Meydanında ibreti âlem için sallandıracaksınız, leşleri bir hafta asılı kalacak orada.

Padişah, doktoru Reşit Paşaya döndü.

— İşte tu affedilmez doktor, dedi; isyana teşebbüs ederlerse onlan da topraklarını da yakar, yeryüzünde bir tek Kürt kalmayıncaya kadar kırarım hepsini. Payitahtımda şehreminine dokundurtmam, şehreminini vuran yann Padişaha doğrultur silahını, buna göz yumulmaz.

kanlamaz bir din adamını 'baştan çıkarmak' için buraya gelmek, tanrının evinde apaçık bir günahı içinde taşımak, belli belirsiz bir korkunun arasına karıştığı muhteşem bir heyecana sürüklüyordu onu. Bütün erkeklerin ondan istediğini hiçbir zaman isteyemeyecek olan; geçmişi, inançları, varlığı ve efsanesiyle kendi ruhunu ve duygularını bir daha hiçbir zaman açılmayacak bir şekilde mumyalamış bulunan bu adamı kendisinden bir şey istemeye zorlamak, elleri kolları bağlı bir erkeğin önünde çırılçıplak soyunmaya benziyordu. Onun çekeceği azabı tahmin ediyor ve bundan zevk alıyordu. Aynı azabı kendisi yıllarca çekmiş, Şeyhin inançlarıyla bağlanması gibi kendisi de kendi güzelliğine olan hayranlığıyla bağlanmış

ve önünden geçen onca çekici ve yakışıklı erkeğe, bir şey istemeden ve bir şey vermeden yalnızca bakmakla yetinmişti. Şeyhin çekeceğini düşündüğü

azaptan duyduğu zevk de kötü kalplilikten değil daha ziyade rolünü

değiştirebilme imkânına çok uzun yıllardan sonra ilk kez kavuşmasmdandı.

Şeyhin de elinde olmadan katıldığı, daha doğrusu 'hayır' demeye gücünün yetmediği bu oyunda Mehpare Hanımın da önemli bir rolü vardı. Mihrişah Sultan, bir tekkede, bir mum ışığı altında yaşayan genç ve yakışıklı bir Şeyhin öyle bir güzellikle geçirdiği bir yıldan sonra o büyüden kurtulamayacağını biliyordu ve gelinine bağlanmış olan ruhu, oradan çözüp kendi güzelliğine bağlamak istiyordu. İki güzel kadın arasındaki gizli savaşta, bu, Mihri-Şah Sultan için büyük bir zafer olacaktı ve hiç kimse bilmese de Mehpare Hanım bu zaferin darbesini hissedecek, üstelik de bundan asla kimseye söz edemeyecek, kimseye yakınamayacak, kimseyle dertleşemeyecekti; hep içinde

taşımak zorunda kalacaktı bu yenilgiyi, yaratacağı hasar da bu nedenle daha büyük ve kalıcı olacaktı.

Şeyhin yanına diz çöktü, Hasan Efendi karanlık köşedeki yerini almıştı.

- Gelmeme müsaade ettiğiniz için teşekkür ederim Şeyh Hazretleri.

- Estağfurullah, tekkenin kapısı herkese açıktır, gelmek isteyeni çevirmek yoktur bizde.

Geçen gelişinde, başının açık olmasının yarattığı olayları ve bu konudaki cehaletini mazeret olarak söylemişti ama bu ziyareti için bir bahanesi yoktu. Başını kaldırıp Şeyhin yüzüne baktı, beyaz yüzün ortasındaki simsiyah, için için yanan iki gözle karşılaştı gözleri. Şeyh Efendi gözlerini indirdi; ama günahı görmeye yetmişti bu kısacık bakış ve bu din adamının ruhunda karşılaştığı her günahı bir tohum gibi bağrına basan, onu besleyip büyüten bereketli bir toprak bulunuyordu; Mehpare Hanımın bıraktığı günahın yanına bir günah daha ekildi böylece.

- Şeyh Hazretleri müsaade buyurursanız, hep aklıma takılan bir soruyu sormak istiyorum, benim Paris'te, bir günah şehrinde yaşadığımı

düşünürseniz, sorumu mazur görürsünüz; Allah yarattığı kullarına neden bir de şeytanı gönderiyor, neden günah var, neden günahın iğvasına kapılmamıza izin veriyor?

Şeyh Efendi biraz düşündü, bu soruyu o da kendisine çok soruyordu.

- Elbette Yüce Rabbimiz sadece sevabı ve sevgiyi yaratabilir, bizi'günahtan koruyabilirdi; ama iyi ve kötü, sevap ve günah olmasaydı biz yalnızca iradesiz kuklalar olurduk, bildiğimiz tek şeyi yapardık. Hak Taala, insanı, yarattığı her şeyden daha yüce yarattı, insanın çamuruna kendi iradesinden bir parça kattı ve hayat denilen bu dünyaya, bu imtihan yerine elimize irademizi vererek gönderdi bizi. Biz bu dünyada sınanıyoruz, Rabba duyduğumuz sevgiyi hak edip etmediğimizin sınandığı yer bu dünya.

Mihrişah Sultan içini çekti, soruyu öylesine sormuş da olsa şimdi kendi sorduğu soruyu ciddiye almaya başlamıştı.

— Neden sınıyor sevgimizi Şeyh Hazretleri, sevgi sınanır mı?

Soruya bir soruyla kar§ılık verdi Şeyh Efendi.

— Sınanmaya dayanamayan sevgi, sevgi olur mu? Sevmemek kabil değilse, sevmenin ne kıymeti olur? Günahı ve şeytanı gönderdi bize, günaha cerbeze ve cazibe kattı ki, günahla sınanan sevgi de daha değerli olsun.

Mihrişah Sultah yeniden Şeyhe baktı, yüzü hafifçe kızarmıştı.

— Allahın elinin değdiği, onun yarattığı, onun gücünü taşıyan günaha kapılmamak bir kulun başarabileceği bir iş mi Şeyh Hazretleri, sevap gibi günahın da yaratıcısının aynı olduğunu düşünürsek, cazibesinin büyüklüğünü

de anlarız; öyle değil mi, yoksa yanılıyor muyum?

Hasan Efendi, bu soruları duyunca, "Vay fettan!" dedi içinden ve bir an Mihrişah Sultanın gerçek bir şeytan

olabileceğini düşündü, "Şeytanın kendisi olsa günahı bundan iyi övemezdi."

"Mihrişah Hanım," dedi Şeyh Efendi, ilk kez sultana birisi 'hanım' diye hitap ediyordu, sultan bir an irkildiyse de bir Şeyhin karşısında sultanlığın önemli olmadığını düşündü.

— Zaten bunun için Rabbimiz affedicidir, samimi bir pişmanlık duyulduğunda Rabbimiz işlenmiş bütün günahları affetmeye muktedirdir, o nedenle kimse bilemez kim günahkâr, kim değil, ama günahlarından tövbe etmek isteyen biri varsa bilmeli ki yaşadığı sürece geç kalmamıştır.

— Sadece tövbe etmek yeterli mi, yoksa işlediğin günahtan aldığın hazzı da aklından silip atmalı mısın?

Şeyh derin derin içini çekti.

— İçinden atmak iktiza eder.

— Peki bu mümkün mü Şeyh Hazretleri? Günahın tadını unutmak mümkün mü?

Şeyh Efendi gözlerini kapattı.

224

— Zordur elbet, unutulması o kadar kolay olsa ten günah olmazdı... Ama uğraşacaksın, ölene kadar uğra: saçaksın, hep uğraşacaksın; günahından vazgeçmenin, onu unutmanın acısını duyarak uğraşacaksın. Kabe yoluna çıkan topal karınca misali, yapamayacağını bilsen de uğraşacaksın, başka bir çaresi yok.

Mihrişah Sultan yeniden gelmek için müsaade isteyip arkasında Şeyh Efendiyi boğan bir günah kokusu bırakarak tekkeden ayrıldı. Mehpare Hanım yalnızca güzelliği ile

günahı getirirken, Mihrişah Sultan, Paris salonlarının bu hazırcevap, nüktedan kadını, güzelliğine zekâsını da ekliyor, günahın etkisini katmerleştiriyordu. Mehpare Hanımın isteksizliğine karşılık üstelik bir de kendi isteğini sunuyordu Şeyh Efendiye ve günahı reddetmeyi de, unutmayı da daha güçleştiriyordu. Hasan Efendi Osman'a, "Şeyh Hazretleri daldaki elmaya bakan Adem gibi bakıyordu Frenk orospusuna," diyecekti daha sonra; Şeyh Hazretleri ise böyle konuların konuşulmasından bile hoşlanmadığını belirten bir yüz ifadesiyle,

"Hasan Efendi mübalağayı sever" demekle yetinecekti.

Mehpare Hanım, nasıl çalıştığını yalnızca kadınların bildiği o garip ve gizli istihbarat ağı sayesinde kayınvalidesinin ziyaretlerinden haberdar oluyor ve Mihrişah Sultanın tahmin ettiği gibi öfkeleniyor, ama kimseye yakınamı-yordu; ama Paris'ten gelen bu güzel kadının hayatındaki iki erkeği de elinden almaya çalıştığının farkındaydı.

Hikmet Beyi hürriyet konuşmalarıyla Mehpare Hanımın etkisinden kurtarmıştı, 'ama iki kadının gözünde de Hikmet Bey yeterli bir zafer değildi. İkisi de onun geceleri Mehpare Hanımdan gündüzleri de Mihrişah Sultandan çivilendiğini biliyorlardı; asıl büyük ganimet, etkilenmesi güç

gözüken ama etkilendiğini göstermesi, etkilenmesinden de zor olan Şeyh Efendiydi. Mehpare Hanım, kimseye söylemese de kadınlara ait sezgilerle ayrıldıklarından beri Şeyhin kendisini unutamadığını biliyordu ve unutul-Kıhç Yarası Gibi

mamaktan her zaman gurur duyuyordu. Şimdi ise unutul mak tehlikesiyle karşı karşıyaydı ve yapabilecek bir şey bulamıyordu. *

Önce Hikmet Beyi kışkırtmaya çalıştı.

— El âleme rezil oluyoruz, herkesin diline düştük; nerede görülmüş bir kadının gelininin eski kocasını böyle ziyaret ettiği?

Sonra da kendisini çirkinleştiren, Hikmet Beyi ise şaşırtan bir şirretlikle eklemişti:

— Eski kocamı size üvey baba mı getirecek, evli barklı bir adamı azdırmaya mı gidiyor?

Ailesi, eğitimi, terbiyesi ne olursa olsun her kadının başka kadınlara

'erkekleri baştan çıkarmak isteyen bir hoppa', diye baktığını bilmeyen Hikmet Bey sinirlenmişti.

— Ne diyorsunuz Mehpare Hanım, rica ederim, beni şaşırtıyorsunuz, annemden nasıl bahsediyorsunuz böyle?

— Hikmet Bey ne kadar safsınız; Allahım, bu erkekleri niçin bu kadar aptal yaratıyorsun! Hikmet Bey anneniz hidayete mi erdi, bir günden bir güne başını bağlamayan, caminin yolunu bilmeyen.'her akşam içki içmeden uyuya-mayan bir kadın hafta sekiz gün dokuz neden gider bir tekkeye? Hadi diyelim ki aniden valide hanım dini bütün bir kadın oldu, koskoca İstanbul'da gidecek tekke, ziyaret edecek hoca mı kalmadı, niye Yusuf Efendiye gidiyor?

Hikmet Bey omuzlarını silkti.

— Büyütüyorsunuz Mehpare Hanım, onu duymuş ona gidiyor.

Mehpare Hanım sinirli sinirli gülmüştü.

— Ne tuhaf bir tesadüf, adını duyduğu hoca benim eski zevcim.

— Ne var bunda Mehpare Hanini, hem size ne, sizinle ne alakası var?

Verecek cevap bulamayan Mehpare Hanım, "Körsünüz siz körsünüz," diye bağırarak çıkmış, o gece odasına

226

kapanıp Hikmet Beyle birlikte yemek yemeyi reddetmiş-ti.

Mihrişah Sultanın kendisini kıskıvrak, hiçbir şey yapamayacak bir durumda yakaladığını gören, bundan müthiş bir keyif çıkardığını da tahmin eden Mehpare Hanım, hem çaresizliğinden hem de kayınvalidesinin duyduğu sevinci düşünmekten çılgına dönüyordu; bir ara gözünü karartıp tekkeye gitmeyi bile düşündü. "Beni bir kere görse yeter," diyordu kendi kendine, Mihrişah Sultanın etkisini silebileceğinden emindi, ama tekkeye gitmesinin imkânsızlığını çabuk fark etti.

Reşit Paşaya konuyu açmayı, eski kansına sahip çıkmasını sağlamayı da aklından geçirdi; ama Reşit Paşanın Sultan üzerinde hiçbir etkisi yoktu.

Onunla konuşmaya, hatta karşılaşmaya bile çekiniyordu, karşılaşsa Şeyh Efendiden önce kendisi yeniden aşka düşebilirdi.

Mehpare Hanım çaresizliğin de verdiği hiddetle evin içinde dön dönüyor, herkesi kırıp geçiriyor; hizmetçileri, cariyeleri, çocukları azarlıyor; Hikmet Beyle ise hiç konuşmuyordu. Tekdüze yaşamının ortasına düşen bu sorun sanki onu büyülemiş, başka şey düşünemez olmuştu ve öfkesinin diğer

insanlara açıklanabilir bir nedeni yoktu. Sadece bunu dü§ünüyor, bu ilişkiyi engellemenin bir yolunu arıyordu.

Hikmet Bey, karısının huysuzluğunun nedenini seziyor, ama buna çok önem vermiyordu; kıskanılanın ne kendisi ne de Şeyh olmadığını, iki kadının birbirlerini kıskandıklarını anlamıştı. Üstelik annesiyle konuşup da İstanbul'da nasıl bir tutsak hayatı yaşadığını birdenbire yeniden fark edince siyasete ilgisi yoğunlaşmıştı. Bu istibdattan, baskıdan, yasaklardan kurtulmak istiyordu; karısıyla ilgili dertlerinin de bu karanlık baskının sonucu olduğunu düşünüyordu. Eğer böyle bir istibdat olmasa Mehpare Hanıma böylesine hastalıklı bir biçimde düşkün olmaz, ilişkinin dengesinin bu kadar çabuk bozulmasına izin ver-227

mezdi gibi geliyordu. Bu düşüncesini tartacak bir imkânı olmadığından kısa zamanda buna inandı; özgürlüğünü kurtarmak aşkını da kurtarmak manasına gelir oldu.

Yeniden Paris'e dönebilmek için babasıyla konuşmayı denedi, Reşit Paşa bu fikirden hoşlanmadığını açıkça söyledi.

— Ne işin var Hikmet Paris'te, orada sıradan bir insansın, ama burada Padişahın doktorunun oğlu, sarayı hümayunun mabeyin kâtiplerinden birisin; yeniden Paris'e gidip orada önemsiz bir adam gibi yaşamaya dayanabilir misin?

— Dayanırım baba, burada boğuluyorum artık. Ne bir şey okumak ne iki satır konuşmak mümkün burada.

Oğlunun fikrini değiştiremeyeceğini gören Reşit Paşa kati tavrını ortaya koymuştu.

— Şimdi Paris'e gidemezsin Hikmet, Padişah aleyhtarları Avrupa'ya kaçıp teşkilatlanıyorlar, burada da teşkilat-lanmalar hızlanıyor. Padişah endişeli, eğer Paris'e gitmeye kalkarsan sen de ben de şüpheli hale düşeriz, bütün bir

hayat biriktirdiklerimizi bir tekmede yıkarsın; belki sen gençsin dayanırsın, ama ben Fizan çöllerine bu yaşta dayanamam, yolda ölürüm... Sen bilirsin, bunun vebalini sırt-lanabileceksen git.

Hikmet Bey önce babasının abarttığını, Padişahın kendi doktorunu sürgüne göndermeyeceğini aklından geçirdi, ama mabeyindeki arkadaşlarıyla yaptıkları konuşmalardan durumun ciddi olduğunu, saraydaki tedirginliğin arttığını anladı; babasının ölümünün vebalini yüklene-meyeceği için gitmekten vazgeçti. Onun yerine Babıâli yokuşundaki gazete binalarına yaptığı ziyaretleri sıklaştırdı; ediplerle, gazete müellifleriyle sohbetler edip 'hürriyetten' konuşarak biraz ferahlamaya, 'nefes' almaya çalıştı; ama konuştukça meselenin vehametini kavnyor, bir çare bulunması

gerektiği fikrine olan inancı artıyordu, "Ne yapmalı?" diye soruyordu arkadaşlarına,

Bir gün müellif arkadaşlarından, kendisi gibi bir 'paşazade' olan İsmet Hulusi Bey onu, her rüzgârda sallanan ahşap binanın bir köşesine çekerek, Fransızca bir gazete verdi; "Bunu lütfen hemen cebinize sokunuz," dedi, Hikmet Bey gazeteye bakmadan cebine koydu.

— Ben gazetede bir yazıyı işaretledim, dedi ismet Hulusi Bey, eğer lütfeder de tercüme ederseniz, memleket için faideli bir iş yapmış

olursunuz.

— Tabii, olur, bu akşam tercüme ederim.

Ayrılırlarken İsmet Hulusi kulağına eğildi.

— Kimseye göstermeyiniz, yasak matbuattandır.

Hikmet Bey, Avrupa'ya yerleşen bazı muhaliflerin orada gazeteler çıkarıp imparatorluğa soktuğunu, bu gazetelerle yakalananların ağır cezalar aldıklarını, Galatasaray postanesinin hafiyeler tarafından sürekli gözaltında tutulduğunu, postaneden yabana gazetelerle çıkarken tevkif edildiklerini duymuştu.

İstanbul'un en süslü ve en ünlü arabasına, koltuğunun altında 'yasak matbuatla' binerken, hiç yapmadığı bir biçimde etrafı kolaçan etti.

Osman'a "O akşam korkmuştum" demişti, "ama her şey biraz da şaka gibiydi benim için, gerçek korkuyu öğrenmek için yola çıktığımı henüz fark etmemiştim."

O akşam 'hürriyeti öven, ahaliyi istibdadı yıkmaya davet eden' makaleyi odasına kapanıp tercüme etti. O ilk makaleyi diğerleri izledi ve Osmanlı

imparatorluğunun Padişahının doktorunun oğlu, farkına varmadan, Padişahı

yıkmaya hazırlanan bir teşkilatın tercümanı oldu; Osman'a söylediğine göre, 'hayatı ve kendini yeniden sevmeye' başlamıştı. . , 229

XVIII

I

Reşit Paşanın içi sıkılıyordu; arada bir paşa ahbaplarının dostluk hatırına muayene etmeye gittiği yaşlıca validelerinden ya da yüksek tavanlı konakların salonlarında huzursuz huzursuz gezinip, vara yoğa söylenen genç yaşta dul kalmış hemşirelerinden 'içim sıkılıyor' lafını çok

duymuştu ama bu duygunun nasıl bir şey olduğunu ilk kez hissediyor, içten içe alay ettiği o kadınları düşünüp utanıyor, sebebi belirsiz bir sıkıntı

kadar bunaltıcı, usanç verici bir duygu olmadığını anlıyordu. Mesleki bir alışkanlıkla, hastalarını sorguya çeker gibi kendini sorguluyor, sorular soruyor, bu sıkıntıyı yaratan sebebi ortaya çıkarmak için uğraşıyordu ama bir sebep bulamıyordu.

"Yaşlanıyorum herhalde," diye düşünüyordu, "bu sebepsiz endişeler ihtiyarlık alametleri," ama ellisini geceli henüz birkaç yıl olmuştu; sadrazamlık koltuğunu kapabilmek için bitmez tükenmez bir hırsla bin bir entrika çeviren aksakallı paşalarla kıyaslandığında 'daha dünkü çocuktu.'

Çok sevdiği, dürüstlüğünü, açık sözlülüğünü her zaman takdir ettiği Fuat Paşanın sürgünde öldüğünü o günlerde duymak, gözünün önünde yaşanmış bir haksızlığın acıklı akıbetinden haberdar olmak sıkıntısını daha da artırmış, her yanda kötü bir geleceğin işaretlerini görmeye başlamıştı;

"Vesveseli bir adam olmuştum," demişti Osman'a, "Padişahtan huy mu kaptım, nedir?"

Sıkıntıdan hiç yapmadığı şeyler yapmaya başlamış, Sabah gazetesinin sahibi Mihran'ın Suadiye'deki yalısında verdiği davetlere birkaç kez gitmiş, yalının altında inşa edilmiş hamamda düzenlenen âlemlere katılmış, bu âlemlere katılan, yarı çıplak dilberlerle oynaşıp daha sonra Mihran'ın devlet katındaki bazı işlerini kovalayıp ona çıkar sağlayan paşaları

görünce onlardan da kendisinden de iğrenmişti.

"Zaten utanma duygusu neredeyse bütünüyle ortadan kalkmıştı," diye anlatmıştı o günleri, "paşalar eskiden utandıkları işleri artık açıkça yapacak bir hayasızlık ve pervasızlık sahibi olmuşlardı."

Arap İzzet Paşa, Osmanlı ordusuna zırhlı kuleler satmak isteyen bir Fransız şirketinin mümessilinden doktorun yanında açıkça rüşvet istemiş, bunu saklamaya bile gerek duymamıştı, bu 'komisyonu', Padişaha bağlılığının doğal bir karşılığı olarak görüyordu; Reşit Paşa bu olayı

Padişaha haber vermeyi aklından geçirmiş ama daha sonra Padişahın bu işlerden haberdar olmasına ra ğmen ses çıkarmadığını düşünerek vazgeçmişti.

Padişah bu paşaların hem efendisi hem tutsağı durumundaydı, aldıkları

rüşvetlere, yaptıkları yolsuzluklara karşı çıkacak hali yoktu; hemen hemen bütün devlet ricali birkaçı hariç bu kirli ilişkilere bulaşmışlardı.

Bunları devletten ayıklamaya artık Padişahın da gücü yetmezdi; bu ahlaksızlıklara bizzat Padişah, paşaların her yaptıklarına göz yumarak kendisi yol açmış ve sonunda kendisi de bir rezillikler bataklığının ortasında kalmıştı, bu çamurdan çıkması mümkün gözükmüyordu.

Reşit Paşa, paşaların hırsızlıklarına arsızlıklarına sinirleniyor, Padişaha ise nedense acıyordu; etraflarındaki rezillikler artıkça Padişah gözüne daha zavallı gözüküyordu. Halife-i ruy-i zemin hazretleri, İslamın kılıcı, Allanın yeryüzündeki gölgesi, Devlet-i Aliyye'nin şevketlu Padişahı; yüzsüzlerin, arsızların, hırsızların arasında, onlara güvene-231

rek ve onların yaptıklarını durduramayarak geçiriyordu hayatını. Kendi ahlaklarına sadık kalmayanların Padişaha hiç

sadık kalmayacaklarını

öğrendiğinde vakit çok geç olacaktı.

Padişahın çevresindeki kuralların gittikçe zayıfladığını, bu büyük

'kudretin' yakın çevresindekilerin, bu kudrete karşı aldırmaz davranmaya başladıklarını artık açıkça görebiliyordu. *

Bir akşam yatsı namazından sonra Padişahla Boğaz'a bakan salonda oturmuşlar, sohbet ediyorlardı, konu tıptaki yeni inkişaflardan açılmış ve Padişah yemeği birlikte yemelerini teklif ederek, akşam yemeğini selamlığa getirmelerini emretmişti.

Tam yemeğe başlayacakları sırada sarayda bir vaveyla kopmuştu, gürültü

perde perde yükselerek yaklaşıyordu. Padişahın yüzünün bir anda kül rengine döndüğünü görmüştü, aceleyle kalkıp masasının çekmecesinden küçük bir revolver çıkarmış, onu yanı başına koyarak, "Hayırdır doktor!"

demişti; hayatı boyunca korktuğu bir ayaklanmayla karşılaştıklarını,

'biraderine' sadık birilerinin kendisini devirmek için isyan ettiklerini düşündüğü belliydi.

— Hayırdır sultanım, diyen Reşit Paşa kapıya doğru yürüyerek,'şimdi anlarız, demişti.

Kapıyı açtığında koşarak gelen bir mabeyinci görmüştü.

— Ne oldu kâtip efendi?

— Marangozhanede yangın çıktı paşam.

Reşit Paşa, merakla bekleyen Padişaha haber vermişti.

— Marangozhanede yangın çıkmış Padişahım.

Marangozhane, Padişah arada bir tahta oymaya gittiğinden haremin hemen bitişiğinde kurulmuştu ve yangının hareme atlama ihtimali vardı; Padişah yangının, kardeşinin adamları tarafından çıkarıldığına hükmetmişti.

Talaşların tutuşmasıyla başlayan yangın kısa sürede söndürülmüş ve derhal soruşturmalar başlamıştı.

I

"Hadise aslında komikti ama bana çok trajik göründü," demişti Reşit Paşa Osman'a, "bir damla kanda mikrobu gördüğümüz gibi sanki minicik bir olayda büyük bir çöküşü gördüm ya da gördüğümü sandım. Bilirsin, biz doktorlar da az yanılmayız ya bizim yanıldığımızı bizden başkası anlayamaz, her neyse; harem çok kalabahklaştığı zaman haremdeki kadınlardan bazıları çırağ

çıkartılır, Padişah tarafından azat edilip bir saraylıya nikâhı kıyılırdı.

Bir grup kadın haremağalanna başvurup çırağ çıkarılmalarını istemişler, ağalar da Padişaha haber vermişler, Padişah da onlara müsaade etmiş. Az bir zaman sonra, bir grup kadın daha çırağ çıkartılmak istemişler lakin daha yeni bir grup gittiğinden, haremağaları bunu Padişaha söylemeye çekinmişler, sanki bütün kadınlar haremden kaçmak istiyormuş gibi olmasın diye,. Lakin Rum cariyelerden biri illa evlenmek istiyormuş, hani o ünlü

Rum atasözü vardır ya, koca istiyorum şimdi istiyorum, diye, atasözü

gerçek olmuş; kızcağız koca istiyorum diye tutturmuş, kimse kendini dinlemeyince de öfkesinden gizlice gidip marangozhaneyi tutuşturmuş."

En küçük bir şüphede genç zabitleri, talebeleri, münevverleri, edipleri sürgüne yollayan, zindana attıran, hayatlarını yok eden Padişah, Reşit Paşayı çok şaşırtan bir davranışla, bu olayda, haremindeki genç kızın kundakçılığına kızmamış, aksine onu haklı bularak, onun isteğini kendisine aksettirmeyen haremağalannı İstanbul'dan sürmüş, genç kızı da evlendirmişti.

Reşit Paşa ise bu olaydan çok sarsılmış, yaklaşmakta olan bir felaketin izlerini görmüştü; 'haremdeki bir cariyenin sarayın katı kurallarını böyle hiçe sayabilmesi aslında o sırada kimse farkına yarmasa da, o kuralları

koyanların gücünün artık zayıflamaya başladığını, bu zayıflığın da bir şekilde hissedildiğini gösteriyordu, yoksa o cariyenin aklına bile gelmezdi böyle bir şey yapmak; yapması değil bunu düşünebilmesiydi yaşanan çöküşün işareti.'

O olayın da etkisiyle olsa gerek Reşit Pa§a çok sıkıntılı uyumuş ve gördüğü rüyadan ter içinde, 'hayırdır inşallah' diyerek uyanmıştı.

Rüyasında, çırılçıplak bir kadın Padişahın yatağına yaklaşıyor, cibinliğini açtıktan sonra aniden elinde beliren bir bıçakla Padişahı

bıçaklayarak delik deşik ediyor, Padişah kendi kanında eriyip yok oluyordu; çıplak kadın dönünce Reşit Paşa katilin Mihrişah Sultan olduğunu görüyordu; aynen onu hatırladığı gibi dolgun göğüsleri, yuvarlak karnı ve benzersiz güzelliğiyle.

Mihrişah Sultan İstanbul'a geldiğinden beri bastırmaya çalıştığı o eski özlem, yıllarca insanlardan saklanması-nın öcünü alır gibi dehşetli bir acıyla çıkmıştı ortaya. Re-

şit Paşa içinin parçalanacağını sandı, mecazi anlamda değil, rüyanın da etkisiyle gerçekten ciğerlerinin acıya dayana-

mayıp dağılacağını düşündü bir an, 'safrakesesi krizi gibi bir sancıydı,' o saniye Mihrişah Sultanı görmek için her şeyini verirdi. Hayatında bir kez ve gerçekten âşık olmuş, kısa bir süre mutluluğu tatmış, aşkı ve mutluluğu öğrenmişti, sonrası bir hastalık gibi sürekli tedavi ettiği bir acıy-dı; 'tedavisi müşkül bir vaziyetti' ve tahmininden daha uzun sürmüştü. Acının dinmesinden sonra geride kalan büyük boşluğu ise mesleği, Padişahın doktoru, daha da önemlisi dostu olmanın hazzı, bu dostluğun bahşettiği ser-vetinin rahatlığı, büyük konakları ve genç cariyeleriyle doldurmuş; geçmişindeki acının izlerini ise hem kendinden hem de diğer insanlardan telaşa kapılmayan olgun ve anlayışlı bir tavırla ve işin derinini pek kurcalamayan hafifmeşrep bir hayat tarzıyla saklamayı başarmıştı; ta ki Mihrişah Sultan İstanbul'a dönene kadar. Ne gariptir ki, imparatorluğun çöküşünün ilk izlerini görmesi, ihtiyarlığı

andırır endişeli bir sıkıntıyı ilk hissedişi de Sultanın dönü-

şüne rast geliyordu, belki de eski karısı geri gelmese imparatorluğun çöküntüsünü bu kadar çabuk görmeyecekti.

Sabaha kadar, uzun gecelik entarisiyle konağın içinde dolaşmış, biraz serinleyebilmek için bahçeye çıkmış ve acının da çeşit çeşit olduğunu keşfetmişti; terk edilmek ve özlemek başka başka acılar yaratıyordu.

Kaybetmenin acısıyla kavuşamamanın acısı birbirine benzemiyordu; karısı

kendisini terk ettiğinde onu bir daha göremeyecek olmanın kederine, kınlan gururunun ve kendisini alaycı bakışlarla süzen gözlerin yarattığı

aşağılanmışlık duygusu da karışmıştı. Şimdi özlerken ise ıstırap çırılçıplak ve katışıksızdı, bu nedenle de daha sarsıcı; tek tesellisi bunun ilk acı kadar uzun sürmeyeceğini bilmekti.

"Eğer seversen, hissediyorsun," demişti Osman'a, bunu öyle bir söylemişti ki Osman anlamıştı ne demek istediğini; gerçek bir sevginin hiç

bitmediğini, hiç ölmediğini, azalsa da hiç yok olmadığım Osman bu tuhaf, bu manasız cümleden öğrenmişti. Aynı acıyı babasından bir miras gibi tevarüs eden Hikmet Bey ise, ölmeden önce, hatıratına, biraz da edip arkadaşlarının etkisiyle daha edebi yazmıştı bu konudaki duygusunu:

"Hakiki aşk kılıç yarası gibidir, yara kapansa da izi mutlaka kalır."

Reşit Paşa, gece rüzgârlarının ve fıstık ağaçlarının arasında, rüzgârla kabaran uzun beyaz entarisini dalgalandırarak, ihtiyarlayan, kederli bir hayalet gibi, aklında karısının gerçek yüzü değil de rüyada gördüğü yüzü

olduğu halde epey bir zaman dola§tı. Çektiği özlem nedeniyle olsa gerek istikbalden artık bir şey beklemediğini,

hiçbir hayali olmadığını, etrafındaki birçok şey gibi kendisinin de çökmekte olduğunu düşündü orada; güneş doğarken, duyduğu acıya ve umutsuzluğa daha fazla dayanamayarak, keselerle altın döküp aldığı o güzel Çerkez kızını, Dilrüba'yı uyandırmaya gitti. Daha sonra "Gidecek başka hiç kimsem yoktu," diyecekti Osman'a, torunundan ya da kim olduğunu bilmediği birinden özür diler gibi.

Reşit Paşanın ümitlerini, hayallerini, geleceğini terk ettiği o hanımeli kokan büyük bahçenin yalnızca iki kilo-235

metre ötesinde, Çamlıca Tepesindeki, bahçesi de, salonları da çok daha küçük olan bir evde aynı saatlerde umutlarla, hayallerle yüklü bir istikbalin coşkulu tartışmaları yapılıyor, ihtilal planları kuruluyordu; Padişahın doktorunun gördüğü çöküntüyü onlar da görüyordu ama bu onlara Reşit Paşanın aksine neşe veriyordu. Palaskalarını çıkartıp tabancalarını

yanlarına bırakmışlardı; tabancalarının yanında, yemekten sonra içtikleri kahvelerin boş fincanları duruyordu; oda sigara dumanıyla bir ine dönmüştü.

Yüzbaşı İsmail Hurşit, artık karar verilmesini istiyordu:

— Edirne'deki İkinci Ordu ile Manastır'daki Üçüncü Orduda zabitler çok geniş bir teşkilat kurmuşlar, sivilleri de almışlar; Avrupa'da da Ahmet Rıza Beyle arkadaşlarının hareketi var; burada da bizim teşkilatımız bulunuyor; arkadaşlar artık bu teşkilatların birleştirilmesi için zaman geldi de geçiyor, derhal harekete geçip onlarla temas kurarak birleşelim.

Yüzbaşı Fazıl Hüsnü Bey lafa karıştı:

— İyi de birader, kim kime intisap edecek, birleş deyince birleşmek öyle hop diye olacak kolay bir iş mi?

Cevat Bey bunu duyunca kızgınlığını bir şakayla sakladı.

— Yahu Fazıl Bey daha şimdiden siyasetçi oldun, kimin kime intisap edeceğinin ne ehemmiyeti var birader; ehemle mühimi birbirine karıştırmanın âlemi yok, daha küçük teşkilat daha büyüğüne intisap eder, olur biter. Esas ehemmiyetli mevzu teşkilatın büyümesi, bu istibdadın bir an önce bitmesi, yoksa vatan elden gidecek.

— Cevat Bey doğru söylüyor, Sırplarla Bulgarlar kaynıyormuş, büyük bir ayaklanmanın eli kulağında, Babıâli uyuyor, artık lakırdıyla geçiştirilecek zaman değil, bu vatan bizden vazifemizi yapmamızı bekliyor; aksi halde yediğimiz ekmek bize helal olmaz, onu da söyleyeyim.

Uzun uzun tartıştılar, aslında kararlarını vermişlerdi, ama bir büyük hareketin geleceğini planlamanın, bunu tartışmanın şehvetinden kopamadıkları için konuşmayı kısa kesemiyorlardı; sonunda Cevat Beyi göndermeyi kararlaştırdılar.

— Yarın Harbiye Nezaretindeki arkadaşlarla konuşur, seni Üçüncü Orduya Manastır'a tayin ettiririz; Ramiz Beyi de Edirne'ye göndertelim, bu iş

hallolsun; artık imparatorluğun her yanında hareket tek elden sevk ve idare edilsin, bu başıbozukluk bitsin.

İsmail Hüsnü Bey, "Ya Anadolu?" diye sordu.

— Anadolu'da ne oluyor?

— Anadolu her zamanki gibi sessiz, orada da mutlaka vatansever arkadaşlar var, belki onlar da teşkilatlanıyor, ama Anadolu'dan pek ses gelmiyor.

Balkanlar ise çok hareketli, biraz da Bulgarlarla Sırplar sayesinde arkadaşlar orada teşkilatlanıyor, çünkü vatanın tehlikede olduğunu daha yakından görüyorlar. Anadolu'dakilerin bir şey gördüğü yok, en kabadayısı

bir iki eşkıya yakalıyorlarsa o da ehemmiyetli bir mevzu değil. Bugün Dersaadet'in anahtarı Balkanlar'da, teşkilat oraya yerleşti mi İstanbul'un yolunu açarız.

Fazıl Bey, "Peki, tayinleri hemen halledebilir miyiz?" diye sordu.

— Personel dairesinde Üsküdarlı Binbaşı Cemil Bey var, halledecek.

— Eh, öyleyse Cevat Beyle Ramiz Beye yol göründü, şanslısınız ha, biz burada paslanıp kaldık. Siz oralarda hem teşkilatlanacaksınız hem de Bulgar komitacılarla elleyeceksiniz; yalnız dikkat edin, herifler çok kıyıcı diyorlar.

Dağılmadan önce son sigaralarını içerken savaştan, vurmaktan, vurulmaktan kahkahalarla söz ettiler, vatan uğruna dövüşmenin lafından bile hoşlanıyorlar, bir an önce bir düşmanla karşılaşmak istiyorlardı; savaşmamak

onurlarına dokunuyordu. Güneş doğarken türküler mırıldanarak dağıldılar.

Cevat Beyin Manastır'a tayini iki hafta sonra çıktı, yüz elli üçüncü

piyade taburuna tabip olarak atanmıştı. İşlerin süratine kendileri de şaşırmışlardı, henüz iktidara alışkın değillerdi ve güçlen onları biraz afallatıyordu; girdikleri işin ciddiyetini kendi güçlerini fark ettikçe daha iyi anlıyorlardı; garip bir

kibirle birlikte tuhaf bir ürküntü de kımıldıyordu içlerinde. Fazıl Beyin dediği gibi, 'haritada ölmek de öldürmek de yazıyordu* artık; dönüşü olmayan bir yola girdiklerini Cevat Bey ilk olarak, Manastır'a tâyin emrini okurken anladı.

Fazıl Bey, "Sizi böyle boş boş göndermek yakışık almaz," dedi, "bu akşam bir âlem yapacağız."

Cevat Bey böyle şeylerden pek hoşlanmazdı, geçirdikleri sıkıntılı

çocukluktan Ragıp Bey öfkeli ve atak olarak, Cevat Bey ise ağırbaşlı ve olgunlaşmış olarak çıkmışlardı. Kardeşinin aksine gece hayatına hemen hemen hiç karışmamıştı, başkalarının eğlendiği kalabalık yerlerde sıkılırdı; daha ilk kez gördükleri bir erkeğe kırk yıldan beri tanıyormuş

gibi davranan açık saçık kadınlarla nasıl konuşacağını kestiremez, somurtup otururdu ama o gün arkadaşlarını kıramadı; giden iki subaya karşı

diğerlerinin kendilerini borçlu hissettiklerini anlamıştı.

Bu işleri iyi bildiği anlaşılan Fazıl Bey programı herkesin yerine yaptı.

— Önce Langa'da Maksud'un yerine gidelim, bir altlık yapalım, oradan Beyoğlu'na çıkar felekten bir gece çalarız.

Maksud'un yerindeki mermer masalardan birine oturup kalem efendilerinin, civar esnafın doldurduğu uzun salonda, taze mezelerle güzel bir akşam yemeği yiyip rakı içtiler. Gece yansına doğru, "Hadi artık gidelim," diyen Fazıl Beyin peşinden dışarı çıktılar, iki arabaya doluşup Beyoğlu'nun yolunu tuttular.

Osmanlı'nın başkentinin bu en ünlü caddesinin iki yanında, buzlu camdan fanusların içinde havagazı fenerleri yanıyor; arabalar tiyatroların, meyhanelerin, cafelerin, birahanelerin önünde yolcularını boşaltıyor; imparatorluğun dört bir yanından gelen büyük bir kalabalık, poturları, şalvarları, ütülü üniformaları, smokinleri, redingotla-rıyla on bin ayaklı, rengârenk dev bir tırtıl gibi kaldırımlarda kımıldanıyor; arada bir açılan birahanelerin kapılarından içki kokulu bir buharla birlikte kadın kahkahaları fışkınyordu.

— Odeon'a gidelim, dedi Fazıl Bey.

Fazıl Beyin dışındakiler bu hayata, bu caddeye ve bu gecelere yabancıydılar ama hissettirmemeye çalışıyorlardı. Odeon'dan içeri çekingenliklerini saklamaya uğraşarak girdiler, bir koridordan geçtikten sonra, etrafı localarla çevrilmiş, bir ucunda büyükçe bir pist bulunan geniş bir salona vardılar. Pistin ucundaki sahnede bir orkestra vals-ler çalıyor, pistte erkeklerle kadınlar dans ediyordu; localardan localara laf atılıyor, selamlar gönderiliyor, masaların arasında çıplak kollannı açıkta bırakan uzun tuvaletle-riyle kadınlar dolaşıyor, şampanyalar tabancalar gibi path-yor, köpüren içkiler biraz yukardan tutularak bardaklara boşaltılıyordu. Sekiz zabit bir masaya oturdular; biraz ya-dırgı

duruyorlar, o kalabalığa ait olmadıkları, üniformalarından, hallerinden tavırlarından hemen anlaşılıyordu. Dans etmesini bilmiyorlardı, şampanyanın tadını hiç tat-mamışlardı, çalınan müzik onlara yabancıydı; pistte vals yapanlan bir askeri manevra izler gibi büyük bir ciddiyetle izliyorlar, dans edenlerin adımlarını saymaya çalıştıklarında gözleri şaşıl aşıyordu; iskemlelerinde dimdik oturuyorlardı.

Arkadaşlarının huzursuz olduklarını hisseden Fazıl Bey, "Hadi fuayeye geçelim," dedi, nereye geçeceklerini

anlamadılar ama birer otomat gibi ayağa kalkıp, sert adımlarla locaların arka tarafına doğru yürüdüler.

Demir mer-

divenli bir koridordan geçip deminkinden daha ufak bir salona girdiler.

Burası öbür taraf kadar kalabalık değildi, bir kenarda bir incesaz takımı

çalıyordu.

"Bunlar çok ünlüdür," dedi Fazıl Bey, "şu lavtacı Lambo, kemençede Akribaz, def çalan da ünlü Arap ibrahim."

Kendilerine birer bira söyleyip bir masaya yerleştiler, burada kendilerini îlaha rahat hissediyorlardı. Fazıl Bey, "Bakın şimdi," diyerek cebinden bir akçe çıkartıp saz heyetine doğru fırlattı; para bir kavis çizerek saz heyetinin üstüne doğru düşerken defçi hızlı bir hareketle elini havaya kaldırıp avucunu açtı; para tam avucunun içine oturdu ve adam aynı hızla elini indirip def çalmaya devam etti; ya Fazıl Beyin siftahı uğurlu geldi ya da defçinin el çabukluğu seyircilerin hoşuna gitti, para yağmaya başladı. Defci hepsini aynı maharetle avucunun içine oturtup anında ortadan yok ederek def çalmaya devam ediyordu. Biraz daha loş olan arka taraftaki bir köşeden çıngıraklı bir kadın sesi bir gazel tutturdu: Nedir ey çeşm-i nazım sende bu müjgan ü ebrular...

Kadın gazeli söylerken salona altı kişi girdi, feslerini sol kaşlarına basmışlar, ceketlerini omuzlarına atmışlardı. Birçok insanın girip çıktığı

salonda bunların girişi hemen fark edildi, başkalarına benzemeyen bir halleri vardı çünkü, mağrur ve saldırgan bakışlarla bakıyorlar, oradaki herkesi küçümsediklerini hissettiriyorlardı. Zabitlere şöyle bir göz attıktan sonra gelip biraz ilerlerindeki bir masaya oturdular, onların oturduğu masanın çevresi hemen boşaldı.

Fazıl Bey, "Fehim Paşanın itleri," dedi.

Hulusi Bey, dişlerinin arasından sövdü.

— Jurnalci kahpeler.

Beyoğlu'nun haracını yiyen Fehim Paşanın ekibinden olan kabadayılar, beş

altı kişilik gruplar halinde dolaşıyor-

lar, devletin gücünü de arkalarına almanın şımarıklığıyla kimseyi dinlemiyorlar, etrafa kan kusturuyorlar, kendilerine duyulan nefreti her gün biraz daha büyütüyorlardı ama kimsenin sesi çıkmıyordu, ses çıkaranı

hemen öldürüyorlardı; üstelik vurdukları adam yerde yatarken ellerini kollarını sallaya sallaya, bir de polis memurlarını azarlayarak gidiyorlardı; haklannda bir zabıt bile tutulmuyordu.

Subayların kendileri hakkında konuştuğunu hissetmişler ters ters bakmaya başlamışlardı, Cevat Bey bir bela çıkacağını sezerek, "Gidelim," dedi ama kimse yerinden kımıldamadı; subaylar da kabadayılara içlerini yakan gerçek bir öfkeyle bakıyorlardı. Ramiz Bey, "Koskoca cihan imparatorluğunun kanını bu itler eme eme kuruttu," dedi.

Ramiz Beyin ne söylediğini duymayan ama kötü bir şey söylediğini tahmin eden 'itlerden' biri sağ omzunu çarpıtarak subaylara döndü.

— Ne o, ne bakıyorsunuz zabit efendiler, birine mi benzettiniz?

Kabadayı daha sözünü bitiremeden, Fazıl Bey masadan kaptığı şişeyle yerinden fırlayıp sapından tuttuğu şişeyi adamın yüzünün ortasına öyle bir çarptı ki kabadayı, içeri göçen burnundan, patlayan dudaklanndan fışkıran kanlarla iskemlesinden uçtu; aynı anda subayların hepsi kabadayıların üstüne atlamışlardı. Meyhane kavgalarında Fehim Paşanın kabadayıları

zabitlerden daha iyilerdi, çocukluklarından beri böyle kavgaların arasında büyüdüklerinden başka bir zamanda Cevat Beyle arkadaşları böyle bir dövüşü

çok pahalıya öderler, bir ikisi canından bile olabilirdi; ama kabadayılar kendilerine herhangi birinin saldırabileceğine ihtimal bile veremediklerinden hazırlıksız yakalanmışlar, zabitlerin gücü de öfkelerinin ateşiyle daha artmıştı. Kabadayılar ne koltuk altlarındaki saldırmalara ne de bellerindeki 'Nagant'larına uzanabildiler, kafalarına gözlerine inen yumruk ve şişe darbeleriyle salo-Kıiıç Yarası Gibi

nün ortalık yerine yuvarlandılar; çığlıklar, feryatlar, koşuşmalar, haykırışlarla salon birbirine girmişti; kısa bir süre sonra, zabitler üstlerine çullandıkları kabadayıları bitmez bir kinle yumruklarken düdük sesleri duyuldu. Cevat Bey, "Polisler," diye bağırdı, kavgaya pek gönülsüz karışmış, arkadaşlarına yaptıkları 'çocukluk' için çok sinirlenmişti; bu

akılsızca kavgadan dolayı tutuklanabilirler, tayinleri yanabilir, gelecekle ilgili bütün hesapları altüst olabilirdi.

Polis sözünü 'duyan arkadaşları baygın haldeki kabadayıları yerde bırakıp ayağa fırladılar, boşalan salonun ortasında öyle ne yapacaklarını, ne yana gideceklerini bilemeden durdular. O sırada beyazlanmış saçlarını kazkanadı

taramış yaşlı bir Rum garson dip taraftan "Bu tarafa, bu tarafa!" diye seslendi; garsonun seslendiği yana koştular, garson ilk bakışta fark edilmeyen bir kapıyı açtı; polisler içeri girerken onlar o kapıyı

arkalarından örtüp taş basamaklardan aşağı inerek, raflarında yiyecek çuvallarının, içki şişelerinin dizili durduğu soğuk ve uzun bir mahzenden geçtiler, Beyoğlu'nun arka taraflarında ıssız bir sokağa çıktılar.

Garson, arkalarından kapıyı kapatırken, "Elleriniz dert görmesin zabit efendiler" diye fısıldadı. .

Sokağa çıkınca Cevat Bey kendini tutamadı.

— Yani Fazıl Bey, öyle bir iş ettin ki bütün planlarımızı mahvedecektin iki it için...

Fazıl Bey, yaptığının doğru bir iş olmadığını daha yaparken biliyordu aslında.

— Kusura bakma, herifleri görünce kendime hâkim olamadım.

Sonra da birden çocuk gibi gülüverdi.

— Ama acayip benzettik rezilleri, bir ay kendilerine gelemezler, bir daha üniforma gördüler mi de hürmette kusur etmezler.

"Artık dağılalım," dedi Cevat Bey.

242

Fazıl Bey elini kaldırarak hepsini durdurdu.

— Yoo, dağılmak hiç yok; bak Cevat Bey teşkilat konusunda her söylediğine evet dedim ama bu gece emir komuta bende, bu gece böyle bitmez, bunu bitirmenin bir raconu var, her şeyi gereğince yapacağız... Bölük, düş

peşime, uygun adım marş.

Arkadaşlarının keyfini kaçırmamak için Cevat Bey ses çıkaramadı; o karanlıkta, nerelerden geçtiler, nerelere gittiler hiç anlayamadı ama Fazıl Bey onları, bahçe duvarları yıkılmış, içinden ışık sızmayan eski bir konağa götürdü. Bahçesini otlar sarmış, kurnaları ve fıskiyesi kırılmış

havuzu çamurla dolmuştu; çakrllı bahçe yolundan geçip ahşap kapının üstündeki kalın demir halkayla birkaç kez arka arkaya kapıya vurdular; kapı açıldı, elindeki gaz lambasının solgun ışığında, göklerinin akı

kanlanmış, iriyarı bir Arap bacının kalın suratı gözüktü.

— Ne var, ne istiyorsunuz?

Fazıl Bey öne geçti.

— Ne o Habeş Teyze, içeri almayacak mısın, felekten bir gece çalacağız, Hüsniye Hanıma haber ver Fazıl Beyle arkadaşlan gelmiş de.

Kapı kapandı, biraz sonra, süslü elbiseler giymiş geçkince bir kadın,

"Bizi unuttunuz, nerelerde kaldınız," sitemleriyle kapıyı açıp genç

subayları içeri aldı. Ta§ bir holden geçip merdiven altındaki demir bir kapıyı açtı; içerisi aydınlıktı, yançıplak genç kadınlar oturuyordu; yeniden bir sofra düzüldü, içkiler geldi, kadınlar toplandı, ceketler çıkarıldı.

Arkadaşlarının birer birer ortadan kaybolduğunu fark eden Cevat Beyi sıkınadan rakıları doldurup doldurup içiyor, kendisine eliyle meze yedirmeye çalışan yarı çıplak kadına sıkıntıyla bakıyordu. Orada neler yaptıklarını tam hatırlamıyordu ama bir ara o genç kadınla birlikte bir odaya gittiklerini, kadının kendisini soyduğunu hayal me-243

yal hatırlıyordu; evden gün doğarken çıkmış, ertesi gün buluşmak üzere sözleşip dağılmışlardı.

Öğleye doğru baş ağrısı ve utançla uyandı, bir daha böyle bir geceyi asla yaşamayacağına yemin ederek giyindi. Beyazıt'ta bir kahvede buluştular, o gelmeden önce, evvelki gecenin hatıralarını kendi aralarında yad eden arkadaşları onu görünce konuyu değiştirdiler. Cevat Beyin gerçekten sıkıldığını anlamışlardı; son görüşmelerini yaptılar, nasıl haberleşeceklerini belirlediler, gerekli isimleri akıllarına yazdılar ve helalleşip ayrıldılar.

Cevat Bey, Beyazıt'tan Aksaray'a indi, oradan Unka-panı'na saptı, ağır ağır yürüyerek tekkeye geldi; 'mollalardan' hoşlanmasa, onlardan kuşkulansa da Şeyh Yusuf Efendinin bütün imparatorluğa yayılmış gücünün farkındaydı ve teşkilat adına bu güçten faydalanıp faydalanamayacaklarını

merak ediyordu, ama Osman bu ziyaretin 'meçhule giden' bir yolculuk öncesine rastlamasını tebessümle karşılıyordu. Cevat Beyin inatla reddetmesine rağmen, hayatını onaya

koyduğu bir yolculuğa çıkmadan evvel farkına varmadan da olsa manevi bir desteğe ihtiyaç duyduğuna inanıyordu.

Cevat Bey bunu hiçbir zaman kabul etmedi, o, dini inançlarını daha tıbbiyenin ilk sınıflarında kaybetmişti, ama Osman güçlü inançsızlıkların içinde yuvalanmış gizli bir inanma ihtiyacına ölülerle yaşadığı

maceralarında çok rastlamıştı; hatta kanaatince, inançsızlık ne kadar katı

ve keskin ortaya çıkarsa inanma ihtiyacı da o kadar büyük oluyordu.

Şeyh Efendi, Cevat Beyin, diğer ziyaretçilerinin aksine elini öpmediğini hemen fark etti, ama fark etmemiş gibi yaptı, imparatorluğun çeşitli yerlerinde subayların teşkilatlar kurduğundan haberdardı, Cevat Beyin bunlardan birine dahil olduğunu da tahmin ediyordu, hiç sesini çıkarmadan konuşmasını bekledi.

— Manastır'a tayinim çıktı Şeyh Efendi, yarın gidiyorum, vedaya geldim, hakkınızı helal edin.

Şeyh Efendi Ragıp Beye söylediği sözleri aynen tekrarladı.

— Estağfurullah, bir hakkımız yok, varsa da helali hoş olsun.

Sonra Ragıp Beyi sordu.

— Biraderinizden bir haber aldınız mı?

— Hürmetleri var, iyiymiş, memnunmuş, topçulukla uğraşıyor... Almanca da öğreniyormuş.

— Siz de muhabbetlerimizi bildirin mektup yazarsanız.

— Baş üstüne.

Bir sessizlik oldu, sonunda Cevat Bey konuya doğrudan girmeye karar verdi.

— Şeyh Hazretleri, imparatorluğun içinde bulunduğu durumdan herhalde haberdarsınız... Devlet çöküyor, rüşvet almış yürümüş, Padişahın en yakınındaki paşalar hırsız olmuşlar, devlet memuruna maaş ödeyemiyor, Balkanlar kaynıyor.

— Kulağımıza çarpıyor bazı şeyler, duyuyoruz.

Cevat Bey, dimdik Şeyh Efendinin yüzüne baktı.

— Ne düşünüyorsunuz peki?

Şeyh Efendi sorunun böyle açıkça ve acemice sorulmasına usulca tebessüm etti.

— Siyaset bizim işimiz değil Cevat Bey, onu bizden iyi yapacaklar var, biz haddimizi biliriz.

— Dar yerden geçiyoruz Şeyh Hazretleri, siyaset herkesin işi böyle zamanlarda... Siyaset dediğiniz insanların hayatı...

Durup alayla gülümsedi.

— Her ne kadar siz ölümle daha çok alakadar olsanız da, bu dünyadaki insanların hayatlarından da mesulsünüz; hele imparatorluğa yayılmış

gücünüzü ve kudretinizi düşünürseniz.

Şeyh Efendi, tespihini tane tane çekerek cevap verdi: 245

— Bir faninin gücü kudreti ne olacak ki Cevat Bey, bizim bildiğimiz Allah yolunda ibadet... Topraktan geldik toprağa

gideceğiz, dünya üstündeki şu kısa misafirliğimizde güç kudret aramak kendini aldatmaktır.

Cevat Bey, bu tarz konuşmalarla bir yere ulaşamayacaklarını anladı.

— Şeyh Hazretleri, Rabbimizin kullarına yardım etmek hepimizin görevi değil mi?

— Elimizden.bir şey gelirse, elbette.

— Benim sorduğum da o işte, elinizden geleni esirger misiniz acı çeken kullardan, esirgemez misiniz?

Konuşma üslubundaki terbiyenin ve nezaketin her şeyden daha önemli tutulduğu Osmanlı seçkinlerinin arasında bu tür bir konuşma pek alışılmamış bir kabalıktı. Ama Şeyh Efendi kendisini yadırgatan bu kabalığın, genellikle dürüstlükle birlikte ortaya çıkan bir kabalık olduğunu biliyordu; Cevat Beyin konuşma tarzından hoşlan-masa da dürüstlüğünü ve inançları için açıkça konuşarak geleceğini tehlikeye atmasını beğeniyordu. Ayrıca bu açıklıkta ve kabalıkta aynı zamanda Şeyh Efendiye duyulan güven de gözüküyordu; hiç kimsenin güvenilir olmadığı bir ülkede birisine 'güvenmek' de kabalığı affettirecek bir saygı işaretiydi.

— Elimizden gelen bir şey varsa esirgemeyiz elke^te.

Cevat Bey memnuniyetle gülümsedi.

— Benim söylediğim de bu zaten Şeyh Hazretleri, bir yaralıyı sağaltmaz, bir evsizi barındırmaz mısınız; bir hayat kurtaracak haberi bir yerden bir yere aktarmaz mısınız?

Bu çok açık bir soruydu ama usturuplu bir biçimde sorulmuştu.

Şeyh Efendi, uzun uzun düşündü, vereceği cevap birçok şeyi değiştirebilirdi.

— Derde düşmüş kullara yapılacak yardım ibadetlerin en büyüğüdür itikadımızca, siyasetle ilgilenmeyiz ama başı sıkışana kapımız hep açıktır.

— Sağ olun Şeyh Efendi, başı sıkışanlar bu sözlerinizden haberdar olacak, emin olun... Ben müsaadenizle kalkayım, daha fazla vaktinizi almayım.

Cevat Bey ayağa kalktı, bir anlık bir tereddütten sonra eğilip Şeyh Efendinin elini öptü.

— Sağ olunuz... Ragıp'a da muhabbetlerinizi bildireceğim.

Cevat Bey kapıdan çıkarken Şeyh Efendi arkasından seslendi.

— Sizin için dua edeceğim.

Loş salonda, Cevat Beyin, titrek mum ışıklarının yansıdığı yüzünden, bu sözleri duyunca sanki b ab ası nf özlemiş bir çocuğun hüzünlü gölgesi geçti ya da Şeyh Efendiye bir ışık yanıltmacasıyla öyle geldi.

O akşam Cevat Bey küçük bavulunu hazırladı, birikmiş parasını annesine teslim etti. Ertesi sabah annesinin elini öpüp hayır duasını aldıktan sonra evden ayrıldı; annesi ardından bir tas su döküp kısa bir dua okudu,

"Su gibi git, su gibi gel."

Büyük bir imparatorluğun geleceğini değiştirecek bir macerada kaderin kendisine biçtiği rolü oynamaya

hazırlanmanın heyecanı, annesini yapayalnız bırakmanın üzüntüsü ve yad ellere giden herkesin hissettiği bir iç sıkıntısıyla bindiği trenin ikinci mevki kompartımanındaki katı

koltuklara oturup, cebinden çıkarttığı gazetedeki havadisleri okurken gözüne ilişen küçük bir ilana da şöyle bir bakıp geçti. Cevat Beyin bir önem atfetmediği bu küçük ilan Osman'a göre gelmekte olan değişimin önemli bir işaretiydi:

"İki midilli ve dön Macar kadanası tarafından çekilen altı kişilik landonumu satışa arz ediyorum. Alakadar olanların gazete idarehanesine müracaatını rica ederim. Hüse-, in Hikmet."

XIX

Arabanın satılacağını duyunca çıldıracak gibi oldu Mehpare Hanım; ilk düşüncesi Hikmet Beyin parasının bittiği ve arabanın parasına muhtaç hale geldiğiydi, bu öylesine büyük bir felaketti ki Mehpare Hanım için; kapıldığı dehşetle titrerken Reşit Paşayla Mihrişah Sultanın, bu iki büyük servetin tek mirasçısı durumunda olan Hikmet Beyin bir para sorunu olmasının manasızlığını kavrayamadı. Servete ve servetin getirdiği rahatlığa çok çabuk ve çok fazla alışmıştı; kıt kanaat geçinen bir ailenin çocuğu olarak doğmuştu. Bu yüzden yaşadığı refahtan eski hayatına geri dönmek, onu, servet içinde doğmuş birini korkutacağından daha fazla korkutuyordu; ilk aklına gelen kaçmak oldu, kocasını ve çocuklarını

bırakıp kaçmak.

Hikmet Beyle evlenmeden önce böyle bir para tutkusu yoktu, aslında hiçbir tutkusu yoktu; paranın ve şehvetin

kapılarını Hikmet Bey açmıştı onun hayatında ve o kapılardan kendisini de şaşırtan bir süratle, hep o günü

bekliyormuşcasına rahatlıkla geçmişti. Hikmet Beyle yaşamaya başladıktan sonra hayat onun için 'etinin' arzuladığı zevkleri keşfetmek ve bunların peşinde koşmak macerasına dönmüştü. Yeni hayatında gördüğü her şeyi, istiridyeyi de, şampanyayı da, sevişmeyi de aynı coşkuyla seviyordu ve bunların hepsi de 'neuzibiHah' cehennemlik günahlardı; binlerce ermişin cenazesini bağrında barındıran diyar-ı Rum'da bu günahların cezası mahşer gününe bırakılmaz,

248

bu günahları işleyen kadınlar meydanlarda kırbaçlanarak, taşa tutularak, dövülerek bu dünyada cezalandırılırdı.

Cezadan kurtulabilmek için bu günahları saklayabilecek kadar 'büyük'

bahçelerin içine kurulmuş, şehirden kalın ve yüksek duvarlarla ayrılmış

konaklarda, köşklerde, yalılarda yaşamak gerekiyordu; hayatı boyunca günahın da cezanın da 'küçük' bahçeli küçük evlerde yaşayanlara ait olduğunu görmüştü ve günahlarını sürdürebilmek için her şeyi yapabileceğini, arabanın satılacağını öğrendiğinde yaşadığı dehşetli korkuyla açıkça anlamıştı.

Çocukken oturdukları Yeşiltulumba'da bir gece, mahalle halkının, önlerinde uzun beyaz sakallı imam olduğu halde, komşu evin kapısını nasıl kırdıklarını, yağmurun altında yarı çıplak bir kadınla, bir erkeği,

"Dinsizler, işret yapıyorlar!" diye bağırarak'nasıl döve döve sürüklediklerini, kadınla erkeğin çamurlu sokağın ortasında nasıl acıyla ve korkuyla haykırdıklarını, kimsenin onlara yardım etmediğini, aksine kırk yıllık komşularının pencerelerden kadına nasıl tükürdüklerini, "Rezil orospu, Müslüman mahallesinde salyangoz satılmaz, fahişe!" diye nasıl bağırdıklarını çok iyi hatırlıyordu. Fakirlerin fakirlere vahşice davrandıklarını çocukken öğrenmişti ve o vahşetin ortasına dönmeye hiç

niyeti yoktu.

Hikmet Beyin geldiğini duyunca, sanki onu hemen Yeşiltulumba'daki eski evlerine alacaklarmış gibi heyecanla koşmuştu.

— Neden arabayı satıyorsunuz Hikmet Bey, paraya mı sıkıştınız?

Hikmet Bey, kamının telaşını anlayamamış, gülmüştü.

— Bunu da nereden çıkardınız Mehpare Hanım, Alla-ha şükür bir para sıkıntımız yok, nereden aklınıza geldi şimdi bu?

Mehpare Hanım sinirlendiğini gizleyemedi.

249

— Madem öyle neden satıyorsunuz arabayı, o arabayı çok sevdiğimi bilirsiniz.

— Müsaade ederseniz bir yukarı çıkalım, bir nefes alayım, araba konusundaki istintakınıza orada devam edin.

Yukarı çıkmışlar, Hikmet Bey ceketini çıkartıp çok sevdiği koltuğuna oturmuştu.

Mehpare Hanım fazla beklemeye dayanamamıştı.

— Neden satıyorsunuz o zaman Hikmet Bey, beni deli mı edeceksiniz; neden söylemiyorsunuz?

Hikmet Bey evlendiklerinden beri belki de ilk defa kaşlarını çatarak bakmıştı karısına.

— Mehpare Hanım, neden bu kadar mübalağa ediyorsunuz bu araba meselesini, çok mu ehemmiyetli sizin için?

Mehpare Hanım topuklarını yere vurmuştu.

— Evet efendim çok ehemmiyetli, o arabayı çok seviyordum, şimdi herkes ne düşünecek, İstanbul'un en güzel arabasını satmamızı nasıl karşılayacak?

Hem Allah bilir kim binecek şimdi o arabaya; benim oturduğum koltuklarına kimler kurulacak, o arabada giderken hakkımızda ne düşünecekler, belki de acıyacaklar bize, belki de alay edecekler.

— Sakin olun Mehpare Hanım, icap ederse ben size daha güzelini alırım.

— Ben daha güzelini istemiyorum, ben o arabayı istiyorum.

Hikmet Bey bir çocuğa anlatır gibi tane tane anlatmaya başladı.

— Bakınız Mehpare Hanım, siz belki de farkında değilsiniz ama imparatorlukta vaziyetler çok ciddi, insanlar çok fakir, sokaklarda adım başında bir dilenciye rastlanıyor, aç sefil insanlar; onların arasında öyle gösterişli arabalarla dolaşmak artık yakışık almıyor.

— Size mi kaldı insanları düşünmek, Allah onları fakir yarattıysa bunun günahı bizim mi, Allahm düşünmediklerini siz mi düşüneceksiniz?

250

Hikmet Bey derin bir nefes aldı.

— İnsanları imrendirmek, zenginliğinle onlara gösteriş yapmak hem günah hem ayıp.

— Hıh, şimdi mi aklınıza geldi ayıpla günah? Yıllarca süslü elbiselerle, süslü arabalarla dolaştıktan sonra n'oldu birden, valideniz gibi siz de mi hidayete erdiniz; siz de mi başladınız tekke ziyaretlerine?

Hikmet Bey sinirlendi.

— Rica ederim, saçmalamayın... Evet, şimdi aklıma geldi, hiç gelmese miydi, daha mı iyiydi o zaman?

— Peki ne yapacaksınız, koskoca doktor Reşit Paşanın mahdumu kira arabalarıyla mf dolaşacak, insanları kendinize mi güldüreceksiniz Allahınızı severseniz; fakirler arabanızı sattınız diye kıymetinizi çok mu bilecek?

Hikmet Bey, sevdiği kadında beğenmediği bir yan gören erkeklerin çaresiz ve üzgün bakışlarıyla baktı karısına; öfkesi geçmiş yerini üzüntüye bırakmıştı. Sevgisi eksilmi-yordu ama sevginin yanında bulunması gereken hayranlığını kaybediyordu; taşımaktan, içinde beslemekten hep -memnun olduğu o sevgi, taşınması zor, ağır bir yüke dönüşüyordu her yeni olayla.

Bütün zenginler gibi, fakirlerin ya da fakirlikten gelenlerin mal mülk tutkusunu küçümsüyor ve onlar adına utandırıcı

buluyordu, bunu karısında görmek daha da yaralayıcıydı. Kırgın bir sesle konuştu.

— Eskiden mala mülke bu kadar ehemmiyet vermezdiniz, Şeyh Hazretleriyle evlenmiş olmanız da dünya malına ehemmiyet vermediğinizi gösteriyordu zaten, ne oldu şimdi, niye böyle oldunuz?

Mehpare Hanım birden kendini kaybetti sanki, sesi bütün konağın içinde çınlıyordu, herkes susmuş onu dinliyordu.

— Şeyh Hazretleri mi, Şeyh Hazretleri mi, ne zamandan beri Yusuf Efendi, Şeyh Hazretleri oldu sizin için, ne

zamandan beri eski zevcim zatıalinizin gözünde hazret katına yükseldi, bu ne hürmet?

Hikmet Beyin sesi Mehpare Hanımın hiç duymadığı, kâhyasıyla konuşan bir paşazadenin soğuk sesine döndü.

— Sizin zevciniz olması, bir erkeğin hürmeti hak etmediğini mi gösteriyor Mehpare Hanım?

Mehpare Hanım, konuşmanın tehlikeli bir mecraya girdiğini o sinirinin arasında fark etti.

— Ben onu söylemiyorum, mugalata yapmayın lütfen ama eskiden böyle hürmetkar değildiniz Yusuf Efendiye karşı, şimdi validenizin tesirinde mi kaldınız? Çok değiştiniz Hikmet Bey, çok değiştiniz, bazen sizi tanıyamıyorum.

Hikmet Bey başını salladı.

— Ben de sizi tanımakta zorluk çekiyorum, anlaşılan ikimiz de değiştik.

Hikmet Bey münakaşanın sona erdiğini, artık tartışmak istemediğini göstermek istercesine yerinden kalkıp çalışma odasına doğru yürüdü ve onu çok şaşırtan, bir şey oldu: Mehpare Hanım süratle yanma yaklaşıp elini tuttu.

— Nereye gidiyorsunuz, ben odamızda "yemek hazırlamaları için emir verdim.

Galiba Mehpare Hanım, yeni bir hayat, yani yeni bir erkek bulmak fikrine ilk kez kocasının elini tutuğu o anda sahip oldu, ama yeni birisini bulmadan önce eskisini kaybedecek bir kadın değildi.

Hikmet Bey ne kadar sinirlenirse sinirlensin Mehpare Hanımın böyle bir teklifine hayır diyemedi, henüz sevdiği kadının böyle mahrem bir davetini reddedebilecek kadar hiddetlenemiyordu.

Sanki hiçbir şey olmamış gibi gülümsedi o da.

— Tabii, nasıl arzu ederseniz.

El ele yatak odasına doğru yürüdüler.

Odaya yaklaştıkları sırada Hikmet Bey karısını şaşırtarak usulcacık fısıldadı.

— Emir buyurun da Matmazel Chantai de bize katılsın.

Mehpare Hanım şaşkınlığını gizlemeye çalışarak, "El-bette," dedi.

* — Nasıl arzu buyurursanız.

Ahin yaldız kakmalı, lacivert karpuzlu lambalardan odaya yansıyan,-kendilerince çok özel ışıkta, Matmazel Chantal'i de aralarına alarak sabaha kadar seviştiler. Mehpare Hanım

sevişmeyi yönetmedi, o da daha başından katıldı sevişmeye ve kocasına dokunduğu kadar Matmazele de dokundu; Hikmet Bey'onu Fransız kıza daha çok dokunması için teşvik etti.

Sevişmelerinde yeni bir bölüm daha açmaları gerektiğini hissediyorlardı, açtılar o gece o bölümü. Mehpare Hanım bir kadın vücuduna dokunmanın yadırgatıcı ve aykırı .cazibesini alabildiğine yaşadı, Hikmet Bey bir aykırılığa ortak olmanın tadını çıkardı; lacivert ışıklı odanın dışında kalanları unutup o odayı yaşadılar. Kendisine yeni bir zevk biçimi daha tanıttığı, en azından bunu teşvik edip ortak olduğu için bir süre için yeniden 'âşık' oldu kocasına, ama artık bu aşklarında son fasıldı.

Mehpare Hanım, arabanın satılmasını hiçbir zaman affetmediyse de bir daha bu konuyu açmadı; Hikmet Bey ise karısının hırsla kasılıp çirkinleşmiş

yüzünü unutmaya çalıştı ama ikisi de unutamadılar olanları.

Hikmet Bey, 'hürriyeti' ararken, gittiği gazete idare-hanelerindeki konuşmalarda, toplantılarda, tercüme ettiği risalelerde ve toplantılara katılan yeni insanların anlattıklarında 'halk' diye bir şeyi keşfettiğini, ne olduğunu tam anlayamadıysa da sırf istibdadın karşılığı olarak kendisine sunulan şey bu olduğu için 'halkı' sevdiğini karısına izah etmeye çalışmadı; halkın olduğu bir yerde 'züppeliğin' kendisini utandırdığını da; ama arabasını satıp onun yerine dört atlı, siyah, gösterişsiz bir landon aldı.

Mihrişah Sultan, oğlunun arabasını sattığını öğrenince önce Mehpare Hanımı

sordu.

— Karın sinirlenmedi mi arabayı satmana?

Hikmet Bey gözünü kırpmadan yalan söyledi.

— Hayır...

Ama merakını yenemediği için sormadan duramadı.

— Neden sinirleneceğini düşündünüz anne?

Mihrişah Sultafi küçümseyici bir biçimde gülümsedi.

— Bilmem... Arabanın gösterişinden hoşlanıyormuş gibi geldi herhalde bana...

Hikmet Bey, annesinin gerçeği görmesinden rahatsız oldu.

— Mehpare'nin insanların dikkatini celbetmek için gösterişli arabalara hiç

ihtiyacı yok ki...

— Güzelliği kâfidir diyorsun... Bence de öyle ama sanki bu ona kâfi gelmiyormuş gibi göründü bana... Yanıl-dım demek.

Gerçeğin annesi tarafından fark edilmiş olması Hikmet Beyi utandırmıştı, ama bunu sinirli bir sesle saklamaya çalıştı.

— Yanıldınız herhalde.

Mihrişah Sultan, "Herhalde," diyerek gülümsemekle yetindi ama sesinden Hikmet Beye inanmadığı belliydi; o muhteşem görüntüsüyle bir gece ansızın Osman'ın odasına geldiğinde gelini için, "Görgüsüz ve muhteris bir kadındı," demişti, "benim onu kıskandığımı düşündüler, ama ben onun nasıl

bir kadın olduğunu hemen anlamıştım; bir erkeğe iyi gelecek bir kadın değildi, gelmedi de zaten."

Annesinin kendisine inanmadığını fark ederek, kendisini bu duruma düşürdüğü için karısına öfkelenirken Mihrişah Sultan lafı değiştirdi.

— Baban nasıl?

— Biraz yorgun gibi... Sizin tekkeye gitmenizden ve Şeyh Efendiyi ziyaret etmenizden de pek memnun değil

-•- Allah Allah, ona ne... Hem onu ne alakadar ediyor, benim nereye gittiğim?

— Bilmiyorum, dedikodudan korkuyor herhalde.

Reşit Paşanın dedikodudan korkmasına hiç gerek yoktu aslında, tekkeye gitmesi ahalinin gözünde ona itibar kazandırmış, çoktan 'Mısırlı

fahişelikten kahve konuşmalarında 'sultan hanımlığa' terfi etmişti; nefret hayranlığa dönmüştü. Tekkeye gidişleri Mihrişah Sultan için de yeni yeni efsanelerin yazılmasına yol açıyordu: Aslında ermiş bir kadın olduğu ama ahalinin itikadını denemek için İstanbul'a başı açık geldiğine, Paris'e sırf gâvurları hak dinine çevirmek için halife tarafından gönderildiğine, Şeyh Efendinin kadının din bilgisine hayret ettiğine dair çeşit çeşit hikâyeler anlatılıyordu.

Mihrişah Sultan günah konusundaki konuşmalarından sonra üç kez daha gitrrîrşti tekkeye; her seferinde bir din adamını ayartmaya çalışmanın heyecanına kendisini daha fazla kaptırıyor, Şeyhi ayartmaya çalışırken kendisinin baştan çıktığını da fark ediyordu. Yusuf Efendinin yakışıklılığı, vücudunun mütenasip duruşu da gittikçe daha çok ilgisini çekiyordu; hem Şeyh Efendinin asla kendisine

dokunamayacağını, bunu aklından geçirmesinin bile yasak olduğunu bilmenin güveni hem de Şeyhin aslında kendisine denk gördüğü ilk erkek olması, duygularını serbest bırakmasına yol açmış, her geçen gün Şeyh Efendiye biraz daha bağlanmıştı.

Uzun sessizliklerle kesilen sohbetlerinde dinden, günahtan, şeytandan, zaaflardan, tevekkülden söz ediyorlardı, ama bütün bu söylenenlerde aslında hep gizlice sözü edilen aşk ve tutkuydu. Sanki kendilerine ait özel bir lisan icat etmiş gibiydiler ve birbirlerini anlıyorlar, birbirlerinin görüşlerine değer veriyorlardı; zaman zaman ikisine de ince bir ter basıyor, yüzlerinden bir kızıllık gelip geçiyordu. Mihrişah Sultan ise neredeyse açıkça bir davetkâr-lıkla bakıyordu Şeyhe, zaman zaman imalan bu bakışları

zannımca.

kuvvetlendiriyordu, ama hiçbir zaman hiçbir şey açıkça söylenmiyor ve yaşanmıyordu.

Hasan Efendi, "Şeyh Hazretleri Mısırlı orospu gelsin diye bekler olmuştu, Mehpare'yi gönlünden çıkaramadı ama o mübarek gönül meğerse ne genişmiş, Mihrişah'ı da aldı oraya," demişti; sonra da hayatı boyunca Şeyhe saygı

duymuş ve saygı göstermiş o adamdan hiç beklenmeyecek bir biçimde alayla gülüvermişti, "yüzü de daha beyazladı."

Aralarındaki ilişki gittikçe daha tuhaflaşıyor ve garip bir mecraya dökülüyordu ki bir gün saraya bir jurnal geldi; Padişahın çok ilgisini çekecek bir biçimde yazılmıştı.

Mihrişah Sultanın, Fransız casusu olduğunu, Şeyh Yusuf Efendiyi 'iğfal ederek' onu Padişahı devirip, Padişahın biraderini tahta geçirecek bir suikaste katılmaya ikna etmek için sık sık tekkeye gittiğini söylüyordu.

Padişah bu söylenenlere inanmamıştı, ama özellikle son zamanlarda öylesine vesveseli bir hale gelmişti ki artık kendine, kendi sezgilerine, kendi aklına, kendi değerlendirmelerine bile güvenmiyordu; her jurnal onu telaşlandırıyordu. Mihrişah Sultanın 'Paris'e dönmesinin vakti geldiğine'

hükmetti. Derhal doktoru çağırttı.

— Reşit Paşa biliyorum sen eski zevcenle konuşamıyorsun ama mahduma söyle, validesine arak yola çıkmasını söylesin. Misafirliğin makbul olanı kısa olanıdır.

Artık her mimiğini, her jestini, sesinin her tonunu tanıdığı Padişahın kararının kesin olduğunu ve Mihrişah Sultanın oyalanması halinde ciddi dertler çıkacağını hemen anladı Reşit Paşa.

— Emredersiniz haşmetlum, dedi; ben bu akşam behe-mahal Hikmet'le konuşur, emirlerinizi ona naklederim.

Reşit Paşa, Mihrişah Sultanın gitmesinden memnun olacaktı, onunla aynı

şehirde olduğu sürece bu 'hastalıktan' kurtulamayacağını, yüz yüze gelmesinin mümkün olmadığı bir kadını aklından bir türlü çıkaramayacağım biliyordu. Gitmesini, hayatından ve aklından çıkmasını İsti-256

yor, unutmanın yumuşacık tüyhı bir hırka gibi saran rahatlığına yeniden kavuşmayı arzuluyordu. Unutmak için bile çaba sarf edecek gücü kalmamıştı; hayattan ve olayların

akışından yardım dilenir hale gelmişti; üstelik unutmaya çalıştıkça unutamayacağını biliyordu; "İnsan çok tuhaf," demişti Osman'a, "öyle zamanlar oluyor ki, en çok yanında olmak istediğin bir an önce gitsin, uzaklaşsın istiyorsun; onun civarda olduğunu bilmek, onu görebileceğini bilmek ve görememek... Bu çok zalimce."

O akşam hemen Hikmet Beyi çağırttı ve oğluna Padişahın emrini söyledi.

— Annene söyle, bu sefer mesele şımarıklık kaldıracak bir mesele değil, zaten yaz bitti; yaz sonunda gideceğim diyordu, gitsin hayırlısıyla. Yoksa Padişahın hiddeti ayaklanacak ki o hiddetin nasıl ve kimi vuracağını

şimdiden hiçbirimiz bilemeyiz. Bunları lisanı münasiple anlat annene.

Hikmet Bey, bağırıp çağırmasını dinlemeye hazır olarak gitti annesine, ama beklediği gibi olmadı; Mihrişah Sultan işin ciddiyetini anladı, güldü

sadece.

— Artık bir kadından bile korkar olmuşlar.

— Başkalarını korkutan, başkalarından daha çok korkuyor, ama artık bu istibdata bu ülke daha fazla tahammül edemeyecek.

Mihrişah Sultan oğlunun yüzüne baktu

— Artık korkmaktan vaz mı geçtin Hikmet?

Hikmet Bey, bir sigara yakıp korkmaktan vazgeçip vazgeçmediğini düşündü.

— Bilmiyorum anne, ama korkmaktan yoruldum, herkes gibi ben de yoruldum...

Korkunun ayarı kaçtı bu memlekette... Doğrusu size minnettarım, bunu fark etme-<ne siz yardım ettiniz, yoksa ben korkunun içinde uyuşup gidecektim.

Mihrişah Sultan uzanıp oğlunun elini okşadı, Hikmet B,ey annesinin şefkatinden yararlanıp hep sormak istediği soruyu sordu.

— Şeyh Efendi nasıl bir adam, ne düşünüyorsunuz onun hakkında?

— Onun gibi birine hiç rastlamadım diyebilirim... Genç bir adam, Şeyh olduğuna bakma, benden çok genç ama yüz ya§ında bin gibi konuşuyor; onunla konuşurken sanki asırların, zamanın ötesinde biriyle konuşuyormuş-sun, tarihe dokunuyormuşsun hissine kapılıyorsun.

Hikmet Bey, Şeyh Efendinin böyle övülmesinden elinde olmadan huzursuzlandı.

— Çok tesirinde kalmış gibisiniz.

Mihrişah Hanım, oğlunun 'rakibinden' konuştuklarını anlayınca Hikmet Beyi üzmek istemedi.

— Yoo, aslında bütün din adamları biraz öyledir; ahrete bu dünyadan fazla ehemmiyet verdiklerinden, ahretten seslenir gibi konuşurlar.

Ayrılmalarına yakın Mihrişah Sultan aniden sordu:

— Jurnali kim vermiş Hikmet?

Hikmet Bey şaşırdı.

— Ne jurnalini?

— Padişah, durduk yerde gitmemi emretmedi ya, biri kulağına kar suyu kaçırdı herhalde; kim yaptı diye soruyorum.

Hikmet Bey, ancak o anda kimden kuşkulanmaları gerektiğini ağır bir utançla fark etti ve derhal bu fikri reddetti.

— Bir jurnal yok anne, olsa babam söylerdi.

Mihrişah Sultan üstelemedi, 'asaletin' kuralları vardı ve Mihrişah Sultan o kuralları sever, onlara uymaktan hoşlanırdı; oğluna çocukken o sözü o öğretmişti: "Nobles-se oblige - asalet zorlayıcıdır," şimdi kendi öğrettiğinin aksine hareket etmek islemedi.

Bir hafta içinde toparlandı ve Şeyh Efendiye veda bile etmeden, başı açık geldiği Dersaadet'ten ba§ı kapalı olarak ayrıldı; Şeyhle yaptığı bütün o konuşmalarda, konuların hemen hemen daima dini olmasına rağmen o bambaşka bir gerçeği öğrenmişti: Bu dünyada kendisine layık erkeklerin de bulunabileceği gerçeğini; ruhundaki katılığın yumuşadığını, Yusuf Efendinin usul sesinin yıllarca kendine ördüğü duvarları esnettiğini hissediyordu; içinde yaşama isteği belirmişti. Şeyhi hep özleyecek ve özlediği erkek sayesinde başka erkeklerle birlikte olabilecekti.

Annesini yolcu eden Hikmet Bey, Mihrişah Sultanın bindiği geminin arkasından el sallarken yalnızca ön beş gün sonra

kendisinin de aynı

gemiye bineceğini bilmiyordu, aklına bile gelmiyordu böyle bir ihtimal.

Saray, paşazadelerin şımarıklıklarına, .kaprislerine, kendi aralarında

'hürriyet' hakkında yaptıklara konuşmalara alışkındı; ama Hikmet Beyin son zamanlarda sık sık gazete idarehanelerinde gözükmesi, daha önceden mimlenmiş müelliflerle ahbaplığı sıkılaştırması, ileri geri konuşmalarını

mabeynin dışına taşırması sarayın dikkatini elbette çekmişti. Her ne kadar, Padişahın doktorunun oğlunun böyle işlere karışacağına kimse ihtimal vermese de, kötü örnek olmasın diye Hikmet Beyin Selanik'e gönderilmesine karar çıktı ve emri bu sefer Reşit Paşaya değil, doğrudan Hikmet Beye baş-mabeyincinin odasında tebliğ ettiler. Selanik vilayetine başmüfettiş gidiyordu.

Oğlunun tayin emri Reşit Paşayı tedirgin ettiyse de Hikmet Beyle, Mehpare Hanımı, İstanbul'un boğucu baskısından kurtulacaktan için sevindirdi; Selanik'in payitahta kıyasla daha özgür bir ortama sahip olduğunu biliyorlardı; Mehpare Hanım daha serbest bir hayat sürebileceği, Hikmet Bey ise daha serbest düşünüp tartışabileceği için memnun olmuştu. Padişah, gönlünü almak için Reşit Paşaya da yeni nişanlar ve Sarıyer'de büyük bir arazi bağışladı.

Kendilerini Selanik'e götürecek gemiye sevinçle bindiler; hatta geminin merdivenlerinde, Hikmet Bey, Mehpa-re Hanım, Rukiye, Nizam, Matmazel Chantal ve Ruki-ye'nin kedisi Habeş, hep birlikte poz verip bir de fotoğraf

çektirdiler; kendilerini bekleyen geleceği bilmemenin mutluluğuyla gülümsüyorlardı.

Mihrişah Sultan hakkındaki jurnali kimin yazdığı ise hiçbir zaman anlaşılamadı; Hikmet Bey bu konudan karısına hiç söz etmedi.

Osman'ın odasına bir gece gecelik entarisiyle geliveren Mehpare Hanım ise, aynen Hikmet Beye kızdığında yaptığı gibi topuklarını yere vurarak, "O

jurnali ben yazmadım," demişti, "hem niye yazayım, bana ne onların arasındaki ilişkiden."

Bütün ölüler ona bakmışlardı; kimse onu suçlamamış-tı, ama kimse de ona inanmamıştı.

XX

Caddelerinde palmiyelerin dikili olduğu, sokaklarının deniz ve manolya koktuğu Selanik'te geçirdikleri ilk aylar sancılı bir hastalıktan sonra gelen nekahet dönemi gibiydi, yorgun bir huzur ve sükûnet vardı

hayatlarında; henüz şehirde bir ahbap muhiti edinemediklerinden vakitlerinin çoğunu evde hep bir arada.geçiriyorlardı. Padişahın doktorunun oğlu olduğu daha kendisi gelmeden duyulduğundan Hikmet Beyin etrafında gelir gelmez bir dalkavuklar kalabahkiığı oluşmuş, ama Hikmet Beyin ahbap olmak istedikleri, sarayla alakalı biriyle fazla yakın olmak istemediklerinden şüpheyle geri çekilmişlerdi.

Hikmet Bey de yeni dostlar edinmek için acele etmiyor, dikkati kendi üzerinde toplamaktan kaçınıyor, erkenden işten çıkıp eve geliyordu. O

evcimen günlerde, izah edilemeyen bir ihanete uğramışlık duygusuyla birlikte çocukların büyümüş olduğunu keşfettiler, Rukiye on uç yaşına, Nizam da on yaşına basmıştı, Selanik'teki bir Fransız okuluna gidiyorlardı.

Selanik'teki o kış, Mehpare Hanım ile Hikmet Bey, anne-baba olmanın sorumluluğunu ve zevkini hayatlarında ilk ve son kez birlikte yaşadılar; Hikmet Bey çocukları hiç ayırmıyor, Rukiye'ye de kendi kızıymış gibi davranıyordu. İşten geldikten sonra oturup onlarla saatlerce Fransızca çalışıyor, Mehpare Hanım da bu derslere bazen bir öğrenci bazen bir öğretmen gibi katılıyordu; bazen yeni bir kelime ya da bir zaman çekiminin gramer kurallarını

kocası çocuklara anlatırken öğreniyor, bazen de bildiği bir kelimenin ya da cümlenin çocuklara öğretilmesi için onların aklında kalacak örnekler buluyordu.

Her akşam, onlarla birlikte Selanik'e gelen Matmazel Chantal'i de aralarına alarak sevişiyorlardı; sevişme biçimleri artık çok serbestleşmişti, Matmazel Chantal Mehpare Hanıma da, Hikmet Beye de ayni coşkuyla karşılık vermeyi öğrenmişti; Bazı geceler Hikmet Bey, Mehpare Hanımla Chantal'i seyrediyor; bazı geceler Mehpare Hanım kocasıyla Chantal'i izliyor, bazı geceler de üçü birden yatağa aynı anda giriyorlar ve vücutlarının birbirine karışmasından müthiş hazlar çıkartıyorlardı.

Sevişmelerinde hiçbir sınır bulunmuyordu, yalnızca söylenmeyen ama herkesin kesinlikle itaat ettiği gizli bir kural vardı; Mehpa-re Hanımla Matmazel Chantal asla Hikmet Bey yokken bir araya geliniyorlardı; bunun kabul edilemez olduğunda hepsi de sessizce fikir birliği etmişti.

Çocukların bu ilişkileri fark etmemesi için çok dikkatli davranıyorlardı; onların yanında herkes rolünü oynuyor, anne, baba ve dadı oluyordu. Nizam, evdeki hizmetçilerin söylediği gibi 'şeytan tüyüne' sahip bir oğlandı, onu gören herkes seviyor, sarıya çalan kumral saçlarını karıştırıyor, yüzünü

okşuyordu; o da herkesle arkadaşlık ediyor, oynak Rum hizmetçilerin anlattığı açık saçık hikâyeleri, Arap halayıkların maceralarla dolu masallarını, Arnavut bahçıvanların çok hoşlandıkları kahramanlık menkıbelerini dinliyor; sonra da hizmetçilerden öğrendiği hikâyeleri halayıklara, halayıklardan öğrendiklerini bahçıvanlara, bahçıvanlardan öğrendiklerini hizmetçilere anlatıyor, hepsinin ayrı ayrı taklidini yapıyor, herkesi güldürüyor, daha o yaşta kendisini dinletmesini ve insanları güldürmesini beceriyordu, ama bunlardan hiçbir şekilde annesiyle babasına söz etmiyordu. Bir çapkında olması gereken her şey vardı onda; yakışıklılık, sevimlilik, konuşkanlık, eğlenceli hikâyeler anlatma yeteneği, kime ne anlata-262

cağını sezecek bir içgüdü, ketumiyet ve o ketumiyeti asla hissettirmeyen bir hafiflik.

Rukiye ise küçüklüğündeki huysuzluğundan vazgeçmiş, ağırbaşlı bir çocuk olmuştu; İstanbul'dayken yalnızca kendisine ait olan kardeşinin Selanik'te birdenbire herkesin olmasını bile olgunlukla karşılamıştı; Nizam'ın herkesten fazla kendisini sevdiğine olan inancı hiç sarsılmamıştı ve böyle düşünmekte de haklıydı. Nizam'ın aksine evde çalışan herkese mesafeliydi ama herkese çok kibar davranıyordu. Gözlerinin güzelliği annesine benziyordu ama yüzü büyüdükçe değişmişti; kalınca kaşlı, ince yüzünde, kimsenin bilmediği bir şeyleri bilen bir insanın etkileyici ifadesi vardı.

Nizam'ı okşamaya alışan ev halkı ona yakla-şamıyordu; onu okşamıyorlar, ona dokunamıyorlar, onunla şakalaşamıyorlardj; sanki o küçük bir kız değil de büyük bir kadınmış gibi, onun büyük bir doğallıkla verdiği emirleri aynı doğallıkla yerine getiriyorlardı. Nizam'ın doğuştan bir çapkın olması

gibi o da doğuştan bir hanımefendiydi; giyimi bile kendi yanındakilere benzemiyordu. Nizam'ın renkli giysilerden horlanmasının aksine o daima çok sade ama çok zevkli giyiniyor ve elbiselerinin başkası tarafından ısmarlanmasına asla izin vermiyor, eve gelen terziye bizzat kendisi anlatıyordu ne istediğini.

Okuldaki Fransız arkadaşlarının verdiği kitapları okumaya başlamış, Romeo ve Juliette'i, Abelard ve Heloise'ı, Pol ve Virjini'yi ağlayarak okumuş, teneffüslerde kız arkadaşlarıyla bu kitaplar hakkında, aşk hakkında tartışmaktan zevk alır olmuştu; okuduğu kitapların da etkisiyle aşkın

'kutsal' olduğuna inanıyordu.

Bir akşam, ailecek oturma odasında oturdukları sırada, her zamanki açık sözlülü ğüyle, ortaya bir soru sormuştu:

— Sizce aşk nedir?

Söylemek ya da sormak istediği bir şey olduğunda, bu. ne olursa olsun, asla söylemekten ve sormaktan çekinmez,

T

her şeyi dümdüz söylerdi. Zaten hayatı boyunca onun bu açık sözlülüğü

erkekleri şaşırtacak, onun kimseye benzemeyen yüz ifadesi karşısında şa|kınlaşan erkekler bu açık sözlülükle darmadağın olacaklardı.

Mehpare Hanım soruyu duyunca kaşlarını çatarak susmuş, Hikmet Bey ise gülerek karşılık vermişti.

— Bu bir histir yavrum.

— Bir his olduğunu biliyorum baba, ben size nasıl bir his diye soruyorum, âşık olunca ne hissediyor insan?

Hikmet Bey başını sallamıştı.

— Bu anlatılamaz Rukiye, bunu herkes ancak yaşayarak öğrenir.

— Ama kitaplar anlatıyor.

Hikmet Bey yardım ister gibi Mehpare Hanıma bakmış, ama Mehpare Hanım başını çevirmişti.

— Kitaplar aşkı anlatmıyor Rukiye, kitaplar âşık insanları anlatıyor.

Rukiye'yi bu cevap tatmin etmemişti ama aklına takılan başka bir soruyu sormayı tercih etti.

— Siz birbirinize âşık mısınız?

Mehpare Hanım dayanamadı.

— Rica ederim Rukiye, bu nasıl konuşma; o Fransız arkadaşlarından mı öğreniyorsun böyle konuşmaları?

Hikmet Bey araya girdi.

— Sinirlenmeyin Mehpare Hanım, madem aklına takılıyor bırakın sorsun, cevapsız kalması daha mı iyi? Bırakın kızı serbestliğe alışsın, rahatça konuşsun.

Sonra da Rukiye'ye dönmüştü.

— Evet yavrum.

Rukiye, bu cevaba çok sevinmiş, gözlerini kısarak gülümsemişti, gülümsediği zaman Nizam'ınkine benzer bir sevimlilik geliyordu yüzüne, ama çok az gülümsüyordu.

— Çok iyi.

Hikmet Bey, çocukları Avrupa terbiyesiyle büyütmek istiyor, onların kendisi gibi özgür bir ortamda yetiş-264

melerini; yasaklardan, baskılardan uzak olmalarım amaçlıyordu. Mehpare Hanım ise eski usul Osmanlı terbiyesinden yanaydı, çocukların böyle konuşmalarından rahatsız oluyordu. Eğer İstanbul'da kalsalardı Hikmet Bey istediği gibi yetiştiremezdi çocukları, ama Selanik'in nispeten özgür ve kozmopolit yapısı çocuklara Avrupai bir terbiye vermelerine imkân sağlıyordu.

Çocukların terbiyesi konusundaki ufak tefek çekişmelerine rağmen nisan ortalarına kadar mutlu bir aile olarak yaşadılar; aşk, sevgi ve şefkat vardı ve herkes bundan payına düşeni adil bir biçimde alıyordu. Rukiye de Nizam da o günleri hayatlarının en güzel günleri olarak hatırlayacaklardı.

Rukiye, kıyafetleri gibi düz ve etkileyici sesiyle Osman'a, "Ben çocukken kısa bir süre de olsa saadeti yaşadım," diyecekti, "lakin daha sonra olanları görünce saadetten hep şüphelendim."

Osmanlı Bankasının arka sokağındaki geniş konaklarında, çocuklarıyla, geceleri gizli günahlanyla, günahların çeşitlenmesi sonucunda Mehpare Hanımın kocasına yeniden artan aşkıyla, Hikmet Beyin karısına hiç bitmeyen ve tam yorulduğu sırada Selanik'te yeniden soluklanan sevgisiyle yaşayarak, kaderin kendilerine bu son armağanının tadını çıkardılar.

Hikmet Bey akşamları eve gelirken bankanın karşı kaldırımındaki asık suratlı Bulgar sütçüden kaymak ve süzme yoğurt alma alışkanlığı edindi, Mehpare Hanım kocasını ve çocuklarını şaşırtarak birkaç kez onlara annesinden öğrendiği Girit yemeklerinden pişirdi, onun iyi bir aşçı

olduğunu da gördüler.

Ilık geçen bir kıştan sonra nisan, yağmurlarla ve ürpertici söylentilerle geldi. Bulgarlar ayaklanmaya hazırlanıyorlardı-; tren yolu baskınları, köy yangınları, yol kesmeler artıyordu; Selanik huzursuzdu, hayatın sakin bir şekilde devam edemeyeceğini hissediyorlardı, genç subaylar la devlet memurları idareden şikâyetçiydi, İstanbul ise gelişmeleri fark etmez gibi davranıyordu.

15 Nisan gecesi, büyük bir patlamayla sarsıldı Selanik, sokaklardaki gaz lambaları aniden söndü; bütün şehir, içinden ateşler püsküren kızıl bir karanlığa gömüldü. İnsanlar beyaz gecelik entarileriyle kaybolmuş

hayatlarını arayan hortlaklar gibi sokaklara fırladılar, "Bulgar komitacılar Selanik garını basıp gaz depolarını uçurmuşlar," deniyordu.

Patlamalar arka arkaya devam ediyor, kaldırımlar parçalanıyor, caddelerden alevler fışkırıyor, tüyleri tutuşmuş köpekler, kıvılcımlar saçarak yanan kedHer, ahırlarının kapılarını kırmış atlar şehrin içinde dört dönüyorlar, bütün şehir gaz ve duman kokuyordu. Şehir tiyatrosu, Yeni Konak Gazinosu, tophane, komitacıların bombalı saldırılarıyla birbiri ardından havaya uçuyordu. Rukiye, "O geceyi hiç unutmadım," demişti, "kaderimiz sanki o gece değişti."

Dışarıda bir yeryüzü mahşeri yaşanırken Hikmet Bey çocuklarla kadınları

bir odaya topladı; konağın kapılarını, panjurlarını kapattırdı, uşaklarla Arnavut bahçıvanları aşağı katta nöbete dikti. Kendisi de babasının hediye ettiği ve hiç kullanmadığı revolverini çıkartıp çocuklara göstermeden beline soktu; o gece hiç uyumadılar, Matmazel Chantal bütün gece korkuyla ağladı. Mehpare Hanım korkudan sararmasına rağmen hem onu hem de hizmetçileri yatıştırmak için uğraştı; Hikmet Beyin o kargaşada bile fark edip şaştığı anaç bir hal vardı üstünde. Şişli'deki müsademeye şahit olduğunda sinir krizleri geçiren kadın sanki o değildi.

Ertesi sabah, Hikmet Bey, kapıları ve panjurları kapalı tutmaları, kimsenin dışarı çıkmaması için kesin emirler verdikten sonra, Arnavut bahçıvanlardan en babayiğit ola-nıyla arabacısını yanına alıp, silahını da cebine sokup, vilayetteki işine gitti. "Ben erken dönerim," diyerek çıkarken, Mehpare Hanıma, "Ev sana emanet," dedi.

Mehpare Hanım, kocasına sarıldı.

— Dikkatli olun lütfen, dedi.

— Meraklanmayın, vilayete bir uğrayacağım, sonra babamla anneme sıhhatte olduğumuzu bildiren birer telgraf çekip dönerim.

Sokaklar bomboştu, ahali evine kapanmıştı; zaptiyeler enkazların arasında devriye geziyorlar, gar tarafından, devam eden gazhane yangınının yağlı

dumanları kapkara bir sütun gibi gökyüzüne yükseliyordu. Yeni Konak Gazinosu üstünden dumanlar tüten siyah bir iskelet gibi duruyordu; şehir dehşeti görmüştü.

Vilayet binası zaptiye kordonu altına alınmıştı, binanın içinde tam bir karmaşa hâkimdi, herkes koşuşturuyor ama kimse ne yapılması gerektiğini tam bilmiyordu; vali bey emirler yağdırmakla meşguldü, 'suçluların derhal yakalanmasını' talep ediyor, hasar raporlarını bekliyor, polis müdüründen bu kadar kalabalık bir komitacı grubunun şehre nasıl sızdığını kendisine açıklamasını istiyordu. Hikmet Bey bir ara valinin odasına girdi.

Vali öfke içindeydi, İstanbul'un kendisini sorumlu tutacağını biliyordu.

— Bunca hafiye var ve komitacılar şehre ellerini kollarını sallayarak giriyorlar, kimsenin ruhu bile duymuyor.

Valinin bağırıp çağırması arasında, Hikmet Bey, komitacıların gruplar halinde birkaç gün önceden şehre geldiklerini, bombalamalar sırasında birçoğunun öldürüldüğünü, diğerlerinin kaçmayı başardığını, peşlerine zaptiye salındığını öğrenebildi ama valinin bir cümlesi onu korkuyla ürpertmeye yetti.

— Bunların bir kısmı hâlâ şehirde anlaşılan, hemen yakalanmazlarsa melanetlerini sürdürecekler.

Öğleden sonra telgraf çekmek için telgrafhaneye gitti, orası da zaptiyelerle çevrilmişti; tepesinde büyük bir vantilatörün hareketsiz durduğu, yerleri mermer kaplı geniş ve sessiz salonda birkaç ecnebi telgraf çekmeye çalışıyordu. Kısa bir telgraf yazdı: "Biz iyiyiz, endişe buyurmayın, herkesin sıhhati yerinde. Ellerinizden öperim. Hikmet."

Mihrişah Sultana da, Reşit Paşaya da aynı telgrafı göndere-cekti.

Telgraf memurunun önüne geldiğinde, ağır aksanlı bir sesin haykırışını

duydu.

— Kimse kımıldamasın!

Hep birlikte başlarını çevirip baktılar; ince bıyıklı genç bir delikanlı, bir elinde bomba, bir elinde tabancayla kapının yanına dikilmişti; saçları

darmadağınık, gözlen uykusuzluktan kan çanağı gibiydi. Hikmet Bey komitacının gençliğine şaşırdı en çok, Bulgar komitacısı dediklerinde onun gözünün önüne hep iriyarı, kalın bıyıklı, zebel-lah gibi adamlar geliyordu; en gençlerinin en kıyıcıları olduğunu daha sonra öğrenecekti.

— Yere yatın.

Ondan sonraki olaylar ise sadece birkaç dakika sürdü.

Dışarıdaki zaptiyeler, içerde bir komitacının olduğunu fark ederek ateş

etmeye başladılar. Kurşunlar keskin vızırtılarla yerde yatan adamların başlarının üstünden geçip, tok seslerle duvarlara çarpıp, madeni şakırtılarla yerlere düşüyorlardı. Hikmet Bey bütün sesleri ayrı ayrı

duyuyordu; komitacı kapının yan tarafına çekilip elindeki bombayı dışarı

fırlattı, bir patlama sesiyle birlikte "Yandım anam!" diye bir çığlık duyuldu; ardından koynundan çıkarttığı bombaları da peş peşe dışarı

fırlattı genç çocuk. Her patlamayla birlikte duvarlar sarsılıyor, çığlıklar duyuluyordu; silah sesleri susmuş, zaptiyeler kapının iki yanına kaçarak saklanmışlardı. Koynundaki bombaları bitiren komitacı, salonun ortasına yürüdü, "Yaşasın hür Bulgaristan!" diye bağırdıktan sonra tabancasını şakağına dayayıp tetiği çekti. Bir şakağından giren kurşun diğer taraftan çıktı; bir an hiçbir şey olmamış gibi ayakta durdu, sonra eli yere sarktı; tabanca o sessizlikte büyük bir gürültü çıkartarak taşların üstüne düştü; önce kırmızı bir delik gibi görünen şakağındaki küçük yaradan birden beyinle karışmış kan fışkırdı ve genç komitacı ölmüş

olarak yıkıldı yere.

268

Bir süre kimse yerinden kıpırdamadı; sonunda birisi kendini toparlayarak zaptiyelere, "Adam kendini vurdu," diye seslendi. Zaptiyeler tüfekleriyle koşarak girdiler içeri, Hikmet Bey üstünü başını silkeleyerek gördüklerinin dehşeti içinde doğruldu. Kimseyle konuşmadan dümdüz yürüyerek dışarı çıktı; kaldırımların üstünde, içerde ölü yatan komitacıyla aynı yaştaki iki zaptiye neferi kanlar içinde kıvranıyorlardı; çektikleri acıyla yüzleri kasılmış, renkleri, sanki bütün kanlan boşalmış

gibi sararmıştı.

Hikmet Bey ilk kez bir insanın ölümünü izlemişti, yaşadığı dramatik olaydaki bütün sarsıcılığa rağmen onun aklı bambaşka bir yere takılmıştı: Ölümün süratine; "Yalnızca bir saniye sürdü," demişti Osman'a, "sağ bir insan bir saniye içinde ölü oldu, ölümün bu kadar hızlı ve acısız gelebileceğini hiç düşünmemiştim; kafasına tabancayı dayadı, tetiği çektiği anda ölüydü. Biliyor musun, zor olan ölmek değil, zor olan ölmeye karar vermek; ben o gün bunu anladım."

Dönüşte, yaşadığı o korkunç olaylardan sonra eve yaklaşırken sanki hiçbir şey olmamış gibi canı kaymak istedi, ama her zamanki sütçü kapalıydı, o da eve varana kadar bu isteğini unuttu. Evdekilere hiçbir şey anlatmadı,

'vaziyetin sakin olduğunu' söyledi; yalnız bir süre daha herkesin dikkatli davranması gerektiğini, evden çıkmamalarını, kapıları pencereleri kapalı

tutmalarını tembih etti. Çocuklan okula göndermediler, Hikmet Bey de sabahları işe gidiyor, ama eve çabuk dönüyordu.

Bir hafta sonra artık her şeyin geçtiğini düşünmeye başladıkları sırada bir sabah hayatlarında duydukları en korkunç gürültüyle yataklarından fırladılar. Bütün ev eşinen bir at gibi titriyor, an arda infilaklar oluyor, evin camlan şangırtılarla kınlıyordu; Hikmet Bey yere yayılan camlara basmamaya çalışarak çıplak ayaklanyla pencereye gitti: Osmanlı

Bankası havaya uçmuştu, yerinde alev alev yanan bir enkaz yığını kalmıştı.

T

Hizmetçiler ağlıyor, Matmazel Chantal ise sinir kriz leri geçirerek bağırıyor, hemen gitmek istediğini söylüyordu; Hikmet Beyle Mehpare Hanım genç kadını yatıştırmaya çalıştılar ama yatışacak gibi değildi; "Gitmek istiyorum, bu barbar memleketten kurtulmak istiyorum, burada hepimiz öleceğiz, ölmek istemiyorum." Birkaç kez bayıldı; sirkeyle bileklerini, şakaklarını ovalıyorlar, yüzüne tokatlar atıyorlar, o ayılır ayılmaz gene

"Ölmek istemiyorum," diye bağırarak ağlamaya koyuluyordu.

Sonunda Hikmet Bey, kıza ilk gemiyle kendisini Fransa'ya göndereceğine söz verdi: "İki gün sonra İstanbul'dan kalkan gemi Selanik'e uğrayıp buradan Marsilya'ya gidecek, sana söz veriyorum, sana bir kamara alacağım hemen bugün."

Matmazel Chantal, ancak bu sözden sonra biraz sa-kinleşti ama gene de bütün gün Mehpare Hanıma sarılıp ağlamayı sürdürdü.

Hikmet Bey, ne olup bittiğini öğrenmek için giyinip vilayete gitti ve bir kez daha kaderin kendisiyle alay etmekten hoşlandığını anladı. Polis raporlarını okuyunca her zaman kaymak ve yoğurt aldığı sütçünün aslında komitacıların üssü olduğunu kimseye söyleyemeyeceği bir mahcubiyetle öğrendi; alttan bir tünel kazıp bankaya ulaşabilmek için orayı tutmuşlar, kazdıkları tünelden bankanın altına ulaşıp bütün binanın içini dinamitle donatmışlar, sonra da fitili ateşleyip kaçmışlardı. Polisler, sütçüde çalışan Bulgarların eşkâllerini tespit etmeye çalışıyorlardı ama Hikmet Bey ağzını açıp da tek kelime etmedi bu konuda, komitacılardan kaymak aldığının öğrenilmesini ve Selanik'e alay konusu olmayı istemiyordu.

Bir adam gönderip iki gün sonra Selanik'ten Marsilya'ya gidecek olan Guadalquivir gemisinde Matmazel Chantal'e bir kamara ayırttı; son iki geceyi Matmazel Chantal'i yatıştırmaya uğraşarak, geç saatlere doğru genç

kadın yatışınca da sevişerek geçirdiler.

Geminin kalkacağı gün Matmazel Chantal'in eşyaları bir arabaya yüklendi; Hikmet Beyle Mehpare Hanım çocukları da yanlarına alıp Chantal'i geçirmeye gittiler. Limanda büyük bir kalabalık birikmişti; şehirdeki yabancıların çoğu son olaylardan sonra şehirden kaçıyorlardı. Uzaktan bakıldığında erkeklerin siyah şapkalarıyla kadınların kabarık, tüllü şapkalarının rüzgâra tutulmuş gibi dalgalandığı görülüyordu; aralarda tek tuk kırmızı

fesler de vardı ama onlar yolculara değil hafiyelere aitti. Yabancılar gibi giyinip Avrupa'ya kaçmaya çalışan Türk 'münevverlerini' yakalamak için her zaman limanlarda dolaşırlardı ama bugün yalnızca 'münevverlere'

karşı değil komitacılara karşı da dikkatli olmaları için emir almışlardı; limanın çevresi ise askeri kuvvetlerle çevrilmişti.

Matmazel Chantal, 'enfep de la vie' dediği 'hayatın cehenneminden'

kurtulacağı için çok sevinçliydi, solgun yüzüne yeniden kan gelmişti, Mehpare Hanımla Hikmet Beye o güne dek hiç yapmadığı bir biçimde cinaslı

şakalarla takılıyor, çocuklara sarılıp, 'biraz dinlendikten sonra yeniden geleceğine' söz veriyordu; gemiye binmeden önce gerçekten hüzünlendi ve gözlerinden bir iki damla yaş döküldü.

— Çok güzel günler geçirdim yanınızda.

Gemiye bindikten sonra kamarasına inmeden önce küpeştede durup uzun uzun el salladı; onlar da limanda kalan kalabalıkla birlikte el salladılar.

Matmazel Chantal'in eksikliğini daha şimdiden duymaya başlamışlardı ve bu eksiklik duygusunun gittikçe artacağını da hissediyorlardı.

Gemi ağır ağır açıldı limandan, Hikmet Bey, "Gelin," dedi, " şuradaki gazinoda birer limonata içelim."

Kordondaki gazinolardan birine oturup birer limonata ısmarladılar, geminin yavaş manevralarla iri bir balina gibi körfezde dönerek burnunu açık denize çevirişini İzle-271

meye koyuldular; gemi döndü, körfezin ortasına geldi, birazdan körfezden çıkıp gözden kaybolacağını biliyorlardı. ,j Tam o sırada, geminin kıç tarafındaki lombozlarından birinden eflatun bir alev fışkırdı ve körfezde büyük bir'

gürültüyle yankılanan patlama sesiyle birlikte tahmin bile edilemeyecek kadar süratle alev gemiye yayıldı, masmavi*

durgun suların ortasında bir orman gibi çatırtılarla yanmaya başladı. Unvandaki herkes donmuş, Osmanlı tari-'

hindeki en büyük deniz facialarından birini seyrediyordu; , alevler içindeki geminin kıçında bir yarık açıldığını ve '

burnunu havaya diken geminin kıçının sulara gömüldüğü-nü gördüler.

İlk şaşkınlık geçtikten sonra başlayan çığlıklar, haykırışlar, ağlayışlar arasında gemi yüzlerce yolcusuyla birlikte1» körfezin sularına gömüldü.

Sahilden hareket eden tahlisiye sandalları kendilerini denize atmayı

başarabilmiş yolcuları kurtarabilmek için geminin battığı yere giderek, de^ nizden adam toplamaya başladılar; sahildekiler heyecan içinde kurtarılanların arasında kendi yakınlarının da olup olmadığını anlamak için bekleşiyorlardı.

Sandallar epeyce adam kurtardı, kurtarılanlar arasında, yolcu gibi bindiği gemiyi dinamitleyen Bulgar komitacısı Pavel Şatef de vardı ama Matmazel Chantal yoktu, cesedi bile bulunamadı, 'cehennemden' tam kurtulduğunu sanırken yakalanmıştı ölüme.

Guadalquivir'in batışı Matmazel Chantal'le birlikte çok şeyi götürdü

Hikmet Beyin ailesinden, 'sihir' bozuldu, bir daha o 'saadeti'

yakalayamadılar.

Büyük Selanik baskınından üç gün sonra İstanbul'dan gelen Hikmet Beyin yakın dostu ismet Beyin Selanik'te tanıdıkları fazlaydı; onlara

'paşazadenin' yaptığı tercümelerden, fikirlerinden, hürriyet sevdasından söz ederek, Hikmet Beyi kuşatan güvenilmezlik çemberini kırdı. Hikmet Bey Selanik'in münevverleriyle ahbaphk kurdu, İsmet Beyin aracılığıyla tercümelerine yeniden başladı. Mat-272

mazel Chantafin ölümünden sonra, 'hürriyet] isteği, genç kızın ölümünden sorumlu tuttuğu istibdat idaresine karşı duyduğu ve gittikçe artan öfkeyle birleşti. Komitacılara değil, memleketin bu hale gelmesine göz yuman Padişaha kızıyordu.

Artık zamanın büyük bir kısmını bu yeni arkadaşlarıyla geçiriyor, eve akşamları geç geliyordu; zaten Matmazel Chantal öldükten sonra Mehpare Hanım yatak odasını ayırmıştı; kocasına sanki Chantal'in ölümüne o sebep olmuş gibi neredeyse düşmanca davranıyordu. Evin içinde çok az karşılaşıyorlar, çok az konuşuyorlardı; artık ne piyano çalıyorlar ne de sevişiyorlardı. Çocuklarla da ilgilenmiyorlardı; Nizam'ın yönetimi tamamen Rukiye'nin üstüne kalmış gibiydi ve o büyük bir kadın gibi ilgileniyordu kardeşiyle.

Mehpare Hanım, o ofâydan sonra kendisine Selanik'teki Fransız kolonisinden dostlar buldu; çoğuyla çocukların okulunda tanışmış ama daha önce ahbaplığı ilerletmek için bir çaba göstermemişti; şimdi onlarla her gün yeni bir davete gidiyordu. Selanik'in Fransız kolonisi yeni üyesinin güzelliğinden, gözlerindeki esrarengiz ifadeden büyülenmiş

gibiydi; herkes, ona yakıştırdıkları isimle, bu 'Osmanlı prensesini' davet etmek için sıraya giriyordu.

Karısının aşkını bir kere daha kaybettiğini anlayan Hikmet Bey, bunu artık bir daha kazanamayacağını seziyordu; karısının aşkını kazanmanın yolunun yatak odasından geçtiğini evlilik hayatları boyunca edindiği tecrübelerle biliyordu ama artık ona sunabileceği, aşkını yeniden canlandıracak bir yenilik yoktu dağarcığında; bildiği her şeyi yapmıştı bugüne dek ve bildikleri tükenmişti.

Kederini açığa vurmasına izin vermeyen hayat yalnızca öfkesini açıkça söyleme hakkı tanıyordu Hikmet Beye ve o yeni arkadaşlarıyla her buluştuğunda biraz daha öfkeli ve ateşli bir şekilde, artık bir şeylerin

'değişmesi' gerektiğini söylüyordu. Hemen hemen her gün buluşmalarına

rağmen yeni arkadaşları Hikmet Beye hâlâ 'teşkilattan bahsetmiyorlardı, ama Hikmet Bey, sağdan soldan duy duklarıyla gizli bir cemiyetin varlığından herkes gibi çok tan haberdar olmuştu. Akşamüstleri kordondaki gazinolarda oturup memleket ahvalinden konuştuğu ahbapları nın çoğunun bu cemiyete üye olduğunu da tahmin ediyor kendisine hiçbir şey söylenmemesini bir onur meselesi ha line getiriyordu. *

Bir gün İsme.t Bey ona yeni bir Fransızca makale verdiğinde, sordu.

— İsmet Bey ne yapıyorsunuz tercüme ettiğim bu makaleleri?

İsmet Bey, bir an tereddüt etmiş, sonra da:

— Biz, bunları basıp gizlice dağıtıyoruz, demişti.

— Biz derken kimi kastediyorsunuz?

İsmet Bey aslında bir yıldan beri Hikmet Beyin bir gün bu suali sormasını

bekliyor, bu sualin sorulmamasını Hikmet Beyin henüz 'hazır' olmamasına bağlıyordu, 'duymak istemediği için sormuyor' diye düşünüyordu, şimdi bu soru sorulunca artık Hikmet Beyin hazır olduğuna karar verdi.

— Zannımca artık sizinle daha tafsilatlı konuşmanın vakti geldi Hikmet Bey.

— Bence de geldi İsmet Bey.

İsmet Bey son bir kez daha denemek istedi.

— İşiteceklerinizi işitmeye hazır mısınız, bunları duyduktan sonra hayatınız değişebilir; eğer benden duyduklarınızı herhangi birine söylerseniz hayatınız muhataraya girer.

Hikmet Bey hiç duraksamadı bile.

— Anlatın lütfen.

İsmet Bey ona teşkilatı anlattı, böylece Hikmet Bey, 'hürriyet' isteyen bir teşkilattan ilk kez resmen haberdar oldu.

— İsterseniz bundan sonra tercüme yapmayabilirsiniz, benimle görüşmeyi de kesebilirsiniz, sizden tek istediğim burada konuştuklarımızdan kimseye söz etmemeniz ki sizin gibi şerefine düşkün bir insanın böyle bir şey yapmayacağına eminim.. Ya da isterseniz sizi teşkilattaki

arkadaşlarla ve Talat Beyle tanıştırırım. Zaten o arkadaşların çoğunu siz tanıyorsunuz da teşkilattan olduklarını bilmiyorsunuz.

Posta müdürü Talat Beyin adını çok duymuş, birkaç kez de karşılaşmıştı

Hikmet Bey, teşkilatın başında onun olduğunu duyduğunda hiç şaşırmadı.

— Beni arkadaşlarınıza takdim edin lütfen, dedi.

— Teşkilata katılmak mı istiyorsunuz Hikmet Bey?

Hikmet Bey bıyıklarını ısırıp cevap verdi:

— Evet.

— Sebebini sorabilir miyim?

Hikmet Bey bu sorunun cevabını biraz daha uzun düşündü ama sesi çok daha kararlı çıktı.

— Çünkü artık bu hayata tahammül edemiyorum İsmet Bey.

İsmet Bey, teşkilattaki arkadaşlarıyla konuşup Hikmet Beyin de katılmak istediğini ve kendisinin Hikmet Beye kefil olduğunu söyledikten sonra bir gün Hikmet Beyin yanına gelip, "Hazır ol," dedi, "seni cuma gecesi evden alacağım."

Cuma gecesi bir arabayla gelip Hikmet Beyi aldı, arabacıya bir şey söylemediler, belli ki arabacı da teşkilatın mutemet adamlarından biriydi ve gidecekleri yeri biliyordu; şehrin varoşlarına yaklaşırken, İsmet cebinden siyah bir bez parçası çıkardı.

— Müsaade eder misiniz?

— Ne için?

— Gözlerinizi bağlayacağım.

— Neden böyle bir şeye lüzum görüyorsunuz?

275

— Bu sizinle alakalı bir mesele değil Hikmet Bey, teşkilatın kuralı bu, yeni azalar merkeze gözleri bağlı getirilir.

Hikmet Bey çaresiz gözlerinin bağlanmasına razı oldu ama ilk kez yüreğine bir korku düştü, giriştiği işin ciddiyetini ve tehlikesini fark etti; göz bağının altında gözlerini sımsıkı yumdu; abların arnavutkaldırımlarında çıkardığı nal seslerini, tekerleklerin gıcırtısını, bir sigara yakan İsmet Beyin sigara'dan nefes çekişini duyuyordu. Bir yerde durdular; İsmet Bey, dirseğinden tutarak arabadan inmesine yardım etti. Bir kapıya parolalı bir biçimde vurdu, onlar kapıyı çalarken arabacı da gitmişti; Hikmet Bey bir an "Biz nasıl döneceğiz?" diye sormayı düşündü ama bundan hemen vazgeçti.

Kapının arkasından biri "Kim o?" dedi, İsmet Bey, "Hilal," diyerek karşılık verdi, kapı açıldı. Taş bir avludan geçtiler, kalabalık olduğu içerdeki insan sıcaklığından hissedilen bir odaya girdiler, İsmet Bey onu odanın içinde yürütüp, "Burada durunuz," dedi.

Hikmet Bey önündeki bir masaya dayanarak durdu.

İsmet Bey, Hikmet Beyin bir elini alıp bir kitabın üstüne koydu, "Bu, Kuranıkerim," dedi, sonra öbür elini de hiçbir şey söylemeden bir tabancanın üstüne koydu; Hikmet Bey Talat Beyin sesine benzeyen kalın bir ses duydu.

— Söylediklerimi tekrarlayınız.

Kalın sesin ağır ağır söylediği yemini, heyecandan hiçbir şey anlamadan aynen tekrarladı, aklında sadece yeminin sonunda duyduğu tek bir cümle kaldı:

— Teşkilata ihanetin cezası ölümdür.

Böylece Reşit Paşazade Hüseyin Hikmet Bey, Kuran ve tabanca üzerine sadakat yemini ederek İttihat ve Terakki Cemiyetine üç yüz üç numaralı aza olarak resmen katıldı, artık Padişahı devirmek için fiilen mücadele edecekti.

XXI

"Beni unuttular," demişti Ragıp Bey Osman'a ellerini iki yana açarak,

"beni unuttular."

Saçlarını kazıtmış, bıyıklarım İmparator Wilhelm gibi yukarı kıvırmış, fesi atıp tepesi sivri, parlak çelikten miğfer giymiş, tam bir Prusyalı

subay olup çıkmıştı. Onun saldırgan bir bıçkınlıkla sıkı bir askeri disiplinden aynı şekilde hoşlanan çelişkili ruhuna çok uyuyordu Prusya ordusu: Askeri ilişkilerde çok katı neredeyse ölümcül bir disiplin hâkimdi orduya ama çoğu aristokrat ailelerden gelen subaylar karargâh dışında kavgaya, dövüşe, düelloya, içkiye ve kadına meraklıydılar; yüzlerinde ve vücutlarında gururla taşıdıkları yara izlerinin çoğunu düellolarda almışlardı.

Ragıp Bey kesinlikle reddediyordu ama söylenenlere göre o da çok düelloya katılmış, şafak vakitleri sabah sislerinin içine gömülmüş kara ormanların kıyısında sıralanan siyah elbiseli şahitlerin huzurunda, on adım ötesinde durup silahını kendisine doğrultan rakibinin gözlerine bakarak tabancasını

kaldırıp çok adam vurmuş, silah sesleriyle korkup tünedikleri dallardan havalanan kuş kalabalığının patırtılı kanat seslerine, aynen silah seslerine ve öldürmeye alıştığı gibi alışmıştı.

Altı aylığına geldiği Almanya'da bir buçuk seneden fazladır bulunuyordu ama Osmanlı'nın gayya kuyusu gibi derin devlet dehlizlerinde evrakları

kaybolmuş, kendisinin de söylediği gibi devlet onu gönderdiği yerde unutmuştu.

Almanya'ya emirle geldiği için dönmesi için de bir emir'

gerekiyordu ama o emri vermeyi hatırlayan kimse bulunmuyordu İstanbul'da.

Her ay annesine para gönderiyor, kendisine ulaştırılan 'yasak matbuatı'

kardeşi Cevat Beye postalıyor, 'dön emrini' bekleyerek, kendini dostlukla kucaklayan Alman ordusunda talimlere katılıyor, topçulukta hızla uzmanlaşı-yor, yeni silahlar konusundaki bilgisini artırıyor, ata biniyor, kılıç talimleri yapıyor, arkadaşlarıyla 'prosit' diye bağırarak votkayla bira içiyor, alay komutanı Albay Schim-mel'in kızı Frâulein Constanza'yla danslara gidip vals yapıyordu.

Uzun boylu, iri mavi gözlü, kumral bir kızdı Frâulein Constanza, Schubert'ten 'Lied'ler söylüyor, en çok Goet-he'nın 'Genç Werther'in Acılarını' seviyor ve yaşadığı aşklarda nedense hep hayal kırıklıklarına uğruyordu. Dans etmeyi, müzik dinlemeyi Ragıp Beye o öğretmiş ama

edebiyatı sevdirmeyi başaramamıştı, Ragıp Bey edebiyatı biraz 'kadınca'

buluyor, roman okumayı erkeklere pek yakıştıramıyordu.

Ragıp Beyin, alayın biraz ilerisindeki küçük köyde tuttuğu, duvarları

çiçekli kâğıtlarla kaplı küçük evinde sevişiyorlar ve her sevişmeden sonra Ragıp Bey Alman komutanına karşı suçluluk duyuyordu; Frâulein Constanza

'fahişe' olmadığı halde evlenmeden önce seviştiğine şahit olduğu ilk kadındı ve bir kadının evlenmeden nasıl sevişe-bileceğine bir türlü akıl erdiremiyordv. Almanya'da birçok şeye alışmıştı ama kadınların

'serbestisine' alışması mümkün değildi, onurlarına bu kadar düşkün Alman subayların 'namus' meselesindeki 'gevşeklikleri' onu şaşıru-yordu.

Bu yüzden, Frâulein Constanza'ya olan hislerine bir türlü isim koyamıyor, evlenmeden sevişen bir kadına âşık olmayı kendi erkekliğine ve namusuna uygun bulmuyordu. Constanza'nın kendisiyle sevişmemiş olmasını tercih 278

ederdi, eğer yatmamış olsalardı onunla evlenmeyi düşünebilirdi ve bundan büyük bir sevinç duyardı, ama bu şartlar altında bu imkânsızdı. Aslında çok da güzel olmayan bu mavi gözlü kıza daha fazla bağlanmamak için kendisiyle mücadele ediyor ama Constanza'yı aklından çıkaramı-yordu.

Büyük bir manevra sırasında komuta ettiği topçu birliğiyle gösterdiği başarı üstüne Alman ordusunun kendisine verdiği üçüncü dereceden demir haç

nişanı alması onuruna alayda verilen davette, kırmızı bir kurdeleye bağlı

nişanı boynuna gururla asmış ve sıra sıra dizilmiş şampanyaları, aynı

arkadaşlarından öğrendiği gibi, kılıcıyla, şişenin mantarının yerleştiği o cam bombenin altına hızla vurup açarak, silahla yapılan hiçbir işte hiç

kimseden geri olmadığını göstermenin keyfini bir daha yaşamış ve açılan şampanyalardan alabildiğine içerek iyice sarhoş olduktan sonra Constanza'ya evlenme teklif etmişti.

Kızın duru mavi gözlerinde beliren yaşlar, Ragıp Beyin Osmanlı ruhundaki son engelleri de yıkmış ve bu Alman kıza âşık olduğunu kendine itiraf etmek zorunda kalmıştı.

Constanza o gece babasına evleneceğini söylemişti.

Alay komutanı bu genç Osmanlının askeri yeteneklerini, cesaretini, disiplinini, çalışkanlığını takdir ediyor ve bu adamı beğeniyordu ama kızını verecek kadar değil. Ragıp Bey, Constanza'yla evlenmek konusunda çok zor karar verdiği, bunu yapmak kendisine çok zor geldiği için, tek engelin kendisi olduğunu, kendi geleneklerini aştığı anda meseleyi halledeceğini sanmış, ama yanılmıştı. Bütün ölülerin öğrendiğini Ragıp Bey de bir kere daha böylece öğrenecekti: "Kimse hayatın efendisi değildir."

Ertesi gün alay komutanı Ragıp Beyi çağırttı, karşısında esas duruşunda bir heykel gibi gururla duran subaya evlilik konusunu hiç açmadı.

— Herr yüzbaşı, dedi, sizin askeri yeteneklerinizder memnunum, alayımda görev yapmanızdan onur duydum lakin yabancı bir ordudasınız, sizi ne kadar takdir etsem de benim sizi terfi ettirmem, Alman ordusunda yükselme niz mümkün değil, hayatınız boyunca da Alman ordusunda yüzbaşı olarak kalamazsınız... Ne yapmayı düşünüyorsunuz?

Ragıp Bey kıplhrmızı kesildi, Osman'a da daha sonra söylediği gibi,

'hayatında hiç böyle aşağılanmamış, hiçbir aşağılanma karşısında böyle çaresiz kalmamıştı.'

Reddediliyordu ve yapacak hiçbir şey yoktu.

— Hemen İstanbul'a mektup yazıp geri çekilmemi is teyeceğim efendim.

— iyi yaparsınız.

O akşam derhal İstanbul'a Harbiye Nezareti'ne mektup yazarak geri çekilmesini istedi, ertesi sabah da Alman ordusunun üniformasını çıkartıp Osmanlı üniformasını giydi, başına, üstünde kabartmalar olan çelik miğferini değil de bir dolabın içine attığı fesi bulup giyerek gitti alaya; herkes bu değişikliğin nedenini anlamıştı ve bunu saygıyla karşıladılar, Ragıp Bey bir 'erkek' ve bir 'subay' gibi davranmasını

biliyordu.

Ondan sonrası Ragıp Beyin deyimiyle 'kabir azabı' gibiydi, ardı ardına yazmasına rağmen Harbiye Nezaretinden bir cevap gelmiyordu; imparatorluğun dört bir yanında Arapların, Ermenilerin, Sırpların, Arnavutların başlattığı hareketlerle uğraşan nezarette bu mektuplar kendine bir muhatap bulamıyor, kimse Almanya'da unutulmuş bir subayla ilgilenmiyordu. Ragıp Bey ise artık alaydaki

subaylarla mesleki konular dışında konuşmuyor, içmeye gitmiyor, şakalaşmıyor; ya ata binip saatlerce geniş ovalarda bitap düşene kadar dörtnala koşturuyor ya da eve kapanıp Constanza'yı

düşünüyordu. Aniden evini, memleketini, annesini de özlemişti, 'yabancı'

olmadığı, kendisini ev sahibi gibi hissedeceği ülkesine dönmek istiyordu.

İki defa evine gelen Constanza'ya, içeride olmasına rağmen kapıyı

açmamıştı, 'askerlik gururu' bunu yapmasına engeldi, kendisini reddeden bir komutanın kızıyla ilişkisini sürdüremezdi.

Artık nezarete neredeyse yalvaran mektuplar yazıyordu ama cevap alamıyordu; devletinin kendisine cevap vermemesi sahipsizlik duygusuyla birlikte yabancılığın ağırlığını da artırıyordu. Sonunda nezaretten bir emir çıkarttı-ramayacağını anlayınca ne yapması gerektiğini, kendisi için bir kurt kapanma dönüşen, içinde artık rahat edemediği ama bir türlü de kurtulamadığı Almanya'dan nasıl kurtulacağını düşünürken aklına Şeyh Efendi geldi; onun payitahttadaki gücünü ve etkisini biliyordu.

Şeyh Efendiye, Constanza meselesinden hiç bahis açmadan, vaziyetini anlatan.bir mektup yazıp, dönüşüne yardımcı olmasını rica etti.

Hasan Efendinin getirdiği mektubu, uzun ve kalaba lık bir ayinden sonra mumlan söndürülmüş zikir salonunda yanı

başında yanan tek mumun ışığında okudu Şeyh Efendi. Yüzünde ayin sırasında yanan meşalelerin kızıllığını

taşıyordu hâlâ, karanlık salon öd ağacı kokuyor, vec-de gelmiş müminlerin kendi ruhlarından bir parça koparır gibi salıverdikleri çığlıklarla, kudümlerin doğrudan insanın yüreğine dokunan vuruşları sanki duvarlarda yankılanıyordu. Yorgundu Şeyh Efendi, uzun sürmüş bir ayinin geçici yorgunluğu değildi bu; bir insanın, kendisini, içindeki karşılıksız özlemler ve günahlarla, tek başına, hiç kimseyle paylaşmadan taşımasının getirdiği kalıcı bir yorgunluktu. Herkes kendi ağırlığını bir başkasıyla paylaşabiliyor, dertleşebiliyor, pişmanlıklarını ve acılarını bir başkasına aktarıp bölüşebiliyordu ama Şeyh Efendi, siyah bir cüppeyle dünyadan ayrılmış varlığını tek başına taşımak zorunda kalıyordu. Hasan Efendi, "Haliç kapkara akıyordu o günlerde," demişti, "balıkçılar simsiyah balıklar ya-

kalıyorlardı, tekkenin bahçesindeki ağaçlara hiç ötmeyen kara kuşlar konuyordu."

Mehpare Hanımla Hikmet Bey gibi Şeyh Efendi de kızlarının büyümekte olduğunu o sıralarda fark etmişti. Annelerine benziyordu kızlar, suskundular; babalarının yanında hiç konuşmuyorlardı ve Şeyh Efendi hiç

görmediği, kendisinden uzaklarda yaşayan kızını diğer evlatlarından daha fazla sevdiğini ağır bir vicdan azabıyla fark ediyordu; herkes onu günahtan ari bir ermiş olarak görürken o sürekli yeni günahlar yükleniyordu.

İkinci eşinden olan büyük kızı on iki yaşma gelmişti, Şeyh babasının isteğiyle değil de annesinin arzusuyla Kuranıkerimi ezberleyip hafız olmuştu; güzel sesliydi, hep asık duran somurtuk yüzü yalnızca Kuran okurken işiyor

gibiydi; ama en çok cehennemin katranlı alevlerini anlatan bölümlerini sevmesi, oraları sesini daha da titreterek, insanlara hemen ayaklarının dibinde duruveren cehennemi göstermek ister gibi okuması babasını üzüyordu; kimseye söyleyemese de cennet bahsini seven kızları olmasını •

istiyordu. Büyük kız daha şimdiden başını bağlamıştı, bir iki yıla kadar çarşaflanacaklar, gelin olacak yaşa geleceklerdi. Osmanlı'da genç kızlar on üçünde on dördünde evlenir, ondan sonrası evde kalmış sayılırdı; artık Şeyh için kızlarına koca düşünmek zamanı yaklaşıyordu ama kızları

çok güzel değildi; üstelik hafız olanın küçüğü bir de kısa boyluydu daha doğrusu cüceden biraz daha uzundu. Bütün bu gerçekler de Şeyh Efendinin yorgunluğunu artırıyordu. Hasan Efendinin dediği gibi, o, 'kalabalıklara mut-luluk dağıtan, yalnız ve mutsuz bir adamdı'; onu, eşsiz ve efsanevi kılan da buydu zaten, kendinde olmayanı başkalarına verebilme yeteneği.

Şeyh Efendi de Mihrişah Sultanla konuşurken bir kez bu konuya değinmişti.

— Kendinde olanı vermek yetmez, demişti, kendinde olmayanı da vermek gerekir bazen.

28?

Sultan, anlamaya çalışarak bakmıştı Şeyhin yüzüne.

— Bu nasıl mümkün olabilir ki?

Şeyh başını önüne eğmişti.

— Allaha inancımız ve ibadetimiz bu yüzdendir, olmayanı da verme kabiliyetini bize bağışlasın diye.

Mihrişah Sultan, Fransız salonlarında devrin entelek-
tüelleriyle cümle çarpıştırarak keskinleştirdiği ve Şeyhi çok etkileyen o kavrama gücüyle hiç duraksamadan sormuştu:

— Kendinde olmayanı başkasına veren kabiliyet, onu kendisi için neden yaratamıyor Şeyh Hazretleri, kendinde olmayanı başkasına verebilen bir kudretin kendisine faydası olmaması tuhaf değil mı?

Şeyh bu konuşmalarda sık sık yaptığı gibi gene içini çekmişti.

— Başkalarının zayıflıklarını, zaaflarını görür onlara yardım edebiliriz ama Cenab-ı Allah, kendi zaaflarımıza yardım etme kudretini bizden esirgemiş... Günahın ortaya çıktığı nokta da zaten bu kifayetsizliğimiz; buna isyan etmek, bu hakikati reddetmek bizi günaha sürükler.

Bunu söylerken Şeyhin sesi belli belirsiz titremiş; acılarını tedavi etmekteki yetersizliğinin ruhunda açtığı yaraların her birinin aslında birer günah olduğunu düşünmenin ıstırabını bir kere daha hissetmişti ve karşısındaki kadının, varlığıyla bu günahları ve ıstırabı artırdığını da aklından ister istemez geçirmişti.

Ragıp Beyin mektubunu okuyan Şeyh ne yapılabileceğini düşündü, Harbiye Nezaretinde de saray mabeyninde de sözünden çıkmayacak insanlar vardı.

Saraydaki tanı-dıklanyla bu işi halletmeye karar verdi.

Harbiye Nezaretindeki telaş sarayda yoktu, Selanik'te patlayan bombalar biraz sinirlilik yaratmıştı ama İstanbul'dan uzakta olan tehlikeler sarayı

çok fazla telaşlandırmıyordu. 'Allahın yeryüzündeki gölgesi' olan Padişah, kendisini ancak 'Allahın gölgesi' olabilecek

birinin yani 283

kardeşinin tahttan indirebileceğini düşündüğünden, tedbirlerini özellikle İstanbul'da ve kardeşinin çevresinde yoğunlaştırmıştı; mücadelenin iki

'gölge' arasında olduğuna inanıyor ve çok yanılıyordu, ama yanıldığını o sıralarda bilmiyordu. Selanik'teki bombalamaların 'münferit' olaylar olduğuna kanaat getirmiş, Bulgarların 'terbiyesizliğine ve nankörlüğüne'

sinirlenmiş ve derhal cezalandırılmalarını emretmişti.

— Şu nankörlüğe bak doktor, demişti Reşit Pa§aya, ekmeğimizi yiyen Bulgarlar bize nasıl cevap veriyorlar. Tabii melanetin başı Rusya, o tahrik ediyor bunları; ceplerine para koyup sırtlarını sıvazlıyor, ellerine bombalan verip gönderiyor, daha sonra onları bize karşı pazarlık kozu olarak kullanacak; ama Üçüncü Orduya kesin emir verdim, yılanın başı

daha küçükken ezilecek.

— Acaba bu nankörlüğü niye yapıyorlar Padişahım, gerçi bu kulunuzun aklı

ermez ama Bulgarların ileri gelenleri çağırılıp bir sorulsa bir faydası

olur mu diye düşünüyorum.

Padişah, bir çocuğun saflığına gülen bir baba gibi gülümsedi.

— Şımarırlar doktor, üstelik sadece Bulgari değil imparatorluğun her tarafını azdırırız; Bulgarlar iki bomba attı Padişah onları çağırttı

derler, eline iki bomba alan ortaya fırlar. Böyle durumlarda merhametten maraz doğar, bunlara devletin gücüny göstermek mecburiyetindesin doktor, yumuşaklık acz işareti olarak görülür.

Doktor buna cevap vermemiş, o sırada, içeri giren bir görevli Padişaha bir şeyler fısıldamış, Padişah gülmüştü.

— İyi, getirdiler demek, peki getirin bir tadına bakalım, doktora da getirin o da tatsın.

Billur bir tepsinin üstünde, iki küçük altın tasa konmuş kahverengimsi bir macun getirdiler, yanlarına da birer küçük altın kaşık konmuştu.

— Tadına bak, dedi Padişah, bunun kavanozuna on altın veriyorum.

Padişahın, zaman zaman böyle Galata sarrafları gibi aldığı malın parasını

söylemesi doktoru hep şaşırtıyordu ama şaşkınlığını saklamayı becerdi.

Altın kâsedeki macundan bir kaşık aldı; baharat kokan, çok şekerli ağır bir tadı vardı. '

— Bunu Mısır Çarşısında bir adam yapıyor, özellikle ondan aldırıyorum; kimin aldığını bilmediği için bir suikasta uğrama tehlikesi yok, herkese sattığı malın içine zehir koyamaz çünkü. Bir kaşık daha al doktor, bu macun sıhhate çok faydalı, zihne küşayiş, bedene kavilik verir.

Padişah, bunu söylerken kendini tutamayıp gülüver-mişti; insanlara, hep onları ezen bir nezaketle davranır,

nezaketiyle onları kendisinden uzakta tutardı. Yalnızca Reşit Paşanın yanında, onun bir doktor olmasından herhalde, samimileşir, hatta zaman zaman bu samimiyete çocuksu bir şımarıklık bile katılırdı. Reşit Paşa, Osman'a, "O da bir insandı,"

demişti, "ama koskoca imparatorlukta onun da bir insan olduğunu kendisi de dahil söyleyebilecek kimse yoktu."

Gıdasına özel bir itina gösteren Padişahın getirttiği macunun ne işe yaradığını anlamayacak kadar saf değildi paşa ama hiç yüzlemedi. Samimi olmak Padişahın hakkıydı, bir kulun samimi olmaya kalkışması 'laubalilik'

olurdu ki, bu, sarayda asla affedilmeyecek bir kusurdu; "Tadı pek güzelmiş," demekle yetindi.

— Söyleyeyim de sana da bir kutu getirtsinler.

Sonra tababetten konuşmaya başladılar; Padişah askerlere askerlik, marangozlara marangozluk, nazırlara nazırlık, doktorlara doktorluk öğretmekten zevk alır, her şeyi herkesten daha iyi bildiğini göstermenin tadını hiç durmadan tatmak isterdi.

Reşit Paşaya, ayağındaki ayakkabıları gösterdi; özel olarak yaptırdığı

garip bir iskarpin giyerdi; konçları uzun,

bot şeklinde dikilmiş, yumuşacık glaseden bu ayakkabıla rm yüksek topukları ve topuklarının üstünde minicik birer mahmuzu vardı. Reşit Paşa, Padişahın neden ayakkabılarını neredeyse kadın ayakkabısı gibi yüksek topuklu yaptırdığını hep merak eder ama bir türlü soramazdı.

— Şimdi ben niye ayakkabılarımı yüksek ökçeli yaptırırım, çünkü biliyorsun benim romatizmam var; bir adamın sağlığı için ayaklarını sağlam tutması

gerekir, ökçeler yüksek olunca ayağının altından hava geçer, hava cereyanı

olan yerde rutubet olmaz doktor, onun için yüksek ökçe romatizmanın tedavisinde birebirdir.

Reşit Paşa, bu açıklamayı dikkatle dinlemişti ama asıl düşüncesini elbette Padişaha söylememiş, Osman'a anlatmıştı: "Bence kısa boylu olduğu için yüksek topuklu ayakkabılar giyiyor, uzun boylu gözükmek istiyordu; koskoca bir imparatorluğu vardı ama üç santim daha uzun boy istiyordu, Allahın ona vermediğini ayakkabıcı veriyordu."

Kendisini bekleyen geleceğin, uzaklarda bir yerde şekillenmekte olduğundan habersiz olan sarayda, Şeyh Efendinin ricası hemen kabul gördü ve Ragıp Beyin Selanik'te Üçüncü Ordunun 46. Topçu Taburuna tayini çıktı.

Almanya'daki son aylarını çok sıkıntılı geçiren Ragıp Bey, emri alır almaz Constanza'ya veda bile etmeden ayrıldı Almanya'dan.

Constanza'nın, mineli bir madalyonun içine yerleştirip kendisine verdiği resmini de, elinde uzun uzun tutup baktıktan sonra sandığına yerleştirdi.

"Güzel bir madalyondu, atmaya kıyamadım," dedi Osman'a.

XXII

O temmuz gecesi, geniş ovaya yüksekçe bir tepeden bakan tabur karargâhının bahçesindeki çardağın altında tek başına

oturan Cevat Bey, sessiz gecenin içindeki böcek cayırtısını dinleyip üstüne doğru akıyormuş gibi gözüken yıldız kalabalığına bakarak günün yorgunluğunu çıkarıyor, 'mutlu b.ir adam' olduğunu düşünüyordu. Manastır'a gelişindeki amacına ulaşmış, teşkilatlar birleşmiş, kendisi de birleşen İttihat ve Terakki Cemiyetinin yöneticileri arasına girerek 'hürriyet' için mücadelesini aralıksız sürdürmüştü. Cemiyete katılımlar hızla artıyordu, gerçi henüz 'hürriyeti'

nasıl bir politika izleyerek elde edeceklerini tam belirleyememişlerdi ama hedeflerine ulaşacaklarına emindi; şu anda mücadeleyi başlatmış olmaları

bile onu mutlu etmeye yetiyordu. O, 'saadeti' mücadele etmekte bulan bir adamdı; hayatı boyunca ne para, ne şöhret, ne aşk aramış, ne de hayatında bunlann eksikliğini hissetmişti; kendini adayacağı bir mücadele olduğu sürece mutlu olmuş ve daima uğruna dövüşecek bir amaç bulmuştu.

Ovaya yayılan koyu karanlığın içinde birden bir alev parladı. Cevat Bey, dikkatle baktı, bir yerde yangın mı çıktı diye; o bakarken, ovanın diğer ucunda başka bir ateş yandı, sonra bir ateş daha, sonra bir tane daha; Cevat Bey bir tuhaflık olduğunu sezip ayağa kalkmıştı, nöbetçiler de dikkatle bakıyorlardı, karargâhtan 'yangın' alarmı olarak üç pare top atıldı.

T

Ate§ noktaları gittikçe çoğalıyor, ovanın her yanında yeni yeni ışıklar parlıyordu. Kısa sürede bütün ova ateşe kesti, ışıl ışıl parladı; yalnız ovada değil bütün Bulgaristan'ın her

yanında ateşler parıldıyordu: yaylalarda, tepelerde, dere yataklarında, köy meydanlarında, harman yerlerinde ateşler yakılıyordu; ülke tanrının tutuşturduğu esatiri bir meşale gibi alev alev yanıyordu.

Osmanlı'nın kaderini değiştirecek büyük Bulgaristan ayaklanması

başlamıştı.

Önce tek tek tedhiş eylemleri yapan komitacılar sonunda büyük bir ihtilali başlatmaya karar vermişler, ihtilalin başlama işareti olarak da her yanda ateşler yaktırmış-lardı.

Yıllarca sürecek garip bir savaş başlıyordu.

Padişahın 'üç beş çapulcu', Babıâli'nin resmi açıklamalarında 'eşkıya'

dediği Bulgar komitacıları subayların pek alışkın olmadığı gerilla savaşına girişiyorlardı. Bundan sonra Üçüncü Ordunun subayları 'eşkıya'

takibine çıkacaklar, Bulgar komitacılardan suikast yapmayı, adam vurmayı, dağlarda pusu atmayı, dağ başlarında yaşamayı öğreneceklerdi ve bu öğrendiklerini daha sonra kendileri uygulayacaklardı. Cevat Beyin Osman'a söylediği gibi, 'eşkıyayla eşkıya usulleriyle dövüşen sonunda eşkıyalaşırdı.'

Ondan sonraki aylar Makedonya için bir cehennemdi; iki tarafın düşmanlığının karşılıklı aynalar gibi çoğalttığı vahşet her yana yayıldı.

Bulgar komitacıları amansız bir öfkeyle Müslüman köyleri basıyorlar, çoluk çocuk öldürüyorlardı; karşılığında Bulgar köyleri askerler tarafından basılıyor, komitacılar hakkında

bilgi almak için köy halkı işkenceden geçiriliyordu. Her yeni ölümle, «her yeni baskınla nefret daha büyüyor, her türlü cinayet mubah hale geliyordu.

Subaylar, Bulgarlardan ayaklandıkları için, Padişahtan da 'memleketi bu hale düşürdüğü' için nefret ediyorlardı

ama Padişahı ilerde Bulgar komitacılardan öğrendikleri yöntemlerle devireceklerini o sırada daha bilmiyorlardı.

Hikmet Beyle arkadaşları arasında ilk görüş ayrılığı Bulgar isyanının patlak verdiği o temmuz gecesinden yaklaşık altı ay sonra, yağmurlu bir gece genel merkezde yaptıkları tartışma sırasında ortaya çıktı. Hikmet Bey, geçen zaman içinde Cemiyetin en güvenilir azalarından biri olmuş, herkesin saygısını kazanmıştı. Hafiyeler ondan şüphelenmedikleri için genellikle bir yerden bir yere gidecek haberleri o götürüyor, teşkilat içindeki bağlantının sağlanmasında önemli bir rol oynuyor, gündüzleri olduğu gibi gecelerinin çoğunu da evinden dışarıda geçiriyordu; hem istibdatla mücadele ediyor hem de karısından kaçıyordu. Mehpare Hanımla iki yabancı gibi yaşıyorlardı, yatak odalarını ayırmışlardı; karısının aşkını yeniden kazanamayacağını anlayan Hikmet Bey, çaresizlikle biraz daha büyüyen ^acısını ve özlemini dindirebilmek için kendi karısından kaçmaya başlamış, araya giren mesafenin yaralarını iyileştirebileceğini düşünmüştü. Rukiye'den başka hiçbir ölünün gösteremeyeceği bir açık sözlülükle, "O günlerde yaralarını yalayan bir köpek gibiydim," demişti Osman'a.

Pencerelerde yağmurun sesi sakırdarken, Hikmet Bey, bütün arkadaşlarına sormuştu çoktandır sormak istediği soruyu.

— Aslında Bulgarlar ne istiyor?

Hep bir ağızdan cevap vermişlerdi.

— imparatorluğu bölmek istiyorlar.

Hikmet Bey, bu cevaptan tatmin olmadığım göstermek ister gibi başını sallamıştı.

— Ama asıl gayeleri ne, niçin bu insanlar hayatlannı tehlikeye atıyorlar?

Kimse imparatorluğu parçalamak için ölmez, daha kutsal bir amaç olması

gerekir ortada.

Hikmet Beyin ne demek istediğini anlamayan arka-raşlannın çoğu susmuş, birkaçı mırıldanır gibi cevap vermişti.

— Hürriyet istiyorlar.

— Biz ne istiyoruz?

Bu çok sevdikleri bir soruydu, gene hep birlikte,gürler gibi cevap vermişlerdi.

— Hürriyet istiyoruz.

O zaman da aklını kurcalayan soruyu masanın1 ortasına koyuvermişti.

— Onlar da biz*de hürriyet istiyorsak niye onlarla savaşıyoruz, niye onları öldürüyoruz?

Cevap bir uğultu gibi geldi.

— O başka, bu başka.

Hikmet Bey sükûnetini hiç bozmadı.

— Başka olan ne?

Elinde hep bir kamçıyla dolaşan süvari binbaşısı Naci Bey, gür sesiyle diğerlerini bastırıp hiddetle sordu.

— Siz ne demeye çalışıyorsunuz Hikmet Bey, nedir sizin teklifiniz?

Topraklarımızı Bulgarlara mı verelim? Hürriyetle ihanet-i vataniyeyi birbirine karıştırmış olmaz mıyız o zaman?

Daha yarım saat evvel çok iyi dostları olan bu subayların, bir anda kendisini 'hainlikle' suçlayabilecek kadar değişmeleri, tartışmadan hüküm vermeleri Hikmet Beyi sandığından daha fazla etkiledi; aklından

'güvenilmez bunlara' diye geçirdi. O günden sonra Cemiyetin askeri kanadına karşı hep şüpheyle yaklaştı ama orada sakin bir sesle düşüncesini açıklamaktan da kaçınmadı.

— İki taraf da hürriyet istediğine göre dövüşmenin, insanların birbirini öldürmesinin ne faydası var? Onlarla konuşur, hürriyetin gelmesinden sonra yeni bir idare kurabileceğimizi söyleriz.

— Nasıl bir idare olacak bu Hikmet Bey?

— Gene merkezi bir idare olur ama Bulgarlar iç işlerinde serbest olurlar.

Gene hep bir ağızdan itirazlar yükseldi.

— O zaman hepsi aynı şeyi ister; Bulgarlarla bitmiyor ki bu, Sırplar var, Araplar var, Ermeniler var, Arnavutlar var, buradaki Yunanlılar var.

Naci Beyin gür sesi hepsini bastırmıştı.

— Bu, imparatorluğu bir arada tutmaz, aksine parçalar.

— Peki biz ne yapmayı düşünüyoruz, dedi Hikmet Bey, idareyi bir gün alırsak şayet, hürriyet isteyen insanları öldürmeye devam mı edeceğiz, biz istibdada karşı çıkarken kendimiz mi müstebit olacağız, bunu mu istiyoruz?

O gün bu tartışmadan bir sonuç alamadılar ama subayların arasında bu tür tartışmalar sürüyordu. Bulgarlar karşısında kendilerinin kim olarak mücadele ettiğini tam isimlendiremiyorlardı; 'biz Osmanlıyız' deseler, Bulgarlarla Sırplar da Osmanlıydı; onlar da imparatorluğun teba-sıydı, o zaman kendilerini ayaklananlardan nasıl ayıracaklar, onlarla nasıl mücadele edeceklerdi? Günlerce aylarca süren tartışmalar sonunda, Cevat Beyin deyimiyle 'imparatorluğu bir daha düzelmeyecek şekilde parçalayacak'

cevabı buldular, "Biz Türküz," dediler, böylece imparatorluğun sahibi Türkler ve onların 'kulları' olarak zihnen ikiye bölündü imparatorluk; parçalanmaya giden asıl büyük adım atılmış, Türk' sözcüğü yeniden keşfedilmişti. Cevat Bey, "Bu sözü biz mi bulduk yoksa biri bize bunu buldurdu mu, bunu da hâlâ anlamış değilim," demişti Osman'a. Türklüğü

'keşfettikten' sonra subaylar daha ateşli bir hale geldiler, Bulgarların milliyetçiliği onları da milliyetçi yap-• mış, bütün ırkları ve dinleri bir araya toplayan imparatorluk fikri bir kenara bırakılmıştı. Hikmet Bey ise, belki de annesinin Mısırlı olmasından, kendini Türk gibi değil Osmanlı gibi hissediyor, imparatorluğun ırklar kavgası içinde dağılmaması

gerektiğine inanıyordu ama onun bu inancı pek taraftar bulmuyordu.

Arkadaşlarının 'istibdada' kendisi kadar karşı olmadıklarını, 'hürriyet' fikrini değişik bir tarzda değerlendir-291

diklerini görmek Hikmet Beyi biraz sarsmıştı ama gene de zamanla tartışa tartışa ortak bir yol bulabileceklerine inanmaya çalışıyor, ailesinden sonra bir de 'mücadelesinde' hayal kırıklığına uğramaktan korkuyordu. Bir daha uzun zaman bu tartışmalara girmedi ama asıl kötü günlerin geldiğinin farkında değildi. Rukiye her zamanki açık yürekliliğiyle, "Annemdeki değişikliği ilk ben fark ettim zannımca," demişti, "birden gençleşmişti."

Rukiye artık on beşini geçiyordu ama çarşaf giymeyi reddediyor, gittiği Fransız lisesindekı yabancı arkadaşları gibi giyinmekte ıs'-rar ediyordu.

Mehpare Hanım da dahil kimse ona söz ge-çiremiyordu, iradesi ve kararlılığı herkesi geri püskürtüyordu; zaten o sıralarda Mehpare Hanımın da Rukiye'nin çarşafıyla alakadar olacak vakti pek yoktu. O güne dek hiç

rastlamadığı türde bir adamla tanışmıştı ve tenleriyle konuşan insanların gizli şifreleriyle o adamda istediği bir şeyler olduğunu hissetmişti.

Hikmet Bey gibi melezdi o adam da, babası İtalyan, annesi Yunanlıydı; Serez civarında, ailesinden kalma, sonsuz gibi gözüken bağlan ve büyük şaraphaneleri bulunuyordu. Aslında yüz hatları yakışıklı değildi hatta çirkin bile sayılabilirdi; kırbaç gibi incecik, sinirli bir vücudu ve 'it bir gülüşü' vardı; hali tavrı diğer erkeklere hiç benzemiyordu, Mehpare Hanım onun hallerini tarif edecek sözcüğü uzun zaman bulamamıştı ancak daha sonra Osman'a, 'cilveli bir adamdı,' demişti; bir kadın gibi sokulgandı, kadınlar

erkeklere nasıl sokuluyorlarsa o da kadınlara öyle sokuluyordu. Yumuşak sesi, dokunuşlarının da yumuşak olduğunu hissettiren uzun parmaklı esmer elleri kadınların hemen ilgisini çekiyordu ama hiç

beklenmedik anlarda gözlerinde parlayıveren vahşi bir ışık görülüyordu ki kadınların asıl ilgisini çeken de galiba sesinin yumuşaklığına hiç uymayan bu ışıktı. Kadınları hem çekiyor hem ürkütüyordu ve bu tuhaf karışım kadınlar için dayanılmazdı; çevresine sokulan her kadında kendine dokunma ihtiyacı

uyandırıyor, hiçbir zaman kaba nükteler yapmamasına rağmen konuşmalarında hep sevişmeyi hatırlatan bir şeyler bulunuyordu; Mehpare Hanım sinirli bir sesle 'fahişe tabiatlıydı' demişti. Onunla konuşan kadınlar, onun konuştuğu ve düşündüğü tek kadının kendileri olduğu duygusuna kapılıyorlardı.

Konstantin Cesar Togliatti, Mehpare Hanıma, ilk tanıştıklarında, "Bir dolandırıcı ismi bu, ama daha iyisini bulamadığımdan bir türlü

değiştiremedim," demişti.

Mehpare Hanıma gizli ya da açık hiç kur yapmamış, konsolosluk davetlerinde, Selanik'teki Avrupa kolonisinin sık sık düzenlediği partilerde karşılaştıklarında güzelliğinden bir kere bile söz etmemişti; yalnızca bir seferinde o yumuşak sesiyle, "Canınızı sıkan bir şey mi var?"

diye sormuştu.

Mehpare Hanım, sert bir sesle cevap vermişti:

— Ne münasebet!

- Bilmiyorum, sizi biraz sıkıntılı gibi görüyorum da.

Mehpare Hanım, cevap vermeden arkasını dönmüştü. Bu tuhaf adamın sabırla kendisini beklediğini biliyordu, sanki Mehpare Hanımın bir gün kendisine geleceğinden emindi ve bu güveniyle sinirine dokunuyordu ama Mehpare Hanım gittiği her davette gözleriyle önce onu arıyordu. Bu uzun isimli, ne Yunanlıya, ne İtalyana ne de Osmanlıya benzemeyen adamla sevişmenin nasıl bir şey olduğunu merak etmekten kendini alamıyordu ve daha fenası onun bunu sezdiğini hissediyordu. Konstantin'le ilgili dedikodular Selanik sosyetesinin en sevdiği konulardı ve her hafta onun başka bir kadınla olan macerası anlatılıyordu; bunları her duyduğunda Mehpare Hanım yüzünü

asıyor, içten içe hiddetleniyordu.

Hikmet Bey, bir hava cereyanının ortasında kalmış bir adam gibi çevresinde bir rüzgârın dolaştığını hissedip ürperiyordu ama görünürde hiçbir şey yoktu; ele gelmeyen, göze görünmeyen, anlatılamayan sadece hissedilen 293

bir şeyler oluyordu ve bunu hissetmesine rağmen karşı çıkamıyor, olacakları durduramıyordu.

Sadece bir keresinde, "İsterseniz sizi İstanbul'a babamın yanına göndereyim," demişti Mehpare Hanıma, "buralar karışıyor, orada daha güvende olursunuz."

— Çocukları burada bırakamam.

— Onları da götürün.

— Okulları var>

Hikmet Bey, hemen ona da bir çare bulmuştu.

— Bu sene ara verirler, ben onlara hususi hoca tutarım.

Mehpare Hanım kestirip atmıştı.

— Burada kalmam daha münasip, kimsenin zevcesi gitmiyor zaten, benim gitmem yakışıksız olur.

Mehpare Hanım, jurnallenmekten korktukları için birkaç tüccar dışında kendilerinden başka hiçbir Osmanlının katılmadığı partilere her seferinde biraz daha heyecanlanarak gidivor, Hikmet Beyin Padişahın doktorunun oğlu olmasının kendilerine tanıdığı ayrıcalıkla katıldıkları bu toplantılarda bir köşeye çekilip uzun uzun Konstan-tin'i izliyordu. Konuşmasını, gülüşünü, bakışını, zengin Akdeniz jestlerini, zaman zaman gözlerinde parlayıveren ışığı, vücudunu; yanına gelmesini bekliyordu ama o gelmiyordu, Mehpare Hanımın dediği gibi onda bir orospunun sezgileri vardı.

Sadece bir keresinde, esmer bir kadınla dans ettikten sonra Mehpare Hanımın yanındaki boş sandalyeye oturup dipleri terleyen saçlarını

elleriyle taramış, biraz havadan sudan söz ettikten sonra çok sıradan bir şeyden söz eder gibi konuşmuştu:

— Ben bağlarda büyüdüm, üzümlerin olgunlaşmasını bekleyerek geçti çocukluğum; babam bana sabırlı olmasını öğretti. Sezar dedi bir defasında, babam Sezar derdi annem Konstantin; aile içinde küçük bir milliyetçilik çekişmesi, neyse. Ne diyordum, Sezar dedi, beklemesini öğren-294

melisin, erken koparılan üzümlerden kötü şarap olur, içe-mezsin.

Sonra hafifçe Mehpare Hanıma sokulmuştu.

- Ama çürütecek kadar da beklememelisin, öyle tie-mişti babam.

Mehpare Hanım, alaycı bir şekilde tebessüm etmişti.

- Hayatınız üzümlerin başında beklemekle geçti herhalde ondan sonra.

Konstantin gülüvermisti, küstahça bir şeyler vardı gülüşünde.

- Yoo, üzümlerin ne zaman olgunlaşacağını öğreniyor insan, başında beklemek zorunda değilsiniz; gidiyor, dolaşıyor sonra zamanı geldiğinde dönüp olgunlaşan salkımları koparıyorsunuz... Şimdi müsaadenizle gidip biraz daha dans edeyim.

Aylar geçiyor, Mehpare Hanım evde biraz daha suskun ve huysuz oluyor, kocasıyla hemen hemen hiç konuşmuyor, sık sık çocuklarına çıkışıyor, hizmetçileri azarlıyordu. Hikmet Bey ise eve herkes yattıktan sonra gelip yatıyor, sabahlan da erkenden kimseye görünmeden gidiyordu; Bulgar meselesindeki tavırlarının belirsizliğinin yarattığı hayal kırıklığına rağmen Cemiyetin işlerine veriyordu kendisini. Cemiyette de sinirlilik hâkimdi o sıralarda; Bulgar isyanı genişleyerek sürüyor, Cemiyete katılan azaların sayısı artıyor lakin ne yapacaklarına, gayelerine nasıl ulaşacaklarına, hürriyeti memlekete nasıl getireceklerine dair aydınlık bir yol çizilemiyor, teşkilatı toparlayacak tartışmasız bir önder kadro da ortaya çıkmıyordu. İstanbul ise Selanik'teki gelişmelerin ciddiye alınması

gerektiğini hissedip baskının ve hafiyelerin sayısını artırıyordu; henüz özel tedbirler alınmıyordu ama yakında İstanbul'un bir şeyler yapacağını

herkes hissediyordu.

295

XXIII

Akşam iniyordu; güneş, zirvelerinde hiç kimselerin görmediği benekli kar kaplanlarının, gümüşi vaşakların, altın sarısı parsların, siyah tüylü

ayıların yaşadığı söylenen dağların tepelerine bir mızrak boyu yaklaşmış, ovadaki ağaçların gölgeleri uzamıştı. Sabahtan başlayan müsademe hiç

kesintisiz sürüyordu, bir aydan beri izini kovaladıkları Kaptan Uzunof'la adamlarını güneş doğarken kıstırmışlar-dı ama tahmin etmedikleri bir güçle karşılaşmışlardı. Bulgar komitacılar araziyi kendilerinden daha iyi tanıyorlar, askerler bir yana hücum ederken onlar gizli patikalardan, su geçitlerinden geçip başka bir yandan ateşe başlıyorlardı. Ragıp Bey sabahtan beri bıyıklarını ısırarak sövüyor, bir yandan Bulgarları

kuşatmaya uğraşırken bir yandan da müfrezesini bir kuşatmaya düşürmemek için peş peşe emirler veriyordu.

Yozgatlı şaşı çavuşa mermi sesleri arasından sesini duyurabilmek için bağırdı:

— Sen iki mangayla sol taraftaki söğütlerin oraya doğru yayıl, bu deyyuslar kuşatmaya uğraşıyorlar bizi.

Şaşı çavuş 'gâvur dölüne' söverek iki mangayı söğütlüğe doğru kaydırırken, Ragıp Beyin önündeki kayalığa çarpan mavzer mermisinin kopardığı bir taş

parçası yerinden fırlayıp sol omzuna değdi; Ragıp Bey önce vurulduğunu sandı ama bakınca üniformasının yırtıldığını ama yalnızca etinin kızardığını görerek, taş çarptığını anladı.

Omzunu ovuşturarak başını kaldırdı; Makedon dağlarının yol vermez vahşi zirveleri, batan güneşin ışıklarının yansımalarıyla ateşe tutulmuş demir gibi kızıl kahverengi, mor, eflatun renklere bürünmüşler, masal ejderhaları gibi kafalarını dikmişlerdi.

Birden ensesinin dibinde Yozgatlı çavuşun sesini duyup irkildi; dalmış, geldiğini duymamıştı.

— Gece bastırıyor beyim, bu it dölleri çekiliyor galiba.

— Arkalan bataklık, çekilecek yerleri yok, sıkıştılar... Kasabaya bir adam sal hemen, sabaha kadar bize birkaç bölük yollasmlar, kuşatmayı

güçlendirelim... Yaralımız var mı?

— Üç yaralımız var ama kulak asma beyim, yaralarının bir ehemmiyeti yok.

Tepeler kararmış, dağların simsiyah gözüktüğü lacivert bir gece çökmüştü; sivri yamaçların arasından Arap hançeri gibi keskin bir hilal doğuyordu.

Sabahtan beri süren silah seslerinden sonra aniden bastıran sessizlik, insanı, silah seslerinin gürültüsünden daha fazla endişelendirip ürkütüyordu.

Bir kayaya s'ırtmı dayayıp azık torbasındaki bayat tayını çıkardı; mataradaki ılık suyu katık edip yedi; sonra bağdaş kurup bir sigara yaktı.

Almanya'dan döneli beri, bir yıldan fazladır bu dağlarda 'eşkıya'

takibindeydi, günlerce, haftalarca dağlarda kalıyor ancak arada bir karargâha dönebiliyordu; kısa zamanda subay arkadaşları arasında sivrilmişti. Prusya ordusunda edindiği bilgiler, çarpışmalara gözü kapalı

atılması, hiçbir görevden kaçınmaması, yaptıklarıyla asla övünmemesi onu saygı duyulan bir subay yapmaya yetmişti. Selanik'e döndükten iki ay sonra ziyaretine gelen Cevat Bey onu Cemiyetteki arkadaşlarıyla tanıştırmış, düzenlenen bir törenle kendisi de resmen üye olmuştu.

Sigarasını bitirirken çavuş geldi.

297

— Haberciyi saldım beyim, nöbetçileri diktim.

— Asker yorgun mu?

— Yorgun ama sıkıştırdık diye seviniyorlar.

— İyi, ben biraz kestireceğim, iki saat sonra uyandır beni.

— Baş üstüne beyim.

Şaşı çavuş kayaların arasından sekerek uzaklaştı, yıllardan beri ordudaydı, imparatorluğun dört bir yanını dolaşmıştı. Hâlâ subaylarla

'köyün ağasıyla' konuşur gibi konuşur, bif türlü 'kumandanım' demeye alışamadığından 'beyim,' derdi; askerlerin çoğu da onun gibiydi. Savaştan, çatışmadan kaçınmazlardı ama asla Ragıp Beyin istediği gibi bir asker olamazlar, hep üniforma giymiş bir köylü olarak kalırlardı.

Ragıp Bey, iki saat uyuduktan sonra uyandı; çavuşu uyumaya gönderip askeri dolaşmaya çıktı. Nöbetçilerin dışındakiler kayaların ardına sinip uyumuşlardı, uyurken kaba köylü yüzlerine çocuksu bir masumiyet yerleşiyordu. Ertesi gün insanları öldürecek ya da ölüme gidecek birilerine hiç benzemiyorlardı; aralarında sayıklayanlar vardı; bajzıları

irkilerek uyanıp sonra yeniden uykuya dalıyordu.

Sabaha karşı takviye kuvvetler geldi; Ragıp Bey, yeni askerlerle güneş

doğmadan önce Bulgar komitacıları tam bir kuşatmanın içine almış, onların sızabileceği bir boşluk bırakmamıştı.

Güneş, dağlan bakır kızılı bir ateşle yakarak doğarken, Ragıp Bey, komitacıların komutanına seslendi:

— Hey, Uzunof, teslim ol, sarıldın, çıkışın yok!

Bulgarca bir küfür, ardından Bulgarca emirler duydu ve bir yaylım ateşi boşaldı üstlerine doğru; ateş kesildiğinde Ragıp Bey yeniden seslendi:

— Kaptan teslim ol, kısmetin bu kadarmış, bari yanındakileri yakma.

Cevap gene Bulgarca bir küfürle yaylım ateş oldu.

İki saat kadar çatıştıktan sonra, güneş dağların tepelerinde yükseldiğinde Bulgarlar, tamamen kuşatmaya düştüklerini, kurtulamayacaklarını

anlamışlardı.

Ateşi kestiler; Ragıp Bey, Bulgarca konuşmalar duyuyor, sesini çıkarmadan teslim olmalarını bekliyordu.

Yarım saat sonra bir cayırtı duyuldu, kırk mavzer aynı anda patlıyordu.

Askerler hemen silahlarını doğrultup ateş etmeye hazırlandılar ama üstlerine hiç mermi gelmediğini o sırada fark ettiler. Ragıp Bey de ne olduğunu anlamamış, tabancası elinde bekliyordu; cayırtı başladığı gibi aniden kesildi. Son iki el silah sesi daha duyuldu, sonra dağlar sessizliğe gömüldü, arıların vızıltısından başka hiçbir şey duyulmaz oldu.

Çavuş, yavaşça, "Ne oldu beyim?" dedi.

- Bilmiyorum ama bir tuzak olabilir... İki asker gönder bakalım; çok dikkatli, sürünerek gitsinler, biz onları buradan koruruz.

İki askerin kayalıkların arasından sürünerek ilerlediklerini görüyordu Ragıp Bey; her an silahların patlamasını ve askerlerin defalarca gördüğü

gibi oldukları yerde 'yandım' diye bağırarak kıvrılmalarını bekledi ama silahlar patlamadı; askerler Bulgarların mevzilerine ulaştıktan sonra birden ayağa kalktılar, elleriyle gelin işareti yaptılar.

Ragıp Bey, Bulgarların siper aldıkları kayalıkların ardına dolandığında şaşkınlıkla durdu; kırk komitacı, uzun saçları, kıvırcık sakalları, göğüslerinde çapraz fişeklikleri, başlarında kalpakları, bellerinde nagantlarıyla çok sevdikleri kamaları, ellerinde mavzerleriyle, kanlı bir tepe gibi üst üste yığılmışlardı; altlarındaki kayalıklar kıpkızıl kana kesmişti; kurtulamayacaklarını anlayınca teslim olmak yerine birbirlerini vurarak öldürmüşlerdi.

Uzunof'un adamlarının palalarla parçaladığı köy imamlarını, öldürdükleri hamile kadınları, yaktıkları köyleri görmüştü. Bütün subaylar gibi nefret ederdi onlardan, şimdi bu yaptıklarını görünce öfkeden deliye dönmüştü; 299

ölüm karşısında gösterilen cesarete saygı duymak onun mesleğinin bir parçasıydı ve bu adamların ölümü karşısında ister istemez duyduğu saygı hiddetlendiriyordu onu.

Askerler bir suç işlemiş gibi bağırdı:

— Gömün bunları.

Şaşı çavuş emri anlamadı.

— Leşlerini köy meydanına sürüklemeyecek miyiz?

Öldürdükleri komitacıların cesetlerini ibreti âlem için götürüp köy meydanlarına atmak âdettendi ama Ragıp Bey çavuşa vuracakmış gibi yaklaşıp bir daha bağırdı:

— Gömün dedim, kaç kere söyleteceksin kör herif?

Güneşin altında hiç konuşmadan gömdüler kırk adamın cesedini; sonra üstlerine toprak atıp mezarı kapattılar. Dönüşte, zafer kazanmalarına rağmen neşeli bir türkü yükselmedi yürüyüş kolundan, aralarından biri bir ara bir yanık hava söyledi; öbürleri hiç katılmadan onu dinledi; o akşam yol üstündeki bir köyde konaklayıp ertesi gün Selanik'e vardılar. Ragıp Bey bir aydan beri ilk kez çizmelerini ayağından çıkarıp yumuşak bir yatakta yattı.

Ertesi gün raporunu verdikten, karargâhtaki işlerini bitirdikten sonra akşamleyin şehre inip Alatini Tuğla Fabrikasının arkasındaki küçük eve gitti; Cemiyetin önde gelen üyeleri her zamanki gibi toplanmışlar, 'ne yapacaklarını' tartışıyorlardı; Ragıp Beyi karşılayıp son

çarpışmanın tafsilatını bir de ondan dinlemek istediler, "Birbirlerini mi öldürdüler hakikaten?" diye sordular; Ragıp Bey olayı kısaca anlattı.

O akşam orada olanlar; gözü pekliğiyle ünlü yüzbaşı Enver Bey, Hakkı Bey, babayani görünüşüyle subaylarda saygı uyandıran çok az sivilden biri olan Talat Bey, Reşit Paşazade Hüseyin Hikmet Bey, zekâsı ve hırsıyla tanınan, sarışın, ince sesli Mustafa Kemal Bey olanları dinledikten sonra bir zaman sustular; sonra yeniden neler yapılması gerektiğine dair konuşmaya başladılar. ,

300

Yüzbaşı Hakkı Bey her zamanki delidolu haliyle bir teklif attı ortaya.

— Biz de Anadolu'da bu Bulgar komitacılar gibi çeteler kurup halkı

ayaklandıralım, ihtilali Anadolu'da yapalım.

Enver Bey, her hareketi desteklemeye hazır haliyle bu tekliften yana çıktı.

— İyi bir fikir bence; biz bunu Anadolu'da komitacılardan daha iyi beceririz.

Talat Beyle Hüseyin Hikmet Bey, bunun olamayacağını söylediler.

Mustafa Kemal Bey hiç kimsenin aklına gelmeyen başka bir fikir söyledi:

— Avusturya-Macaristan, Rusya, İngiltere; bunların hepsi Hıristiyan halkın yaşadığı toprakları Osmanlıdan koparmaya çalışıyor. Osmanlıyı bunlara kırdıracağımıza, biz Türklerin

olduğu bölgeleri, Anadolu'yu, Trakya'yı, Musul'u, Kerkük'ü alalım, gerisini bırakalım.

Bunu duyunca odadakiler bir ölüm haberi almış gibi donuklaşıp sustular; subaylar için 'toprak vermek' ihanet-i vataniye demekti ve böyle bir şeyi değil tartışmak düşünmek bile imkânsızdı onlar için.

Hakkı Bey sapsarı kesilen yüzüyle döndü.

— İmparatorluğu bize mi parçalatacaksın Mustafa Kemal Bey?

Hüseyin Hikmet Bey araya girdi.

— Bence, biz de hürriyet istediğimize göre, hürriyet isteyen diğer Osmanlı

tebasıyla; Bulgarlarla, Sırplarla, Arnavutlarla, Ermenilerle, Araplarla görüşelim, meseleye ortak bir hal yolu arayalım.

Ragıp Bey, Hasan Efendiden sözünü çok duyduğu Mehpare Hanımın kocasını ilk defa görüyordu; bir yandan söylediklerini dinlerken bir yandan da 'güzel orospunun' kocasının yüzünü seyrediyor, 'onun hakkında neler 301

bildiğimi bilmiyor' diye düşünüyor, kaderin bu gan, oyununa şaşıyordu.

Gece yarısına doğru ayrıldıklarında hiçbir konuda anlaşamamışlardı; hepsi hürriyet istiyor, hepsi bir şeyler yapılması gerektiği fikrine inanıyordu ama kimse herkesin mutabık olduğu bir çare bulamıyordu. Evden tek tek ayrılırlarken Mustafa Necip Bey, Ragıp Beyin yanına geldi.

'— Biz beraber c,ıkıp biraz yürüyelim, dedi.

Siyah pelerinlerini omuzlarına atıp birlikte çıktılar; içerisinin havasızlığından sonra dışarısı serin ve ferahtı. Arnavutkaldınmı döşeli sokaklardan, ağır ağır, arada bir kendileriyle karşılaşıp selam veren devriyelerden başka kimseye rastlamadan yürüdüler.

Mustafa Necip Bey, ciddi bir şey söylemeye hazırlandığını belli etmek ister gibi öksürdükten sonra söze başladı:

— Bu konuşmalar iyi hoş da, bizim burada daha acil meselelerimiz var; bu komitacılar azdılar ama kimse sormuyor, bu adamlar o silahlan, o silahlan alacak paralan nereden buluyorlar diye.

— Hakikaten, geçenlerde benim de aklıma takıldı bu mevzu.

Mustafa Necip Bey, haklı bulunmanın gururuyla 'hah' diye güldü.

— Asıl mevzu şimdi bu; bunlara Rusya'dan, Avustur-ya-Macaristan'dan para geliyor ama asıl bunlara buradaki Bulgar zenginleri yardım ediyor, gizli gizli para veriyorlar... Şimdi, biz birkaç arkadaş, düşündük, düşmanın önce destek birliklerini temizleyeceksin birader.

Susup Ragıp Beyin tepkisini bekledi; Ragıp Bey ses çıkarmadan lafın devamını bekleyince o da kaldığı yerden devam etti.

— Biz paraları kimlerin verdiğini biliyoruz ama haklarında bir delil yok.

Birden, lafı uzatmaktan sıkıldı.

— Anlayacağın biz bu herifleri temizleyeceğiz... Var mısın?

Ragıp Bey omuzlarını siikti.

— Olur.

Mustafa Necip Bey, bu kadar kısa bir cevap beklemiyordu.

— Yani varsın?

— Olur dedim ya birader.

— İyi... Yarın altıda Kristal'e gel o zaman... Tabancanı da yanına al.

— Ben tabancamı hep yanımda taşırım zaten.

Ertesi akşam tam sözleştikleri saatte Kristal Gazino-sundaydı Ragıp Bey ama Mustafa Necip henüz gelmemişti. Bütün duvarları aynalarla kaplı

salonun içi tıklım tıklım doluydu; sakallar, bıyıklar, iesler, redingotlar, plas-tron boyunbağlar, setreler, câketataylar ve bu kıyafetlerin içindeki çeşit çeşit insan karmakarışık bir halde aynalara yansıyor; bütün görüntüler bir aynadan diğerine vurduğundan çoğalıyor, artıyor, birbirine karışıyor; içerdeki gürültüyle birlikte, dev bir elin avucunda gelişigüzel alıp sıkıştırdığı bir insan topağına dönüyordu.

Türkçe, Rumca, Fransızca, Yahudi aksanlı İspanyolca sözcükler kalabalıktan kopup saç örgüsü gibi birbirlerinin içine dolanıyorlar, anlaşılmaz bir uğultuya dönüşüyorlardı. Çoktandır dağda bayırda, bataklıklarda, insansız yerlerde dolaşan Ragıp Beyin bu kalabalık ve gürültüyle karşılaşınca bir an başı döndü, kendine bir bira ve tuzlu badem söyledi. İnsanların yaşadıklarını, içkiler* içtiklerim, lokantalara, gazinolara gittiklerini, seviştiklerini neredeyse unutmuştu; "Demek biz ölümle boğuşurken bunlar her akşam burada eğleniyorlar," diye geçirdi aklından. Onlann bu

sıradanhklannı küçümserken, hemen yirmi otuz kilometre ötelerinde dolaşan ölüme, ölen insanlara hiç aldırmadan hayatlarını sürdürmelerine öfkelendi.

Eğer girdiği çatışmalardan birinde ölseydi, buradaki insanların hiçbiri onun eksikliğini his-303

sermeyecek, şimdi olduğu gibi gene gürültülü bir şekilde konuşup gülüşerek içkilerini içeceklerdi.

Birasını bitirirken nefes nefese içeri girdi Mustafa Necip Bey.

— Kusura bakma birader, geç kaldım... Hadi hemen çıkalım, herifi kaçıracağız.

Hesabı ödeyip çıktılar.

— Gideceğimiz,yer yakın, dedi Mustafa Necip, hemen arka sokakta, köşede bizi bir araba bekleyecek; işi bitirdikten sonra arabayla kaçacağız.

—İyi.

Hızlı adımlarla yürüyüp arka sokaklara saptılar, Mustafa Necip önden gidiyor, yol gösteriyordu. Panjurları kapalı, bahçelerinde manolya ve palmiye ağaçlarının bulunduğu sessiz konakların geniş bahçeler içinde yan yana dizildiği bir sokağa girdiler; sokağın öbür ucunda bir araba bekliyordu. Sokağa girdikleri sırada karşı kaldırımda, siyah elbiseler giymiş, siyah melon şapkalı, kısa boylu bir adamın, elindeki çantasıyla yorgun bir şekilde yürüdüğünü gördüler; adam etrafına bakmıyordu bile, başını önüne eğip bir düşünceye dalmıştı.

Mustafa Necip Bey, Ragıp Beye, "İşte bu," dedi.

Karşı kaldırıma geçip adamın arkasından yürümeye başladılar; Mustafa Necip Bey nedense biraz yavaşlayıp bir adım geride kalmıştı. Ragıp Bey tabancasını çıkartıp eline aldı; tabancalı elini aşağıda, vücuduna yapışık tutarak hızla yürüdü; son bir defa daha etrafına bakınıp kimsenin olmadığını görünce, adama bir adım yaklaşana kadar ilerledi. Adam birisinin yaklaştığını hâlâ hissetmemişti; elini kaldırdı, adamın ensesine bir el ateş etti; adam ses bile çıkarmadan, sanki ölmeyi bekliyormuş gibi yüzükoyun yere yıkıldı, çantası hâlâ elindeydi. Koşarak sokağın ucundaki arabaya bindiler, arabaya binerlerken, "Hadi," diye bağırdı Mustafa Necip arabacıya, araba bir karnemin s,akla-masıyla birlikte sarsılarak hareket etti.

Olay yerinden epeyce uzaklaştıktan sonra Ragıp Bey bir sigara yaktı.

— Kimdi bu adam, dedi.

— Valla adını ben de bilmiyorum birader; uzun bir adı var ama bunların hesabına Bulgar esnaftan para toplayıp dağa gönderiyordu.

Ragıp Bey o akşamı karargâhta geçirdi, orada güvenli olduğunu biliyordu.

İki gün sonra binbaşıhğıyla, Uzunof çetesini yok etmekteki başarısından dolayı on beş günlük memleket izni geldi.

Yıllardan beri görmediği İstanbul'u yeniden göreceği için gerçekten sevindi; evini, annesini, şehrini özlediğini bu izin haberiyle hissetti.

Eğer olacakları bilse belki de İstanbul'a gitmezdi ama bilmiyordu; Cevat Beyin yaşlandıkça filozoflaşan sesiyle

söylediği gibi, 'gelecek, insanların içinden bir ışık fışkıracağını bekledikleri bir karanlıktı

faniler için.'

* XXIV

Daha gemiden indirdikleri anda görüntüsüyle bütün şehri büyülemişti; geçtiği yollarda herkes duruyor, onun güzelliğini, eşsizliğini, erişilmezliğini bir anlığına da olsa seyredip bu güzellikten bir seyirci olarak payını almak istiyordu. Şehirde daha önce de otomobil görülmüştü, büyük zenginlerin getirttiği birkaç araba, landonların, faytonların, çekçeklerin arasında dolaşır, süratini onların süratine uydurur, içlerindeki beylerle hanımların, insanların bakışlarına kayıtsız kalmaya çalışan gururlu duruşları o arabalarla birlikte insanların hafızalarına kaydolurdu. Ama bu, o otomobillerin hiçbirine benzemiyordu: Kızıl bir şeytan gibi kıpkırmızıydı, iki yanında dörderden sekiz havalandırma yarığı

bulunan upuzun burnu, gümüş nike-lajlı tekerlekleri, arkasından kıvılcımlı

dumanlar püskürten parlak egzozları, bagajının üstünde, içine yedek lastiğin yerleştirildiği yuvarlak çıkıntısı, hareket ettiği anda bütün sesleri bastıran homurtusu ve her şeyi ardında bırakan süratiyle alevden bir canavardı o.

Yüzünde her şeye ve herkese takılmaya hazır gülümsemesi, isyankâr ve dağınık saçları, beyaz gömleği ve kahverengi bej baklava desenli kazağı

ile, üstü açık arabasının içinde oturan Konstantin Sezar, zengin mahallelerinin pahalıya alınmış sessizliğini homurtularla parçalayarak şehrin içinde dolaşıyor; arabasıyla erkeklerde kıskançlık, kadınlarda nedeni belirsiz bir şehvet uyandırıyordu.

O kızıl homurtu her gün birkaç defa Mehpare Hanımların köşkünün önünden de geçiyor, çoktandır yeni tarz bir sevişme isteğiyle kamaşan etiyle başa çıkmakta zorlanan bu güzel ve azgın kadıı.da o arabaya binip gitme, sonu meçhul bir maceraya atılma arzusu yaratıyor, sadakatinin son bağlarını da kopartıyordu. Homurtu duyulduğunda elinde olmadan pencereye gidip bakıyor, tuhaf bir kızgınlıkla 'domuz' diye söylenirken, rüzgârla uçuşurken olduğundan daha uzun gözüken o siyah saçlara yapışıp çekmek, o saçların sahibini sarsmak, ısırmak, hırpalamak ihtiyacı duyuyordu. Arabanın geçişini izlerken, sanki kendisine sahip olabilmek, o arabaya doğru koşmasını önlemek ister gibi pencerenin pervazına parmaklarını geçiriyor, parmaklarının narin boğumlan beyazlanana kadar tahtaları sıkıyordu.

Bu 'serseri gülüşlü' adam ona 'gel' demezse bir gün kendiliğinden, o 'gel'

demeden gidecekti; duygularını her zaman denetim altında tutabilirdi ama etine söz geçiremi-yordu ve bir sabah o araba geçerken başına bir örtü

atıp kapının önüne çıkıvermekten korkuyordu. Bu adama duyduğu isteğin, bir arabayla böylesine artıp dayanılmaz haller alacağını imkân yok daha önceden tahmin edemezdi ama bu araba, kendini saklamak için bir mantoya bürünüp yeryüzüne inmiş şeytanın, mantosunun altından gözüken sivri kuyruğu gibiydi,, kadınlarda onu tutup çekme ve

şeytanla yüz yüze gelme arzusu yaratıyordu. Mehpare Hanım ise, kendini savunmak ister gibi, "O

arabada, hiçbir erkekte olmayan bir şiddet ve güç vardı," demişti Osman'a, sanki Konstantin'le değil de o arabayla sevişmek istermiş gibi ama aradığı

şiddeti o dağınık saçlı adamın bedeninde bulacağını da daha ilk gününden biliyordu.

Aslında, belki de istediği ne o arabaydı ne de o adam; kendisine yeni zevkler yaratacak yeni bir günah istiyordu yalnızca, kocasının kendine vereceği yeni bir zevk, öğreteceği yeni bir günah kalmamıştı ama onun eti taze günah-307

larla beslenmeye alışmıştı ve yeni bir günah bulamadığı zaman açlıkla kıvranıyordu; bu günah isteğinde karnını doyurmak için bir ceylanı

parçalayan aslanın vahşeti ve masumiyeti vardı; vahşeti başkalarına verdiği acıdan, masumiyeti ise bu isteğin karşı konulmazlığından ve doğallığından geliyordu. Mehpare Hanım bir keresinde Osman'a, "Beni hep ayıpladılar," demişti, "çünkü onlar arzunun gücünü ve günahın çekiciliğini bilmiyorlardı; düşünüyorum da beni belki de yalnızca Şeyh Efendi anladı

diyorum bazen, günahı aralarında en iyi tanıyanı oydu çünkü."

Konağının önünden her gün kırmızı bir arabanın karısının içini karmakarışık ederek geçtiğini bilmiyordu Hüseyin Hikmet Bey ama yaralı bir hayvan gibi keskinleşen sezgileriyle kötü bir şeyler olacağını

hissediyordu; başını giyotine dayamış bir idam mahkûmu gibiydi. Bir yandan

"Artık indirin bıçağı, bitsin bu bekleyiş," demek isterken bir yandan da

"Yapmayın affedin," diye yalvarmak için müthiş bir istek duyuyordu; beklemek yoruyordu onu ama korkarak beklediği olay gerçekleştiğinde çekeceği ıstırabın, bu bekleyişin sıkıntısından çok daha büyük olacağını

da kestirebiliyordu. Henüz olmasını 'beklediği' olayın bir adı yoktu aklında, ona bir ad koymamaya uğraşıyordu ama derinlerde bir yerde onun adının ne olduğunu açıkça biliyordu; "Mehpare'ye şehveti, zevke giden yolda bazı kuralların çiğnenebileceğini ben öğrettim ama bunları benimle yapsın diye öğrettim, benden öğrendiklerini başkalarıyla da paylaşabileceği ilk başlarda hiç aklıma gelmemişti."

Her an kötü bir haber duymayı bekleyen bir adam gibi yaşıyordu; iştahı

kesilmiş, yüzü Şeyh Yusuf Efendiyi andırır biçimde beyazlaşmıştı, saçlarında tek tuk aklar belirmiş, gözlerinin kenarlarında kırışıklar ortaya çıkmıştı. Karısına beslediği aşkı bütün çabasına rağmen unutamıyor, onun kendisine sevgiyle baktığı günleri, birlikte piya-308

no çalışlarını, sevişmelerini özlüyordu ve hemen yanı başında duran birine duyduğu bu korkunç özlemi kimseye anlatamıyordu; yanında duran, aynı evde uyuyan bir kadını özlemek Başkalarının anlayabileceği bir his değildi.

Bir keresinde, yalnızlıktan ve sevgisizlikten çok yorulmuş, dayanamayıp annesine bir mektup yazmış, "Çok yalnız

hissediyorum kendimi," demişti; cevap Fransızca kısa bir telgraf olarak gelmişti:

"Her şeyi bırak, hemen gel."

Annesine o da Fransızca kısa bir mektup yazarak, "Her şeyi bırakabilseydim kendimi bu kadar yalnız hissetmezdim," demiş ve annesine bu konularda mektup yazmaktan vazgeçmişti.

Cemiyetteki arkadaşlarıyla da tam anlaşamıyordu; ne yapılacağına dair kararsızlık sürerken, arkadaşlan 'Türklük' meselesini öne çıkarıyorlar, kendilerini hürriyet isteyen diğer gruplardan böyle ayırıyorlardı, Hikmet Bey ise 'Osmanlı' kimliğinden genç subaylar gibi bir çırpıda soyunup Türk kalmayı beceremiyordu; onu Osmanlıya bağlayan kökler sandığından da kuvvetliydi.

"Dünyada olabilecek en kötü durumdaydım," demişti Osman'a bir doktorun tonlamasız sesiyle; kendi acılarını heyecan duymadan, onları saklamaya, iyileştirmeye ya da çare bulmaya uğraşmadan benimsediği, bir yabancının hayatını yaşar gibi yaşadığı günlerdi o günler; "İstediğim her şeye sahiptim, âşık olduğum kadın karımdı, ulaşmak istediğim gayeyi şiar edinmiş bir cemiyetin azasıydım ama ikisiyle de sahici bir ilişkim yoktu; karım duygularımı, teşkilatım görüşlerimi paylaşmıyordu; her şeyi olan ama sahip olduğu hiçbir şeyi kullanamayan bir insan durumundaydım, artık neyin hayalini kuracağımı bile bilmiyordum."

Her gün sahneye çıkmak zorunda olan bir oyuncu gibi rolünü hiç aksatmadan oynuyor, karısının kocası, teşkilatının azası olarak üzerine düşeni yapıyor, belki de vazi-309

yetin bir gün düzelebileceğine dair içten içe taşıdığı bir ümidi böylece hep ayakta tutmaya çalışıyordu, çünkü başka

türlü yaşamaya devam etmesi çok zorlaşacaktı. Fikir ayrılıklarına rağmen teşkilatın verdiği görevleri aksaksız yerine getirip tartışmalara da, ümidi azalmasına rağmen, tuhaf bir şekilde eskisinden de ateşli katılıyordu.

Haziranın başında, teşkilatın emri üzerine Manastır'a Cevat Bey ve arkadaşlarıyla buluşmaya giderken yolda aldığı Asır Gazetesinde okudu

'Reval buluşmasının' haberini; Rus imparatoru'ile ingiltere kralı Reval kentinde buluşmuşlardı; Osmanlı'yı 'taksim' planlan yaptıklarını dünya âlem biliyordu; haber Makedonya'da bomba gibi patladı. Manastır'a geldiğinde Cevat Beyle arkadaşlarını heyecan içinde buldu, "Artık harekete geçmeliyiz," diyorlardı, "yoksa çok geç kalacağız."

Derhal Merkez-i Umuminin toplanmasını kararlaştırdılar.

Merkez-i Umumi uzun ve heyecanlı bir toplantı yaptı, sert tartışmalar oldu, sonunda, Avrupa devletlerinin Manastır'daki konsolosluklarına bir

'layiha* gönderilmesine karar verildi ve bir bildiri yazıldı.

Çeşitli defalar düzeltilen bildiri sabaha karşı son halini almıştı.

"Avrupa'nın Makedonya'daki son dört senelik ıslahat tecrübeleri hiçbir olumlu sonuç vermemiştir. Büyük devletler de bunu itiraf ediyorlar. Ama, gene faydasız kalacağına inandığımız yeni tedbirler peşinde koşuyorlar.

"Cemiyetimiz ise faydasından ziyade zararı dokunacak olan müdahalelerle değil, İslam ve Hıristiyan bütün vatandaşların elbirliğiyle ve bunların, kendi vatanlarını yabancı müdahalelerden koruyarak, hepsinin siyasi ve şahsi

hürriyetini, şimdiki idarenin istibdadından, zulmünden kurtarmak davasındadır.

"Avrupa muhtar ve müstakil bir Makedonya yaratmak istiyor. Halbuki Makedonya, Osmanlı devletinden

310

ayrılamaz. Avrupa'nın Makedonya diye ayırmak istediği üç vilayetin talihi, devletin diğer yirmi yedi vilayetinin talihinden ayrı olamaz. Makedonya'ya ait olmak üzere alınan tedbirlerin hepsi, birer ölü doğmuş çocuk gibidir."

Bildiri Rusya'nınki dışında bütün konsolosluklara dağıtıldı, İttihad ve Terakki, ilk kez siyaset sahnesine fiilen çıkıp siyasi bir adım atıyor, Osmanlı'yı İstanbul'daki Padişahın dışında temsil edecek bir güç daha olduğunu dünyaya ilan ediyordu. "Heyecan içindeydik," demişti Cevat Bey,

"ne yana yürüneceği o bildiriyle birlikte ortaya çıkmıştı, hayatımızı

ortaya koymuştuk ama kimsede korku yoktu, belki biraz endişeliydik ama duyduğumuz memnuniyet daha fazlaydı."

O güne dek kendisi için tek tehdidin, İstanbul'daki 'biraderini' tahta çıkarmaya yönelik bir hareket olabileceğini sanan ve muhalif gördüğü

herkesi İstanbul'un dışına süren Padişah, ilk kez Makedonya'da ciddiye alınması gereken bir hareketin tomurcuklandığını anladı ama hâlâ gerektiği kadar ehemmiyet vermiyordu bu yeni cemiyete, 'paşalarının' bu işin üstesinden gelebileceğini düşünüyordu.

Sadrazamı çağırtıp direktiflerini Verdi:

— Hemen Selanik merkez kumandanı Nazım Beye emir veriniz, bu kendini bilmez adamları derdest etsin, Üçüncü Ordu'daki küçük rütbeliler üzerinde de devletin gücünü gösterecek bir disiplini derhal sağlayın, her yanda bu adamlar takip edilecek ve devleti aleyhine çalışanlar derhal tevfik edilecek.

Sadrazam gittikten sonra bir köşede oturan Reşit Paşaya döndü.

— Gördün mü doktur, kendi subaylarımız Bulgar komitacılarından beter çıktı, iki paralık akıllarıyla devletin siyasetine nizamat vermeye, Padişaha başkaldırmaya cüret ediyorlar, ben onlara evlatlarım derken onlar bana ihanetçe bir an tereddüt etmiyorlar.

311

Reşit Paşa Padişahı yatıştırmaya çalıştı.

— Belki de Rus imparatoruyla İngiliz kralının Osmanlıyı taksim edecekleri dedikodusunu duyunca infiale kapılıp, hadlerini aştılar sultanım, teessürleri onları şaşırtmış olabilir.

Padişah yatışacak gibi değildi.

— Ben onları teessür duysunlar, infiale kapılsınlar, isyankârlık etsinler diyt mi subay yaptım; onların vazifesi devletlerini ve Padişahlarım korumak, kendilerini Padişahın yerine koymak değil... Hayır, hayır, Nazım Bey derhal bu adamları yakalamalı, her subay teessüre kapılıp devleti kendi idare etmeye kalkarsa bu devletin sonu ne olur doktor, sorarım sana, ne olur!

Padişah düşündükçe dehşete kapıldı, her gün tedbirleri sıklaştırmaları

için Selanik'e emirler yağdırıyordu. Üçüncü Orduda Padişah yanlısı

subaylar 'İttihatçı' olduğundan şüphelendikleri subayları göz hapsine almışlardı, ittihatçılar da Padişah yanlılarını izliyorlardı; askeri karargâhlar, birlikler, polis teşkilatı, hafiyeler, ittihatçılar, iktidar kavgasında taraf olan herkes tedirgindi; herkesin herkesten şüphe ettiği günlerdi. İttihatçıların üstündeki baskılar artıyor, Selanik merkez komutanı Nazım Bey şehirde dehşet estiriyor; otelleri, gazinoları, sokakları adamlarıyla sürekli tarassut altında tutuyor, şüphelendiklerini tutuklatıyordu.

Cemiyetin önde gelenleri, tuğla fabrikasının arka tarafındaki küçük evde toplandılar; bu baskıyı kıracak bir hamle yapmaları gerektiğini yoksa Üçüncü Ordu'daki taraftarlarını kaybedebileceklerini biliyorlardı; hem saraya hem de ordudaki kararsız subaylara güçlerini göstermek zorunda olduklarının farkındaydılar.

Talat Bey, her zamanki köy ağası haliyle sordu.

— Ne teklif ediyorsunuz arkadaşlar?

Birkaç kişi aynı anda cevap verdi.

— Nazım Beyi vuralım, gücümüzü göstermek için başka çare yok... Ondan sonra da Padişah yanlısı memurlarla subaylann önde gelenlerinden bir kısmını temizleyelim.

Bütün gözler Yüzbaşı Enver Beye döndü; Selanik Merkez kumandanı Nazım Bey İttihatçıların liderlerinden olan Enver Beyin ablasının kocasıydı, genç

yüzbaşı da zaten Nazım Beyin evinde kalıyordu.

Enver Bey hiç tereddütsüz, "Tamam," dedi, tek bir kelimeyle ablasının kocasının ölümüne izin vermişti; her sabah birlikte kahvaltı ettiği adamın idam kararını imzalıyor, onu kendi elleriyle ölüme gönderiyordu.

Cemiyetin verdiği 'idam' hükmünü kimin 'infaz' edeceği de uzun uzun tartışıldı, sonunda Mülazım Mustafa Necip'in, Nazım Beyi vurması

kararlaştırıldı, karargâhın kapısında bekleyip vuracaktı. Ertesi sabah Nazım Bey evinden çıkmadı; bir gün ertelediler idamı ama Nazım Bey ondan sonraki üç gün de evden çıkmayınca sessiz bir şüpheyle sarardı herkesin yüzü, açıkça söylenmiyordu ama herkes Enver Beyin akrabalık hatırına Cemiyete ihanet edip etmediğini merak ediyordu.

Hüseyin Hikmet Bey de bütün İttihatçılar gibi huzursuzdu, verilen idam emrinin yerine getirilememesi herkesin hayatını tehlikeye atıyordu, artık Cemiyetin yöneticileri her gece başka bir evde kalıyorlar, bir baskına uğramaktan korkuyorlardı. Taburundan izin alarak Manastır'dan Selanik'e gelen Cevat Beyle Hikmet Beyin de katıldığı yeni bir toplantı yapıldı, Enver Bey toplantıda yoktu.

Kararı vermek çok kısa sürdü.

- Nazım Bey evinden çıkmadığına göre onu bu akşam evinde vuracağız, aksi takdirde hem Cemiyetin geleceği muhataraya girecek hem de bizim kellelerimiz.

Mülazım İsmail Canbolad Beyle Mülazım Mustafa Necip Bey, Selanik komutanını öldürmekle görevlendirildiler; karardan hemen sonra teşkilatın güvenilir arabala-313

rından biri çağrıldı, iki genç mülazım yola çıkmak için hazırlandılar; tabancalarını, şarjörlerini bir daha kontrol ettiler. Tam onlar yola çıkacağı sırada, biri, "Cevat Bey de

onlarla gitsin, kendisi tabiptir, belki gerekir, mülazımlar içeri girdiğinde, onları arabada bekler," dedi.

Teklif derhal kabul gördü; "Padişahı nasıl düşüreceksiniz?" diyen kardeşine tabancasını göstererek "Silahla," diyen Cevat Bey, sanki yıllarca önce söylediği o sözünün bedelini öder gibi, aslında pek tasvip etmediği ama o sırada başka bir çare de olmadığına inandığı suikastlardan birine katılmak zorunda kaldı.

Yola çıktılar; yol kenarlarındaki yabani manolyaların pembe beyaz çiçekleriyle açtığı, gül kokan sokaklardan hiç konuşmadan geçtiler; Mustafa Necip ellerini ovuşturuyor, Canbolad yüzünü asmış önüne bakıyordu; Cevat Bey, "Genç mülazımlar ne düşünüyordu bilemem ama ben bir insanı

öldürmeye gittiğimizin şiddetle farkındaydı m," demişti.

Arabada ölümün ağırlığı hissediliyordu; sanki ölüm, Ege sıcağının Selanik sokaklarına bastırdığı o bunaltılı yaz günü onların arasında oturuyordu; kurban mı yoksa cellat mı olacaklarını kestiremiyorlardı ama çıktıkları bu yolculuk hepsinin hayatını değiştirecekti, bunu biliyorlardı. "Sıcağa rağmen üşüyordum," demişti Cevat Bey, "korkmu-yordum ama içim ürperiyordu, kaldırımlarda yürüyen insanlar bana bir başka âlemin insanları gibi gözüküyorlardı, onlardan, onların dünyasından koptuğumu, ayrıldığımı

hissediyordum."

Askeri Tıbbiyeden mezun olduğu gün 'insanların hayatını kurtaracağına'

yemin etmiş bir doktor olan Cevat Bey, mesleğiyle şu aMİaki yolculuğunun amacı arasındaki tezattan da huzursuzdu; yanındaki mülazımların hissetmediği bir duyguyu, utancı

hissediyor; bu duyguyu, 'kutsal bir gayeye ulaşmak için başka bir yol olmadığına' kendini ikna ederek bastırıyordu.

314

Araba, Nazım Beyin konağının önünde aniden durunca, üçü birden, içlerinde bir şeyin, sanki bir yere hızla çarpmışlar gibi sarsılıp titrediğini hissettiler; 'o an' gelmişti.

Cevat Beye, "Siz arabada bizi bekleyin," diyen İsmail Canbolad Bey, Mustafa Necip Beye de, çok kısa olan suikast planını anlattı: "Sen pencerenin kenarında beklersin, ben onu aşağıdaki odaya çağırtırım, içeri girdiğini görünce pencereden ateş edersin."

Bahçe kapısında duran arabanın arka camından, kendini göstermemeye çalışarak bakan Cevat Bey, iki genç mülazımın sert adımlarla bahçedeki çakılları çatırdatarak yürüdüklerini, konağın kapısındaki nöbetçi çavuşla konuştuklarını görünce, tabancasını çıkartıp her ihtimale karşı kucağına koyarak arkasma yaslandı.

Çavuş, karargâhta çalışan Mülazım İsmail Canbolad Beyi tanıyordu,

"Kumandan beye imzalanacak evrak getirdim" deyince hiç kuşkulanmadan onu içeri alıp çalışma odasına soktu, Mustafa Necip Bey dışarıda kaldı.

Canbolad Bey, çavuş odadan çıkarken arkasından seslendi:

— Enver Beye de haber ver, gelsin, kumandan beyi beklerken ona bir şey söyleyeceğim.

Enver Bey, odaya girip de ismail Canbolad Beyi görünce ne olduğunu tahmin etti; İsmail Bey, yavaşça yanma yaklaşıp fısıldar gibi konuştu.

— Cemiyete karşı en büyük vazifeyi ifa edeceğiniz vakit gelmiştir Enver Bey.

Enver Bey başını sallayıp, "Hay hay," diye mırıldandı.

O sırada çavuş içeri girdi.

— Kumandan Bey, evrakı yukarı istiyor efendim, sizi de yarın sabah karargâhta görecekmiş.

315

İsmail Canbolad Bey, şüpheyle baktı Enver Beye, elini tabancasının üzerine koyup yanına giderek, çavuşun duyamayacağı bir biçimde fısıldadı.

— Onun şimdi bu odaya gelmesi lazımdır... Gidin, ne yaparsanız yapın, onu getirin, bu vatanınıza karşı da bor-cununuzdur.

Enver Bey yukarı kata, harem bölümüne çıkarak, eniştesinin yanına gifti,

"Bir subayı bekletmek ayıp olur enişte, inip bir görüşün, zaten kısa sürer, genç bir subay üzülür görüşmezseniz," diye aşağıya inmeye ikna etti; Nazım Bey, kayınbiraderinin kendisini ölüme götüreceğine hiç ihtimal vermediğinden onu kırmayıp aşağıya indi.

İsmail Canbolad Beyin beklediği odaya girdi.

— Ver bakalım evrakı mülazım bey, imzalayalım, neymiş bu böyle ehemmiyetli olan, diyerek çalışma masasına doğru yürüdü.

İsmail Canbolad Bey, öldürmeye geldiği adamı karşısında görünce birden ne yapacağını kestiremeyerek şaşkın-laştı;

çocukluğundan beri gördüğü askeri terbiyenin etkisiyle 'idam mahkûmunun* karşısında hazır ola geçti.

"Sizi rahatsız ettim beyefendi, evrakı takdim edecektim," diyerek elindeki kâğıtları Nazım Beye uzatırken bir yandan da Mustafa Necip Beyin ateş

etmesini bekliyordu ama tabanca bir türlü patlamıyordu; Nazım Bey kâğıtları almak için uzandığı anda tabanca sesini duydular, Mustafa Necip açık pencereden içeri ateş etmeyi nihayet becermişti ama heyecandan Nazım Beyi kalbinden vuracağına bacağından vurmuştu.

Nazım Bey, 'yandım' diye yıkılırken, İsmail Canbolad Beyle Enver Bey odadan çıktılar, nöbetçi çavuşla askerler içeri doğru koşuyorlardı; konaktan hızla çıkıp arabaya bindiler.

Araba süratle hareket ederken, yüzleri sapsan kesilmiş subaylara heyecanla sordu Cevat Bey:

— Ne oldu?

ismail Canbolad Bey, yüzünü öfkeyle buruşturdu.

- Öldüremedik herifi, yaralandı ama yarasının ne durumda olduğunu anlayamadım.

Mustafa Necip Bey, 'görevi ifa edemediği' için utanarak, Enver Bey ise, eniştesini vurdurduğu için, kendi iç hesaplaşmalarına dalarak önüne bakıyordu.

Başkaca hiçbir şey konuşmadan Cemiyetin gizli evlerinden birine gittiler.

Birkaç yıl sonra imparatorluğun ve Osmanlı ordusunun yönetimini ele geçirecek olan yüzbaşı Enver Bey, acemice yapılmış bir suikastta eniştesinin vurulmasına yardım ederek gizli kimliğini açığa vurmuştu, onunla birlikte İsmail Canbolad Beyle Mustafa Necip Bey de tanınmışlardı, askerler onları görmüştü.

Enver Bey, hem kendi hayatını hem de imparatorluğun geleceğini değiştirecek kararlarından birini kendisine has acelecilikle hemen o akşam verip arkadaşlarına açıkladı: Hakkı Beyin daha önceden Anadolu'da yapmayı

teklif ettiği 'çeteciliği' Makedonya'da yapacaktı; "Ben dağa çıkacağım,"

dedi, bu kararına kimse itiraz etmedi.

Kısa sürede hazırlıklar tamamlandı, Enver Bey, birliğinden kendine bağlı

olan askerleri alarak bir yaz gecesi, Selanik'i Vardar Kapısından terk etti; kendisini yolcu etmek için oraya kadar gelen Cevat Beyle arkadaşlarının yanında apoletlerini söktü. O güne dek mücadele ettiği Bulgar çeteciler gibi dağlarda imparatorluğa karşı dövüşecek, komitacılardan öğrendiklerini uygulayacaktı.

Enver Bey Selanik'ten ayrılırken Resne'de Yüzbaşı Niyazi Bey, Ohri'de Yüzbaşı Eyüp Sabri Bey de birlikleriyle birlikte ordudan ayrılıp Padişaha karşı çarpışmak üzere dağa çıkıyorlardı.

Osmanlıda 'yüzbaşı isyanı' başlıyordu.

* XXV

Burnu döner dönmez, İstanbul, kendisinden ba§ka hiçbir şeyle kıyaslanamayacak, muhteşem görüntüsüyle ortaya çıkıverdi; camileri, kubbeleri, kubbelerin üstünde parıl parıl yanan altından hilalleri, ince minareleri, kuleleri, sarayları, yalıları, erguvan koruları, koruların içlerine saklanmış kırmızı kiremitli konakları, Haliç'in iki yakasını

birbirine bağlayan işlemeli köprüsü... Yaklaştıkça limandaki kokulan ve sesleri de duyuyordu Ragıp Bey: Katran, baharat, nargile, ıslak deri ve terli hayvan kokusu; araba atlarının kişnemeleri, hamalların haykırışları, çımacıların naraları, kara kayıkların kürekçilere tempo veren hamlacılarının düzenli 'hah, hah'ları, mavunaların patpat-ları, vapur düdükleri, kaynaşan bir kalabalığın uğultusu... Çocukken annesi ve ağabeyiyle birlikte ilk gördüğünde kendisini korkutan bu görüntüler, kokular, sesler şimdi onda kavuşmanın saadetini yaratıyor; §ehre sanlmak, onu kucaklamak isteği uyandırıyordu.

Bir sandalla Üsküdar'a geçip oradan bir arabayla Çamlıca'ya çıktı; yıllardır oturdukları ev aklında kalandan da küçüktü; kararmış

ahşaplarıyla beli bükülmüş yaşlı bir kadın gibi bir yana bel vermişti.

Daha o arabadan inerken arabanın sesini duyan annesi kapıyı açmıştı, minik bahçenin kapısında durup annesine baktı; ev gibi o da yaşlanmıştı ama gene dimdik duruyordu. Valiziyle yürüyüp kapıda annesinin karşısında durdu, valizini yere bıraktı, annesi birden ona sarılıp başını oğlunun göğsüne bastırdı, ağ-318

lamaya başladı. "Bir daha dünya gözüyle sizi göremeyeceğimi zannetmiştim,"

diyordu ağlarken, bir iki dakika sonra kendini topladı; oğlunu bırakıp gözlerini sildi, "aç mısın?" dedi her zamanki gibi.

— Açım anne, çok açım, ne yaptın?

Geçen yıllar içinde annesi ağlamayı öğrendiği gibi gül-meyi de öğrenmişti sanki, yaşlı kadının güldüğünü gördü.

— Sevdiğin yemekleri yaptım, börek açtım, kuru köfte yaptım.

Ragıp Bey, üstünü değiştirirken annesi sofrayı hazırlamıştı bile, birlikte yemek yediler; yerken sık sık başlarını kaldırıp birbirlerinin yüzlerine bakıyorlar, yılların işaretlerini üz"mtüyle görüyorlardı.

Yemekten sonra annesi kahve yaptı.

Kahvelerini içerken Ragıp Bey, Alman imparatorunun kendisine verdiği üç

bin altını koyduğu keseyi çıkartıp annesine uzattı.

— Anne al bu para sende dursun. Bu parayla, sana bir köşk alacağım; büyük bir bahçesi, ahırları, kümesleri olacak; istersen tavuk besle, bir de yardımcı tutacağım... Şu ahir ömründe sen de bir gün gör, rahat et artık.

— Ne lüzum var oğlum masrafa, sakla paranı dursun, bir gün lazım olur...

Mesele başımızı sokacak bir dam bul-maksa Allaha şükür işte başımızın üstünde bir dam var, önümüzde iki lokma ekmeğimiz; daha gençsin bu para ilerde lazım olur... Şimdi lüzumsuz masraf çıkarma.

Ragıp Bey bir sigara yaktı.

— Öyle deme anne, seni bırakıp gidiyoruz, bu dağ ba-

şında yapayalnız oturuyorsun, aklımız sende kalıyor.

Sonra gururla ekledi:

— Almanya'da subaylar arasında bir at yarışını kazandığım için Alman imparatoru bizzat verdi bu parayı... O gün kararımı verdim zaten, güzel bir köşk alacağım.

O gece, Ragıp Bey, uzun sürmüş bir gurbet macerasından sonra, ne kadar çok özlediğini ancak varınca fark

ettiği kendi evinde yorgun ama huzurlu bir uykuya daldı. Gece yarısına doğru bir ara gözlerini açtığında, uykuyla uyanıklık arasında, mehtaplı

yaz gecesinin Boğaz tepelerinden yansıyarak odaya vuran müphem ışığında, saçlarına beyaz bir tülbent örtmüş olan annesinin, başucujna yerleştirdiği bir iskemleye oturarak dikkatle yüzüne baktığını gördü. "Ne var anne^"

diye sormak istedi ama yorgunluk ağır bastığından yeniden uykuya daldı; sabah kalktığında annesi de, oturduğu sandalye de yoktu odada.

Ragıp Bey, üç gün evden çıkmadı.

Annesinin pişirdiği yemekleri çocukça bir iştahla yiyip ona Almanya'yı

anlattı; Makedonya'yı» Selanik'i, ora-dakj insanları, hayatları; Constanza'dan söz etmedi, öldürdüğü insanlardan da, bir anneye anlatılacak şeyler değildi bunlar. Annesi ise

soru sormadan, yorum yapmadan, yalnızca dikkatle yüzüne bakarak dinledi onun anlattıklarını.

Üç gün sonra, annesinin içine kor parçalan yerleştirdiği ağır demir ütüyle sıkı sıkıya ütülediği üniformasını giydi; eski şifonyerin, içine kuru lavantalar yerleştirilmiş çekmecelerinden çıkartılan beyaz mendilini, tütün kesesini, parasını cebine yerleştirdi, şehre indi. Önce Harbiye Nezaretine gidip, oradaki zabit arkadaşlarını ziyaret etti; Nazım Beyin vurulduğunu, Enver'in, Niyazi'nin, Eyüp Sabri'nin birlikleriyle dağa çıktıklarını orada öğrendi. Dağılmış bir böcek yuvası gibi içinde boz üniformalı subayların telaşla koşuşturduğu Nezarette kimse açıkça bir şey söylemiyordu ama herkesin bir şeyler olmasını beklediği anlaşılıyordu; subayların kulakları Makedonya'dan gelecek haberlerdeydi; imparatorluğun kaderini belirleme gücünün artık İstanbul'dan Makedonya'ya geçtiği hemen seziliyordu.

Bir ara yalnız kaldıklarında Cemiyetin üyelerinden olan Yüzbaşı Necib Bey,

- İstanbul sallanıyor Ragıp Bey, dedi, Makedonya biraz daha sıkı

bastırırsa yıkılacak bu istibdat...

Ragıp Beyin kolunu tutup söylediklerinin ciddiyetine inandırmak ister gibi sıktı.

— Biz burada gerekenleri yapıyoruz ama bundan sonrası artık Makedonya'ya, sizlere bağlı; ben burada arkadaşlara da söylüyorum, bundan sonra durduk mu yandık, durulacak yeri geçtik, durduğumuz anda tepemize binecekler.

Şimdi paşalar sessiz ama sarayın kuvvetli olduğunu anladıkları anda bugünkü korkularının intikamını fena alırlar; onun için yürünecek bundan böyle, ya devlet başa ya kuzgun leşe; gidildiği yere kadar gidilecek, başka çaresi yok.

Ragıp Bey, 'ben de aynı fikirdeyim' der gibi başını salladı.

— Makedonya'ya yeni kuvvet sevk edecekler mi dağa çıkanlara karşı?

Necib Bey içini çekti.

— İzmir'den yeni birlikler nakletmeye hazırlanıyorlar duyduğum, Şemsi Paşayı da Arnavut tüfekçilerle birlikte göndereceklermiş; kıyıcı heriftir Şemsi Paşa, cehenneme çevirir Makedonya'yı.

Ragıp Bey, "Boş ver," diyerek omzuna vurdu arkadaşının.

Necib Beye 'boş ver' demesine rağmen, Nezaretten biraz içi sıkılarak ayrıldı Ragıp Bey; Şemsi Paşa, Padişaha bağlılığı ve sertliğiyle ünlüydü

orduda, kendine ölesiye sadık Arnavut birlikleri vardı; eğer. hemen tedbir alınmazsa Cemiyeti çok zorlayabilirdi.

Beyazıt'tan aşağı inerken, elinde olmadan çevrede gördüklerini Almanya'yla hatta Selanik'le kıyaslıyor, koskoca imparatorluğun payitahtının sokaklarının görünüşünden utanıyordu. Uzaktan gördüğünde içinde sevinç

uyan-d-ran bu şehrin kaldırımları dilencilerle doluydu, vücutları cılk yaraya kesmiş çocuklar, çolaklar, körler, çopurlar, topallar, açık avuçlarını uzatarak 'Allah rızası' için gelen geçenden para dileniyorlardı. Yağlı sarıklar, kalıbı kaçmış

fesler, kirli poşular, keçeleşmiş serpuşlar giymiş bir erkek kalabalığı, yıkanmamış yüzleri, uzamış tıraşları, sararmış, bakımsız yüzleriyle, saman arabalarının, muşamba koltukları çatlayıp yarılmış faytonların, gelip geçene hünnap, şamtatlısı, keçiboynuzu, leblebi satan satıcıların arasından geçmeye çalışıyor; kebapçıların kapılarından yayılan yağlı et kokusuyla cızırtısı bütün caddeyi tutuyor; kasaplar üstlerine sineklerin konduğu koca butları açıkta parçalıyor; kalabalığın arasında seyrek de olsa görünen kara çarşaflara bürünmüş toparlak kadınlar yuvarlanır gibi yürüyorlardı. "Pislik ve sefalet Dersaadet'i ele geçirmişti" ve daha önce bu görüntüyü yadırgamayan Ragıp Bey, şimdi bu şehrin pisliğinden ve fakirliğinden Padişahı mesul tutup, içinden lanetler okuyordu, "istibdadı

yıktığımızda," demişti Osman'a, "o sokakların ve insanların tertemiz olacağına inancım tamdı."

Bir kira arabası çevirip hem Şeyh Efendiye Alman-,.. dan geri gelmesine yardım ettiği için teşekkür etmek hem de neredeyse bütün imparatorluğun her yanında olup bitenlerden haberdar olan Hasan Efendiye satılık iyi bir köşk olup olmadığını sormak için tekkenin yolunu tuttu.

Şeyh Efendiyle son görüştüklerinden bu yana üç seneye yakın bir zaman geçmişti; simsiyah uzun saçlarının ortasında, alnından başlayıp omuzlarına kadar beyaz bir su gibi akan üç parmak kalınlığında bir aklık belirmişti; saçlarının ağarması Şeyhi daha gizemli ve işin garibi daha genç

gösteriyordu; yüzünün şeffaflığı da daha artmış, neredeyse bir ışığa dönüşmüştü. Ragıp Beyi sessizce ama his-sedilebilir

bir memnuniyetle karşıladı. Y ıllar önce yaptıkları gibi bahçeye çıktılar, mezarların arasından geçip Ha-liç'in kıyısına indiler, gül ve yosun kokuyordu.

— Neler yaptınız Ragıp Bey, gurbet hayatı zorludur.

— Pek bir şey yapmadık Şeyh Hazretleri, askerlik, her yerde askerlik, gittik sayenizde de döndük. Yardımla-322

rınız için medyunu şükranım, imparatorluk bizi oralarda unutup gitmişti siz olmasaydınız.

— Estağfurullah, yapılmış bir şey yok; bir iki dosta rica ettik, eksik olmasınlar yardımcı oldular.

Biraz daha sessizce dolaştıktan sonra Şeyh Efendi gene bir soru sordu:

— Siz şimdi Selanik'tesiniz galiba?

— Evet, Selanik'te.

— Nasıl Selanik, oralar pek muhataralı bir hale geldi diyorlar, ahali için bir tehlike mevzubahis mi?

Şeyh Efendinin neyi, daha doğrusu kimi sorduğunu anlamıştı Ragıp Bey.

— Mübalağa ediyorlar, sivil ahali için bir tehlike mevzubahis değil, herkes işinde gücünde, merak edilecek bir durum yok.

Şeyh Efendi usulca gülümsedi.

— İyi... Biraderiniz nasıl, o da Makedonya'daymış diye duydum.

— Hürmetlerini ve şükranlannı yolladı... Bir iki arkadaşa yardım etmişsiniz, Şeyh Efendinin gönlümüzdeki yeri bir

başkadır diyorlar.

Şeyh Efendi, kendisine çok yakışan o tevazuyla boynunu büktü.

— Zorda kalana yardım bir nevi ibadettir Ragıp Bey; bizimki sadece bir ibadet, elimizden geldiğince, başka bir şey değil.

Birbirlerinin ne dediğini anlıyorlardı, ikisi de diğerini sevindirecek haberler vermek istiyor, itina gösteriyordu. Biri, hakkındaki efsaneler imparatorluğun dört bir yanında anlatılan bir din adamı, diğeri eline kan bulaşmış bir askerdi ama onların arasında kendilerinin bile anlayamadığı

bir ilişki vardı, onlar dosttular; bu bahçede birlikte dolaşırken, biri, diğerinin bir §eyh; diğeri onun bir asker olduğunu unutuyor, toplumun onlara biçtiği esvaplarından sıyrılıyorlardı. Mahalle arasındaki kalabalık bir çocuk gru-
323

bu arasında iki oğlanın nedenlerini hiçbir zaman anlayamadan birbirleriyle samimi arkadaş olması gibiydi onlann arkadaşlıkları; çocukça bir masumiyeti ve nedensizliği vardı. İkisi de karşısındakinin 'iyi bir insan'

olduğunu düşünüyordu, ikisi de birbirine güveniyordu, bunda da haklıydılar; asla birbirlerine ihanet etmeyecekler, asla kendilerine duyulan güveni bpşa çıkarmayacaklar ve asla kendi aralarında bile dostluktan ve güvenden söz etmeyeceklerdi. Hasan Efendi,. "Râbbimiz yarattığı herkesi bir dostuyla birlikte yaratır, o dostunun kim olduğunu bilemezsin," demişti; "belki sana hiç benzemeyen biridir ama Cenab-ı Allah onu sana dost seçmiştir, bana sorarsan, Râbbimiz de Şeyh Efendiyle Ragıp Beyi birbirine dost seçmişti. Niye dersen, onu bilemem, Cenab-ı Allanın işlerine kul kısmının hiç aklı ermez; boşuna denmemiş, Mevlam ne eylerse güzel eyler diye."

Bahçede, hiç konuşmadan, uzun uzun dolaştılar; konuşmaktan ziyade, sessizce birlikte olmayı, bahçede böyle konuşmadan dolaşmayı özlediklerini hissettiler. Bir ara ölümden, savaştan, Makedonya'da olanlardan söz ettiler. Ragıp Bey sanki Şeyh Efendi onun yaptıklarını biliyormuş gibi, özür dileyen bir sesle, "Bazen yaşamak için öldürmek gerekiyor Şeyh Hazretleri," dedi.

Şeyh Efendi bir zaman cevap vermeden yürümeye devam ettikten sonra, Ragıp Beyi kırmamaya çalışan yumuşak bir sesle konuştu.

— Yaşamak için yaşatmak gerekir Ragıp Bey... Hayat hayatı çağırır, ölüm ölümü... Râbbimiz, öldürmeyeceksin buyurmuş; niye, yaşayanı öldürme kudretimiz var ama öleni diriltme kudretimiz yok çünkü.

Müritlerden biri Şeyhe misafirlerinin geldiğini haber verince, "Ben gideyim," dedi Ragıp Bey, "Selanik'e hareket etmeden önce vedalaşıp helalleşmek için sizi tekrar rahatsız ederim."

Ayrılırlarken, "Hasan Efendiyi gördünüz mü?" dedi.

Şeyh.

- Hayır, ama şimdi bakacağım, eğer tekkede değilse ziyaretine gideceğim.

Şeyh gülümsedi.

- O sizin geldiğinizi haber almıştır, sizi bir yerlerde bekliyordur.

Gerçekten de tekkenin kapısında kendisini beklerken buldu Hasan Efendiyi, her zaman tekkedeyken üstünde görmeye

alıştığı cüppe yerine, bahriye zabiti üniformasını giymiş, yeni aldığı binbaşılık apoletlerini de takmıştı. Kucaklaştılar.

"Hayırlı olsun," dedi Ragıp Bey, "binbaşılığını almışsın;"

- Halife hazretlerine şükürler olsun, devletimiz öyle münasip görmüş; verdiler biz-de taktık.

Hasan Efendi, Padişaha canı gönülden bağlıydı; Padişahın aynı zamanda halife olması, onu yüce ve dokunulmaz bir insan olarak görmesine yetiyordu; Şeyhin, Cevat Beyin 'bazı arkadaşlarına' yardım etmesini de hiçbir zaman doğru bulmamış ama sesini de çıkarmamıştı. Ragıp Beyin meşrebini de az çok tahmin ettiğinden onunla pek tartışmaya girişmiyor ama gemideki zabit arkadaşlarıyla alabildiğine çekişiyordu siyasi konularda;

"Padişaha başkaldırmak dine başkaldırmaktır," diyordu, "koca imparatorluğu iki zibidi mi idare edecek, şurada bir gemiyi idare edemiyoruz, devleti nasıl idare ederiz?"

Ragıp Beyin koluna girdi, "Gel," dedi, "şuradan bir kayıkla karşıya geçelim, benim gemiye bir uğramam lazım, hem gideriz hem konuşuruz."

Kayıkta, her zaman olduğu gibi önce Mehpare Hanımdan söz açtı.

- Ne yapıyor o orospu, hiç gördün mü Selanik'te?

- Hiç görmedim, nereden'göreyim, sadece bir kere kocasıyla karşılaştım, adamın yüzü bembeyazdı.

Hasan Efendi, "Ah!" diye içini çekti.

— Ah, o orospu, o fahişeye değen yanar, o zavallıyı yaktı... Şimdi de gâvurun biriyle mercimeği fırına vermeye hazırlanıyormuş.

Ragıp Bey, bu tür konuşmalardan pek hoşlanmazdı.

— Günahını alma kadının, evli barklı kadın, namus meselesinde böyle konuşmak doğru değil.

Hasan Efendi, işaretparmağını diline değdirip kayığın kenarına sürdü.

— Aha buraya yazıyorum, dediydi dersin, yakında o fahişe kocasını yakacak.

Ardından konuyu diğer 'fahişeye' getirdi.

— Mihrişah Sultanı duydun mu?

— Yoo... Ne olmuş Mihrişah Sultana?

Hasan Efendi güldü.

— Genç bir papaz yamağını eve kapatmış diyorlar... Oğlan bizim Şeyh Hazretlerine pek benziyormuş denilene göre.

Kayıkla Hasan Efendinin görevli olduğu gemiye yanaştılar; altı simsiyah yosun ve midye bağlamış, tahtaları bakımsızlıktan kapkara kesilip yer yer çökmüştü. Güverteye çıkıp askerlerin beslediği tavukların sıra sıra dizilmiş kümeslerinin, direklere bağlanmış çamaşırların arasından geçtiler; geninin içi kavrulmuş yağ ve soğan kokuyordu; "Askerler yemek pişiriyor," dedi Hasan Efendi.

Hasan Efendinin bir zabit arkadaşıyla paylaştığı kamarası da bütün gemi gibi yağ ve soğan kokuyordu.

— Sen burada mı kalıyorsun, dedi Ragıp Bey.

— Tekkede kalıyorum, insan burada kalsa iki aya kalmaz her yanı midye bağlar, "rutubeti görmüyor musun? Arada sırada uğruyorum.

— Kimse bir şey demiyor mu?

Hasan Efendi ellerini iki yana açtı.

— Kim ne diyecek, kimse gelmiyor ki... Herkes sırayla arada bir uğruyor ki, hani gemi yerinde duruyor mu, it

32^

uğursuz takımı askerle anlaşıp gemiyi parçalayıp kerestecilere sattı mı

diye... Ne yapalım Padişah babamız deniz işinden hoşlanmıyor, bilsem süvariye yazılırdım ya, her şeyde bir hayır var, o zaman da tekkeye gidemezdik... Neyse, bir dakika, şurada bir kitap var, bizim müritlerden birine söz verdim; onu alayım çıkarız, şu ilerde bir kahve var, birer çay içeriz.

Kocaman bir asma kilitle kilitlenmiş tahta sandığını açıp oradan bir kitap çıkardı, alıp koynuna soktu.

— Hadi gidelim.

Bir kır kahvesine gittiler, Ragıp Bey bir köşk almak istediğini söyledi.

— Senin kulağın deliktir, var mı şöyle iyi bir köşk, eli yüzü düzgün, giderken valideyi içine yerleştirip gözümüz arkada kalmadan gidebileceğimiz bir yer.

Hasan Efendi, kafasından şöyle bir tarttı.

— Kaç para vereceksin?

Ragıp Beyin sesine gene o gurur yerleşti.

— Uç bin altınım var, Alman imparatoru at yarışını kazandık diye verdiydi.

Hasan Efendi gözlerini kocaman kocaman açtı.

— İyi para... Bizim Sami Paşanın Göztepe'de bir köşkü var, satmak istiyordu. Şehzadeba§ı'na taşınmak istiyormuş; ben bu akşam bir konuşayım, yarın sabah seninle Üsküdar'da buluşalım... Hem eve bakarız, hem de seninle konuşacağım ehemmiyetli bir mevzu var, onu konuşuruz.

— Şirn^i konuşalım.

— Ragıp Bey, her lafın bir sırası var, önce evi görelim sonra konuşuruz.

ErtesLsabah, kavilleştikleri gibi Üsküdar'da buluştular, "Ben aün gece Sami Paşayla konuştum," dedi Hasan Efendi.

— Eğer ki evi beğenirsen, üç bin altına ev senin.

Göztepe'ye vardıklarında vakit öğleye yaklaşıyordu; parlak yaz güneşiyle yaldızlanan tozlu yollar ıssızdı, ağus-327

tosböceklerinin sesleriyle guguk kuşlarının kesik ötüşleri duyuluyordu; düzenli bahçelerde sessizce çalışan bahçıvanlar gözüküyordu; yeşil kapılı

büyük bir bahçenin önünde arabadan indiler.

Kapının hemen yanındaki büyük bir dut ağacı, parmak iriliğinde, sarımtırak meyvelerini yerlere dökmüştü; kapının diğer yanında acı yeşil yapraklanyla bir çakaleriği vardı. Kapıyı itip açtıklarında, kapının üstündeki çıngırak çaldı. Bahçenin sağ yanı bağlıktı, sol yanı ise çeşit çeşit meyve

ağaçlarıyla doluydu. Kapıdan girdikten sonra, yolun iki yanına dikilmiş

bodur vişne ağaçlarının birleşen dallarının oluşturduğu bir tünelden geçtiler; tünelin sonunda, üstüne çuhaçiçeklerinin, hercaimenekşelerin, asla-nağızlarının, şebboyların bulunduğu bir göbek, onun ardında da iki katlı ahşap köşk çıktı önlerine. Köşkün alt katındaki pencerelerin hemen altında baygın kokularıyla zakkumlar boy vermişti. Köşkle bağın arasında küçük bir havuz, havuzun yanında da bir kuyu görülüyordu. Ragıp Bey, bahçeye âşık olmuştu ve ölene kadar da bu aşkı hiç bitmeyecek, hep bu bahçeyi, bu sükûneti, bu kokuları özleyecekti.

— Bir de içeriyi gezelim, dedi Hasan Efendi.

Cebinden çıkardığı büyük, demir bir anahtarla köşkün iki kanatlı büyük kapısını açtı; serin bir taşlığa girdiler. Taşlığın iki yanında iki büyük odanın pencereleri boy atan zakkumlarla gölgelenmişti; taşlıktan geçip çift taraflı bir ahşap merdivenin altına vardılar. Merdivenden çıkınca, büyük bir salona giriliyordu; salonun iki yanında ikişerden dört oda bulunuyordu; salonun önündeki balkondan bakıldığında uzaklardaki Marmara Denizi masmavi parıldıyordu.

Aşağıya inip arka bahçeye geçtiler; arka bahçede büyük bir mutfak, hizmetçiler için üç odalı küçük bir ev ve ahırlar dizilmişti; ahırların yanında da boş bir kümes duruyordu.

— Tamam, dedi Ragıp Bey, alıyorum... Allah razı olsun Hasan Efendi, büyük bir iyilik yaptın bana.

— Beğendin mi?

— Çok beğendim birader, çok beğendim; buradan bize gideriz, sana'parayı

veririm, hemen tapu işlerini hallederiz.

Hasan Efendi hayırlı bir işe vesile olmanın sevinciyle güldü, "Eh, hayırlı

r>lsun," dedikten sonra neredeyse kolundan çekiştirerek ön bahçeye doğru yürüttü Ragıp Beyi; konağın sağ tarafındaki geniş gölgeli atkestanesinin altında durdu, "Gel biraz oturup, konuşalım."

Konağın kapısının önündeki basamaklara oturdular.

— Şimdi, Ragıp Bey, evi beğendin, hayırlı 'olsun, güle güle otur ama benim aklımda bir hayırlı iş daha var.

Ragıp Bey birden tedirgin oldu.

— Nasıl bir hayırlı iş?

Hasan Efendi durdu, kulağını kaşıdı, lafa nereden başlayacağını kestirmeye çalıştı.

— Ragıp Bey, yaşımız otuzu geçti, herkes kendine bir yuva kurdu, biz böyle kaldık.

Ragıp Bey, lafı nereye vardıracak diye sesini çıkarmadan dinliyordu.

— Şeyh Efendinin kızları da büyüdü.

Ragıp Bey birden dehşete kapıldı.

— Ne diyorsun Hasan Efendi daha çocuk onlar, bizim elimize doğmuş sabi sübyan.

• Hasan Efendi sanki bu itirazı bekliyormuş gibi hiç

acele etmeden sakin sakin cevap verdi:

— Seneler geçiyor Ragıp Bey, çocuk dediğin kızların büyüğü Hatice on dört oldu, küçüğü Binnaz on üç yaşında; çoktan çarşaflandılar da, civar tekkelerden görücüleri gelmeye başladı.

— Eeee...

— E'si, yalnızlık Allaha mahsus Ragıp Bey, daha ne kadar tek başına dolanıp duracaksın? Er kişiye bir kadın

lazım, şimdi evini aldın, burayı çekip çevirecek bir zevceye ihtiyacın var. Eğer sen istersen, uygun bulursan, ben senin adına Şeyh Efendiyle konuşurum; senin adına kızına talip olurum; seni sever, hayır diyeceğini sanmam. Ben de küçüğünü alırım, çifte düğün yaparız.

Ragıp Bey, birden bu teklifin aslında Şeyhten geldiğini anladı.

— Ama birader feen on gün sonra Makedonya'ya gidiyorum, ne zaman döneceğim, ne olacağım belli değil.

— Birader hep orada kalacak değilsin ya, neticede gene buraya döneceksin; hem senin yokluğunda validen burada yalnız kalmaz; gelini de ona can yoldaşı olur, yemeğini pişirir, kahvesini eline verir, hizmetine bakar.

— Koskoca Şeyh kızı benim anneme mi bakacak, Şeyh razı olur mu kızının buraya gelmesine?

Hasan Efendi, karşısındakinin bilmediği bir şeyi bilen insanların güvenli, biraz da alaycı gülümsemesiyle gülümsedi.

— Onu sen bana bırak, elbet de Şeyh Efendi razı olacak; senin nikâhına giren kadının nerede kalacağına Şeyh ne karışır... Şimdi lafımız o değil, sen bu işe ne diyorsun; aklın yatıyorsa, haftaya düğün yaparız; gelini de annenin yanına kor gidersin, sonrası Allah kerim.

Ragıp Bey, derin derin içini çekti; Constanza'yı hâlâ unutamamıştı, üstelik kolay kolay unutamayacağını da biliyordu. Ama Şeyh Efendiye hayır demek, kızını reddetmek de pek mümkün görünmüyordu; ayrıca Şeyh Yusuf Efendiye damat olmak, her kula nasip olacak bir kısmet değildi.

Kulağının dibine konan bir arıyı eliyle kovalayıp düşünceye daldı; ya Şeyhe hayır demeye içi elvermediğinden ya da aşk kırgınlığı yaşayan insanların, belki unuturum ümidiyle yeni bir ilişkiye girmek için duyduğu iç huzursuzluğundan, kararını vermesi uzun sürmedi.

İ

— Her şey nasip, kısmet, git Şeyh Efendiyle konuş; o evet derse, ben annemi gönderir kızı istetirim; Şeyh Efendiye damat olmak bana şeref verir, ne diyeyim.

Hasan Efendi Ragıp Beyin sırtına vurdu sevinçle.

— Ben sana yarın haber veririm, ama sen bu işi oldu bil, ona göre tedarikli ol.

Ragıp Bey eve düşünceli döndü; annesine, "Gel anne," dedi, "biraz konuşalım, sana haberlerim var."

Karşılıklı oturdular.

— Önce, bugün Göztepe'de bir köşk aldım; büyük bir bahçesi, içinde bağı, meyve ağaçlan, kuyusu, altı odası, • ahırı, kümesi... Çok beğeneceksin, ben gitmeden seni oraya yerleştireceğim, inşallah orada rahat edeceksin.

Sonra durup bir sigara yaktı, annesi oğlunun yüzüne bakarak ikinci haberi bekliyordu.

Ragıp Bey hızlı hızlı konuşmaya başladı:

— Eğer münasip görürsen ben evlenmeye karar verdim valide.

Annesi, kendisine danışılmadan kararın verildiğini anlayınca biraz burkuldu ama bunu oğluna hissettirmedi.

— Vakti gelmişti ... Kiminle evleneceksin?

— Şeyh Yusuf Efendinin kerimesiyle... Hasan Efendi bugün Şeyh Efendiyle konuşacak. O evet derse, gidip istersin, ben dönmeden düğünü yaparız.

— Şeyh Efendinin kızı... Dini bütün bir kızdır herhalde... Hayırlısı

olsun... Ama biraz acele etmiyor musun, bu kadar acele yakışık alır mı?

Söz kesilsin, düğün dönünce de yapılır.

Ragıp Bey, annesinin kırıldığını hissetti.

— Anne, seni burada yalnız bırakacağım, biliyorsun aklım sende kalıyor, ben yokken gelinin yanında olur, hizmetine bakar, evi çekip çevirir.

Annesi belli belirsiz yüzünü astı.

— Ben kendi evimi çekip çeviririm oğlum... İstersen sen karınla oraya yerleş, ben bu evde iyiyim zaten, benim yeni evlilerin arasında ne işim var?

331

— Ne diyorsun valide, hiç olur mu, ben o evi senin için aldım... Evi çekip çevirir dediysem, lafın gelişi; elbette evi sen çekip çevirirsin; o senin hizmetine bakar, dediğini yapar.

Ertesi gün Hasan Efendi beklenen haberi getirdi, Şeyh Efendi, "Evet,"

demişti; Ragıp Beyin annesi yıllardan beri ilk defa çarşaflanıp evden çıktı, oğluyla birlikte tekkeye gitti. Ragıp Bey, annesini kapıda bıraktı,

"Sen yalnız gir, ben seni biraz ilerde beklerim, sonra beraber döneriz,"

dedi.

İki anne, gönülsüzlüklerini birbirlerini sezdirmemeye çalışarak birlikte şerbetler içtiler, biraz havadan sudan konuştular. Ragıp Beyin annesi kendisine danışılmadan karar verilmesine kırgındı; evinde başka bir kadın da istemiyordu. Hatice'nin annesi Hasene Hanım ise kızının, yaşça kendisinden çok büyük, sıradan bir zabite gelin gitmesinden şikâyetçiydi; kızını bir Şeyh oğluna vermeyi planlıyordu hep. Küçük kızı cüce kaldığı

için, onun Hasan Efendiye verilmesine ses çıkarmamıştı; ona kısmet bulmak zor olacaktı ama büyük kız için üzülüyordu. "Hata ediyorsunuz Şeyh Efendi," demiş ama kocasına söz geçirememişti; "Bana şanlı, şöhretli, paralı adam değil

dürüst adam lazım hanım," demişti Şeyh Efendi, "bu zamanda Ragıp Beyden dürüstünü, mertini de bulamayız."

Sonunda, Ragıp Beyin annesi, 'Allahın izni peygamberin kavliyle' kızı

oğluna istedi; Hasene Hanım da, "Kısmet, bir babasına danışayım," dedi.

İkisi de kendilerine düşen rolleri oynayıp ayrıldılar; ama onlar ayrılırken düğün hazırlıkları başlamıştı bile. Hasan Efendi her işe koşuyordu. Köşkün tapu işlerinin halline, Ragıp Beyin taşınmasına, düğün hazırlıklarına yardım etti; bir cüceyle evlenmesinin burukluğunu, koşturmanın telaşlı heyecanıyla bastırmaya uğraşıyordu; Şeyhi emretmişti evleniyordu ama biraz daha uzun boylu bir kadınla evlenmesini emret-se, Şeyh, müridini daha fazla mesut ederdi.

On gün sonra, sade bir düğün yapıldı tekkede; Meh-pare Hanımla yaptığı

düğünden sonra Şeyh artık şaşaalı düğünlerden, sanki o şaşaa bir felaket yaratacakmış gibi şüpheleniyordu. Hasene Hanımın bütün ısrarına rağmen kızlarına basit bir düğün yapmakla yetindi; tekkenin ileri gelenleri, müritlerinden birkaç paşa, civar tekkelerin şeyhleri çağırıldı; zerde pilav yenilip şerbetler içildi. Tekkeye iç güveysi giren Hasan Efendi cüce karısıyla tekkede gerdeğe girdi; Ragıp Bey, karısıyla annesini yanma alıp kayınvalidesini arkada gözleri yaşlı bırakarak Göztepe'deki yeni konağına geldi; yeni evindeki ilk gecesini yeni bir kadınla geçirecekti.

Annesi, asık bir yüzle, "Hayırlı geceler!" deyip odasına çekildi.

Ragıp Bey, karısını odada rahatça hazırlansın diye yalnız bırakıp bir sigara içmek için balkona çıktı; bir sigara yaktı. Bahçe, sokak, deniz simsiyahtı, ateşböceklerinin pırıltıları görülüyordu, gökyüzü yıldızlıydı, havuzdaki kurbağaların gürültülerine ağustosböceklerinin sesleri karışıyor, konağın önündeki atkestanesine konan bir puhu kuşu bir uğursuzluğu haber verir gibi kesik kesik ötüyordu.

Sigarasını bitirip odaya döndü.

Bir idare lambası yanıyordu içerde, karısı soyunmuş, gecelik entarisini giyip yatağa girmişti. Ragıp Bey, saçları yastığa dağılan karısının, ışıksız yüzüne baktı; küçük bir kız olmasına rağmen yaşlı, bıkkın bir kadın ifadesi vardı yüzünde ve o ifade hiçbir zaman değişmeyecek, o yüze hiç ışık düşmeyecekti.

Soyunup yatağa girdi, usulca karısına dokundu.

Kız, kendisine öğrettikleri gibi gecelik entarisini çıkarmadan eteklerini kasıklarına kadar çekti, bacaklarını açtı; iki eliyle yüzünü kapatıp kocasını beklemeye başladı.

Ragıp Bey, karısını altına çekti; önce utangaç ve çekingendi, ama sonra çoktandır kadın vücuduna değmemiş

bedeni, altındaki genç kadının etini hissedip azgınlaştı; Ra-gıp Bey hiç

kımıldamayan karısıyla sevişmeye başladı.

Sevişmenin sonlarına doğru, bir su sesi duydu.

Ne olduğunu anlayabilmek için, karısının saçlarına gömdüğü başını kaldırıp çevreyi dinledi ve birden karısının mırıl mırıl

dua okuduğunu fark etti; Ragıp Bey kendisiyle sevişirken o hep dualar okumuştu.

Ragıp Bey, doğacak erkek çocuklarının dölünü bıraktıktan sonra sessizce-kalktı, gecelik entarisini giyip bahçeye çıktı; sıcak toprağa oturup bir sigara yaktı.

Karanlığın içinde bir ıslık tutturdu.

Yatmak için ayağa kalkarken fark edebildi ancak Schubert'in bir 'Lied'ini çaldığını.

İki gün sonra, iki asık suratlı kadını baş başa bırakıp Makedonya'nın yolunu tuttu.

Evi vardı, karısı vardı ve sonsuza dek mutsuz kalacağını biliyordu.

XXVI

Ragıp Beyin Selanik'e varmasından iki gün sonra, omuzlarında filintaları, göğüslerinde çapraz bağlanmış fişeklikleri, ağır bıyıkları, asık suratları

ve her an patlamaya hazır öfkeleriyle çevresini kuşatan, görünüşleri bile korkunç Arnavut tüfekçileriyle birlikte Şemsi Paşa bir kara kasırga gibi daldı Makedonya'ya. Daha geleceğinin duyulması bile dehşet salmaya yetmiş; kendisini nişanlara ve paraya boğan Padişaha olan bağlılığı ve sertliğiyle bütün imparatorlukta ünlenen bu deli paşanın şiddeti daha gelmeden genç

İttihatçıları ürkütüp sindirmişti; gerek cemiyetin azaları gerekse destekçileri arasında bir çekingenlik baş göstermişti. Şemsi Paşaya karşı

nasıl bir tedbir alınacağı konusunda da hiç kimsenin bir fikri yoktu.

Şemsi Paşa geldiği andan itibaren, "O İttihatçı gâvurlarını da, onlara yardım edenleri de bu karargâhın kapısına tespih gibi asacağım, Padişah düşmanlığını bu topraklardan sileceğim," diye bas bas bağırıyor, dediğini de yapacak gibi gözüküyordu; idam sehpalarının kurulmasının yakın olduğunu herkes hissediyordu.

Üçüncü Ordunun bütün birliklerinde Padişah yanlıları da birden öne çıkıvermişler, Şemsi Paşanın gelmesiyle birlikte, 'İttihatçı gâvurlarına, Padişah hainlerine' edilen küfürler artmış, yakında hepsinin belasını

bulacağına dair konuşmalar çoğalmıştı. Alay müftüleri, 'halife hazretlerine' karşı çıkmanın dine küfür olduğuna dair vaazlarını

hızlandırmışlardı; sanki bir ay önceki Makedonya bu de-335

334

ğildi; bir ay önceki 'istibdadı yıkacağız' rüzgârları şimdi 'ittihatçıları

asacağız' rüzgârlarına dönmüştü. .

İttihatçılar her akşam tevkif edilmeyi bekleyerek tedirgin uykulara dalıyorlar, Padişah yanlısı komutanlarla kaymakamların bulunduğu kasabalardan tevkifat haberleri geldikçe geceyi kendi evinde geçiren İttihatçıların sayısı azalıyordu. Hüseyin Hikmet Bey de dahil olmak üzere birçoğu evlerine gitmeyip başka yerlerde kalıyorlardı; kimsenin aklına bu gidişatı durduracak bir tedbir gelmiyordu. Daima çevresindeki tüfekçilerle dolaşan Şemsi Paşayı vurmak Nazım Beyi vurmak kadar kolay

olmadığından, bir de bütün isyankârlıklarına rağmen ruhlarına sinen askerlik nedeniyle bir paşayı vurmayı telaffuz etmekte zorlandıklarından, bir suikasttan da söz edilmiyordu.

Sert bir paşa tek başına Osmanlı'nın kaderini değiştirecek gibi gözüküyordu.

Şemsi Paşa da, üstünlüğün kendilerine geçtiğini, İttihatçıların sindiğini fark etmişti; aydınlık bir temmuz sabahı, tüfekçileriyle birlikte Manastır telgrafhanesine gelerek, Padişaha, 'vaziyetin tamamen kontrol altına'

alındığını bildiren bir telgraf çekti.

Telgraf geldiğinde, Reşit Paşa Padişahın yanındaydı; Padişah o çok sevdiği zencefilli akide şekerlerinden birini emer gibi, tadını çıkararak okudu telgrafı; duyduğu haz yalnızca yüzüne değil sanki bütün vücuduna yayılmıştı.

— Ya, işte böyle doktor, dedi Padişah; Şemsi Paşa Manastır'da vaziyete tamamıyla el koymuş. İyi askerdir bu Arnavut, serttir ama sertlik bir orduya her zaman lazım.

Padişah sabah kahvelerini getirmelerini emrettiğinde Şemsi Paşa da telgrafhaneden çıkmaya hazırlanıyordu.

Cevat Beyle İttihatçı iki arkadaşı da, telgrafhanenin biraz ötesindeki bir kahvehanede, civar kasabalardan gelmiş Makedon köylülerinin arasında oturmuş, çaresizce çay içerek, 'davayı' kaybedip kaybetmediklerini düşünüyorlar ama birbirlerine bir şey söylemiyorlardı. O 'sırada 336

içeri, henüz yirmili yaşlarında, sarışın, yakışıklı, genç bir subay olan Mülazım Atıf Bey girdi; gözleriyle kahveyi şöyle bir taradıktan sonra Cevat Beyle arkadaşlarını görüp yanlarına geldi.

Soğukkanlı olmaya çalışan heyecanlı bir sesle, selam bile vermeden konuya girdi.

— Şemsi Paşayı vurmaya karar verdim, bana hemen iki revolver verin.

. Masadakiler Atıf Beye alay mı ediyor diye baktılar, ciddiydi.

— Deli misin, o kadar Arnavut'un arasından nasıl vuracaksın?

Atıf Bey kararlıydı.

— Gidip Arnavutların arasından ateş edeceğim.

— Seni orada öldürürler.

Atıf Bey, hepsinin yüzüne tek tek baktı.

— Başka bir çare var mı?

Kimseden cevap çıkmadı.

— Bana iki revolver verin lütfen Cevat Bey.

Arkadaşlarının yanında silahlan yoktu, Cevat Bey çıkartıp kendi Nagant'ını verdi.

— Dikkatli ol, Allah yardımcın olsun!

Atıf Beyin arkasından çıkıp hem olan biteni görebilmek için hem de gerekirse Atıf Beye yardım edebilmek için telgrafhaneye doğru yürüdüler; Cevat Bey daha sonra Osman'a, "Genellikle pek sabırlı olan, yıllara yüzyıllara aldırmayan tarih o gün pek sabırsızdı; bir imparatorluğun kaderini dakikalarla belirliyordu," demişti.

Atıf Bey, tarihin belki de en hazırlıksız, en hesapsız ama bir imparatorluğun geleceğini tümden etkileyebilecek suikastını işlemek için, dümdüz yürüyüp telgrafhaneyi kuşatmış Arnavut tüfekçilerin arkasında durdu; birkaç dakika sonra Şemsi Paşa maiyetiyle birlikte telgrafhaneden çıktı. Paşa merdivenlerden inerken Atıf Bey Nagant'ını

çekti, tüfekçilerin arasından iki el ateş etti, aynı anda Şemsi Paşa merdivenlere ölü olarak yıkıldı.

Bu, o kadar beklenmedik, öylesine tahmin edilmedik bir işti ki herkes olduğu yerde bir an olanlara inanamadan durdu; o kalabalığın arasında birisinin Şemsi Paşayı vuracağı kimsenin aklına gelmemişti. Bu bir anlık şaşkınlık Atıf Beyin hayatını kurtardı, arkasını dönerek koşmaya başladı

ve bir silah cayırtısı duyuldu; tüfekçilerin hepsi birden ateş ediyorlardı

ama çoğu Şemsi Paşayı vuranı görmemişti bile, körlemesine atıyordu. Atıf Bey köşeyi dönerken bacağında bir yanma hissetti, hiç aldırmayıp koşmayı

sürdürdü, iki sokak sonra, bir ayakkabıcı dükkânına girip kapıyı

arkasından kapattı.

— Kimse kıpırdamasın, yakarım, sesinizi çıkarmayın, size bir zararım olmaz.

Arnavut tüfekçiler, polisler, taharriler, askerler sokaklara dağılmış Atıf Beyi arıyorlardı, kapısı kapalı dükkânın

önünden adım sesleriyle dar sokağı titreterek geçtiler.

Beş dakika sonra Padişaha bir başka telgraf getirdiler, Şemsi Paşanın öldürüldüğünü bildiriyordu; eğer biraz önce Şemsi Paşanın göndermiş olduğu telgrafa o kadar sevin-mese, bir anda isyanı bastırdığına öylesine coşkuyla inanmamış olsa belki bu telgraf onu o kadar yıkmayacaktı ama o büyük sevincin hemen ardından en güvendiği adamının tüfekçilerinin arasında öldürüldüğünü öğrenmek, Padişahı birden çökertti, kül gibi oldu yüzü, "Eyvah," dedi, "Şemsi Paşayı vurmuşlar."

Salonun içinde, "Ne yapacağız, hey Allahım, ne yapacağız?" diye ellerini birbirine vura vura yürüyordu; Şemsi Paşayı vuran gücün her an odaya girip kendisini de öldürmesinden endişe eder gibiydi; yatıştırmaya çalışan Reşit Paşayı dinlemiyordu bile derhal sadrazamı çağırttı.

Sadrazamın, "Tela§ bulunmayınız, iki serdengeçtiye koca imparatorluğu bırakmayız, derhal yeni bir tayin emri çıkarır, bir başka dirayetli paşayı

gönderip Makedon-338

ya'daki nankörleri hizaya sokarız," sözleri Padişahı etkilemiyordu, bunları duymuyordu bile; o anda öldürülme korkusuna kapılmıştı, bir nevi sinir nöbeti geçiriyordu; hatta Reşit Paşa bir ilaç verip vermemeyi bile düşündü. Üye sayısı üç bini geçmeyen ittihat ve Terakki Cemiyetinin dehşetengiz bir gücü olduğuna, her yana sızabildiklerine, herkesi öldürebildiklerine inanmış, kendi vehimlerini kafasında kura kura önüne geçilmez bir biçimde büyütmüştü. Her zaman olduğu gibi gerçek olmayan bir tehlike karşısında vesveselerinin esiri olmuş, karar veremez hale gelmişti; bir an önce, bu 'görünmeyen, tanınmayan, her yana

uzanabilen, istediğini öldürebilen büyük güçle' anlaşmak, hayatını kurtarmak istiyordu.

Sanki Padişahın, Boğaziçi'ne bakan salonunda hissettiği korku aynı anda Makedonya'ya sirayet etmişti; Padişah yanlıları Şemsi Paşa vurulduğu anda sinip susmuşlar, İttihatçılar öne çıkmışlardı. Üçüncü Ordunun genç

kurmayları, korkunun kokusunu çok çabuk aldılar, derhal Padişaha hitaben bir bildiri yayınlayarak 'Teşkilat-ı Esasiye Kanununun yeniden kabulünü ve meşrutiyet istediklerini, bundan başka bir gayeleri olmadığını, aksi takdirde Padişahı dinlemeyeceklerini' bildirdiler; Padişaha bir anlaşma imkânı veriyorlardı.

Aynı zamanda, İttihatçı subaylar bütün kasabalardaki, köylerdeki, şehirlerdeki telgrafhanelere girdiler; onlara karşı durabilecek hiçbir güç

yoktu. Bütün Padişah yanlıları kafalarına bir kurşun sıkılabileceği korkusuyla susmuşlar, bütün dirençlerini kaybetmişlerdi. Makedonya'daki telgrafhanelerden Babıâli'ye telgraf yağıyordu; sadrazama gönderilen telgrafları önce kendisi okuyan, bütün haberleşmelerden herkesten önce haberdar olmak isteyen Padişah, bu merakının kurbanı oldu ve yağan yüzlerce telgrafla bütün ülkenin ayaklandığı zehabına kapıldı. "Korku, Padişaha, korktuğu şeyin ne olduğunu araştırma gereğini

bile unutturmuştu; biraz daha soğukkanlı olabilse tarih başka türlü

yazılacaktı," demişti Reşit Paşa.

İki gün sonra Padişah sadrazamını değiştirerek, yeni sadrazamı Sait Paşaya, "Git nazırları topla, bana ne yapılacağına dair bir teklif hazırlayıp gelin," dedi; Sait Paşa

tecrübeli bir zattı ve Padişahın anlaşmak istediğini, başka hiçbir teklif kabul etmeyeceğini anlamıştı.

Nazırlanyla konuştu ve Padişaha 'Kanuni Esasiyi yeniden kabul edip meşrutiyete geçmeyi kabul etmesini' teklif etti.

Padişah derhal kabul etti ve bir gazetede Kanuni Esasinin yeniden kabul edildiği haberi çıktı.

Haber küçük yayınlandı ama etkisi çok büyük oldu.

İmparatorluğun dört bir yanında bayram yapılıyor, toplar atılıyor, nutuklar söyleniyor, İttihatçılar omuzlar üzerinde gezdiriliyor, her kasabada, her mahallede mitingler düzenleniyordu.

İttihat ve Terakkinin yöneticileri, Hüseyin Hikmet Bey de dahil olmak üzere bir toplantı düzenlediler, herkes sevinç içindeydi. Yalnızca Hikmet Bey, 'silahların fikirlerden daha etkili olduğunu ve arkadaşlarının da silaha fikre verdiklerinden daha fazla ehemmiyet verdiklerini' görmekten dolayı biraz buruktu; yıllarca peşinden koştuğu gayeye ulaşılmıştı ama onun istediği yoldan olmamıştı bu.

Hikmet Bey, dışardan gelen sevinç avazelerini dinleyerek toplantı

yaparken, konağının önünde kırmızı bir araba durdu. Pencereden bakan Mehpare Hanım, milletin meydanlarda toplandığı o saatlerde tamamen ıssızlaşan sokakta Konstantin Sezar'ın arabasından inip kaputu açarak motoruna baktığını, arada bir de pencerelere bir göz attığını gördü; bütün ülkeyi -saran o coşkulu, sabırsız ve her şeyin yapılabileceği inancını

taşıyan hava onu da sarmış gibiydi. İnsanların niye böyle bağırıp çağırdığını bile düşünmeden, başına bir örtü atıp ev

kıyafetiyle kapının önüne çıktı, arabanın yanına yürüdü; sanki Mülazım Atıf Bey at-140

tığı kurşunla yalnızca istibdadı değil Mehpare Hanımın sabrını ve dayanma gücünü de vurup öldürmüştü.

Mehpare Hanımla Konstantin hiç konuşmadılar; genç idam arabasının kapısını

açıp Mehpare Hanımın binmesi-,u bekledi, o da bindi; sonra Konstantin kaputu kapattı, yerine geçti ve gaza bastı. Terk edilmiş gibi gözüken boş

sokaklardan hızla geçip şehir dışına çıktılar; Halikidikya Yarımadasına uzanan yola girdiler, ormanların arasından, patikadan biraz daha büyücek bir yoldan, tehlikelere aldırmadan süratle geçerek, dağlara tırmanıyorlardı.

Tepede, şık bir bağ evinin önünde durdular; evin önünde küçük bir bağ

vardı; aşağıda Ege Denizi beyaz köpükten süsleriyle, yaz gününün neşeli oynaklığıyla uzanıyordu.

Eve girmeden önce Konstantin küçük bağı gösterdi.

— Buradaki bütün üzümleri kendim yetiştirdim, dedi; sadece bana ait bir bağ bu.

Mehpare Hanım, erkeğine ihanet etmeye hazırlanan kadınların, biraz sonra sarılacağa erkeğe duyduğu o garip isteği ve kızgınlığı aynı anda hissederek, eski bir konuşmayı hatırlattı.

— Üzümler olgunlaştı mı bari?

Konstantin yüzünü kırıştırarak güldü.

— Evet, çok yakında bağbozumu yapılacak.

Sonra bir daha konuşmadılar.

Denize bakan pencerelerine sakız sardunyalarının yerleştirildiği yatak odasında, Konstantin'in çok kadın görmüş yatağına girdiler; konuşmadan, neredeyse vahşice seviştiler. Orada, o yatakta o güne dek hiç bilmediği bir şeyi, gerçek şiddeti öğrendi Mehpare Hanım. Bunu biraz da ürkerek bekliyordu zaten; yatakta gördüğü her yeni şey gibi şiddet de onu arzudan çıldırttı ve arzudan her çıldırdığında olduğu gibi, kendisine yeni bir heyecanın yolunu açan, etine yeni bir lezzet öğreten erkeğe, aynı Hikmet 341

Beye olduğu gibi âşık oldu. Bir süreliğine de olsa her şeyi, herkesi, ailesini, kocasını, zamanı unuttu.

Kendilerine gelip de yeniden zamanı hatırladıklarında, vakit akşama yaklaşıyordu. Telaşla giyindiler, hiç konuşmadan yola çıktılar, konağın önünde hiç konuşmadan ayrıldılar; birbirlerine kızgın gibiydiler.

Mehpare Hanım salona girdiğinde önce Rukiye'yi gördü; kucağında kedisiyle salonun bir köşesinde oturan kız, annesininkine benzeyen gözleriyle, aynı

kucağında okşadığı kedisi gibi bakıyordu içeri giren Mehpare Hanıma. Biraz ilerisindeki Nizam annesine bir şey olacak diye korkar gibiydi, Hikmet Bey ise piyanonun önünde duruyordu; sakalı hafifçe uzamış, yüzü solup beyazlamıştı, açık pencerelerden içeri şehirden taşan sevinç sesleri giriyordu.

— Neredeydiniz Mehpare Hanım, dedi.

Mehpare Hanım, artık sevmediği erkeğin yüzüne, kendisine soru sormasına şaşırarak baktı.

— Neredeydiniz Mehpare Hanım dedim...

— Beni sorguya mı çekiyorsunuz Hikmet Bey?

Hikmet Bey titreyen ellerini saklayabilmek için cebine soktu, sesini yükselterek sinirli bir şekilde bağırdı:

— Sanırım, bir erkeğin hakkıdır bu saatte eve gelen zevcesine nerede olduğunu sormak. Bu saatte nereden geliyorsunuz?

Kendisine söylenen hiçbir sözü unutmayan ve vakti geldiğinde o sözü

mutlaka hatırlatan Mehpare Hanım, başını bir yana eğip gözlerini kısarak baktı Hikmet Beye.

— Bu bir kıskançlık krizi mi Hikmet Bey?.. Rica ederim kendinize biraz hâkim olun, gülünç oluyorsunuz.

Aslında karısının nereden geldiğini tahmin ediyordu Hikmet Bey, ama gene de bir inkâr bekliyordu. Karısının inkâr etmesi, bir yalan uydurmaya çalışması, kendisine duyulan bir alakanın, şefkatin, özenin delili olacaktı; karısının kendisine artık âşık olmadığını bilse de, bu özen ve 342

alakanın üstüne yeniden bir aşk inşa etmenin hayalini hiç olmazsa kurabilecekti; ama Mehpare Hanımın sözlerini duyunca, gerçeği bütün açıklığıyla gördü; artık karısı başkasına âşıktı ve bundan sonra kendisine dokunmasına bile tahammül edemeyecekti. Karısını neyin âşık ettiğini de elbette onca yıldan sonra iyi öğrenmişti; Konstantin'le nasıl seviştiklerini bile tahmin etti. Gözünün önüne o esmer adamın karısını

yatakta dövüşü geldi, böyle bir şey olduğuna dair hiçbir bilgisi olmamasına rağmen bu sahneyi gerçekte yaşandığı

gibi getirdi gözünün önüne.

Bütün vücudu ürperdi.

- Niçin geri geldiniz Mehpare Hanım, diyebildi sadece.

Çocuklara baktı; Rukiye kucağındaki, hiç ihtiyarlamayan kedisi Habeş'i, sanki hayattaki en önemli şey oymuş gibi dikkatle okşuyor, Nizam sedirdeki minderin sa-çaklarıyla oynuyordu.

Başka hiçbir şey söylemeden salondan çıkıp çalışma odasına girdi; belinden tabancasını çıkartıp masanın üstüne koydu.

Dışarıda insanlar yeni bir dönemin açılışını, istibdadın yıkılışını

kutluyorlardı.

XXVII

Osman tınazlar gibi yığılan konserve kutularının, evin her yanında kıpırtılı siyahlıklarıyla dolaşan karıncalarının, ölülerinden ona kalan eşyalarının arasında oturuyordu; bütün ölüleri, şeffaf bedenleriyle odadaydı.

İstibdadın yıkılışını kutlayan imparatorluğun o mahşeri gürültüsü

doluyordu odasına.

istibdat bitti diye sevinen, şimdi çoktan ölüler diyarına göçmüş bu halkın, bu topraklarda istibdadın hiç bitmeyeceğini, biri bittiğinde yenisinin başlayacağını, bu topraklarda yalnızca istibdadın yetişebildiğini bilmediklerini düşünüyordu.

Rengârenk havai fişekler yayılıyordu gökyüzüne; ardı •ardına toplar patlıyordu, meydanlarda toplantılar düzenleniyordu; nutuklar söyleniyor, kelimeler insanları boğacak kadar çoğalıyordu; her yanda telgraf makineleri çalışıyor, havadisler vınıltılı telgraf tellerinden imparatorluğun her yanına akıyordu; vapurlar düdüklerini çalıyordu.

Fesler, serpuşlar, şapkalar havaya atılıyor, gâvuru Müslüman'ı birbirine sarılıyor, kahkahalar salınıyor, sevinçten kadınlar ağlıyordu.

Osman ise bütün bu gürültünün ortasında, yalnızca, Selanik'te bir çalışma odasında patlayan bir revolverin sesini duyuyordu.

Tek bir revolverin sesini.

Document Outline